

STANDARDNI JEZIK U BOSNI I HERCEGOVINI U DOKUMENTIMA JEZIČKE POLITIKE

Milan Šipka

© Milan Šipka

Published in March 1999 by:

OPEN SOCIETY INSTITUTE
CENTER FOR PUBLISHING
DEVELOPMENT
**ELECTRONIC PUBLISHING
PROGRAM**

Open Society Institute
Center for Publishing Development
Electronic Publishing Program
Október 6. u. 12
H-1051 Budapest
Hungary
www.osi.hu/ep

This work was prepared under financial support from the Research Support Scheme of the Open Society Support Foundation.

Research Support Scheme
Bartolomějská 11
110 00 Praha 1
Czech Republic
www.rss.cz

The digitization of this report was supported by the Electronic Publishing Development Program and the Higher Education Support Program of the Open Society Institute Budapest.

Digitization & conversion to PDF by:

The logo for Virtus features the word "VIRTUS" in a blue, serif font. A horizontal blue gradient bar is positioned below the letters, extending from the left and fading out to the right.

Virtus
Libínská 1
150 00 Praha 5
Czech Republic
www.virtus.cz

The information published in this work is the sole responsibility of the author and should not be construed as representing the views of the Open Society Institute. The Open Society Institute takes no responsibility for the accuracy and correctness of the content of this work. Any comments related to the contents of this work should be directed to the author.

All rights reserved. No part of this work may be reproduced, in any form or by any means without permission in writing from the author.

Contents

Predgovor.....	1
I. Uvodna studija standardni jezik u Bosni i Hercegovini u dokumentima jezičke politike	2
A. Napomene o radu na projektu	2
1. Potreba i značaj projekta.....	2
2. Sadržaj i obim istraživanja.....	3
3. Izvori i literatura	3
4. Realizacija programa	5
B. Tragom dokumenata (Retrospektivajezičke politike u BiH).....	6
Opšte napomene.....	6
Jezička politika u BiH u doba austrougarske okupacije.....	7
Unitarizacija i oktroisanje jezika (period prve jugoslavije)	8
Nametanje hrvatskog jezika (period NDH)	9
Od zajedništva do razdvajanja (period socijalističke jugoslavije)	11
Vrijeme sadašnje: formiranje nacionalnih Standardni hjezika.....	16
Zaključak	18
II. Dokumenti.....	19
Austrougarski period (1878 – 1918)	19
Period između dva svjetska rata (1918 – 1941)	66
Ratni period (1941 – 1945).....	87
1. Dokumenti NDH.....	87
2. Dokumenti NOP	117
Poslijeratni period (1945 – 1990)	119
1. Zajednički dokumenti	119
2. Počeci raskola (1967).....	123
3. Dokumenti književnojezičke politike u SRBiH (1967 – 1990)	128
4. Ustavne odredbe o jeziku u BiH (1946 – 1974).....	246
Savremeni period (1990 – 1997).....	249
1. Dokumenti Republike BiH	249
2. Dokumenti Republike Srpske	272
3. Dokumenti Federacije BiH	278
4. Dokumenti zajedničkih organa Bosne i Hercegovine.....	279
III. Apstrakt i Rezime	280

Predgovor

U okviru širih istraživanja sociolingvističke problematike na srpskohrvatskom govornom području, kao jedan od zanimljivijih segmenata tog istraživanja, zasnovanje i realizovan istraživački projekat *Standardni jezik u Bosni i Hercegovini u dokumentima jezičke politike*.

Osnovni ciljevi projekta bili su: a) da se pronadju, sakupe i klasifikuju svi relevantni dokumenti jezičke politike u Bosni i Hercegovini od početaka funkcionisanja savremenog standardnog jezika, tj. od sredine XIX stoljeća, do naših dana, dakle u rasponu od nekih stotinu i pedeset godina i b) da se na osnovu toga sagledaju problemi njegovog imenovanja i upotrebe s obzirom na multinacionalni, multikulturni i multireligijski karakter bosanskohercegovačkog društva. Osim toga, cilj nam je bio da budućim istraživačima te problematike, i naučnoj javnosti uopšte, omogućimo detaljniji uvid u cjelovite i originalne dokumente jezičke politike na ovim prostorima kako bi se stekla realnija slika o kretanjima u toj oblasti, načinima rješavanja složenih međunacionalnih odnosa na tom planu, te na osnovu toga izveli potrebni zaključci o mogućim pravcima rješavanja aktuelnih standardnojezičkih problema u Bosni i Hercegovini u raznim oblastima društvenog života, posebno u administraciji, sredstvima informisanja i vaspitno-obrazovnoj djelatnosti. Uza sve to, poseban je interes istraživača bio da se dokumentima potkrijepi i analitički obradi jedan značajan segment šire teme, koja obuhvata istu problematiku na cijelom srpskohrvatskom govornom području, čiji je dio i Bosna i Hercegovina.

Rad na projektu trajao je punu godinu dana, kako je i planirano, tj. od 1. XII 1996. do 1. XII 1997. godine. U tom vremenskom razmaku obavljena su složena i obimna istraživanja: prikupljena je i proučena relevantna literatura koja se odnosi na temu; pregledani arhivi u Sarajevu, Beogradu i Zagrebu, kao i dokumentacija ranijih državnih organa i političkih organizacija u Sarajevu, Banjaluci i drugim centrima u BiH, gdje su pronadjeni, kopirani i proučeni brojni dokumenti, od kojih mnogi dosad nisu objavljeni, niti su uopšte bili poznati stručnjacima; potom je izvršena hronološka klasifikacija prikupljenih dokumenata u pet faza: austrougarski period (1878-1918), period između dva svjetska rata (1918-1941), ratni period (1941-1945), poslijeratni period (1945-1990) i, na kraju, savremeni period državnog osamostaljivanja BiH (1990-1997) te napisana uvodna studija, u kojoj je ukazano na bitna obilježja jezičke politike i odnosa društvenih faktora prema nazivu i upotrebi standardnog jezika u BiH u svakom od navedenih perioda. Ovdje su dati kompletni rezultati rada na projektu: uvodna studija, klasifikovana zbirka dokumenata s napomenama i komentarima te popis izvora i korištene literature.

Research Support Scheme Fondacije SOROS prihvatila je i finansijski podržala istraživanja u okviru projekta *Standardni jezik u Bosni i Hercegovini u dokumentima jezičke politike*, na čemu joj najtoplije zahvaljujem, očekujući isto razumijevanje i za nastavak istraživanja na širem planu. Zahvalnost dugujem takođe Akademiji scenskih umjetnosti i Pedagoškoj akademiji u Sarajevu, koji su mi omogućili vremenski prostor i tehničke uslove za rad, te kolegici Aidi Kršo, asistentu PA, koja mi je pružala nesebičnu pomoć u prikupljanju, kopiranju, sređivanju i klasifikaciji materijala.

U Sarajevu, 1. XII 1997.

Milan Šipka

I. Uvodna studija standardni jezik u Bosni i Hercegovini u dokumentima jezičke politike

A Napomene o radu na projektu

1 Potreba i značaj projekta

Rad na istraživačkom projektu *Standardni jezik u Bosni i Hercegovini u dokumentima jezičke politike* diktirale su (a) društvene, (b) naučne i (c) praktične potrebe

(a) Bosna i Hercegovina je složena multinacionalna i multikulturalna društvena i državna zajednica. U njoj žive, ili su bar do ovoga rata živjeli, međusobno izmiješani na većem dijelu teritorije Bošnjaci (muslimani), Hrvati (katolici) i Srbi (pravoslavci). Uz to pripadnici posljednja dva naroda (Srbi i Hrvati) imaju u susjedstvu svoje matične države. Osjećajući se neodvojivim dijelom šireg nacionalnog korpusa, oni teže punoj kulturnoj, političkoj, pa i državnoj integraciji sa svojom maticom, dok se treći nacionalni faktor (Bošnjaci) svim silama opire tim tendencijama, jer Bosnu i Hercegovinu osjeća kao svojU jedinu domovinu. iz tih okolnosti proizlazili su i proizlaze brojni društveno politički problemi, koje su krozistoriju pokušavali da razriješe različiti režimi, domaći i strani, počev od austougarskih okupacijskih vlasti na ovim prostorima (1878-1918), pa sve do današnjeg dana, kad taj problem nastoji da riješi međunarodna zajednica Pošto se na planu standardnog jezika kao u ogledalu odslikavaju, ovdje više nego igdje drugdje u svijetu, opšti društveni odnosi, posebno nacionalni, rezultati projekta, izloženi u ovoj studiji i zbirci dokumenata, mogu da posluže kao realan pokazatelj opšteg društvenog stanja, njegovih istorijskih korijena i geneze, a samim tim i kaojedan od orijentira u određivanju praktičnih političkih poteza, uz sagledavanje stvarnih mogućnosti i ograničenja. Sve to, naravno, vrijedi za realnu politiku, koja ne polazi od lijepih želja nego od stvarnosti, od životnih činjenica, temeljeći se na poznatoj maksimi da je politika vještina ostvanvanja mogućeg u datim okolnostima

(b) U naučnom, sociolingvističkom smislu, upotreba standardnog jezika u Bosni i Hercegovini, uz uporedno postojanje tn posebna (nacionalna) jezička standarda, odnosno norme, na dijalekatski relativno homogenom prostoru jednoga jezika i u uslovima direktne međusobne komunikacije sa veoma zgusnutom komumkacijSkom mrežom, slučaj su sui genens i u glaobalnim razmjena. Taj slučaj pokazuje u kojoj mjeri društveno-politički faktor i simbolička funkcija jezika mogu nadvladati komumkacijSku funkciju i realne društvene potrebe. Nacionalno razdvajanje standardnog jezika u Bosni i Hercegovini u isto je vrijeme i posljedica ijedan od faktora opšteg nacionalnog podvavanja (tentorijalnog, političkog i kulturnog), s posljedicama koje su evidentne u svim područjima društvenog života, pa tako i u oblasti obrazovarija. Te činjenice upotpuniće, svakako, sliku standardnojezičke situacije na južnoslovenskom prostoru, a prikupljeni dokumenti inspinsaće i omogućiti dalja mikro i makro istraživanja u toj oblasti

(c) Sociolingvistička istraživanja standardnojezičke politike u Bosni i Hercegovini ne mogu se odvojiti od istih takvih istraživanja na širem srpskohrvatskom govornom prostoru, iz dva osnovna razloga prvo, jer su neodvojiv dio toga prostora i, drugo, što se svi procesi jezičkog planiranja i jezičke standardizacije ususjedstvu prelamaju upravo preko Bosne i Hercegovine. Stoga je proučavanje standardnog jezika u BiH bitan segment šinh sociolingvističkih istraživanja ove problematike, pa će se rezultati toga istraživanja uključiti u širu temu *Srpski i/ili hrvatski jezik u dokumentima jezičke politike*, kojom će se nosilac projekta baviti u narednom vremenu. U tome su upravo praktični razlozi realizacije ovog projekta.

2. Sadržaj i obim istraživanja

Istraživanja u okviru projekta *Standardni jezik u Bosni i Hercegovini u dokumentima jezičke politike* podrazumijevala su više različitih postupaka, s osnovnim ciljem da se sakupe, klasifikuju i prouče dokumenti jezičke politike u Bosni i Hercegovini od početaka jezičke standardizacije na ovim prostorima (negdje od polovine XIX stoljeća) do naših dana, dakle u rasponu od nekih 150 godina, te da se na osnovu toga sagledaju problemi funkcionisanja standardnog jezika u svjetlu nacionalnih odnosa. Stoga su sakupljani samo oni dokumenti jezičke politike koji se odnose na imenovanje, normiranje i upotrebu domaćeg idioma, a ne drugih (stranih) jezika koji su se ovdje upotrebljavali u prošlosti (turski, arapski, persijski, jevrejsko-španski, njemački). Kao dokumenti jezičke politike u tom smislu uzimani su akti državnih organa kojima se reguliše upotreba standardnog jezika u raznim oblastima društvenog života u BiH (administraciji, školstvu, saobraćaju, kulturi i sredstvima informisanja), zatim proglašeni, deklaracioni drugi javni akti, kao i akcioni programi političkih partija, kulturno-prosvjetnih društava, naučnih institucija i drugih ustanova i organizacija u kojima se iznose stavovi i pogledi u vezi s rješavanjem standardnojezičkih problema, posebno u svjetlu nacionalnih odnosa. Predloženi i prihvaćeni program istraživanja obuhvatao je sljedeće.

- razradu plana projekta,
- prikupljanje i proučavanje relevantne literature, s označavanjem istorijskih izvora,
- arhivski rad (pregled arhiva u Sarajevu, Beogradu i Zagrebu te ostvarivanje uvida u dokumentaciju instituta za jezik u Sarajevu, kao i ranijih državnih organa društveno-političkih organizacija) radi pronalazjenja, izdvajanja i kopiranja dokumenata jezičke politike u Bosni i Hercegovini,
- klasifikaciju i proučavanje prikupljenih dokumenata,
- izradu uvodne studije.

Tako obimna istraživanja i postupci zahtijevali su izuzetan angažman u toku punih 12 mjeseci, koliko je predviđeno prijedlogom projekta

3. Izvori i literatura

Osnovni izvori za prikupljanje građe bili su:

- državni arhivi,
- dokumentacija državnih organa i društveno-političkih organizacija,
- zbirke objavljenih dokumenata jezičke politike,
- ustavi doneseni u BiH, ili oni koji su važili na tom području,
- zbornici zakona i podzakonskih akata,
- službeni listovi,
- nastavni planovi i programi,
- dnevni listovi i nedjeljnici.

Radi sticanja opšteg uvida u problematiku biloje potrebno pregledati odgovarajuću istonografsku, sociološku i sociohngvističku literaturu, prije svega sljedeće naslove:

- Tomislav Kraljačić: Kalajev režim u Bosni i Hercegovini 1882-1903, Sarajevo, 1987.
- Dževad Juzbašić: *jezičko pitanje u austrougarskoj politici u Bosni i Hercegovini pred Prvi svjetski rat*, Sarajevo, 1973.
- Mitar Papić: *Tragom kulturnog nasljeđa*, Sarajevo, 1976.
- Mitar Papić: *Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske okupacije (1878-1918)*, Sarajevo, 1972.
- Todor Kruševac: *Bosansko-hercegovački listovi u XIX veku*, Sarajevo, 1978. institut za proučavanje nacionalnih odnosa Sarajevo: *Dokumenti književno jezičke politike u SR Bosni i Hercegovini*, „Oslobođenje“, izdavačka djelatnost Sarajevo, 1984.
- Miloš Okuka: *U Vukovo doba*, Sarajevo, 1987.
- Milan Šipka: *jezički savjetnik*, Sarajevo, 1975.
- Milan Šipka: *Književnojezička politika i jezička kultura*, Sarajevo, 1987.
- Alija Isaković: *O „nacionaliziranju“ Muslimana*, Zagreb, 1990.
- Senahid Halilović: *Bosanski jezik*, Sarajevo, 1991.
- Grupa autora: *Bosna, bošnjaštvo i bosanski jezik (Zbornik referata sa osnivačke skupštine Matice Bošnjaka)*, izd. MB Zunch, 1993.
- Grupa autora: *Bosanski jezik*, drugo, dopunjeno izdanje (uredio dr. Senahid Halilović), izd. Press centar Armije BiH, Sarajevo, 1995.
- Dr Rajko Kuzmanović: *Ustavno pravo, organizacija vlasti - ustavna dinamika*, knjiga druga, izd. „Univerzitetska knjiga“ Banjaluka, 1997.
- Marko Samardžija: *Hrvatski jezik u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, Zagreb, 1993.
- Jelena Hekman (priređivač): *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, Zagreb, 1997.

4. Realizacija programa

Program istraživanja naznačen u 2. odjeljku realiziran je u cjelini. Prvo je proučena relevantna literatura i markirani historijski izvori na koje se pozivaju pojedini autori. Zatim su obavljena arhivska istraživanja i izvršen uvid u ostale izvore, gdje su označeni, izdvojeni, kopirani, a zatim klasificirani po pojedinim periodima dokumenti jezičke politike u Bosni i Hercegovini bitni za predmet istraživanja. Izuzev turskog perioda (do 1878), za koji nisu pronađeni odgovarajući dokumenti, jer se problem jezika u to vrijeme nije tretirao u sklopu nacionalnih odnosa, pa društvo i država nisu imali potrebe da politički i pravno regulišu tu materiju, za ostale periode nađeno je više dokumenata nego što se pretpostavljalo. Tako su u arhivama nađeni svi dokumenti iz austrougarskog perioda na koje se pozivaju autori historijskih studija (Tomo Kraljačić, Dževad Juzbašić i dr), a koji dosad nisu objavljivani, već su samo naznačeni u fusnotama ili su djelomično citirani. Sada se oni pojavljuju u integralnom i autentičnom obliku isto tako, pored dokumenata jezičke politike u Bosni i Hercegovini 1967-1974, koji su objavljeni u posebnoj zbirci, ili uz pojedine radove kao dodatak, u dokumentaciji bivših političkih organizacija (Saveza komunista BiH, Socijalističkog saveza radnog naroda BiH i dr.) pronađeni su važni dokumenti, u kojima se politički reguliše ili analizira tadašnja standardnojezička situacija u BiH u svjetlu nacionalnih odnosa. Ukupno su prikupljena, odabrana, obrađena i u zbirku uvrštena 73 dokumenta, i to:

- 1) iz austrougarskog perioda (1878-1918) 17,
- 2) iz perioda između dva svjetska rata (1918-1941): 3,
- 3) iz ratnog perioda (1941-1945): 15,
- 4) iz poslijeratnog perioda (1945-1990) 22,
- 5) iz savremenog perioda (1990-1997). 16

Ovako veliki broj dokumenata jezičke politike u Bosni i Hercegovini, posebno u poslijeratnom periodu (1945-1990), sam po sebi svjedoči o izuzetnoj pažnji koja se u prošlosti posvećivala, kao što se i danas posvećuje, rješavanju standardnojezičkih problema u Bosni i Hercegovini u kontekstu nacionalnih odnosa. U tom smislu, rezultati projekta *Standardni jezik u Bosni i Hercegovini u dokumentima jezičke politike* imaju, kao što je već rečeno, ne samo naučni nego i društveno-politički i praktični značaj

B. Tragom dokumenata (Retrospektivajezičke politike u BiH)

Opšte napomene

Standardizacija domaćeg jezičkog idioma u Bosni i Hercegovini započinje tek u drugoj polovini XIX stoljeća, tačnije 1866, kada je u prvom štampanom časopisu na ovim prostorima pnmijenjen Vukov fonetski pravopis. Te godine, naime, osnovana je tzv *Sopronova pečatnja*, koja je po prelasku u državno vlasništvo nazvana *Vilajetska pečatnja*, a nešto kasnije *Vilajetska štamparija* ignjat Sopron, zemunski štampar, došao je u Sarajevo na poziv Topal Osman-paše, osnovao štampariju i 7 aprila 1866 godine pokrenuo nedjeljni časopis *Bosanski vjestnik*, koji je štampan ćirilicom i po pncipima vukovskoga pravopisa Taj postupak nije bio praćen nikakvim proklamacijama niti intervencijama vlasti. U vrijeme turske vladavine, kao što je već rečeno, država se nije bavila regulisanjem nacionalnih odnosa u području jezika, pa se pisana praksa spontano razvijala u okviru sve tn religuske zajednice. U to vrijeme na bosanskohercegovačkim prostorima upotrebljavah su se različiti književni jezici: orijentalni (turski, arapski i persijski), jevrejsko-španski i domaći, sa raznim pismima - ćirilicom, odnosno njenom varijantom „ bosanćicom“, latinicom i arebicom (arapskim pismom pmlagodehim fonološkoj struktun domaćeg jezika). Književna djela pisana domaćim jezikom i arebicom, tzv alhamijado literatura, uz djela na orijentalnim jezicima, bila je karakteristična za muslimansku zajednicu u BiH. Prema tome, o standardnom jeziku u pravom smislu te riječi, tj. o postupcima standardizacije domaćeg jezičkog idioma, osim pomenutog preuzimanja Vukovog pravopisa (1866) u tursko vrijeme ne može biti govora Stoga se nisu ni mogli naći dokumenti jezičke politike iz toga vremena kojima se rješavaju aktualna pitanja standardnog jezika, bar ne ona koja se tiču samog naziva jezika, upotrebe pisama ili norme - u skladu s posebnim ili zajedničkim nacionalnim interesima na ovom tlu. Ta će se problematika u punoj političkoj ošttni javiti tek s dolaskom austrougarske vlasti (1878). Od toga vremena pa sve do naših dana problemi standardnog jezika i jezičke politike biće, nekad intenzivnije, nekad manje intenzivno, ali uvijek s određenim političkim tenzijama na planu međunacionalnih odnosa, u žiži društvenog i državnog interesa.

Sudbina standardnog jezika u kontekstu društveno-političkih odnosa na ovim prostorima može se pratiti kroz dokumente jezičke politike, [to u svim fazama kroz koje je prolazilo bosanskohercegovačko društvo od 1978. godine do danas: u doba austrougarske okupacije, u vrijeme između dva svjetska rata (za Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine jugoslavije), u Drugom svjetskom ratu (kada se Bosna i Hercegovina nalazila u sastavu Nezavisne Države Hrvatske), potom u dugom 45-godišnjem periodu socijalističke jugoslavije (od 1945. do 1990) i na kraju u sadašnjem vremenu državnog osamostaljivanja Bosne i Hercegovine, sa svim lomovima i sudanma koji su pratili i prate to osamostaljivanje (od 1990, tj. od pobjede nacionalnih stranaka na prvim višestranačkim izvonna) do danas

Broj dokumenata, kako se vidi i u već izloženim podacima u Uvodnim napomenama, kao i u samoj zbirci, vanraoje od razdoblja do razdoblja, već prema tome kakvi su bili međunacionalni odnosi i politički interesi (strani ili domaći) koje je trebalo osigurati i preko regulisanja različitih pitanja standardnog jezika. Samostalna jezička politika u pravom smislu u Bosni i Hercegovini vodi se, kako pokazuju ovdje sabrani dokumenti, tek od 1967. godine, dakle u posljednjih tdeset godina. Do toga vremena akte o regulisanju standardnojezičkih problema donosili su ili strani faktori (austrugarski period i, u određenom smislu, period NDH), ili pak organi unitarne države (period između dva svjetska rata i prva faza u socijalističkoj jugoslaviji, do 1967). I vrijeme kada se u Bosni i Hercegovini vodi samostalna jezička politika (1967-1997) može se podijeliti u dvije faze: u prvoj (do 1990) u kreiranju pncipa jezičke politike i usmjeravanju standardnog jezika na ovim prostorima zajednički sudjeluju istaknuti lingvisti i javni radnici iz reda sva tn konstitutivna naroda BiH, dok u drugoj fazi (od 1990 do danas) književnojezička politika i jezička standardizacija postaju predmet razmatranja i reguhsanja u okviru svake nacionalne zajednice posebno. Rezultat takvog razvojasu i tn pravno, politički i funkcionalno izdiferencirana standardna jezika: bosanski (tačnije. bošnjački), hrvatski i srpski. U daljem izlaganju pratićemo, preko napomena i interpretacije dokumenata u pojedinim periodima, kako

je došlo do sadašnje situacije i naznačiti aktuelne probleme koji proističu iz takvog stanja Prezentirani dokumenti, već samim svojim sadržajem, dovoljno govore o intencijama onih koji su ih donosili, bilo da se radi o političkim proklamacijama, standardološkim zahvatima, ili ustavnoj, zakonskoj i podzakonskoj regulativi. Mi ćemo ukazati samo na najbitnije momente u pojedinim dokumentima, njihovu međusobnu povezanost, kao i društveno-politički kontekst u kome su nastajali. Nosioc projekta trudio se da što više dokumentata da u obliku fotokopija tako daje njihova autentičnost garantovana i nesporna. Sve ostalo ostavljeno je budućim istraživačima koji će se služiti našom zbirkom, kao i eventualnim čitaocima, ako rezultati projekta budu objavljeni, u ovom obliku ili u okviru šire qeline.

Jezička politika u BiH u doba austrougarske okupacije

Odnos austrougarskih vlasti prema imenovanju, regulisanju i upotrebi standardnog jezika u Bosni i Hercegovini predstavljen je u ovoj zbirci sa 17 ključnih dokumenata. Oni ukazuju na 4 različite faze jezičke politike u to doba. U prvoj fazi, koja je trajala veoma kratko, austrougarske vlasti su odmah na početku uvele u upotrebu hrvatski jezik i latiničko pismo, uz, naravno, njemački jezik, na komesu isključivo i donošeni akti u vezi s upotrebom jezika prvih godina novog režima, posebno oni koje je propisivalo Zajedničko ministarstvo finansija u Beču, a kasnije naporedo sa tzv „zemaljskim jezikom“ (Landessprache) Za ovu fazu karakteristično je kolebanje u izboru naziva jezika, o čemu piše T. Kraljačić (v. dalje), U drugoj fazi, koja je trajala najduže (punu dvadeset jednu godinu) režim Benjamina Kalaya odlučio se, sasvim u skladu sa težnjom da se formira jedinstvena bosanska nacija, kao protivtežnja hrvatstvu i srpstvu, za naziv *bosanski jezik*. U skladu s tim, javiće se i tendencije normiranja posebnog standardnog jezika pod tim imenom. Tako je 1890 objavljena *Gramatika bosanskog jezika* nepotpisanoga autora F. Vuletića.

O karakteristikama te dvije prve faze jezičke politike u Bosni i Hercegovini Tomo Kraljačić piše:

„Problem književnog jezika u Bosni i Hercegovini javlja se odmah poslije okupacije Prvo je iskrslo pitanje zvaničnog naziva nastavnog jezika u školama. U tom pogledu Zemaljska vlada nije imala u početku utvrđen stav, što pokazuje nekoliko uzastopnih naredbi u kojima se određuju različiti nazivi za nastavni jezik. Cirkularnom naredbom Zemaljske vlade od 6 juna (tačanje datum 19. juli - M Š.) 1879 određeno je da nastavni jezik u osnovnim školama bude hrvatski Naredbom od 26. avgusta 1879, nastavni jezik na tek osnovana dva nastavna tečaja u Sarajevu nazvan je zemaljski. istog dana Zemaljska vlada je izdala naredbu o osnivanju realne gimnazije u Sarajevu, u kojoj se kaže da će nastavni jezik u gimnaziji biti „bosanski zemaljski jezik“. U naredbi je dat i popis nastavnih predmeta koji će se izučavati u toj školi, u kome je maternji jezik kao nastavni predmet nazvan „zemaljski jezik (hrvatski, srpski)“. Ministar Slavi izjavio je u austrijskoj delegaciji 1880. da je nastavni jezik u školama „bosanski ili srpskohrvatski zemaljski jezik“, a da je kod nižih vlasti službeni jezik u saobraćanju sa stanovništvom „isključivo hrvatski“, na kome se vode i sudske rasprave i donose presude.

Ova mješavina naziva za jezik je plod složenih prilika u zemlji, postepenog napuštanja prohrvatskog kursa okupacione uprave i traženja rješenja koje bi najbolje služilo ostvarenju opštih ciljeva okupacije. Tim ciljevima nije odgovarao naziv jezika koji bi označavao nacionalno jedinstvo stanovnika Bosne i Hercegovine sa svojim sunarodnicima u susjednim jugoslovenskim zemljama. Otuda se Kalajeva uprava od početka odlučuje za naziv bosanski jezik“ kao najpovoljniji. Pritom je odlučujući motiv bio da bosanska nacija dobije i odgovarajući naziv jezika i time se i u tom pogledu omeđi od Srba i Hrvata. Ovaj motiv je izložio Apel ujednom aktu upućenom Zajedničkom ministarstvu finansija povodom izdavanja udžbenika geografije za više razrede osnovne škole. Pošto je u udžbeniku trebalo unijeti naziv jezika kojim govori narod u Bosni i Hercegovini, Apel se odlučno izjasmo protiv naziva „srpski ili hrvatski“, jer se ti nazivi uzimaju svugdje izvan Bosne i Hercegovine kao „izraz jednorodnosti ovdašnjeg stanovništva sa srpskohrvatskom narodnošću“, što u udžbeniku treba strogo izbjeći. Umjesto toga naziva, Apel predlaže uzdizanje hercegovačkog dijalekta na stepen posebnog jezika, koji bi se zvao bosanski jezik“, tim prije što taj dijalekt predstavlja jezike

koje je nauka označila kao srpski i hrvatski, pa bi se na taj način ovim nazivima dodao jedan treći „kao ravnopravan“. Time bi, po njegovom mišljenju, „specifična bosanska samosvijest“ dobila „sankciju u jeziku koji se upotrebljava u udžbenicima“- (V *Kalajev režim u Bosni i Hercegovini 1882-1903*, str 230-231). Pošto Kalajev režim ni uz dugotrajne dvodecenijske napore nije uspio da formira posebnu „bosansku naciju“ objedinjavanjem tn različite etničko-vjerske zajednice, pored ostalog, i preko nametanja zajedničkog „bosanskog jezika“, jezička politika režima početkom dvadesetog stoljeća se mijenja. U toj, trećoj fazi uvodi se naziv „srpsko-hrvatski jezik“ (v. dokument od 14. oktobra 1907). Kasnije će (na ii Sjednici Sabora Bosne i Hercegovine, 30 decembra 1913) biti donesen i Zakon o uređivanju zvaničnog i nastavnog jezika u Bosni i Hercegovini, u kome se već u 1 članu jasno kaže. „Srpsko-hrvatski jezik je zvanični jezik u svim bosansko-hercegovačkim vlastima, uredima i zemaljskim zavodima za sve poslove građanske uprave na upravnom području Bosne i Hercegovine u unutrašnjem i spoljašnjem službenom saobraćaju. isto vrijedi o nastavnom i zvaničnom jeziku svih građanskih nastavnih zavoda, koji se izdržavaju zemaljskim sredstvima, a tako i o usmenom i pismenom spoljašnjem saobraćaju bosansko-hercegovačkih zemaljskih željeznica sa svim građanskim vlastima, građanskim uredima, građanskim zemaljskim zavodima i strankama na upravnom području Bosne i Hercegovine.“

I pored usvajanja ovog naziva, austrougarske su vlasti pokušavale da bar nekim specifičnostima u normi izdvoje bosanski Standardni idiom od srpskog i hrvatskog. Zato je, nakon određene rasprave, zemaljski poglavar 2. septembra 1912. donio akt „Revizija pravopisa srpsko-hrvatskoga jezika“, kojim se u nekim detaljima odstupa od Vuk-Damčičevog fonetskog pravopisa. Četvrta faza austrougarske jezičke politike u Bosni i Hercegovini nastupila je početkom Prvog svjetskog rata. To je vrijeme napuštanja dotadašnje tolerancije i ravnopravnosti u upotrebi jezika i pisama domaćeg stanovništva, vrijeme represije i zabrana usmjerenih prema pripadnicima srpskog nacionalnog korpusa u BiH. Tako je 10 novembra 1915. godine Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu donijela naredbu o zabrani ćinlice. U prvom članu te naredbe na početku stoji:

„Sve bosansko-hercegovačke vlasti, uredi i zavodi upotrebljavaće u pismenom srpsko-hrvatskom službenom saobraćaju samo latinicu.“ Zanimljivo je daje i dalje ostao u upotrebi naziv jezika „srpsko-hrvatski“. Uz ovo treba napomenuti daje citirana naredba ipak donesena relativno kasno, s obzirom na činjenicu da je Kraljevska hrvatsko-slavonsko dalmatinska vlada naredbu o zbrani ćinlice donijela već 13 listopada (oktobra) 1914, dakle odmah nakon početka Prvog svjetskog rata i invazije na Srbiju.

Unitarizacija i oktroisanje jezika (period prve jugoslavije)

Između dva svjetska rata Bosna i Hercegovina nalazila se u sastavu unitarne Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine jugoslavije, pa se stoga na ovim prostorima nije vodila ni odvojena jezička politika. jedini akt koje su donijele lokalne vlasti bio Zakon od 3. novembra 1918, dakle mjesec dana prije formiranja zajedničke države (Kraljevine SHS), 1. decembra te godine, koji je usvojio Glavni odbor Narodnog vijeća S.H.S. za Bosnu i Hercegovinu. Njime je utvrđen naziv jezika *{srpski ili hrvatski}* i proklamovana ravnopravnost pisama (ćinlice i latinice) Ujedno su (članom 3) ukinuti svi dotadašnji propisi „koji se protive ovom zakonu“.

Dalje slijede akti unitarnih vlasti kojima se pitanja jezika uređuju za cijelo područje Kraljevine, uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Tako je Ustavom Kraljevine SHS od 28. juna 1921, u članu 3. naznačeno da je službeni jezik Kraljevine.-.srpsko-hrvatsko-slovenački“

Aktima unitarne vlasti nastojao se u cijeloj Kraljevini nametnuti i zajednički jezički standard, pa je u tom smislu Ministarstvo prosvete donelo „Pravopisno uputstvo za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine S.H.S.“

To starije potrajaće do sorazuma Cvetković-Maček (4. avgusta 1939. godine) i formiranja Banovine Hrvatske, kad se u Hrvatskoj ponovo štampa raniji Boranićev pravopis. Pošto su znatni dijelovi Bosne i Hercegovine ušli u sastav Banovine Hrvatske, došlo je i do primjene dvojakog jezičkog standarda na tim prostorima. Taj period, međutim, trajaoje kratko (nešto više od godinu i po dana) pa se takvo stanje nije moglo stabilizovati i odraziti na pojedina područja društvenog života, posebno na oblast obrazovanja.

Nametanje hrvatskog jezika (period NDH)

U Drugom svjetskom ratu, nakon kapitulacije Kraljevine jugoslavije i formiranja Nezavisne Države Hrvatske (10 travnja/apnla 1941), cjelokupna tentorija Bosne i Hercegovine ulazi u sastav novostvorene države, pa se i na to podruće odnose svi njeni zakonski akti, među kojima su prvi bili upravo oni kojima se reguliše upotreba jezika, određuje njegov naziv i propisuje upotreba latiničkog pisma. Shvatanje o hrvatskom književnom jeziku kao bitno različitom od srpskog postojaloje i ranije, ali u to je malo ko ipak dokraja i bezrezervno vjerovao, uključujući čak i pnpadnike ekstremne hrvatske emigracije, kojaje radila na rušeriju jugoslovenske države. U tom smislu karakatenstičan je izvadak iz jedne strogo povjerljive okružnice Hrvatskog narodnog pokreta iz avgusta 1939. godine, u kojoj, u tački VIII Stoji

„Treba sve ustanove, društva, poduzeća, kulturne zavode itd. označiti uvijek kao hrvatske isticanje Hrvatske uvijek na svakom mjestu i u svakoj pngodi. Treba strogo izlučiti hrvatske književnike od srpskih, hrvatsku literaturu od srpske, hrvatsku povijest od srpske itd. Ukratko, uvijek rastaviti i dijeliti. Dobro će nam doći i izvjesna nastojania dijeljenja jezika Neka se i to pokuša.“posljednja rečenica ukazuje i na određenu nesigurnost da se to može postići. ipak se dalje, u X tački, kaže:

„Treba sistematski ukloniti sve riječi, sve nazive i sve oznake, do sada upotrebljavane po srpskom načinu. Za to treba uspostaviti i opet uvesti hrvatske nazive činovnika. Uputiti treba štampu da se kloni srpskih naziva uopće. Naše novine trebaju donositi vijesti iz hrvatskih krajeva odjelito od vijesti iz ostalih dijelova državne zajednice. Sve te vijesti treba pak unositi skupa s vijestima izinostranstva.”

Stilizacija zaključaka govon i o tome da sastavljači tada ni sami nisu bili svjesni osobenosti hrvatskog jezika, pa, zalažući se za diobu i u jeziku („Neka se i to pokuša.“), upotrebljavaju riječi i izraze „, po srpskom načinu“ (*štampa* umjesto *tisak*, *inostranstvo* umjesto *inozemstvo* i sl.). I samo izabrano ime nacionalne države, *Nezavisna Država Hrvatska*, nije odgovaralo specifičnostima hrvatskog književnojezičkog izraza. U duhu „jezčne čistoće“ trebalo je da glasi: *Neovisna Država Hrvatska*. Kolebanja u izboru jezičkih sredstava kojima bi se Hrvati i u toj oblasti razgraničili i podijelih od Srba, pa i izvjesna nesigurnost da se tu može mnogo učiniti, uslovili su izuzetno interesovanje novoformiranih državnih vlasti NDH, osnovane 10. travnja/apnla 1941, za jezičku problematiku i nastojanje da se zakonskim aktima ta problematika „, dovede u red „, u smislu programirane opše podjele između Srba i Hrvata Stoga se među prvim zakonskim aktima nove vlasti nalaze upravo akti o upotrebi jezika u NDH Samo osam dana po uspostavljanju svoje vlasti (18 travnja/apnla 1941) poglavnik Države Hrvatske, dr Ante Pavelić, potpisuje *Zakonsku odredbu o izncanju osuda, o nazivima sudova i sudaca i o upotrebi čistoga hrvatskog jezika kod sudova*, u kojoj je, pored, ostalog rečeno „Svi suci i sve stranke imaju upotrebljavati usmeno i u svojim pismenim sastavcima čisti hrvatski jezik, bez obzira na zakonske stručne izraze Tuđice seimaju izbjegavati i svagdje, gdje god je to samo moguće, zamjenjivati hrvatskim narodnim izrazima

Odmah iza toga (25 travnja 1941) uslijedila je i *Zakonska odredba o zabrani ćinlice*. Tu se i u samom tekstu zapažaju tendencije „,pohrvaćivanja“. Umjesto oblika *upotrebljavati*, kako stoji u prethodnoj zakonskoj odredbi, ovdje je već *uporaba*: „, § 1. Na podrucju Nezavisne Države Hrvatske zabranjuje se uporaba ćinlice.“

Zanimljivo je da je i na početku Prvog svjetskog rata jedan od prvih akata vlasti u Hrvatskoj bio upravo zabrana ćirilskog pisma.

Zatim slijede, u istoj, 1941. godini: Zakonska odredba o osnivanju hrvatskog državnog ureda za jezik, Zakonska odredba o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu, kojom se inaugunše „korijenski pravopis“. A u naknadno donesenoj Zakonskoj odredbi o tumačenju članka 8 zakonske odredbe o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu posebno su naglašene punstičke težrije (drastičnog „čišćenja hrvatskog jezika). Tu je rečeno:

„Ministarstvo nastave imenovat će naredbom povjerenstvo, kome je zadaća: 1. uklanjati neči, koje ne odgovaraju duhu hrvatskoga jezika i neči tuđice, te ovakve neči nadomještati domaćim, 2. izraditi i predložiti ministarstvu nastave pravila za konenski pravopis. Kada povjerenstvo svrši svoju zadaću. ministarstvo nastave će odrediti njegov prestanak.

Kazne za zaštitu čistoće jezika i pravopisa propisat će naredbom ministarstvo nastave.“

Pošto se mislilo o hitnoj operacionalizaciji svih ovih zakonskih akata, većina od njih popraćena je provedbenim naredbama ili dodacima, koje je potpisivao ministar nastave, doglavljenik dr Mile Budak.

I u 1942 godini doneseno je u NDH više zakonskih akata o upotrebi jezika, međukojima i *Zakonska odredba o Hrvatskoj pravoslavnoj crkvi sa Ustavom Hrvatske pravoslavne crkve*, u kome je u § 4 propisano:

“Službeni jezik Hrvatske pravoslavne crkve je hrvatski, sa službenim hrvatskim pismenima.”

Narednih godina radilo se na provođenju donesenih zakona, pa se s regulative prešlo na operativu jedan od najkrupnijih poslova u tom pogledu bilo je donošenje *Konenskog pravopisa*.

Provođenje jezičke politike u NDH nije išlo bez otpora i teškoća u praksi, posebno u Bosni i Hercegovini O tome jasno svjedoči *Dopis Predsjedništva sudbenog stola u Bjelovaru* Ministarstvu unutarnjih poslova povodom upotrebe oblika *sudija*, koji se još zadržao u praksi suda u Maglaju.

I organi narodnooslobodilačkog pokreta bavili su se praktičnim rješavanjem jezičkih pitanja, ali uglavnom na jugoslovenskom području kao cjelini. U našu zbirku uvršten je jedan od najznačajnijih dokumenta NOP: *Odluka o objavljivanju odluka i proglašenja Antifašističkog veća narodnog oslobođenja jugoslavije, njegovog Predsjedništva i Nacionalnog komiteta na srpskom, hrvatskom, slovenačkom i makedonskom jeziku* (od 15. januara 1944). Tu se, kako se vidi, *srpski* i *hrvatski* uzimaju kao dva posebna jezika, uporedo sa slovenačkim i makedonskim. ipak, pod političkom društvene i jezičke stvarnosti, još u toku NOB-a, sedam mjeseci nakon donošenja citirane odluke AVNOJ-a. Prosvjetni odjel ZAVNOH-a konstatuje da je „književni jezik i Hrvatima i Srbima jedan“ i proklamuje punu individualnu slobodu izbora različitih oblika u okviru zajedničkog jezika - ostavljajući „piscima na volju da pišu npr. futur sastavljeno ili rastavljeno (kazaću - kazat ću) tko - ko, suradnja - saradnja, točka - tačka i sl., jer nisu provincijalizmi, niti su oznake nekog posebnog hrvatskog odnosno srpskog pisanja...“ („Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske. Zbornik dokumenata 1944. od 10. svibnja do 31. prosinca“. izd. institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, Zagreb 1975, str 237, 238). Ovaj dokument je signifikantan, ali nije unesen u našu zbirku, zbog poštovanja kriterijuma da budu uvršteni samo dokumenti BiH i zajednički dokumenti koji su važili na području BiH, što ovaj dokument nije. On je uvršten u širu zbirku dokumenata jezičke politike za cijelo srpskohrvatsko govorno područje.

Od zajedništva do razdvajanja (period socijalističke jugoslavije)

Penod druge jugoslavije trajao je relativno dugo, od 1945. do početaka njene destrukcije, negdje 1990 godine, kada je praktično počeo raspad te društvene zajednice, dakle punih 45 godina. jezička politika, kao, uostalom, i opšta politika, u tom penodu razvijala se u dvije faze. Granična godina, bar što se jezičke politike tiče, bila je 1965, kada su se na sarajevskom kongresu jugoslavista pojavili prvi ozbiljniji znakovi srpsko-hrvatskih jezičkih sukoba oko pitanja jezičkog jedinstva, varijanata standardnog jezika, majorazacije i separatizma itd. U prvoj fazi, u skladu s politikom „jugoslovenskog socijalističkog zajedništva“, dolazi do postepenog približavanja dvaju najjačih nacionalno-kulturnih centara (Beograda i Zagreba) i zajedničkog rada na standardizaciji srpskohrvatskog jezika kao cjeline. Najpotpuniji izraz te saradnje bio je Novosadski dogovor o književnom jeziku od 10. decembra 1954 godine. U objavljenim Zaključcima, koje su potpisali najznačajniji predstavnici književnog, kulturnog i naučnog života s cijelog srpskohrvatskog govornog područja, posebno iz Hrvatske i Srbije, već u 1. tačkijasnje istaknuto:

„ Narodni jezik Srba, Hrvata i Crnogoraca jedan je jezik. Stoga je i književni jezik koji se razvio na njegovoj osnovi oko dva glavna središta, Beograda i Zagreba, jedinstven, sa dva izgovora, ijekavskim i ekavskim.“ U tačkama 5, 6 i 7. Zaključaka Novosadskog dogovora ukazano je na potrebu izrade jedinstvenog priručnog rječnika savremenog srpskohrvatskog književnog jezika, zatim zajedničke terminologije i posebno pravopisa - „jer zajednički jezik treba da ima i zajednički pravopis“.

U narednom penodu (do 1965) ostvaren je samo dio ovih zadataka. Nakon šest godina rada i organizovane javne diskusije, 1960. objavljen je *Pravopis srpskohrvatskoga/hrvatskosrpskoga književnog jezika* u dvije verzije, ćirilskoj (ekavskoj) i latiničkoj (ijekavskoj), ali s istim normativnim rješenjima, koja su. obuhvatala i dosta dubleta, čime su se izražavale jezičke navike dviju nacionalno-kulturnih sredina. Zajednički su urađena i dva toma *Rječnika srpskohrvatskoga književnog jezika*, ali je Matica hrvatska odustala od toga projekta, pa je taj rječnik dokraja urađen samo u ćirilskoj verziji, u šest tomova, sa nekih 150.000, leksema s cijelog srpskohrvatskog govornog prostora. Na izradi zajedničke terminologije, što je bio zadatak od izuzetnog značaja za pospješivanje protoka naučnih informacija i lakše konštenje stručno-naučnih priručnika bez obzira na cenatar u kome su objavljeni, nije se odmaklo dalje od same zamisli i pokušaja oraganizacije rada.

U drugoj fazi razvoja jezičke politike na srpskohrvatskom govornom području u vrijeme socijalističke jugoslavije (od 1965 do 1990) dolazi do bitnih promjena, koje karakteriše sve veće udaljavanje dvaju kulturno-nacionalnih centara, Zagreba i Beograda, gomilanje nesporazuma uz oštre sukobe i polemike jezičkih stručnjaka i kulturnih radnika s obje strane, u koje se uključuju i vladajući politički faktori, Savez komunista i Socijalistički savez radnog naroda, pokušavajući da u novim političkim okolnostima obezbijede nastavak dotadašnjeg jezičkog zajedništva. Ti sukobi kulminiraju objavljivanjem *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* 17. ožujka/marta 1967. Taj je dokument potpisalo 19 najznačajnijih kulturnih i naučnih institucija hrvatskog naroda. Uskoro je, već 2. aprila 1967, uslijedio tzv. „Predlog za razmišljanje grupe članova Udruženja književnika Srbije, objavljen u zagrebačkom izdanju „Borbe“. Deklaracija i Predlog za razmišljanje izazvali su žestoke kritike u javnosti, prije svega od strane političkih foruma.

U ovom penodu, kao reakcija na srpsko-hrvatske jezičke sukobe, počinje se razvijati i samostalna jezička politika u Bosni i Hercegovini, koja je, zbog svog specifičnog etničkog sastava, bila životno zainteresovana za rješavanje postojećih problema i iznalaženje najboljih i najfunkcionalnijih rješenja koji bi omogućavala normalno funkcionisanje standardnog jezika. U našoj zbirci zastupljeno je 19 značajnih dokumenata književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini u vremenu od 1967 do 1990. Svi se oni po svom sadržaju i namjeni mogu podijeliti u tri skupine.

Prvo su bili, moglo bi se tako reći, *dokumenti reagovanja*, u kojima se daje odgovor bosanskohercegovačke političke i naučnejavnosti na Deklaraciju i Predlog za razmišljanje, ali se u njima u isto vrijeme sagledava i aktuelna jezička problematika u Bosni i Hercegovini, posebno u svjetlu međunacionalnih odnosa. U tu skupinu dokumenata ubrajaju se izjava izvršnog komiteta CK SKBiH od 27. marta 1967, zatim Otvoreno pismo nastavnika i saradnika Filozofskog fakulteta u Sarajevu, usvojeno dan kasnije (28 marta), a objavljeno u *Prosvjetnom listu 1* aprila 1967, te Oqene i stavovi izvršnog komiteta CK SKBiH, doneseni 15. marta 1968

U drugu skupinu ubrajaju se tn najznačajnija dokumenta jezičke politike u Bosni i

Hercegovini. To su po svemu *temeljni dokuinenti*, jer su u njima formulisani osnovni stavovi i data politička i lingvistička obrazloženja na kojima će se temeljiti autonomna jezička politika u BiH u narednih dvadest godina. U tu skupinu ubrajaju se: Zaključci Simpozijuma o jezičkoj toletanciji, održanog u Sarajevu 23-25. aprila 1970, zatim dokument društveno-političkih organizacija „Književni jezik i književnojezička polltika u Bosni i Hercegovini“ od 17. februara 1971. i na kraju Zaključci Prosvjetno-kulturnog vijeća Skupštine SRBiH od 26. jula 1971. o književnojezičkoj politici u vaspitno-obrazovnoj djelatnosti. Ta tri dokumenta karakteriše angažovanje naučne i političke javnosti i najviših organa zakonodavne vlasti na rješavanju standardnojezičke problematike u nacionalno mješovitoj i stoga veoma osjetljivoj bosanskohercegovačkoj sredini, kao i njihova potpuna saglasnost u formulisanju osnovnih principa i stavova. Već u Zaključcima Simpozijuma o jezičkoj toleranciji (1970) jasno je naznačen društveni i lingvistički kontekst koji nužno diktira i karakter jezičke politike u BiH. Tuje, u poglavlju 1 Zaključaka, rečeno sljedeće:

„Književnojezička stvarnost u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini specifična je kao što je i specifičan njen društveno-politički položaj - s obzirom na činjenicu da u ovoj Republici žive pripadnici više nacija (Srbi, Hrvati i Muslimani) i s obzirom na to da se književni jezik razvijao u posebnim uslovima - da se u njemu ogleda kako naše autohtono bosanskohercegovačko kulturno nasljeđe, tako i uticaji nacionalnih kultura naroda srpskohrvatskog jezičkog područja. Književnijezik u Bosni i Hercegovini veoma je široko jedinstvo raznolikosti u književnojezičkoj praksi na cijelom srpskohrvatskom jezičkom području. Zato mi u Bosni i Hercegovini, polazeći od osnovnih principa i pozitivnih tekovina Novosadskog dogovora, prihvatamo sve ono što egzistira na cjelokupnom hrvatskosrpskom jezičkom području u granicama zajedničke književnojezičke norme (bez obzira na varijantsku polarizaciju u drugim sredinama).“ Uz ovu ocjenu izuzetno je značajan i stav kojim se utemeljuje princip individualnihjezičkih sloboda.

„Svaki građanin“ - stoji u Zaključcima Simpozijuma o jezičkoj toleranciji - „ima puno individualno pravo na vlastiti izbor izražajnih mogućnosti našeg književnog jezika u cjelini (uključujući tu slobodnu upotrebu svih oblika - bez obzira na varijantsku markiranost). Sloboda izbora obuhvata pravo na izbor svih mogućnosti koje pruža naša standardna hrvatskosrpska - srpskohrvatska jezička norma, pa i pravo opredjeljenja za jednu od postojećih književnojezičkih normi zapadne istočne varijante u njihovom čistom obliku.“ iza toga slijedi pet konkretnih zaključaka kojima se utvrđuje zvanični naziv jezika (srpskohrvatski - hrvatskosrpski), ravnopravnost ćirilčkog i latiničkog pisma, upotreba ijekavskog izgovora u školskoj nastavi, obavezna primjena višestruke trminologije (tj.. upoznavanje učenika sa stručno-naučnim terminima koji se upotrebljavaju na cijelom jezičkom području) i slobodan individualni izbor jezičkihizražajnih sredstava za sve nastavnike i učenike u školama. Dokument društveno-politlčklh organizacija „Književni jezik i književnojezička politika u BiH“, svakako najznačajniji dokument književnojezičke politike u BiH, u cjelini je potvrdio Zaključke Simpozijuma iz 1970, politički ih osmislio i razvio proklamovanjem četiri osnovna principa književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini, na kojima će se kasnije temeljiti sve naučne, stručne i političke aktlvnosti u toj oblasti. Ti principi glase:

„1. prihvatanje hrvatskosrpskog, odnosno srpskohrvatskog književnog jezika kao jednog jezika sa svim raznolikostima i varijantnim razlikama;

2. otvorenost prema pozitivnim kulturnim i jezičkim uticajima iz svih republika i svih kulturnih sredina našeg jezičkog područja,

3. njegovanje autohtonih književnojezičkih i kulturnih vrijednosti, koje su zajedničko blago svih naroda BiH i čine most među njihovim kulturama, tj. insistiranje na

onome što nas zbližava i

4. puna sloboda individualnog izbora jezičkih izražajnih sredstava, bez obzira na njihovu varijantsku markiranost u drugim sredinama.“ Osim načelnih stavova (principa), u ovom dokumentu data su i šira objašnjenja, naročito u vezi s poimanjem jezičkog zajedništva, standardnojezičkim izrazom u BiH i otporom varijantskoj polanzaciji na tlu ove republike. „Književnojezički izraz u Bosni i Hercegovini ne može se varijantski odrediti“ - zapisano u dokumentu društveno-političkih organizacija - „jer je, i bez posebnih ispitivanja, evidentno da je on specifičan, kao što su bile specifične društvene i kulturne prilike u kojima je nastajao i razvijao se. U književnom jeziku BiH ogleda se autohtono kulturno nasljeđe, snažna veza s dijalekatskom bazom i prirodni kulturni i jezički uticaji naroda srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezičkog područja.“

I dalje.

„Teorije o varijantskoj polanzaciji, o ukrštanju“ dviju varijanata na našem tlu, o pravima tih varijanata u BiH na ravnopravan uticaj - izraz su težnji lingvističkih (i ne samo lingvističkih) hegemonista, koji se pod firmom jezičke ravnopravnosti i tolerancije bore za prevlast u Bosni i Hercegovini, polazeći od knjih pretpostavki da BiH po svojoj ijekavštini propada zapadnoj. to će reći - hrvatskoj varijanti, ili po ostalim elementima (leksici, prije svega) - istočnoj, tj. srbijanskoj varijanti.

“U dokumentu su naznačene i moguće posljedice varijantske polanzacije, odnosno varijantskog „postrojavanja“ na osnovu nacionalne pripadnosti:

„Ako bi se, u ime integriteta nacionalnih kultura, hrvatske i srpske, ili bilo kojih drugih ciljeva, podržala varijantska polarizacija na našem tlu (što bi podrazumijevalo, valjda, i ekvizaciju na našem tlu Srba i slične postupke prema jeziku ovdašnjih Hrvata), ako bi se, dakle, takva polanzacija podržala, Muslimani, koji takođe govore i pišu hrvatskosrpskim, odnosno srpskohrvatskim književnim jezikom i koji su preko svojih pisaca i kulturnih radnika dopunili njegovu bogaćenju i izgrađivanju, bili bi prisiljeni da se opredjeljuju. A to je opet jedan vid nacionalne asimilacije (na lingvističkom i kulturnom planu). Prihvatanje teze da svaki narod u nas mora imati svoj poseban književni jezik direktno je negiranje muslimanske nacionalne posebnosti.

Varijantska polarizacija, dalje, nužno bi dopunila dezintegraciju bosanskohercegovačke kulture, a školstvo - u dosljednom provođenju varijantske podijeljenosti - moralo bi biti razdvojeno s dva programa, dvije stručne terminologije, različitim udžbenicima itd. imali bismo, dakle, neku vrstu „nacionalnih“ škola, što je veoma slično konfesionalnom školstvu u XIX stoljeću. U krajnjoj konsekvenci, takva politika vodila bi nas dezintegraciji i negiranju suvereniteta SR Bosne i Hercegovine.“ Zbog ovakvih stavova i proklamovanja osnovnih principa književnojezičke politike, dokument društveno-političkih organizacija „Književni jezik i književnojezička politika u Bosni i Hercegovini“ nazvan je poveljom jezičkog zajedništva i tolerancije.

Zaključci Prosvjetno-kulturnog vijeća Skupštine SR BiH (od 26. jula 1971) logičansu završetak stručnih rasprava i političkih odluka o jezičkom planiranju i upotrebi standardnog jezika u Bosni i Hercegovini. Donošenjem tih zaključaka stručni i društveno-politički stavovi o književnom jeziku u BiH stekli su snagu zakona i dobili karakter društvene norme koja obavezuje škole i druge ustanove u vaspitno-obrazovnoj djelatnosti posebno su obavezane:

1. na dosljednu upotrebu dvočlanog naziva jezika: *srpskohrvatski* ili, po slobodnom izboru, *hrvatskosrpski*;
2. na ravnopravnu primjenu oba naša pisma (ćinlice i latinice);
3. na njegovanje ijekavskog izgovora i drugih osobina bosanskohercegovačkog standardnojezičkog izraza u kolektivno) upotrebi, uz omogućavanje pune slobode individualnog izborajezičkih izražajnih sredstava i pisama i.
4. na primjenu „dvojne terminologue“, odnosno terminoloških višestrukosti u nastavi.

Svi ostali dokumentijezičke politike u SRBIH imali su za cilj praktičnu razradu osnovnih stavova iznesenih u tn temeljna dokumenta kao i pospješivai-ije njihovog provođenja u praksi, u raznim oblastima društvenog života (školama, sredstvima javnog informisanja, izdavačkoj djelatnosti itd.). Stoga se oni nazivaju *akcioni dokumenti*.

Prvi takav dokument donesen je 24. oktobra 1974. To su bili *Zaključci Mostarskog savjetovanja o provođenju književnojezičke politike* iza toga uslijedio je čitav niz sličnih dokumenata, koje su donosile naučne i stručne organizacije, politički forumi i organi državne uprave. Najznačajniji od rijih uvršteni su u našu zbirku (v u ii poglavlju) Oni sami po sebi dovoljno govore o SVOJoj namjeni i značaju, pa ih nije potrebno komentansati. ipak ćemo se ovdje osvrnuti na jedan od njih, jer se u njemu iznose suštinski pogledi na karakter bosanskohercegovačkog standardnojezičkog izraza u okviru srpskohrvatskog standardnog jezika kao cjeline, uz jasna razgraničenja i prema jezičkom unitanzmu i prema separatističkim tendencijama stvaranja posebnih Standardnih jezika na osnovu postojećih varijantskih razlika. Riječ je o *Zaključcima i predlozima istraživačke grupe instituta za jezik i književnost o ostvanvanju ravnopravnosti jezika i pisama naroda i narodnosti jugoslavije u praksi Skupštine SFRJ - s posebnim osvrtom na status bosanskohercegovačkog standardnojezičkog izraza* (1975). Koncept tih zaključaka nađen je u sačuvanim ostacima u ratu rasturene dokumentacije instituta za jezik u Sarajevu i uvršten u našu zbirku. Ovdje ćemo izdvojiti samo jedan dio: citirano obrazloženje predloga bosanskohercegovačke delegacije u vezi s organizacijom Komisije Skupštine SFRJ za utvrđivanje istovjetnosti tekstova na jezicima naroda i narodnosti jugoslavije, koje je dao nosilac ovog projekta, tada član Komisije i direktor instituta zajezik u Sarajevu.

Ako se pođe od osnovnih pncipia književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini - a mi u BiH u svojoj praksi uvijek polazimo od tih pncipia - onda se varijantske i druge raznolikosti u okviru srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog standardnog jezika ne mogu, ni stručno ni politički (na nacionalnom planu), posmatrati u istoj ravni u kojoj se posmatraju jezici ostalih naroda i narodnosti SFRJ. Prema našoj oqeni, u SFRJ postoje tn jezika naroda: slovenski ili slovenački (kojim govore Slovenci), makedonski (kojim govore Makedonci) i srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski (kojim se služe četin naroda: Srbi, Hrvati, Crnogorci i Muslimani) Poznato je da srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski jezik nije potpuno jedlnstven i da u njemu postoje dvije varijante i poseban bosanskohercegovački međuvarijantski standardnojezički tip. (Ovom prilikom ne želim da ulazim u specifičnosti standardnojezičkog izraza u Crnojeori.).

Ako treba da se govori o ravnopravnosti varijanata, odnosno standardnojezičkih tipova unutar srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika kao cjeline (*a mislim da treba*), onda se to ne može činiti na način koji bi odgovarao sadašnjoj praksi u Skupštini SFRJ. iz te prakse, naime, proizlazi da Skupština inauguruie dva posebna standardna jezika: srpskohrvatski i hrvatskosrpski, jer ih stavlja uistu ravan sjezicima ostalih naroda i narodnosti SFRJ, ne vodeći računa o drugim speciflčnostima niti o specifičnom karakteru varijanata kao pojava u jednom standardnom jeziku.

Zbog takvog tretmana varijantskih verzija, ili stilizacija, kako hoćete, s očiglednom težnjom da im se da smisao nacionalnih Standardni hjezika - srpskogi hrvatskog (podsjetio bih da se sve češće i u ovoj komisiji upotrebljavaju ti termini), delegati iz Bosne i Hercegovine, pa i mnogi drugi građani, postavljaju pitanje statusa i upotrebe bosanskohercegovačkog standardnojezičkog izraza srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog stanadrdnog jezika - u praksi Skupštine SFRJ.

Bosanskohercegovački standardnojezički izraz nije poseban jezik u odnosu na ostale standardnojezičke tipove srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika, pa zahtjev koji je postavio dr Purivatra treba posmatrati u tom kontekstu. Osim toga, naši delegati ne prihvataju praksu da ih iko stavlja u situaciju da se jezički, odnosno varijantski opredjeljuju i dijele - pogotovo ne po nacionalnoj pripadnosti. Mislim daje to osnovni motiv njihova zahtjeva koji su postavili preko druga Purivatre.

Na kraju bih napomenuo da ovo pitanje proizlazi iz društveno i kulturno-jezički specifične bosanskohercegovačke situacije i da ga isključivo tako treba shvatati i tumačiti.“

I pored ovog obrazloženja i zahtjeva bh. delegacije da se formira jedna sekcija za srpskohrvatski/hrvatskosrpski jezik s tri podsekcije, prema Poslovniku Komisije Skupštine SFRJ za utvrđivanje istovjetnosti tekstova na jezicima naroda i narodnosti jugoslavije, čl. 24, formirano je osam ravnopravnih sekcija:

1. Sekcija za srpskohrvatski jezik;
2. Sekcija za hrvatski književni jezik;
3. Sekcija za srpskohrvatski odnosno hrvatskosrpski jezik ijekavskog izgovora;
4. Sekcija za srpskohrvatski jezik ijekavskog izgovora;
5. Sekcija za slovenački jezik;
6. Sekcija za makedonski jezik;
7. Sekcija za albanski jezik;
8. Sekcija za mađarski jezik“.

Kao što se može vidjeti, ovim aktom Skupštine jugoslavije praktično su pravno priznata četiri republička standardna jezika na srpskohrvatskom govornom području: 1. srpski (tačnije: srbijanski), 2. hrvatski, 3. bosanski i 4. crnogorski, bez obzira na nazive navedene u republičkim ustavima koji su uneseni u nazive posebnih sekcija u istoj ravni sa sekcijama za slovenački i makedonski jezik i dva jezika narodnosti (mađarski i albanski). Time je počela i razgradnja srpskohrvatskog standardnog jezika na ustavnopravnom planu. Kasnije će uslijediti i rastakanje bosanskohercegovačkog standardnojezičkog izraza kao zajedničkog instrumenta kulture i civilizacije triju bosanskohercegovačkih konstitutivnih naroda, o čemu će biti više govora u sljedećem odjeljku. Ovdje još treba reći da je društveno-političke, zakonodavne i druge aktivnosti u formulisanju, vođenju i primjeni književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini pratio i intenzivan naučnoistraživački rad i izdavačka djelatnost u institutu za jezik u Sarajevu, formiranom 1973. godine, koji je kasnije djelovao kao Odjeljenje za jezik instituta za jezik i književnost u Sarajevu. Time su osiguravani naučni temelji književnojezičke politike. Spomenućemo samo nekoliko najznačajnijih makroprojekata u oblasti lingvistike u BiH u periodu od 1973. do 1990. To su.

1. Pravopisna problematika u Bosni i Hercegovini - u svjetlu kolebanja i stabilizacije pravopisne norme na srpskohrvatskom govornom području,
2. Bosanskohercegovački dijalektološki kompleks,
3. jezik štampe u Bosni i Hercegovini,
4. jezik bosanskohercegovačkih pisaca 19 stoljeća,
5. jezik pisaca BiH 20 vijeka,
6. jezik alhamijado literature,
7. Školska terminologija i terminološke višestrukosti u nastavi.

Ovaj posljednji projekat, koji je realiziran u vremenu od 1974 do 1978. godine, urodio je izdavanjem velikog desetotomnog Školskog rječnika terminoloških višestrukosti, koji je imao poseban značaj u ostvanvanju jednog od najvažnijih zaključaka književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini. Rezultati ostalih projekata objavljeni su u stalnim publikacijama instituta: Radovima Odjeljenja za jezik (15 knjiga), Bosanskohercegovačkom dijalektološkom zborniku (7 knjiga), Posebnim izdanjima (5 knjiga), zatim u Biblioteci „Pružnici“ i „Monografije“ (sa više knjiga), časopisu „Križevniji jezik“ itd.

Pred sam rat smanjene su aktivnosti instituta da bi rad u toku rata potpuno zamro i obnavlja se tek ove godine u potpuno novim uslovima. Tako je okončana jošjedna faza u razvoju jezičke politike u Bosni i Hercegovini. Nju su pratile, kao što je već rečeno, i ustavnopravna regulativa, pa su stoga u zbirku dokumenta uključene i odredbe o jeziku u ustavima Bosne i Hercegovine iz 1946, 1963 i 1974, koji pokazuju kako se mijenjalo ime jezika: *srpski ili hrvatski* (1946), *srpskohrvatski* (1963), *srpskohrvatski odnosno hrvatskosrpski jezik ijekavskog izvora* (1974).

Vrijeme sadašnje: formiranje nacionalnih Standardni hjezika

U toku 1990 godine desile su se bitne društveno-političke promjene u Bosni i Hercegovini: na prvim višestranačkim izborima pobijedile su nacionalne stranke i preuzele vlast, formiraju se, ili ponovo oživljavaju, posebna nacionalna prosvjetno-kulturna društva, dolazi do reafirmacije triju religijskih zajednica, koje na određen način stupaju i u politički život, pokreću se posebni nacionalni i vjerski časopisi i novine; ukoliko dolazi do nacionalnog razdvajanja u svim sferama društvenog života u BiH Narodi Bosne i Hercegovine ne žive višejedni s drugima nego jedni kraj drugih kao posebni entiteti u svakom pogledu, između kojih jačaju nepovjerenje i političke tenzije, pojačane i spoljnim uticajima. Takvo stanje nije moglo da se ne odrazi i na jezičku politiku, koja uvijek slijedi društveno-političke odnose. Sada o jezičkom planiranju i upotrebi standardnog jezika u BiH ne raspravljaju i ne odlučuju više kvalifikovani predstavnici svih njenih konstitutivnih naroda, nego pripadnici svakoga naroda posebno. Posto je proces razdvajanja i u tom smislu počeo 1990. godine, uzeli smo je kao graničnik ranijeg i novog, sadašnjeg, razdoblja jezičke politike u BiH. U našu zbirku uvršteni su dokumenti i iz tog, najnovijeg penoda, naravno, oni do kojih se moglo doći, a nađeno ih je dovoljno da se na osnovu njih može steći realna slika postojećeg stanja.

Svi ovi dokumenti svrstani su u našoj zbirci u četiri skupine, već prema tome kojim je donosio i u kome su dijelili u ratu nacionalno isparcelisane teritorije Bosne i Hercegovine primjenjivali i u kojima se i danas primjenjuju. To su 1. dokumenti Republike Bosne i Hercegovine, 2. dokumenti Republike Srpske, 3. dokumenti Federacije BiH i 4. dokumenti zajedničkih organa Bosne i Hercegovine. Dokumenti koje su donosili organi Republike BiH (1992-1995) važili su praktično samo na teritoriji pod kontrolom Armije BiH, tj. na muslimanskom/bošnjačkom prostoru. Oni svjedoče, prvo, o odluci najistaknutijih kulturnih i javnih radnika toga nacionalnog korpusa u Bosni i Hercegovini o formiranju posebnog bosanskog (standardnog) jezika. U pismu Predsjedništvu BiH krajem 1992 godine 101 uglednog potpisnika stoji, između ostalog i ovo:

Kako hrvatska, odnosno srpska varijanta zajedničkog književnog jezika imaju stvarno i nominalno funkcije posebnih jezika, to i mi bosanskomuslimansku varijantu zajedničkoga jezika također smatramo bosanskim jezikom sa istom razložnošću.

U tom smislu predložena je preformulacija čl 4 Ustava RBiH. To, međutim, nije učinjeno u prečišćenom tekstu Ustava, objavljenom u Službenom listu 14 marta/ožujka 1993. tako da je i dalje ostala stara formulacija: „U Republici Bosni i Hercegovini u službenoj upotrebi je srpskohrvatski odnosno hrvatskosrpskijezik ijekavskog izgovora „, 1 pored ove formulacije, u praksi, posebno u oblasti obrazovanja, sve više prevladava naziv *bosanski jezik*. Poslije donošenja. Uredbe sa zakonskom snagom o nazivu jezika u službenoj upotrebi u Republici Bosni i Hercegovini za vrijeme ratnog stanja (1. septembra/rujna 1993), u kojoj je rečeno da je u Republici Bosni i Hercegovini u službenoj upotrebi „Standardni književni jezikijekavskog izgovora njenih konstitutivnih naroda koji se imenuje jednim od tn naziva bosanski, srpski, hrvatski“, nastalo je pravo šarenilo. U nastavnim planovima za osnovnu školu i gimnaziju maternji jezik imenuje se kao *bosanskijezik*, dok se u programima za srednje stručne škole uvodi trojni naziv *bosanski, srpski, hrvatski*. Svi udžbenici, međutim, nose naziv *Bosanski jezik*. Takva praksa traje sve do formiranja Federacije BiH, kada se iz ustava i prakse potpunoisključuje naziv *srpski jezik* i utvrđuje ravnopravna upotreba bosanskog i hrvatskog.

Dokumenti jezičke politike doneseni u Republici Srpskoj od 1992 do 1997 (ustavne odredbe, Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisma, intervencije pojedinih ministara i dr.) svjedoče o bezrezervnom opredjeljenju za naziv *srpskijezik*, ekavski izgovor i ćinličko pismo, ali i o otponma takvoj orijentaciji, bar što se tiče potiskivanja ijekavskog izgovora. U tom smislu karakterističan je propagandni letak Srpske stranke Krajine i Posavine iz Banjaluke, koji je takođe uvršten u zbirku.

Jezička politika u Federaciji BiH predstavljena je najbitnijim dokumentom -ustavnom odredbom o upotrebijezika, koja glasi

„Službeni jezici Federacije su bosanski jezik i hrvatski jezik. Službeno pismo je latinica „,

Na kraju, kao ilustracija standardnojezičke situacije u BiH, data je fotokopija naslovne stranice Službenog glasnika Bosne i Hercegovine sa dva pisma (latinicom i ćinlicom) i naznakom jezika na kojima se objavljuju zakonski dokumenti zemlje. To su. bosanski jezik, hrvatski jezik, srpski jezik, engleskijezik. Time je podjela standardnog jezika u BiH na nacionalnoj osnovi dovedena do kraja.

Zaključak

Dokumenti jezičke politike u Bosni i Hercegovini, donošeni na ovim prostorima u proteklih 120 godina, pokazuju u kojoj su se mjen aktualna društveno-politička zbivanja, posebno nacionalni odnosi, odražavali na Standardni jezik, njegovoimenovanje i usmjeravanje. U isto vrijeme oni svjedoče i o tome kako su različiti režimi pokušavali da preko jezika i jezičke politike nametnu određena politička i ustavnopravna rješenja, ili pak da ublaže, ako ne i uklone, stalne tenzije u međunacionalnim odnosima na ovim prostorima. Konačan rezultat dugog historijskog procesa jeste formiranje posebna nacionalna standardna jezika: *bosanskog* („tačnije *bošnjačkog*), *srpskog* i *hrvatskog*, sa svim posljedicama u životu cijele zajednice i pojedinih etničkih skupina u njoj. U najnovije vrijeme aktuelan je proces formiranja nacionalnog školstva (s posebnim nastavnim jezicima, programima i udžbenicima), što je prirodan rezultat ukupnog nacionalnog podvajanja - teritorijalnog, političkog, kulturnog i jezičkog. Otpon „aparhejdu u vaspitno-obrazovnoj djelatnosti teško da će uroditi plodom, ne samo zbog navedenih razloga nego i zbog postojanja različitih, nerijetko sasvim oprečnih, vrijednosnih kriterijuma koji se primjenjuju u tzv. nacionalnoj skupini predmeta (jezik, književnost, istorija, poznavanje društva, muzičko i likovno obrazovanje itd.) Nije, naime, moguće nastavu u jednom nacionalno mješovitom odjeljenju izvoditi u isto vrijeme na dva ili tri nacionalna standardna jezika, s normativnim rješenjima koja se sve više udaljavaju jedni od drugih, ili jedan te isti događaj (npr. sarajevski atentat, ili oslobodilačke ratove protiv Turaka i sl.) tumačiti na potpuno različit način i uz sasvim suprotne konačne ocjene radi postizanja odgovarajućih (opet suprotnih) vaspitno-obrazovnih ciljeva. Vjerovatno će se stoga morati tražiti rješenja koja će odgovarati postojećem stanju, a pogled unazad na ukupan razvoj kojije doveo do takvog starija, ne samo u oblasti jezika nego i u društvenoj praksi upšte, može po tome biti od konsti

II. Dokumenti

Austrougarski period (1878 – 1918)

Circularerlass der Landesregierung in Sarajevo vom 19. Juli 1879, Nr. 12222, betreffend die Errichtung eines Knabenpensionates in Sarajevo.

Laut Zuschrift des k. k. Generalcommandos Sarajevo vom 12. Juli 1879 wird noch in diesem Jahre die Errichtung eines, nach Art einer unter militärischer Leitung stehenden Vorbereitungsanstalt zu organisirenden Knabenpensionates in Sarajevo in Angriff genommen.

Der Zweck dieses Pensionates ist, jungen Leuten Bosniens und der Hercegovina ohne Unterschied der Confession und unter voller Wahrung der freien Religionsausübung die nöthige humanitäre Vorbildung zu ertheilen, um dieselben in Lehranstalten aufzunehmen, worin sie eine höhere Ausbildung erlangen können.

Es werden daher Knaben aller Confessionen im Alter von 9 bis 16 Jahren bis zur Zahl von 100 in dieses Institut aufgenommen, wo ihnen durch sechs Semester, respective drei Jahrgänge (Classen) der Unterricht in der deutschen und kroatischen Sprache, im Lesen und Schreiben (Schön- und Dictandoschreiben), dann im Rechnen, Zeichnen und der Geographie ertheilt wird.

In den Sommersemestern werden die Schüler auch im Turnen und Schwimmen unterwiesen.

Im Uebrigen wird der ausführliche Lehrplan später bekannt gegeben werden.

Die für die Errichtung dieser Schule für das laufende Jahr verfügbaren, sehr beschränkten Geldmittel machen es jedoch unbedingt nothwendig, die Organisation auf das System der Zahlplätze zu basiren, und ist daher für Bequartierung, Verköstigung, Adjustirung und die nöthigen Lehrmittel jährlich der Betrag von je 250 fl. zu entrichten. Es werden aber auch Externe, in Sarajevo wohnende Schüler am Unterrichte theilnehmen können, und die entsprechende Kleidung tragen dürfen.

In Folge des obangeführten Systems der Zahlplätze wird der Kreisbehörde die schöne Aufgabe obliegen, mit eifrigstem Bestreben dahin zu wirken, dass grössere Gemeinden und einzelne Personen, namentlich der wohlhabenden, in socialer Beziehung den Ton angebenden Classe auf geeignete Weise, mit Hinweis auf den gemeinnützigen und für die intellectuelle Entwicklung des Landes äusserst wichtigen Zweck dieses Institutes bewogen werden, in demselben Freiplätze auf längere oder kürzere Dauer zu stiften.

Die Kreisbehörde wird auch im Interesse dieses Institutes die grösstmögliche Verbreitung dieser Verordnung bewirken und dabei zugleich betonen, dass für den Religionsunterricht Organe der verschiedenen Confessionen angestellt werden, und dass in diesem Institute auch Söhne von Officieren und Beamten der österreichisch-ungarischen Monarchie Aufnahme finden.

Die angeordnete Publication wolle alsogleich bewerkstelliget werden, damit ehebaldigst jene Theilnehmer bekannt und anher namhaft gemacht werden, welche auf Zahlplätze reflectiren.

**Verordnung der Landesregierung in Sarajevo vom 26. August 1879,
Nr. 16887, betreffend die Errichtung von zwei Lehrcursen in Sarajevo zur
Erlernung des Lesens und Schreibens in der Landessprache mit lateini-
schen Schriftzeichen.**

§. 1.

In Sarajevo werden mit 1. October 1879 zwei Lehrcurse zur Erlernung des Lesens und Schreibens der Landessprache mit lateinischer Rundschrift errichtet.

§. 2.

In diesen Lehrcurs werden Kinder vom 7. bis zum 10. Jahre aufgenommen.
Der Unterricht an diesem Lehrcurse dauert ein Jahr, und ist täglich mit Ausnahme von Freitagen, Sonn- und Feiertagen durch zwei Stunden zu ertheilen.

§. 3.

Diesen Lehrcurs haben nach Möglichkeit die Kinder aller Confessionen zu besuchen, wenn sie später ins Realgymnasium eintreten wollen.

§. 4.

Der Unterricht in jedem dieser zwei Lehrcurse wird durch einen Lehrer ertheilt, den die Landesregierung zu diesem Zwecke ernennt.
Derselbe bezieht den Gehalt aus Landesmitteln.

§. 5.

Die Lehrbücher und die Lehrmittel werden von der Landesregierung vorgeschrieben.

§. 6.

Die Schulzimmer hat die Stadtgemeinde in Sarajevo beizustellen, und sie muss für deren Reinhaltung Sorge tragen. Dieselbe besorgt auch die Schulbänke und die erforderlichen Lehrmittel.

**Verordnung der Landesregierung in Sarajevo vom 26. August 1879,
Nr. 17012, betreffend die Errichtung eines Realgymnasiums in Sarajevo.**

§. 1.

In Sarajevo wird ein Realgymnasium errichtet.

Die Aufgabe desselben ist, die Knaben in den allgemeinen für die Lebensverhältnisse erwünschten und nothwendigen Kenntnissen und Fertigkeiten zu unterrichten, um ihnen sodann den Besuch des Obergymnasiums oder der Oberrealschule, sowie auch, durch wissenschaftliche und technische Ausbildung in denselben, die weitere *Fortbildung an den Universitäten und technischen Instituten* zu ermöglichen.

Dasselbe ist ein öffentliches Gymnasium, hat vier Classen und wird aus Landesmitteln erhalten.

§. 2.

Die Unterrichtssprache ist die bosnische Landessprache mit lateinischen Lettern.
Es werden am selben folgende Gegenstände gelehrt:

- a) Religion aller Glaubensbekenntnisse,
- b) Landessprache (kroatisch, serbisch),
- c) Deutsch,
- d) Lateinisch,
- e) Griechisch,
- f) Geographie und Geschichte,
- g) Mathematik,
- h) Naturwissenschaften,
- i) Freihandzeichnen,
- k) Turnen,
- l) Türkische, arabische und persische Sprache (nicht obligat).

§. 3.

Ausser den ordentlichen, im vorhergehenden Paragraph aufgezählten Gegenständen werden, von der dritten Classe angefangen, die Schüler über Verlangen ihrer Eltern auch in der französischen Sprache und im Gesange unterrichtet.

§. 4.

Die Lehrpläne und die Schulbücher, wie auch die übrigen Lehrmittel werden von der Landesregierung vorgeschrieben und es dürfen andere nicht gebraucht werden.

§. 5.

Der Unterricht am Realgymnasium wird durch dazu befähigte Lehrer erteilt.

Die unmittelbare Leitung desselben führt der Director, welcher zugleich einer der Lehrer des Realgymnasiums sein muss, ihm steht die Lehrerconferenz theils beratend, theils beschliessend zur Seite.

Ueber die Pflichten und Befugnisse des Directors einerseits und der Lehrerconferenz andererseits wird eine specielle Verordnung erlassen werden.

§. 6.

Der Director und die Lehrer am Realgymnasium sind öffentliche Beamte.

Der Director wird über Vorschlag der Landesregierung vom Ministerium, die Lehrer werden von der Landesregierung über Ternovorschlag des Directors ernannt.

§. 7.

Als Director und als Lehrer am Realgymnasium können nur solche angestellt werden, welche österreichisch-ungarische Unterthanen oder Landesangehörige Bosniens und der Hercegowina sind, und sich einer in der österreichisch-ungarischen Monarchie vorgeschriebenen Lehrbefähigungsprüfung für Mittelschulen vor einer dortselbst bestehenden Prüfungscommission unterzogen und das Zeugniss der Lehrfähigkeit erlangt haben.

§. 8.

Der Religionsunterricht wird den Schülern aller vier Glaubensbekenntnisse durch eigens dazu bestimmte Religionslehrer erteilt.

Als solche sind nur jene anzustellen, welche von der betreffenden geistlichen Oberbehörde als dazu befähigt bezeichnet werden.

§. 9.

In die erste Classe des Realgymnasiums werden bloss jene Schüler aufgenommen, welche die Volksschule oder Bürgerschule vollendet haben. Es kann jedoch von dieser Regel bei sonst geistig und physisch entwickelten Knaben einheimischer Eltern im Laufe der ersten vier Jahre Umgang genommen werden.

**Erlass des gemeinsamen Ministeriums vom 12. September 1879, Nr. 4479
B. H., betreffend den Unterricht in der Landessprache mit lateinischen
Schriftzeichen.**

Ich finde die mit dem Berichte vom 26. August d. J., Nr. 16887 I., vorgelegte Verordnung wegen Errichtung von zwei Lehrkursen in Sarajevo zur Erlernung der lateinischen Schriftzeichen mit der Auslage jährlicher 2.000 fl. im Principe zu genehmigen.

Bezüglich des Textes der Verordnung wird es im §. 1 zu heissen haben „Landessprache mit lateinischer Rundschrift“ unter Weglassung des Wortes „kroatisch“.

Was den Schulzwang für die mohammedanischen Kinder (§. 3) anbelangt, so muss ich natürlich voraussetzen, dass die Landesregierung die Gründe für diese jedenfalls weittragende Massregel reiflichst erworben haben werde und empfehle nur nochmalige Prüfung, ob nicht eine Verpflichtung zum Besuche der gedachten Course erst dann ausgesprochen werden solle, bis sich die wohlthätige Wirkung der Institution bewährt haben wird.

(Samlung der für Bosnien und die Hercegovina erlassenen Gesetze, Verordnungen und Normalweisungen, I. Band, Wien, 1880, str. 317)

Verordnung der Landesregierung in Sarajevo vom 10. October 1879,
Nr. 21132, betreffend die Errichtung einer allgemeinen städtischen Mäd-
chenschule in Sarajevo.

§. 1.

In Sarajevo wird mit 3. November 1879 eine allgemeine städtische Mädchenschule errichtet.

Die Unterrichtssprache in derselben ist die Landessprache.

§. 2.

In diese Schule werden Mädchen aller Glaubensbekenntnisse im Alter vom 6. bis zum 12. Jahre aufgenommen.

§. 3.

Darin sind nach Möglichkeit folgende Gegenstände vorzunehmen:

- a) Religion;
- b) Landessprache; Lesen, Schreiben, Sprachlehre, Uebungen im Sprechen und im schriftlichen Gedankenausdrucke;
- c) deutsche Sprache;
- d) Geographie;
- e) Geschichte;
- f) das Nöthigste aus der Physik und Naturlehre;
- g) Kalligraphie;
- h) geometrische Formenlehre;
- i) weibliche Handarbeiten und die Haushaltungskunde.

§. 4.

Der Lehrplan und die Schulbücher werden durch die Landesregierung vorgeschrieben.

Die Anzahl der wöchentlichen Unterrichtsstunden bestimmt der Lehrplan.

§. 5.

Der Religionsunterricht wird den Mädchen eines jeden einzelnen Glaubensbekenntnisses abgesondert ertheilt.

Derselbe wird unter Oberaufsicht der Staatsverwaltung zunächst durch die betreffende geistliche Behörde besorgt und überwacht. — Er kann den Mädchen eines jeden Glaubensbekenntnisses auch an den betreffenden confessionellen Schulen ertheilt werden.

37 §. 6.

Der Unterricht an dieser allgemeinen städtischen Mädchenschule wird durch eine Lehrerin ertheilt.

Die Lehrerin muss sich ausweisen, dass sie an einer öffentlichen Präparandie in der österreichisch-ungarischen Monarchie das Lehrbefähigungszeugniss erlangt hat, und dass sie in sittlicher und staatsbürgerlicher Richtung unbescholten ist.

Sie wird von der Landesregierung ernannt.

§. 7.

Der städtischen Lehrerin gebührt ein jährlicher Gehalt von 800 fl. und ausserdem ein Quartiergeld von 200 fl.

Diese Bezüge bezieht die Lehrerin monatlich bei der Stadtcassa in Sarajevo, da diese Mädchenschule aus den städtischen Einkünften zu erhalten ist.

§. 8.

Die Lehrerin ist für das Gedeihen der allgemeinen städtischen Mädchenschule der Landesregierung verantwortlich.

§. 9.

Die näheren Bestimmungen über die Mädchenschule werden durch die allgemeine Verordnung über die Organisirung des Volksschulwesens in diesen Ländern geregelt.

(Sammlung der für Bosnien und die Hercegovina Erlassenen Gesetze, Verordnungen und Normalweisungen, I. Band, Wien, 1880, 318-39)

Auszug aus einem Berichte der Landesregierung in Sarajevo vom 27. November 1879, Nr. 26491, betreffend den Unterricht mit Gebrauch der cyrillischen Lettern.

Ich habe die Anordnung getroffen, dass es ausdrücklich ausgesprochen werde, die Unterrichtssprache sei die Landessprache in lateinischen und cyrillischen Lettern, damit den Serben kein Vorwand bleibe, sich über vermeintliche Zurücksetzung zu beklagen.

31

Circularerlass der Landesregierung in Sarajevo vom 9. Februar 1880, Nr. 2649, betreffend den Unterricht in der Landessprache mit lateinischen Lettern.

Es hat sich der Fall ereignet, dass in einem Orte, an welchem eine Bezirksbehörde eine Schule errichten wollte, in welcher die Landessprache mit lateinischen Lettern gelehrt werden soll, die Vertreter der griechisch-orthodoxen Cultusgemeinde wegen Einführung einer solchen Schule bei dieser Landesregierung sich beschwert und die Befürchtung ausgesprochen haben, dass man mit solchen Schulen die Existenz der bestehenden oder die Möglichkeit zur Errichtung neuer Schulen, welche von der betreffenden Cultusgemeinde erhalten werden, beeinträchtigen und durch die Einführung der lateinischen Lesart in den allgemeinen Volksschulen die cyrillische Schrift ausschliessen will.

Nachdem in Ermangelung eines Volksschulnormativs der hierländigen Bevölkerung die Intentionen, welche diese Landesregierung auf dem Gebiete des Unterrichtswesens verfolgt, gar nicht bekannt sein können, und nur darin der Grund zu solchen irrthümlichen Auffassungen der Absichten dieser Regierung zu suchen ist, so wolle allgemein verlautbart werden, dass es einer jeden Cultusgemeinde, gehöre sie welcher immer hierzulande anerkannten Confession an, freistehe, eigene Schulen zu errichten, und für die Erhaltung solcher Schulen aus eigenen Mitteln Sorge zu tragen. Diese Landesregierung hat auch nichts dagegen, wenn die Kinder in solchen Schulen nur eine Schriftart, in den mohammedanischen die türkisch-arabische, in den orthodoxen die cyrillische, in den israelitischen die hebräische lernen. Es ist aber der Bevölkerung und den Vertretern der einzelnen Gemeinden begreiflich zu machen, dass über solche Schulen, sei es dass sie schon bestehen oder dass sie erst errichtet werden, die politischen Behörden doch das Obergewalt auszuüben haben.

Der Bestand solcher Schulen wird aber diese Landesregierung nicht hindern, an Orten, wo dies für nothwendig befunden wird, allgemeine öffentliche Volksschulen zu errichten, und in selben auch die lateinische Lesart einzuführen. Es soll nur die Bevölkerung unterrichtet werden, dass an solchen Schulen die lateinischen und die cyrillischen Lettern gleichmässig, und an Schulen, wo es das Bedürfniss erheischt, auch die türkischen gelehrt werden.

Was speciell die Lateinschrift betrifft, so wolle die Bevölkerung belehrt werden, dass dieselbe nicht deshalb gelehrt wird, weil sich derselben auch jene slavischen Nationen bedienen, welche der serbischen und der in diesen Ländern lebenden Nation stammverwandt sind, sondern deshalb, um der Schuljugend die Möglichkeit zu bieten, die Amtssprache und die Amtsschrift der hierländischen Behörden zu verstehen, und auf allen Gebieten der Wissenschaft fortzuschreiten, was jedenfalls durch Erlernung der Lateinschrift im hohen Grade bezweckt wird, da sich bekanntermassen der Lateinschrift nicht nur die Kroaten, sondern auch andere slavische und nichtslavische, verschiedenen Confessionen, und nicht bloss der katholischen, angehörige Nationen Europas bedienen.

Die politischen Behörden sollen also nicht unterlassen, die Bevölkerung dieser Länder in diesem Sinne zu belehren, und bei jeder Gelegenheit zu betonen, dass man, an dem Grundsatz der Gleichberechtigung festhaltend, dahin strebe, die nationalen und religiösen Eigenthümlichkeiten zu cultiviren und zu beschützen und die allgemeine Bildung des Volkes zu heben, um den Wohlstand dieser Länder in allen Richtungen zu fördern.

Erlass des gemeinsamen Ministeriums vom 14. März 1880, Nr. 1285 B. H., betreffend den Unterricht in der Landessprache mit lateinischen Lettern.

In Erledigung des Berichtes vom 19. v. M., Nr. 2649, vermag ich im Allgemeinen der Absicht nur zuzustimmen, welche dem gleichzeitigen Erlasse an die Bezirksbehörden zu Grunde lag und dahin gerichtet ist, die Bevölkerung über die Tendenzen des beabsichtigten neuen Schulgesetzes, und namentlich über den Unterricht in der lateinischen Schrift aufzuklären.

Angesichts der Besorgnisse, welche namentlich die letzterwähnte Massregel bei der griechisch-orthodoxen Bevölkerung hervorzurufen geeignet war, liegt es mir daran, in dieser heiklen Frage die grösste Vorsicht und die Vermeidung jedes Zwanges zu empfehlen.

Sobald einmal durch ein unbedachtes Vorgehen das Misstrauen geweckt ist, lässt es sich durch nachträgliche Belehrungen nur schwer beheben, und dies um so schwerer, je weniger Verständniss das Volk, welches die Schriftzeichen als Symbol seiner Glaubenslehren zu betrachten gewohnt ist, jetzt noch für die culturellen Vortheile hat, mit denen ihm der Gebrauch eines anderen Alphabetes plausibel gemacht werden soll.

(Samlung der für Bosnien und die Hercegovina erlassenen Gesetze, Verordnungen und Normalweisungen, I. Band, Wien, 1880, str. 321)

Circularerlass der Landesregierung in Sarajevo vom 26. November 1880, Nr. 28132, betreffend den Lehrplan der städtischen Volksschulen.

In der Anlage wird der Kreisbehörde der provisorische Lehrplan für die mit hierstelliger Verordnung vom 23. September d. J., Nr. 21339 I., errichteten städtischen Volksschulen mit dem Auftrage übermittelt, ein Exemplar der betreffenden Schulleitung zu übergeben.

Für die mit der Verordnung der Landesregierung vom 10. Mai d. J., Nr. 9228, errichteten Volksschulen, an welchen die k. k. Unterofficiere den Unterricht ertheilen, wird das beiliegende Stundenausmass B der Kreisbehörde übermittelt; was den Lehrstoff betrifft, so haben die Unterofficiere die analogen Bestimmungen aus dem dem Lehrplane anverwahrten Verzeichnisse A je nach den Verhältnissen und nach den Fortschritten der Schuljugend das Nöthige zu entnehmen.

Beilage.

Provisorischer Lehrplan für die städtischen Volksschulen und für die städtische Mädchenschule in Sarajevo.

Zur Regelung des Unterrichtes an den städtischen Volksschulen im Lande, wird bis zum Erlassen definitiver Vorschriften auf dem Gebiete des Unterrichtswesens, folgender Lehrplan erlassen:

I. Lehrgegenstände.

Die Lehrgegenstände sind in der hierstelligen Verordnung vom 23. September d. J., Nr. 21339 I., genau bezeichnet und es sind dies folgende:

1. Die bosnische Landessprache (lateinische und cyrillische Lettern gleichmässig);
2. Rechnen;
3. Schönschreiben;
4. Erdkunde und Geschichte;
5. Naturkunde;
6. Geometrische Formenlehre und Zeichnen;
7. Gesang;
8. Turnen;
9. Landwirthschaft und Haushaltungskunde;
10. Deutsche Sprache;
11. Weibliche Handarbeiten (in den Mädchenschulen).

(Sammlung der für Bosnien und die Hercegovina Erlassenen Gesetze,
Verordnungen und Normalweisungen, I. Band, Wien, 1880, 340)

Auszug aus einem Erlasse des gemeinsamen Ministeriums vom 12. December 1880, Nr. 7704 B. H., betreffend die Beschaffung der Schulbücher.

Falls das Zustandekommen der neuen Lehrbücher noch eine geraume Zeit brauchen sollte, und die Landesregierung für die Zwischenzeit eine Verfügung für unungänglich notwendig halten würde, hätte ich gegen die Untersagung des ferneren Bezuges der in Belgrad gedruckten Schulbücher zum Gebrauche in den confessionellen Schulen nichts einzuwenden. Damit ist jedoch keineswegs die sofortige Beseitigung aller bis jetzt benützten Bücher beabsichtigt, mit Ausnahme jener, welche aus politischen Gründen geradezu für unzulässig befunden werden, und bezüglich deren ein Antrag auf Ausschliessung anher zu stellen wäre.

Wohl aber sollte dahin gewirkt werden, dass die confessionellen Schulen sich mit den im k. k. Schulbücherverschleisse oder im königlich ungarischen Schulbücherverlage vorfindlichen Büchern versehen, wobei ihnen die Wahl der Schriftart freigestellt bleiben muss.

II. Lehrbücher.

Bis zur Ausfertigung neuer für Bosnien und die Hercegovina bestimmter Bücher, sind dem Schulunterrichte folgende Bücher zu Grunde zu legen:

1. Početnica und Bukvar;
2. Čitanka za II. razred;
3. Čitanka za III. razred;
4. Pismovnik;
5. I., II., III. i IV. Računica von Močnik;
6. Njemačka početnica i čitanka.

III. Religionsunterricht.

Der Religionsunterricht wird durch die betreffenden Seelsorger und Hodžas besorgt, und die denselben zu Grunde zu legenden Lehrbücher von den betreffenden geistlichen Behörden nach Genehmigung der Landesregierung bestimmt.

IV. Stunden ausmass.

Unterrichtsgegenstände	Stundenanzahl in der				Anmerkung
	I.	II.	III.	IV.	
	C l a s s e				
Bosnische Landessprache (Sprachunterricht)	12	8	8	8	
Religion	2	2	2	2	Für jede Confession.
Rechnen	4	4	4	4	
Schönschreiben	—	4	2	2	
Erkunde und Geschichte	—	—	2	2	

(Samlung der für Bosnien und die Hercegovina erlassenen Gesetze, Verordnungen und Normalweisungen, I. Band, Wien, 1880, str. 311)

Jahrgang 1881.Godina 1881.

Sammlung

der Gesetze und Verordnungen

für
Bosnien und die Hercegovina.

Stück V. Ausgegeben und versendet: 1. November 1881.

Sbornik

zakona i naredaba

za
Bosnu i Hercegovinu.

Izdan i razposlan: 1. novembra 1881. Komad V.

131.

Circularerlass

der Landesregierung für Bosnien und die Hercegovina vom 1. Mai 1881, Zahl 1980, womit die Gerichtsinstruction für Bosnien u. die Hercegovina in Wirksamkeit gesetzt wird.

Seine k. u. k. Apostolische Majestät haben mit Allerhöchster Entschliessung vom 18. März 1881 die Gerichtsinstruction für Bosnien und die Hercegovina zu genehmigen und gleichzeitig anzubefehlen geruht, dass dieses Gesetz mit dem Tage der Kundmachung, welche unter Einem im Amtsblatte veranlasst wird, in Wirksamkeit zu treten habe.

Hievon werden die Gerichte unter Anschluss der entsprechenden Anzahl Exemplare dieses Gesetzes gegen anher einzusendende Empfangsbestätigung zur Barnachachtung für die Hinkunft mit nachfolgender Eröffnung in die Kenntniss gesetzt.

Durch die im §. 3 der Gerichtsinstruction ausgesprochene Unterordnung der richterlichen Conceptsbeamten der Bezirksbehörden unter den Bezirksvorsteher, ist an deren Selbstständigkeit in ihren richterlichen Wirkungskreise, wie dieselbe in der Verordnung vom 12. März 1880, Zahl J. 1203 präcisirt wurde, eine Aenderung nicht erfolgt, was auch aus den §§. 34 bis 42 und anderen der Gerichtsinstruction erhellt.

Mit Bezug auf die Bestimmungen der §§. 8, 9, 10, 11 und andere der Gerichtsinstruction haben alle auf Personal-Angelegenheiten Bezug habende Berichte der Gerichtsbehörden, und somit auch jene der Kreis- und Bezirksbehörden, falls sie die bei den Letzteren befindlichen richterlichen

131.

Okružnica

zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu od 1. maja 1881, broj 1980, kojom se usljed Previšnjega odobrenja proglašuje sudbeni napatuk za Bosnu i Hercegovinu.

Njegovo c. i kr. apostolsko Veličanstvo udostojalo se Previšnjim riešenjem od 18. marta 1881. odobriti sudbeni napatuk za Bosnu i Hercegovinu, te ujedno narediti, da taj zakon ima valjati od onoga dana, kada se proglasi u zvaničnom listu što se ujedno odredjuje.

O tom se za buduće ravnanje ubaviešćuju sudovi uz privoj primjerena broja primjeraka toga zakonika, o čemu će amo imati priposlati prijamicu. Pri tom se probćuje sliedeće.

Ustanovom §. 3. sudbenoga napatka izrečnim podredjivanjem sudbenih perovodnih činovnika kotarske oblasti kotarskomu predstojniku, ne mienja se njihova samostalnost u sudbenom jim djelokrugu, kako je precizovana u naredbi od 12. marta 1880., broj pr. 1203, što takodjer sliedi iz §§. 34—42 i drugih sudbenoga napatka.

Glede ustanova §§. 8., 9., 10. i 11. i drugih sudbenoga napatka imadu se svi izvještaji sudbenih oblasti, koji se tiču osobnih odnošaja, dakle i oni od okružnih i kotarskih oblasti, ako se

302

Functionäre betreffen, im Wege des Obergerichtes anher vorgelegt zu werden.

Bezüglich der Verkehrssprache der Gerichtsbeamten mit den Parteien werden dieselben auf die Bestimmung des §. 19 und den mit hierstelliger Verordnung vom 31. Mai 1880 Z. 1405/J. 2291 kundgemachten hohen Ministerialerlass vom 2. Mai 1880, Z. 2781/B. H. aufmerksam gemacht.

Ueber die Verkehrssprache mit den Landesbehörden und jenen der österr.-ung. Monarchie, sowie rücksichtlich der inneren Geschäfts-Führung wird die diesfällige Ausführungs-Verordnung seinerzeit nachträglich erfolgen.

Das Institut der Gerichtsbeisitzer (Medžlisce) tritt mit dem Tage der Wirksamkeit der Gerichtsinstruction bei allen Kreisgerichten und Bezirksbehörden als Gerichte ausser Kraft, und sind dieselben von diesem Tage angefangen zur Judicatur auch in Civil-Rechtsangelegenheiten nicht mehr heranzuziehen, sondern von den Kreis- und Bezirksgerichten ohne Mitwirkung von Medžlisce zu verhandeln und zu entscheiden.

Bei dem Kreisgerichte Sarajevo, dann den Bezirksgerichten Bilek, Gračanica, Glamoč, Jajce, Ljubuški, Rogatica und Trebinje, bei welchen noch entgeltliche Gerichtsbeisitzer fungirten, wird unter Einem die Einstellung der Gebühren derselben mit Ende April l. J. veranlasst.

Hiedurch bleibt das Institut der Handels-Gerichtsbeisitzer unberührt und werden die Kreisgerichte aufgefordert, ein Verzeichniss der bei ihnen in Verwendung stehenden entgeltlichen und unentgeltlichen Handelsbeisitzer anher vorzulegen.

Abweichend von dem bisherigen Vorgange, ist von nun an bei Requisitionen und Auslieferungen eines Beschuldigten die Vermittlung im Wege der Landesregierung nur in jenen Fällen in Anspruch zu nehmen, in welchen der Amtsverkehr mit einer anderen als österr.-ungarischen, serbischen oder montenegrinischen Behörde nothwendig wird.

Selbstverständlich ist aber der Auslieferungsbeschluss auch hinsichtlich jener Staaten, mit welchen den Gerichten nammehr ein directer Verkehr gestattet ist, im Sinne des §. 47 der

bave sudbonimi zvaničnici, što su kod potonjih, amo predlagati putem vrhovnoga suda.

U pogledu poslovnoga jezika sudbenih činovnika u obćenju sa strankani, upozoruju se isti na ustanovu §. 19., te na naredbu visokoga ministarstva od 2. maja 1880., broj 2781/B. H. proglašenu ovostranom naredbom od 31. maja 1880., broj 1405/pr. 2291.

Glede poslovnoga jezika sa oblastmi zemaljskimi i onimi austro-ugarske monarkije, kao i glede unutrašnjega posloводства izdat će se naknadno dotična provedbena naredba.

Ustanova sudbenih prisjednika (medžlisa) dokida se onim danom, kojim sudbeni napatuk stupa u kriepost, kod svih okružnih sudova i kotarskih oblasti kao sudova, te se isti od toga dana počun na judikaturu ni u gradjansko-pravnih poslovih više ne imaju prizivati, nego okružni i kotarski sudovi imadu bez medžlisa razpravljati i odlučivati.

Kod okružnoga suda u Sarajevu, zatim kod kotarskih sudova u Bileku, Gračanici, Glamoču, Jajcu, Ljubuškom, Rogatici i Trebinju, kod kojih još posluju plaćeni sudbeni prisjednici, određuje se podjedno obustava njihovih pristojba koncem aprila t. g.

Tim se ne dira u ustanovu trgovačkih sudbenih prisjednika, te se okružni sudovi pozivlju, da predlože izkaz kod njih poslujućih plaćenih i ne plaćenih trgovačkih sudbenih prisjednika.

Različito od dosadanjega postupka ima se odsele pri zahtievanju i izručivanju krivca upotriebiti posredovanje zemaljske vlade samo u takvih prigoda, gdje uztreba u dodir stupiti s inom kojom oblašću osim austro-ugarskih, srbskih i ernogorskih.

Samo se sobom razumnije, da se zaključak ob izručbi, ma se ticao i onih država, s kojimi je od sada sudovom dozvoljeno neposredno obćenje

Strafprocess-Ordnung der Landesregierung vor Ausführung zur vorherigen Genehmigung vorzulegen.

Da nach §. 42 letzter Absatz der Gerichtsinstruction der richterliche Functionär der Bezirksbehörde, ausgenommen bei Gefahr am Verzuge, Amtshandlungen ausserhalb des Gerichtssitzes, nur nach eingeholter Zustimmung des Kreisgerichtleiters vorzunehmen hat, so erwarte ich von diesen Letzteren, dass dieselben in der Ertheilung dieser Zustimmung, sowie in der Prüfung der Reisepartikularien schon mit Rücksicht auf die nur geringe Dotation und damit gebotene Schonung des Aerars mit grösster Rigorosität vorgehen, widrigenfalls die in diesem Paragrafe bezeichneten Folgen eintreten würden.

Zur gewissenhaften Erfüllung dieser den Kreisgerichtleitern obliegenden Pflicht wird insbesondere auch den Kreisbehörden die strenge Beobachtung des in der Verordnung vom 28. März 1881, Zahl 6394/I. hinsichtlich der Reisepartikularien der Bezirksbehörden vorgeschriebenen Vorganges, nach welchen dieselben zur Prüfung der gerichtlichen Commissionsreisen den Kreisgerichten per vidcat mitzuthellen sind, in Erinnerung gebracht.

Beilage.

Gerichtsinstruction

für

Bosnien und die Hercegovina.

Genehmigt mit Allerhöchster Entschliessung vom 18. März 1881.

I. Hauptstück.

Von den Erfordernissen zur Anstellung und von der Besetzung der Dienstplätze bei den Gerichtsbehörden.

§. 1.

Erfordernisse zur Anstellung.

Für die Anstellung bei den Gerichtsbehörden in Bosnien und der Hercegovina sind im Allgemeinen die Bestimmungen des provisorischen Beamten-Normales massgebend und darf Niemand zur Dienstleistung bei einer Gerichtsbehörde zugelassen werden, dessen untadelhaftes sittliches

u smislu §. 47. kaznenoga postupnika, ima najprije predložiti vladi da ga odobri.

Pošto po §. 42. zadnjem odlomku sudbenoga naputka, sudbeni zvaničnik kotarske oblasti, osim gdje se je bojati zatege, izvan sudbenoga sjedišta smije uredovati samo iza kako je za to izhodio privolu upravitelja okružnoga suda, to se očekuje od potonjih, da će u davanju svoje privole kao i u prosudjivanju putnih troškovnika već obzirom na neznatnu samo dotaciju i usljed nje [nuždu stehuju erara, postupati najvećom opreznosću i strogošću, jer bi inače nastupile u tom §. naznačene posljedice.

Za savjestno vršenje te dužnosti okružnih upravitelja napominje se naročito i okružnim oblastim strogo održavanje postupka, propisana naredbom od 28. marta 1881., broj 6394/I. glede putnih troškovnika kotarskih oblasti, po kom se isti za prosudjivanje sudbenih komisionalnih putovanja inadu per vidcat priobćivati okružnim sudovom.

Prilog.

Naputak za sudove

Bosni i Hercegovini.

Odobren previšnjim riešenjem od 18. marta 1881.

Poglavje I.

O potrebninah za službu i o popunjivanju službenih mjesta kod sudbenih oblastih.

§. 1.

O potrebninah za službu.

Pri namještenju kod sudbenih oblastih u Bosni i Hercegovini valjaju u obće ustanove privremenoga činovničkoga normala, i nitko se ne smije pripustiti službovanju kod koje sudbene oblasti, čije neprikorno ćudoredno ponašanje, ne-

zugewiesenen Geschäfte mit Fleiss, Eifer und Uneigennützigkeit zu besorgen und gegen Jedermann, dem er eine amtliche Mittheilung darüber zu machen nicht verpflichtet ist, unverbrüchliches Stillschweigen zu beobachten; auch muss sein bürgerliches Leben, politische Haltung vorwurfsfrei sein und er hat Alles zu unterlassen, was das Vertrauen in die richterlichen Amtshandlungen oder die Achtung vor dem Stande, welchem er angehört, zu vermindern geeignet wäre.

§. 17.

Verbot Geschenke anzunehmen.

Gerichtspersonen dürfen keine ihnen in Rücksicht auf ihr Amt für sich oder für ihre Angehörigen, unmittelbar oder mittelbar, vor oder nach Beendigung eines Amtsgeschäftes, von wem immer angebotenen Geschenke annehmen, oder andere Vortheile unter irgend einem Vorwande sich zuwenden.

§. 18.

Abndung der Gerichtspersonen.

Die Uebertretungen dieser allgemeinen Amts-, Dienstes- und Standespflichten werden nach der Disciplinavorschrift geahndet, insoferne sie nicht eine strafbare Handlung begründen, auf welche die Vorschriften des Strafgesetzes ihre Anwendung finden; auch bleibt jeder gerichtliche Beamte und Diener für den durch die Vernachlässigung oder Uebertretung seiner Amtspflichten verursachten Schaden verantwortlich und ist in dem gesetzlichen Wege zum Ersatze anzuhalten.

III. Hauptstück.

Von der Verkehrssprache und den Amtsverrichtungen der Gerichtspersonen, dann von der Bearbeitung und Erledigung der Geschäftsstücke.

§. 19.

Verkehrssprache.

Mit Parteien hat der Gerichtsbeamte in der Laudessprache zu verkehren. Es bleibt jedoch jeder Partei unbenommen sich sowohl im mündlichen als schriftlichen Verkehre der deutschen oder ungarischen Sprache zu bedienen, in welchen

mit der Laude Sprache

poslove vršiti marljivo, revno i bez koristoljublja te o tom naprama svakomu, komu nije dužan službeno priobćivati, neprekidice mučati; građanskomu njegovu životu, političkomu vladanju ne smije biti prigovora, a valja mu se svega kloniti, što bi moglo biti od uštrba po povjerenje u sudačkomu uredovanju ili po štovanje stališa komu pripada.

§. 17.

Zabrana primati darove.

Sudbene osobe ne smiju primati nikakvih darova, ponudjenih njima ili rodbini njihovoj, bilo po kom obzirom na njihovo uredovanje, ni posredice ni ne posredice, ni prije uredovnoga poslovanja ni iza kako je dovršeno, niti si namicati ikakvih prohibitaka ma pod kojom izlikom.

§. 18.

Kaznjenje sudbenoga osoblja.

Prekršaji ovih obćenitih uredovnih, službovnih i staliških dužnosti, kaznit će se po disciplinarnom propisu u koliko ne sačinjavaju kažnjivo djelo, na koje se imadu uporabiti propisi kaznenoga zakona; povrh toga odgovara svaki sudbeni činovnik ili službenik za štetu uzrokovanu zanezanjenjem ili prekršenjem uredovnih dužnosti, te se ina zakonitim putem potegnuti na naknadu.

Poglavje III.

O uredovnom jeziku i uredovnih poslovih sudbenoga osoblja, zatim o izradjivanju i riešavanju poslovnih komada.

§. 19.

Poslovni jezik.

Sa strankani ima sudbeni činovnik obćiti zemaljskim jezikom. Ne brani se medjutim stranci, služiti se kako u ustmenu tako i u pismenu obćenju njemačkim ili magjarskim jezikom, kojim će se jezikom, bude li sudbeni činovnik tomu

✓

Sprachen auch die Verhandlung und Erledigung kann stattzufinden hat, wenn der Gerichtsbeamte derselben mächtig ist und es auf die Beiziehung eines Dolmetsch nicht anzukommen hat.

Rücksichtlich der inneren Geschäftsführung und der Verkehrssprache sowohl mit den Landesbehörden, als auch mit den Behörden der österreichisch-ungarischen Monarchie und anderer Staaten sind die diesbezüglich erlassenen Vorschriften massgebend.

§. 20.

Amtsverrichtungen: a) des Gerichtsvorstehers.

Der Vorsteher des Gerichtshofes hat die ihm untergeordneten Beamten und Diener nach ihren Fähigkeiten zu verwenden, die Arbeiten zweckmässig zu vertheilen, über alle Geschäfte die Oberaufsicht zu führen, auf Ordnung und Genauigkeit in der Behandlung derselben, auf die Beobachtung der Gesetze und Beseitigung aller Missbräuche ununterbrochene Aufmerksamkeit zu verwenden, Beschwerden gegen ihn unterstehende Beamte und Diener zu untersuchen die in der Sache angemessenen Verfügungen zu treffen und dahin zu wirken, dass der Dienst durch Eintracht unter seinen Untergebenen und durch wechselseitige Unterstützung erleichtert und befördert werde.

Insbesondere hat der Gerichtsvorsteher zu den Rathversammlungen in Civil- und Strafsachen, im Falle er nicht selbst den Vorsitz führt, den Vorsitzenden die Mitrichter und den Protokollführer zu bestimmen, die zum selbstständigen Richteramte noch nicht befähigten Assistenten und Rechtspraktikanten nach seinem Ermessen jedoch so zu verwenden, dass ihnen Gelegenheit geboten wird, in allen Zweigen der Rechtspflege sich auszubilden, und den Kanzleibeamten die Geschäfte zuzuweisen.

Im Falle der Beurlaubung oder Abwesenheit des Vorstehers oder Erledigung dieses Dienstespostens hat der im Range zunächst stehende richterliche Beamte insolange die Geschäfte des Gerichtsvorstehers zu besorgen, bis von Seite der Landesregierung eine andere Anordnung getroffen wird.

jezikü vješt, ter ne uztreba li prizvati tumača, i razprava voditi i riešiti.

Glede unutarnjega poslovanja i jezika za obćenje koli sa zemaljskimi oblastmi toli sa oblastmi austro-ugarske monarkije i inih država valjaju naredbe u tom pogledu izdane.

§. 20.

Uredovni poslovi: a) sudbenoga predstojnika.

Predstojnik sudbenoga stola ima podređene mu činovnike i službenike upotriebljivati prema njihovim sposobnostim, poslove svrsi shodno razdieliti, voditi nadzor nad celokupnim poslovanjem, ne prekidno paziti na to, da se svi poslovi vode redovito i točno, da se zakoni obdržavaju, sve zloporabe da se uklanjaju; valja mu iztraživati pritužbe proti podređenim činovnikom i službenikom, gdje uztreba shodna odrediti, te o tom nastojati, da se služba olakša i unapriedi slogom i medjusobnim podupiranjem medj podređenici njegovimi.

Naročito ima sudbeni predstojnik za vieću u građanskim i kaznenim predmetih, ako jim sam predsjedati mogao ne bi, opredieljivati predsjednika, viećnike i perovodju, za samostalno vršenje sudstva još ne usposobljene prislušnike i pravne vježbenjke po vlastitoj razsudi nu ipak tako upotriebljivati, da jim bude prilika pružena, kako će se izobraziti u svih struka sudovanja, pisarskim pako činovnikom doznačivati poslove.

Kada je predstojnik na dopustu ili odsutan, ili kad se izprazni ovo službeno mjesto, onda poslove sudbenoga predstojnika vodi najbližji mu činom sudbeni činovnik dotle, dok zemaljska vlada drugačije ne odredi.

Bureau

seq. 3804/84 ^{Präsident des k. k. Aufseher}

für die

Angelegenheiten Bosniens und der Herzegowina

Departement I

seq. 2408/85
15 K

G. Z. 968 1884 ^{ado. 11} ^{pr. 18} februar

(P. 2513. 2992 ^{Fibel}
15 K 83)

Landesgesetz 2 3834.

Verordnung zum Aufheben des Gesetzes über die Mündigkeit

Landesgesetz

In vorerwähntem
Landesgesetz des k. k.
Ministeriums vom 18. d. Mts
d. 3834. kommt das
Mündigkeitsgesetz
"Aufhebung des Gesetzes
"für die in den k. k.
"Mündigkeit nur Bosnien
"und der Herzegowina
1. Landesgesetz zu einer
Skole in Bosnien u.
Herzegowina, worin
glaubt worden

E. G.

Zum Original gelangt am 18. 8/84

Zum Original gelangt am 20/2 1884

Statt.

Minister

Wiederholtes Original
vollbrannt

Landesminister

Landesminister

Landesregierung für Bosnien und die Herzegowina.

Of. 3834.

I

258 10/2 1883

Euer Excellenz !

25/3/83

Gütigstlich hat sub Of. 19949 ca 1882
 dato 7. Mai 1883 gütigstlich vortrage rinkt an
 den bosnisch-herzegowinischen Volksschulmann
 zugehörten Siebel hat die Landesregie-
 rung von Euer Excellenz die Erlaubniß er-
 halten, für die künftigen Schulen, da die Be-
 züge der Lehrkräfte aus der Monarchie auf
 der Sparmaßregeln ruhen und die dort
 im Gebrauche stehenden Bücher nicht für
 sich für die künftigen Verhältnisse unbrauch-
 bar sind, besonders Lehrbücher verfaßt mit
 dieselben von dem, von der Landesregie-
 rung eingesetzten Revisionsausschüsse
 prüfen lassen zu dürfen, um sie sodann
 Euer Excellenz in Vortrage zu bringen.

Wirden Euer Excellenz die diesbe-
z.

1 bezug

u

zeitlichen Entwurfs der Landesregierung zu ver-
 weislichen greifen, erlaubt man sich nunmehr
 der bereits eingeleiteten Fibel, als zweites Lust-
 buch für die sieben Völkern beginnend der
 Geographie nachfolgen zu lassen, welche Lustbuch
 mit besonderer Berücksichtigung des Primatlands
 des und der österr. ungarischen Monarchie ver-
 faßt wurde.

Die Gründe, welche die Landes-Regierung
 bewegen haben, der Fibel folgt die Geographie
 folgen zu lassen, sind nicht mit Bedacht zu
 von uns politisch betrachtet, da diese die gemein-
 schaftliche des Primatlands und seiner Kultur
 hinsichtlich der Liebe zum heimatischen Vater ge-
 weckt und unterhalte behörig, daß in dem Lust-
 buch Bosnien und die Herzegovina als Teile
 der österr. ungarischen Monarchie behandelt ist.
 Ferner in den Schulen des Primatlands und
 Hohen wird, daß ist Primatland ein Bestandteil
 der des österr. ungarischen Reiches ist.

Ob nun diese Ziel in der Volksschule- und
 je wegen Mangel an Lehrbüchern fast als ein
 einziges Mittel zur Erziehung des Volkes in Betracht
 gezogen werden kann - in keinem anderen
 Erfolgsweg in dieser Art und in diesem
 Ausmaß weißt werden kann wie beim
 Schrift in der Geographie und der Geschichte, so
 hat sich die Landesregierung der Anweisung

Euer Excellenz folgand, mitgeschloffen der Cibak Potost
 ein Lehrbuch der Geographie folgen zu lassen. Obgleich
 schon von dem Umstande, daß es principieller
 Grundsatz der Landes Regierung ist, sich vollstän-
 dig von der fremden Schulliteratur zu emancipiren
 und seine Schulbücher freizugeben, jedoch
 ein solches die unbedingte Notwendigkeit zur
 Befreiung und Freigabe eines eigenen
 Geographie gegeben, weil gerade in der kroa-
 tischen Literatur keine Geographie existirt,
 welche in Bosnien und Hercegovina mit Be-
 rücksichtigung beim Schulgebrauch eingeführt werden
 können und welche nicht wenigstens
 und zwar besonders bei dem Küstlichschulbuch
 (Vincence und Priesterminister) sehr fehl-
 end gemacht.

Die Landes Regierung übertrug die Be-
 freiung dieses Buches in Folge eines Bescheides
 des, am 21. d. d. Ministerium Popovic.

Die von dem Exzellenz geleitete Arbeit
 wurde sich als eine sehr nützlichen Revision
 und Richtigstellung beabsichtigt und ließ die
 Landesregierung dieses durch geeignete Mit-
 theilung vornehmen.

In dieser Beziehung erschien die in ob-
 zitierten Bescheid Nr. 19949 erwähnte Commission,
 die ihre Aufgabe, gelegentlich der Überarbeitung
 der überall so günstig aufgenommenen Cibak, l.

güt sollen für den Fall gelöst sein, als die geographische Autorität nicht würde bestehen das vorliegende Buch bereits gründlich überflüssig in sprachlicher Hinsicht und bereits Auffassung der Sprache an das serbische Dialekt und an die serbische in sprachliche Anschauung, sowie die Ergänzung und Erweiterung der viel bequemen - fortgeschrittenen serbischen Sprache haben Erfahrungen vorgelegt. Hierbei sei die interessante Bemerkung gegeben, daß die Commission meistens die noch ungenügende geographische Begriffe, die ganz volkstümliche Benennungen, wie z. B. crjeva, drak / Morv und Sijol / Morav - Gebirgsnamen, prijevor - ein Gebiet des Gebirgsnamen gefunden sind. Ich möchte anzufragen weißt du.

Gründlich die Einleitung und die Grundzüge, nach welchen dieses Buch verfaßt wurde
weist die Einleitung Folgendes zu be-
merken:

Bei der Einleitung betrachtet man die in der letzten Skizze gezeigte Form: Zuerst wird die Einleitung mit den Grundzügen der physikalisch-mathematischen Geographie bekannt gemacht, worauf die Beschreibung der Erde als Weltkörper, darauf folgt die Beschreibung der Erdkruste. Darauf wird Europa nach seinen oro-geographischen, sowie politischen Verhältnissen behandelt; sodann kommt die Skizze der Slavonien mit Bosnien und Hercegovina und

schließlich die übrigen einträglichen Staaten sowie
 die anderen Schulside, letztere werden jedoch
 selbstständig mit ganz kurz behandelt, da die
 das Ding mit sich den Unterricht in der 4ten oder
 in der 3ten Volksschulklasse, sonstlich auch mit
 die 1te Gymnasialklasse, sowie mit die Zehntel-
 schulbildungsmöglichkeit und das vorherige Konzept.
 terminat, also mit dem Inhalt bestimmt ist - in der
 nun ein größeres Stoff die Schritte der Schü-
 ler mit anderen Punkten. Die Unterteilung
 fällt ganz nach der bei Volksschulen gebräuch-
 lichen Methode deutlich hervor, daß der Er-
 forschung der Lebensweise der Balkanländer
 der Bosnien und die Herzegovina / dann die
 österr. ungar. Monarchie und dann erst das Schis-
 tenfolgt; man müßte jedoch in diesem Fall
 die von diesem Punkte abweisen, weil es
 notwendig ist, diesen Lebensbedingungen
 anzupassen, daß es nicht an anderen Leben-
 halten gut Anwendung kommen kann wie
 z. B. in der christlichen Terminat, in der 1ten Klasse
 des Gymnasiums, der schon Hauptpunkten
 und der sonstlich zu verstanden einträgt.
 der. Wegen dieses allgemeinen Gebrauchs,
 würde das Leben nicht mit dem Namen
 "Kempjoris sa nice škole" stehen, da es aber
 nicht mit den Schulpunkten sondern nicht an
 mittleren Schulstufen Anwendung finden soll

Albertus ruffian die vorbeygehende Eintheilung
 des Stoffes in politische Bezirke gründlich, da
 es nicht ausgegangen wäre, zuerst Bosnien und
 Hercegovina als selbstständiges Gebiet und dann
 erst die Slavonien zu beschreiben, scheint sich
 es die Eintheilung für ungeeignet, Bosnien
 und die Hercegovina am Schluß der Slavonien
 als dem Hauptteil und zwar in der einst da-
 herlandende zukommenden Rücksichtlichkeit an-
 zubringen. Es würde mich aus diesem Grunde
 die Bevölkerungszahl von Bosnien und Hercego-
 vina in die allgemeine Volkszahl der Slavonien
 aufgenommen und wird selbstständig führt
 bei der Befandlung Bosniens und Hercegovina
 besonders angeht. Mit Rücksicht auf die vor-
 beschriebene Sache ein solches Eintheilung in sich
 gebrauchte hat, würde überall, wie folgende
 voraussetzt, was das Verhältnis nicht ändert gut
 Slavonien aber zum Slavonien bezieht wird,
 in prägnanter Weise die Zusammengehörigkeit
 mit demselben zum Rücksicht gebraucht, sowie
 die Liebe und Treue zum allgemeinen
 vortritt. Der Lande sind zu Seiner Majestät,
 solche Liebe und Treue alle Völker selbst
 hat.

Mit besonderer Sorgfalt würde von dem von
 Religionsgrenzen und Religionsverhältnissen
 was es nicht unbedingt nötig war, zu fragen, und

hat man dasat vertirt, den Eingang haben an.
 Am vorzüglichst anzusehen, und somit auch mit
 diesen sehr anzusehen, daß sie die in dieser
 Richtung bestandenhaften Grenzsätze mit den
 und aben; in Folge dessen wird auch bei der
 Erklärung der einzelnen Punkte die Einsicht
 fast im Allgemeinen, nach den Ergebnissen der
 Volkserhebung aus dem Grunde in abgewandten
 Piffen gegeben, weil wir bekannt, diese ab.
 Am besten nicht fast vollständig sind, wobei jedoch
 die Ausgabe der einzelnen Confessionen nicht
 haben würde, damit innerhalb der Einheit nicht
 mit unnützen Details überbürdet werden
 und damit außerhalb der Kulturabteilung
 der Staatserhebung in europäischen Kulturgenie.
 Am vorzüglichst nach.

Spirituell die serbischen Staatserhebung
 erlaubt die Landes Regierung folgenden
 Anträge:

Bei der Erklärung der Bevölkerung Bo.
 sniens und Hercegovina wird nämlich in der Ge-
 graphie gesagt, daß sämtliche Einwohner Bo.
 sniens und Hercegovina eine und dieselbe Sprache
 sprechen (Srpski domaći staromislivo Bosni i
 Hercegovine govori jednim jezikom); somit sollte
 man erwarten, daß die seit geographischen
 Sprache als probirt über Provinz begründet nach
 solche Erklärung mit die serbische Sprache.

na Sprache anerkannt überall gesprochen wird und wird daher die Zusammenfügung der fünf, zur Erklärung mit der probo-kroatiskan Nationalität zum Rückschritt gebracht, was man in diesem Falle wenig vermeiden sollte.

Die innere politische Skizze, welche die Emancipierung dieser Länder von kroatischen und serbischen Einflüssen in politischer und geistiger Beziehung fällt und namentlich wenn diese Emancipierung nicht mit der die Vermittlung der Sympathien und der Sympathie eines speciell hoch bogniff-ferzigeren Selbstbewußtseins der Bevölkerung verbindet, sondern wenn die selbe nur durch die Wirkung der in den Kreislagen angewandten Sprache eine Sanction erhält, bewirkt die Entbehrung in der ist Richtung gut Fortschritt der ungeduldeten Punkte der folgenden Natur zu stellen.

Die Entbehrung steht sich namentlich Excellenz die Bitte zu stellen, ist die Anweisung zu stellen, daß anzunehmen Stelle der Erklärung, wo die Sprache fortwährend ge-
 fahrt wird, diese Sprache als positiv „bosnische“ (Satz: *srcholiko etc. govori jednim jezikom i to bosanski*) bezeichnet werden wobei allerdings nicht außer Acht gelassen werden kann, daß da die in Bosnien und Hercegovina gesprochenen Sprache einen Dialekt hat von denen.

hofft als serbo und Kroatisch bezeichnete Graue bildet, jedoch diese Zusammenhänge noch eine Reihe als gleichberechtigt angesehen werden würde, d. h. es würde der bisherige Verlauf zum Range einer eigenen Graue Gruppe bildet werden.

Es stellt sich bei der Behandlung dieser Gegenstände die Frage auf, ob die Bezeichnung der jetzt sogenannten Grauen als „bösnische“ eine günstige Wirkung im Volk finden, oder ob dieselbe vielmehr, wie dies mit aller Bestimmtheit im serbokroatischen Landgut anerkannt wird, auf Antipathien stoßen würde. Diese Frage glückt die Landbevölkerung nach den jetzigen Verhältnissen und nach den gemachten Beobachtungen nicht. In ein günstigen Sinne beantwortungsmäßig. Gewisslich scheint es so zu sein, daß neben den Serben und Croaten, die Bosnier und Herzegowiner in der That gewisse Sonderhaltungen besitzen, eine Sonderhaltung, die jetzt bei der Behandlung dieser Völker eine selbständige würde. Es existiert ferner im Volk noch immer die Erinnerung an die selbständigen bösnischen Banen und Fürsten und an die selbständige bösnische Kirche (die pateranische); letztere bestand zwar mit

Rückzeit, was jedoch stark unterteilt ist da sie
 eine spezifisch nationale Linie hat, zeigt die
 uns wohl am besten das seit jetzt im Volk ge-
 witzelte Streben nach einer speziellen Zusammen-
 gehörigkeit.

Die Zeit mit vorübergehend vorüber-
 den Verhältnissen gestalten können, daß
 in Bosnien und Herzegovina hauptsächlich das Er-
 wünschene eine Kontinuität existiert, si-
 cher Kontinuität welche nach der die drei
 Hauptreligionen besonders prä-
 gnant sind; es wird nach den landläufigen
 Auffassungen geradezu wie ein Echo klingen
 sollte man den Hofmeister von "Lafolien"
 als "Serben" oder den v. Orfobogen und Hof-
 meister als "Kroaten" bezeichnen.

7
 Leben

In dieser Richtung hat die Landbesit-
 zung vielfach und fast laienhaft gefas-
 sen zu machen Gelegenheit gehabt und dem
 Exzellenz die Aufmerksamkeit geben, daß die
 große Aufgabe der Zeitigen immer noch eine
 Zusammengehörigkeit mit dem einen oder dem
 anderen Volkstumem aufzuweisen haben.

Die diesen Gründen glückt die Landes-
 Regierung die Einführung der Regierung
 "bosnisch" hat die Zeitliche geographische Ge-
 ge, in das Leben der Geographie besonders

umgesehen zu sein.

Skizzen Excellenz des vorzulegenden Exemplars zu genehmigen gerufen, besetzt die Landes-Regierung mit jedem eine ein für den Schlüsselbereich bestimmte Skizzen von Bosnien und Herzegovina anfertigen zu lassen, welche nach folgenden Grundrissen erstellt werden soll:

1. Die Karte wäre im Maßstab 1:300,000 anzufertigen;
2. Die Karte wäre, insofern nicht eine Überfüllung dadurch herbeigeführt wird, also mit Ziffern wie die vorhergehende Schlüsselkarte zu besetzen.
3. Das Gebirgsnetz wäre sorgfältig überprüflich unter besonderer Berücksichtigung der Hauptgebirgszüge anzufertigen. Die Gewässer wären klar, Einleitungsgebiete grünlich anzufertigen zu sein.
4. Die für die Städte und Ortschaften zu machenden Zeichnungen, sollten die Bedeutung der Stadt bezüglich ihrer Größe und bezüglich ihrer politischen Stellung erkennen lassen.
5. Die der Karte wären die Grenzländer deutlich zu sein.
6. Die Zeichnungen, fertige und projektierte müßten durch entsprechende Maßstäbe gemacht werden. Letztere Karte müßte jedoch im Projekt.

ihren Aufsicht in Wien gebüret werden, da
sich in Sarajewo nicht die Stöckigkeit zeigen
kann ist.

Das die Einküpfung der Geographie
wahr in beiden Epochen zu erfolgen nicht
unbedingt, so erbittet man sich die Einrückung
gung, dieselbe in Sarajewo bei der Landes-
Kontrollen befragen zu lassen, da dies nicht ohne
sich der Landesregierung viel besser erfolgen
könnte, und vorzugsweise eine geringere
Lohn vorzuziehen wäre. Die betreffenden
Lohn da diese Ergebung seit unserer Au-
nahme in Anwendung genommen werden
soll, erbittet man sich ebenfalls als eine
Zurückweisung der 4 ersten Rollen der Geogr.
zu Selbstkosten beizubehalten zu bitten, da die
in Einküpfung aus den vorerwähnten 4 Rollen
wahrer Druck beizubehalten sind, nicht bei allen
gleichmäßig gegeben Punkte.

Günstig erlaubt man sich die Bitte zu
stellen, wie vorerwähnten 4 Rollen, dem Herr.
Kontrollen Popovic die ihm seit der Aufhebung
dieser Geographie in Aussicht gestellte Pensionen
ration per 200ft. anzuweisen zu bitten.

Ganzemigen Euer Excellenz den
Ausschuss nicht ungegründeten Erwartung.
Sarajewo, 11. Februar 1884.

Der Landeschef:

Seiner Excellenz
dem Herrn k. k. wirklichen ge.
heimen Rathe, gemeinsamen
Finanzminister
etc. etc. etc.

Benjamin Kállay
de Nagy Kalló
in Wien

Bericht der
Landesregierung für Bosni-
en und die Hercegovina d. d.
11. Februar 1884. Cf. 3834
I

betrifft die Einweisung
des Geographischen-Institut
in den k. k. Schulen.

10. Lugun 7^m 968 84
 ĩntaw flwa Kottawun : ^{14th} B. u. i. a. c. i
 i Cerecogodi
 chowan. d. Kuntan wifjuplan
 Kuntan of Onat Lugun a Luwit

10 Lugun J. J. Antson
 J. 4 ĩ. 11th J. 1. Anokaty Cawab
 11 Lugun J. 3. Alimaw 73rd
 Anokaty
 13. Lugun J. 1. Swenickem
 Lugun J. 4
 wifjuplan ()

Nr. 1 6 8 6 3 9

Sarajevo, am 14. Oktober 1907.

I-B.

Landessprache, offizielle Bezeichnung derselben „srpsko-hrvatski-jezik“
(=serbo-kroatische Sprache).

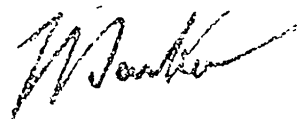
An a l l e Regierungsabteilungen, Departements und Bureaus;
an a l l e Landesbehörden, Gerichte, Ämter und Anstalten;
an den Herrn Regierungskommissär für Sarajevo;
an das Gendarmerie Korps-Kommando;
an die Direktion der bos. herc. Staatsbahnen.

Die Landesregierung findet hiermit anzuordnen, dass die bisherige Bezeichnung der Landessprache als „bosanski jezik“ (=bosnische Sprache) im gesamten amtlichen Verkehr und in allen Ausfertigungen der Landesbehörden, Ämter und Anstalten, dann der landesärarischen Betriebe welcher Art immer, gänzlich fallen zu lassen sei und dass künftighin für die Landessprache ausnahmslos die offizielle Bezeichnung „srpsko - hrvatski - jezik“ (=serbo-kroatische Sprache) zur Anwendung zu gelangen hat. Die Formel „zemaljski jezik“ kann nur dort beibehalten werden, wo eben im Allgemeinen von der Landessprache die Rede ist.

In Consequenz dieser Anordnung wird unter einem verfügt, dass die obige neue offizielle Bezeichnung der Landessprache bei der Neuauflage der in hierortigen Verlage erscheinenden Schulbücher und Drucksorten dann in allen von der Landesverwaltung zur Ausgabe gelangenden Zeitschriften und Publikationen in Gebrauch zu kommen hat, wofür die berufenen Behörden, Ämter und Organe pflichtgemäss vorzusorgen haben. Die Letzteren, wie auch die Direktionen und Leitungen der verschiedenen staatlichen Unterrichtsanstalten haben aber auch die Verpflichtung, in den alten, noch in Gebrauch verbleibenden Auflagen der Drucksorten und Schulbücher die Korrektur der bisherigen Bezeichnung der Landessprache in die jetzt vorgeschriebene durchzuführen.

Für den Chef der Landesregierung:

Der Civil-Adjuvant.

Landesregierung für Bosnien und die Hercegovina.

Mr. des Bogens:

Mr. 168589 1907
1907

16/10

17/10

Betreff Landesprache,
offizielle Bezeichnung
(Schreibung)

≠ "bosansko-hercegovacko-jezik"

Exp. II

An alle Regierungsabteilungen,
Departements & Bureau;
An alle Landesbehörden, Gerichte,
Ämter & Anstalten;
An den Reg. Commissar für Serbien;
An den Gen.-Comm. Corps Kommando;
An die Direktion der b. h. Staatsbahnen.

Die Landesregierung findet hiermit
anzuordnen, dass die bisherige
Bezeichnung der Landesprache
als "bosanski jezik" (= bosnische
Sprache) im gesammten umfange
des Verkehrs und in allen
Ausfertigungen der Landesbe-
hörden, Ämter und Anstalten,
dem der landesverwaltenden
Betriebe welcher Art immer,
gänzlich fallen zu lassen sein
und das Kräftigste für die
Landesprache ausnehmend
die offizielle Bezeichnung
"bosansko-hercegovacko-jezik"
(bosno-hercegovische Sprache)

Handwritten initials and scribbles.

II. Abt.
19/10
III. Abt.
14/10 1907

Handwritten signatures and dates.

Handwritten notes and signatures at the bottom left.

Bitte Haupt
nicht be-
schreiben

Handwritten text at the bottom center.

Handwritten text at the bottom right.

zur Anwendung zu gelangen hat.
Die Formel „2 kmaljstki jezick“ kann
nur dort beibehalten werden, wo
eben im Allgemeinen von der Lan-
desprache die Rede ist.

In consequence dieser Anordnung
wird unter einem verfügt,
dass die obige neue offizielle
Bezeichnung der Landessprache
bei der Neuauflage der ~~Schul-~~
bücher, dann in allen von
der Landesverwaltung zur
Ausgabe gelangenden Zeit-
schriften und Publikationen
in Gebrauch zu bringen hat,
wofür die ^{Prinzipal-Ämter und} ~~berufenen Orga-~~
ne pflichtgemäß vorzusorgen
haben. Die letzteren, wie
auch die Direktoren und
Leitungen der verschiedenen staatlichen,
Unterrichtsaufstellen haben
abso auch die Verpflichtung,
in der alten, noch im Gebrauch
verbleibenden Auflagen der
Drucksorten und Schulbücher
die Corvestär der bisherigen
Bezeichnung der Landessprache
in die jetzt vorgeschriebene
Einzelform zu führen.

g im hier obigen
Perlage erschei-
nen neben Schul-
büchern und
Drucksorten

Raum für das Konzept

Raum für Korrekturen und Beilagen-
bezeichnungDieser Raum
darf nicht be-
schrieben
werden.

Exp. II

fortläufer

An die Redaktion

- des Genes & Verwaltungs Blattes (III abt)
- des Polzeiblattes (Primo B)
- des Sonntagsblatt
- des "Fexar" (Dep 4)
- des Glomik vs. here. gen. maseja (Kunde mit prim)
- des "Skolaki Vjesnik" (Primo 2/9a)

zur Einführung

Exp. III

fortläufer

An die K. u. K. St. Kuzb
Kunstschatz
Kunstschatz

zur gestell. Kennzeichnung
des Kunstschatzes

Exp. IV

An die holl. gen. feingewiss.
starke Wein

Über hohe Anordnung eines Ex.
cellenz des Herrn Ministers
hat die Regierung die ange-
schlossene Bestimmung

Handwritten notes in German, partially obscured by a vertical line.

Betrifft (mit oben)

Dieser Raum darf nicht beschrieben werden.

Raum für Korrekturen und Beteiligungszeichnung.

alle unterstehenden Behörden,
 Ämter & Anstalten ergehen
 lassen H. Resille auch den
 Entsch. 15. März 1910
~~zur Kenntnis gebracht~~
 Das obige Gebot, des
 genehmigung zur Ausführung,
 und nehmen & gestatten
 zu wollen, eines
 Circularverordn. in Zeit
 & Verhandlungsblatt publi-
 ziert werden.

Woz
 14/10

B r o j : 1 9 9 1 5 6 Sarajevo, dne 2. septembra 1912.

V-3

Revizija pravopisa
srpsko-hrvatskoga jezika.

Svima odjeljenjima zemaljske vlade, zatim svima
oblastima, uređima, sudovima, zavodima i školama u zemlji.

Za pismeno upotrebljavanje srpsko-hrvatskoga jezika uveden je godine 1883. u ovozemne javne urede i škole t. zv. Vuk-Daničićev fonetski pravopis. I ako je ovaj kroz blizu trideset godina dobro odgovarao svrsi i u svojim temeljima ostao neuzdrman, ipak pokazuje od nekoliko vremena što uslijed prirodnoga razvitka što opet zbog stranih utjecaja u p o j e d i n o s t i m a brojne nesuglasice, koje se možda u privatnom životu ne osjećaju osobito teško, ali u velike ometaju rad u školi, gdje ortografija treba da se nastavlja. Zato su školski krugovi već duže vremena željeli da se taj pravopis stručnjački pregleda, pa da se u današnjem haosu iznova fiksira ono, što ima unaprijed vrijediti kao stalno i za sve obavezno.

Uz takve je opće neprilike potreba, da se pravopis revidira, postala upravo sada osobito živa, jer zemaljska vlada namjerava da u blisko vrijeme izda oveću partiju udžbenika, u kojima treba naravski da i u sitnijim pravopisnim stvarima postoji potpuna jednoličnost.

Zemaljska je vlada stoga odlučila podvrći pravopis reviziji, a da bi rezultati toga rada zadovoljavali što šire krugove, sazvala je na dan 29. maja mješovitu anketu u kojoj su osim stručnjaka u ortografskim pitanjima učestvovali i novinari i literati, koji dobro poznavaju jezik.

Anketi su na diskusiju predloženi u glavnome samo slučajevi, u kojima bi prema stečenom iskustvu bilo najpotrebnije, da se uvede bolji red.

Saslušavši zemaljska vlada izjave članova ove ankete naredjuje u svrhu stabilizovanja srpsko-hrvatskoga pravopisa u Bosni i Hercegovini za dogledno vrijeme ovo:

1.) Za oba dva pisma, kojima se bilježi srpsko-hrvatski govor, vrijedi isti pravopis.

2.) Glagolski oblik za buduće vrijeme ima se dakle i u latinici pisati fonetski, te prema tome: činiću, a ne činit ću; dovešću, a ne dovest ću.

3.) Komplekse riječi, koje izražavaju zajedno samo jedan jedini priložni pojam, valja i pisati zajedno, n. pr. napose, ubuduće.

4.) I glagol neću, nećeš i t.d. ima se pisati zajedno kao jedna riječ.

5.) Tugje pozajmljene riječi, koje su se u nas udomaćile ili se udomaćuju (fauteuil, bureau, budget i sl.) treba i u latinici pisati fonetski. Isto vrijedi i za nova tuda vlastita imena upotrebljavajući latinicu; no u tom se slučaju najprije fonetski napisanom imenu ima u zagradi dodati riječ u etimološkom pravopisu. I kada se upotrebljava cirilica, treba da se u zagradi dometne riječ napisana prvotnom ortografijom, a latinskim pismenima.

6.) Nominativ jednine grčkih i latinskih riječi ima se u glavnom svršavati prema pravilima, što su formulirana u "Hrvatskom pravopisu" dra Ivana Broza, priregjenu od Dr. Boranića, peto izdanje, §§ 259 -304. Samo se kod grčkih vlastitih imena na $\alpha\zeta$ (muškoga roda), $\upsilon\zeta$, $\omega\zeta$, na suglasnik $\tau\zeta$ dakle i na ξ i ψ ima u nas zadržati prvotni grčki oblik, a isto načelo protegnuti i na sva druga grčka i latinska vlastita imena, gdje bi prema pravilima Broz-Boranićevim mogla nastati nejasnoća (Ar-es). U opreci sa Broz-Boranićem neka se piše n. pr. Aspazija i sl., a ne Aspasija.

7.) Složena vlastita imena, u kojima se svaki dio smatra i osjeća kao samostalan pojam (i ima svoj naglasak) neka se pišu rastavljeno, u obratnom slučaju zajedno, dakle:

Suho Polje. Banja Luka. Vrhbosna.

8.) Nazivi za urede, institucije, zavode i t.d. (ministarstvo, zemaljska vlada, sabor, univerzitet i t. d.) imaju se pisati malim početnim slovima, osim u onim rijetkim slučajevima, gdje bi se radilo jedino o naslovu.

9.) Ako se naslov sastoji od više riječi, ima se samo prva pisati velikim početnim slovom, n. pr. Hrvatski klub. Veliki upravni prosvjetni savjet; samo kad je koja od ostalih riječi u naslovu upotrebljena u prenesenom smislu, onda treba i nju pisati velikim pismenom n.pr. Srpska Rijječ. (novine).

10.) Glasovne skupine ts, ds, tš, dš, pisace se bez promjene, dakle: bogatstvo, ljudski, kadšto.

11. Naprotiv imaju pismena t i d ispadati ispred c, koje je nastalo od k: umeci, a ne umetci.

12.) S i z u kompozitima pred lj i nj pred lje i nje od praslav. lě i ně prelazi u palatale š i ž. Ima se dakle pisati šljeme, a ne sljeme; izljubiti, a ne izljubiti.

13.) Kada lje, koje je nastalo od praslav. ě u pjesmi vrijedi kao jedan slog, ispisaće se potpuno, dakle: lijep, a ne l'jep.

14.) Ovakvo se lje, kad donese potreba, na kraju retka rastavlja u dva sloga: ri-jeka.

15.) U superlativu piše se naj zajedno sa komparativnim oblikom, rastavljeno samo tada, kad ovaj potonji počinje sa ji: najveći, najjači.

16.) Iznad vokalskoga r ispred o ima se staviti jedna tačka u slučajevima, u kojima čini r sasvim jasno jedan slog, dakle: vro (vrlo, vrlo), groce. U prvom glagolskom pridjevu vokalska priroda ovoga glasa nije više tako očita, pa se zbog toga ne označuje i piše se: umro, satro.

17.) O zamjeni se za praslav. ě iza r u kratkim slogovima vrijedi pravilo, da se piše samo e, ako ispred r ima još suglasnik, a je ako takova suglasnika nema: bre-govi, grešnik, vremena, uvreda, strelimice, ali: rje-čica, rječnik, rješavati.

18. Ima se pisati: sreo, vreo, zreo, prezreo, i sl., a ne: srio, zrio i t.d. Isto tako: sjeo, jeo, a ne sio, io.

19.) Za glas, koji se u cirilici bilježi znakom ђ ima se unaprijed u latinici upotrebljavati precrtano latinsko d (d̄), te će^{se} od sad pisati đaci, također, a ne više gjaci, takogjer.

20.) Za glasove, koji se u ćirilici bilježe znakovima Б, В, И, u latinskom se pismu imaju nadalje upotrebljavati složena pismena lj, nj, dž.

21.) Ako u nastavku infinitiva nema pismena i, ovo ne treba bilježiti apostrofom, dakle: dolazit, a ne dolazit'.

22.) Kod tugjih riječi na dva suglasnika, od kojih je prvim k, n ili r, a drugi t, može se pomično a umetati, a može ostati i bez njega, ako se riječ može ova=ko dobro izgovoriti: objekat, subjekt.

23.) Nijedan znači nullus; nijedan ne unus quidem.

24.) I ako u značenju premda piše se rastavlje=no, jer bi inače nastao hijat.

25.) Rastavljeno se pišu riječi: ne samo, na pa=met, kako da, kao što, a to.

26.) Vaskolik i savkolik u nominativu se piše za=jedno, u ostalim oblicima rastavljeno, ako se mijenjaju oba dijela; zajedno, ako se mijenja samo drugi dio.

27.) Ima se pisati Husejn, ne Husein; Vojislav, ne Voislav; Mihajlo, ne Mihailo.

28.) Neakcentovana dužina vokala ima se označiva=ti, gdje ustreba, vodoravnom crtom iznad njega, te će se pisati n.pr. jōj, ali jūnāk.

29.) Kod rastavljanja riječi prenosi se u drugi redak sve, čime može riječ početi (osim skupova džb, gd, ht, čn, vlj, n.pr. svjedodž-ba). Složene se riječi dijele prema sastavinama (iz-ob-ličiti; ra-sjeći.)

30.) Pravila o interpunkciji pstaće kao i dosad; zapeta će se dakle metati u glavnom prema gramatičkom, ne prema logičkom sastavu rečenice.

Za ostalo mogu kao uputa o srpsko-hrvatskoj orto-
grafiji dobro poslužiti pravila već gore pomenute Broz-
Boranićeve knjige.

Gornja je naredba normativnoga značaja i bezuvjet-
no veže od dana, kad se objavi, sve b.h. javne vlasti,
urede sudove, zavode i škole.

Zamjenik zemaljskog p o g l a v a r a:

U z a s t u p s t v u:

Broj 1.

Z A K O N

o uređivanju zvaničnog i nastavnog jezika u Bosni i Hercegovini

S privolom sabora Bosne i Hercegovine naređujem

§ 1.

Srpsko-hrvatski jezik je zvanični jezik u svim bosansko-hercegovačkim vlastima, uredima i zemaljskim zavodima za sve poslove građanske uprave na upravnom području Bosne i Hercegovine u unutrašnjem i spoljašnjem službenom saobraćaju. Isto vrijedi o nastavnom i zvaničnom jeziku svih građanskih nastavnih zavoda, koji se izdržavaju zemaljskim sredstvima, a tako i o usmenom i pismenom spoljašnjem saobraćaju bosansko-hercegovačkih zemaljskih željeznica sa svim građanskim vlastima, građanskim uredima, građanskim zemaljskim zavodima i strankama na upravnom području Bosne i Hercegovine.

Ali u unutrašnjoj službi zemaljskih željeznica upotrebljava se srpsko-hrvatski jezik, koliko dopuštaju vojnički interesi.

§ 2.

Privatnim školama, u kojima nije srpsko-hrvatski jezik nastavni jezik, smije se dati pravo javnosti samo onda, ako se u njima uči srpsko-hrvatski jezik kao obavezni nastavni predmet.

§ 3.

Oba pisma srpsko-hrvatskog zvaničnog jezika jesu ravnopravna i zato ih treba upotrebljavati zajedno i

podjednako u svim zvaničnim objavama, javni oglasima, javnim natpisima i pečatima.

§ 4.

Niko ne može biti namješten u bosansko-hercegovačkoj zemaljskoj i u zemaljskoj željezničkoj službi, ko ne zna srpsko-hrvatski. Samo onda, kad iziskuju osobiti interesi uprave, mogu se privremeno namjestiti i takva lica koja ne znaju srpsko-hrvatski. No ta su lica dužna, da za tri godine nauče srpsko-hrvatski jezik, jer se inače ne mogu trajno namjestiti. Oni namještenici koji su već u službi a ne znaju srpsko-hrvatski, dužni su, da nauče za tri godine dana od proglašenja ovog zakona. Ako toj dužnosti ne zadovolje, dopustiće se samo izuzetno, da ostanu i dalje u službi.

§ 5.

Svim ostalim poslovima, za koje bosansko-hercegovački sabor nije nadležan, da ih uredi zakonom, izdaće zemaljska vlada naredbu ovome zakonu.

§ 6.

Ovaj zakon staje na snagu u dan, kad se proglašuje.

ABH, ZMF, Pr. BH, No 10/1914. Stenografski izvještaj II sjednice sabora Bosne i Hercegovine držane dne 30. decembra 1913. u Sarajevu.

Broj 2.

O s n o v a

N A R E D B A

zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu
od 1914.

uz zakon o uređenju zvaničnog i nastavnog jezika u
Bosni i Hercegovini.

Po Previšnjem rješenju od (Otpis c. i
kr. zajedničkom ministarstvu finansija od)
naređuje se

§ 1.

Pismeni saobraćaj između domaćih vlasti, ureda i
zemaljskih zavoda i svijeh zapovjedništava, vlasti, četa
i zavoda vojne sile monarhije vršiće se bez izuzetka
službenim jezikom tih zapovjedništava, vlasti, četa i za-
voda.

§ 2.

Saobraćaj sa zajedničkim i sa car. kr. ministarstvima,
vlastima, uredima i zavodima vršiće se njemačkim, a s
kr. ug. ministarstvima i uredima mađarskim jezikom.

U saobraćaju s kr. hrv. slav. dalm. zemaljskom vla-
dom i podređenim joj vlastima, uredima i zavodima
upotrebljavaće se srpsko-hrvatski jezik.

Sve dopise na vlasti, urede i zavode spomenute u 1.
rastavku ovog paragrafa i u § 1., treba tako sastavljati,
da se iz njih vidi bitna sadržina spisa, koji su priloženi
tim dopisima a pisani na drugom kom jeziku.

§ 3.

Podnesci austrijskih stranaka sastavljeni na njemačkom jeziku i podnesci ugarskih stranaka sastavljeni na mađarskom jeziku primaće se i rješavaće se na njemačkom odnosno mađarskom jeziku, ako stranke stanuju izvan Bosne i Hercegovine.

§ 4.

Njemački ili mađarski podnesci stranaka, koje stanuju u Bosni i Hercegovini primaće se na njemačkom odnosno na mađarskom jeziku i ne smiju se a limine samo zato odbiti, što su sastavljeni na njemačkom ili mađarskom jeziku.

§ 5.

Kod zemaljskih željeznica je u unutrašnjem saobraćaju zvanični jezik njemački.

U kom se će opsegu i u kojim slučajevima kod zemaljskih željeznica pored njemačkog kao unutrašnjeg zvaničnog jezika bez štete za vojničke interese moći upotrebljavati srpsko-hrvatski jezik, urediće se službenim propisima zemaljskih željeznica. Ti će se propisi preraditi najdalje za tri godine. Sve dotične odredbe treba da odobri zajedničko ministarstvo, kojem je povjerenno vođenje bosansko-hercegovačke uprave.

§ 6.

Što se tiče upotrebljavanja obojih pisama srpsko-hrvatskog jezika vrijedi ovo:

a) Onoj stranci koja je predala podnesak, izdaće se rješenje toga podneska u pismu, kojim je napisan podnesak.

b) Ako nema podneska ili ako se rješenje ne daje onoj stranci, koja ga je predala, treba pismene komade otpraviti ćirilicom onim strankama, za koje se zna,

da se služe ćirilicom ili da je izrijekom žele, a svim drugim strankama latinicom.

c) Odredbe pređašnjeg rastavka vrijede i za pisanje zapisnika.

§ 7.

Ko zamoli za definitivno mjesto u zemaljskoj ili zemaljskoj željezničkoj službi treba da svjedodžbom kojega javnog nastavnog zavoda ili ispitom dokaže, da znade srpsko-hrvatski.

Onome, ko to nemogne da dokaže, te bude privremeno namješten, ima se u dekretu o namještenju (imenovanju) izrično obznaniti, da se najdalje u roku od tri godine ima podvrgnuti ispitu iz srpsko-hrvatskog jezika.

§ 8.

Isto se takva obznana ima pri proglašenju ove naredbe izdati onim namještenicima u zemaljskoj ili zemaljskoj željezničkoj službi, koji nijesu dovoljno vješti srpsko-hrvatskom jeziku.

Ako ovi namještenici, koji su već u službi, na ispitu ne bi dokazali, da znaju dovoljno srpsko-hrvatski, može zemaljska vlada zuzetno dozvoliti, da se starijim napose stručnim tehničkim činovnicima produži rok, da nauče srpsko-hrvatski jezik za dalje tri godine.

§ 9.

Zemaljska vlada će odlučiti, da li onaj, koji zamoli za kakvo mjesto u zemaljskoj ili zemaljskoj željezničkoj službi ili koji je već namješten, dovoljno znade srpsko-hrvatski govoriti i pisati, a podrobnija određenja o tim ispitima izdaće se naročitom naredbom.

§ 10.

Ova naredba staje na snagu danom kad se proglassi.

ABH, ZMF, Pr. BH, No 472/1913.

Glasnik zakona i naredaba

za Bosnu i Hercegovinu:

Godina 1915.	Dan proglašenja 11. novembra 1915.	Komad XLIX.
--------------	------------------------------------	-------------

Sadržaj: Br. 115. Naredba o upotrebljavanju ćirilice.

115.

Naredba

zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu
od 10. novembra 1915., br. 12.013/prez.
o upotrebljavanju ćirilice.

(Odobrena otpisom c. i kr. zajedničkog ministarstva financija od
31. oktobra 1915., br. 1160/prez. B. H.)

§ 1.

Sve bosansko-hercegovačke vlasti, uredi i zavodi upotrebljivaće u pismenom srpsko-hrvatskom službenom saobraćaju samo latinicu.

To vrijedi i za službeni saobraćaj svih zemaljskih preduzeća i radnja zajedno s bosansko-hercegovačkim zemaljskim željeznicama.

Prema tome treba da bosansko-hercegovačke vlasti, uredi i zavodi a tako i zemaljska preduzeća i radnje samo latinicom sastavljaju sve srpsko-hrvatske natpise, štampile, tiskanice, uredska pomagala, dekrete, potvrde, svjedodžbe, objave, publikacije, zapisnike, tarije, vrijednosti i sl.

§ 2.

Ćirilicom sastavljene podneske i dopise privatnih stranaka primaće u § 1. spomenute vlasti, uredi i zavodi, a tako i zemaljska preduzeća i radnje, ali će rješenja tih podnesaka i dopisa izdavati latinicom.

§ 3.

Odredbe §§ 1. i 2. vrijede i za unutrašnji i spoljašnji službeni saobraćaj općina. Te će se odredbe primjenjivati na one korporacije, kojima je po sadašnjim zakonskim propisima povjereno vršenje oblasnih funkcija, kao što je trgovačka i obrtnička komora, advokatska komora, ljekarnički gremij i sl., i to kad izvršuju te funkcije.

§ 4.

U svijem zemaljskim nastavnim zavodima sa srpsko-hrvatskim nastavnim jezikom upotrebljivaće se u nastavi samo latinica.

U školama, u kojima nastavni jezik nije srpsko-hrvatski, treba učeti srpsko-hrvatski jezik upotrebljavati latinicu. Ćirilica ostaje u tim nastavnim zavodima ograničena na srpsko-pravoslavnu nauku o vjeri.

Ova naredba ne dira u upotrebljavanje ćirilice u srpsko-pravoslavnoj crkvenoj upravi ni u nastavni rad srpsko-pravoslavnog bogoslovskeg zavoda.

§ 5.

Potanje propise, što budu trebali za izvršivanje ovih odredaba, izdaće zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu u svom poslovnom opsegu.

§ 6.

Ova naredba staje na snagu u dan kad se proglašila.

Period između dva svjetska rata (1918 – 1941)

ZBORNİK ZAKONA I NAREĐABA

ZA BOSNU I HERCEGOVINU.

GODINA 1918.

IZĐAN I RAZASLAN DNE 10. NOVEMBRA 1918.

KOMAD LI.

Sadržaj: Br. 127. Zakon o vršenju sudske vlasti.
 Br. 128. Zakon o zvaničnom jeziku i pismu.
 Br. 129. Zakon, kojim se ukidaju ekspatriisanja.
 Br. 130. Zakon, kojim se ukidaju zapčonja i konfiskacije.

127.

Zakon

od 3. novembra 1918.
 o vršenju sudske vlasti

Glavni je odbor Narodnog vijeća S. H. S. za Bosnu i Hercegovinu u sjednici držanoj 3. novembra 1918., zaključio ovo:

§ 1.

Sudska se vlast izvršuje »U ime suverenog naroda S. H. S. i na osnovi zakona«.

§ 2.

Ovaj zakon staje odmah na snagu. Ujedno se ukida § 1. zakona o sudskom ustavu od 23. decembra 1913., Glasnik zakona i naredaba broj 129.

128.

Zakon

od 3. novembra 1918.,
 o zvaničnom jeziku i pismu.

Glavni je odbor Narodnog vijeća S. H. S. za Bosnu i Hercegovinu u sjednici držanoj 3. novembra 1918., zaključio ovo:

§ 1.

Zvanični je jezik u Bosni i Hercegovini srpski ili hrvatski.

§ 2.

Cirilica i latinica upotrebljavaju se ravnopravno u unutarnjem i spoljnom saobraćaju.

§ 3.

Ovaj zakon staje odmah na snagu. Ujedno se ukidaju svi dosadani propisi, koji se protive ovom zakonu.

129.

Zakon

od 3. novembra 1918.,
 kojim se ukidaju ekspatriisanja.

Glavni je odbor Narodnog vijeća S. H. S. za Bosnu i Hercegovinu u sjednici držanoj 3. novembra 1918., zaključio ovo:

§ 1.

Ukida se naredba od 13. oktobra 1914., kojom se dopunjuje § 15. naredbe o iseljavanju od 21. jula 1907., Glasnik zakona i naredaba br. 133., kao što i sva ekspatriisanja, što su na temelju te naredbe izrečena.

§ 2.

Ovaj zakon staje odmah na snagu.

60. Св.

ЗБИРКА ЗАКОНА
протумачених и објашњених суд-
ском и административном праксом
Издаје ГОЈКО НИКЕТИЋ

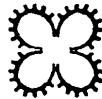
Св. 60.

У С Т А В

КРАЉЕВИНЕ, СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

ОД 28. ЈУНА, 1921. ГОД.

ДРУГО ИЗДАЊЕ

БЕОГРАД
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА ГЕЦЕ КОНА
1. КНЕЗ МИХАИЛОВА 1.
1925.

УСТАВ

КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

од 28. јуна, 1921. год

Одељак први. Опште одредбе.

Чл. 1. — Држава Срба, Хрвата и Словенаца је уставна, парламентарна и наследна монархија.

Службени је назив државе: Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца.

Чл. 2. — Грб је Краљевине Двоглави Бели Орао у полету, на црвеном штиту. Врх обе главе Двоглавога Белог Орла стоји Круна Краљевине. На прсима орла је штит, на коме су грбови, српски: бео крст на црвеном штиту са по једним огњилом у сваком краку; хрватски: штит са 25 поља црвених и сребрнастих наизменце; словеначки: на плавоме штиту три златне шестокраке звезде. Испод тога бели полумесец.

Државна је застава плава, бела, црвена, у водоравном положају према усправном копљу.

Чл. 3. — Службени језик Краљевине је српско-хрватско-словеначки.

Одељак други. Основна грађанска права и дужности.

Чл. 4. -- Држављанство је у читавој Краљевини једно. Сви су грађани пред законом једнаки. Сви уживају једнаку заштиту власти.

Не признаје се племство ни титуле, нити икаква преимућства по рођњу.

Спорно би било, да ли титула „Његова Светост“, коју носи Патријарх, — спада у титуле о којима говори друга алинеја.

Види §§. 44. и 48. Грађ. Зак., — Уредба од 2. маја, 1844. год., ВБр. 603., — Законодавно решење од 14 августа 1851. год., ВБр. 639., — и Правила о бегунцима и заштићеницима од 20. јануара, 1860. год., ВБр. 171.

Чл. 5. — Ујемчава се лична слобода.

Нико не може бити узет на одговор, нити бити притворен, нити иначе ма од кога бити лишен слободе, осим у случајевима које је закон предвидео.

Нико не може бити притворен за какву кривицу без писменог и разлозима поткрепљеног решења надлежне власти. Ово решење мора се саопштити лицу, које се притвара, или у часу притварања, или, ако то није могућно, најдаље у року од 24 часа, од часа притварања. Против решења о притварању има места жалби надлежном суду у року од три дана. Ако у

СЛУЖБЕНЕ НОВИНЕ

КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

2. септембар, понедељак, у Београду

Година XI — 1929. Број 204.—LXXXI

„СЛУЖБЕНЕ НОВИНЕ“ излазе свакога дана, сем недеље и празничних дана. — Годишња је претплата: за Краљевину 400 динара, а полугодишња 200 динара. За иностранство: 350 фр. франака годишње, а за пола године 175 франака. Претплата се полаже унапред најмање за пола године. За иностранство примају претплату и све поште. — За службене и приватне огласе плаћа се по утврђеној тарифи. Претплата, огласи и новац шаљу се непосредно благајни Државне Штампарије. Рукописи шаљу се Уредништву „Службених Новина“. Они се не враћају. Приватна неплаћена писма не примају се. — Уредништво и експедиција „Службених Новина“ налазе се у Државној Штампарији, Поп Лукина ул. бр. 14. — Поједини бројеви продају се по 1-50 динара од табака.

Телефон Управника 1204.

Телефон Уредништва 1255.

Телефон Благајне 3528.

Телефон Штампарије 45 и 5308.

СЛУЖБЕНИ ДЕО

Министарство Просвете

Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца

Опште Одељење

П Бр. 15142

21. августа 1929 год.

у Београду

Правописно упутство

за све основне, средње и стручне школе Краљевине С. Х. С.

У свима се школама наше земље употребљава један правопис, заснован на великој језичкој и правописној реформи Вука Караџића. Али и поред тога што се тај правопис држи истих основних принципа, ипак су се у различним крајевима наше земље развиле неједнакости у њему које спречавају да се настава у њима потпуно изједначи. С друге стране, често и сами наставници не знају који је правописни начин бољи и који треба употребљавати.

У интересу уједначења наставе, што правилнијег оцењивања ученика и што боље писмености у нашој школи, овде су побројана колебања досадашњег правописа и показано је: чега се ваља убудуће придржавати у тим случајевима. У ретким случајевима допуштена су два начина. Наставници ће настојати да се у тим случајевима у једној школи или код истих ученика употребљава само један од допуштених начина.

Начин писања изнесен у овом правилнику мора се применити и у свима новим издањима школских књига. Ниједан уџбеник, било да претставља ново издање раније издате књиге, било да се сада први пут издаје, не може бити одобрен за школску књигу, ако није израђен по овим правилима.

Оно што није обухваћено овим правилником или је и досада било уједначено или по суштини својој не улази у упутства ове врсте. Разуме се по себи да ће настава наше школе бити тек онда потпуно уједначена када и њена терминологија буде иста; овде се та страна уједначења школске наставе не додирује.

Овај начин писања има се увести у све наше школе, како основне тако и средње и стручне, од почетка нове школске године 1929/30.

Београд, 15 јуна 1929

Министар просвете

Ван. Ш. Максимовић

ПРВИ ОДЕЉАК

I Азбука

1. У српскохрватском књижевном језику обе су азбуке, ћирилица и латиница, равноправне. Латиница ће се употребљавати онако како се и досада по школама у западним крајевима нашег народа употребљавала; а ћирилица онако како ју је Вук уредио.

2. За обележавање самогласничког „р“ испред или иза самогласника — може се употребити апостроф: *умр'о, шр'о, пр'осир'о, гр'оце, сур'жица*; испред сугласника или између сугласника самогласничко се „р“ не обележава никаквим нарочитим знаком: *рђа, врх*.

3. Разлика је између ћирилице и латинице и у томе што се у латиници за три звука који се у ћирици означају сваки по једним знаком, за њ, њ и њ, употребљавају по два знака: за њ — *lj*, за њ — *nj*, за њ — *dž*. Глас њ има у латиници знак *d*,

II Писање великих и малих слова.

4. *Имена лица народа и имена убишће пишу се великим почешњим словима: Сима Милутиновић, Пејтар Пејтровић Његовић, Хајдук-Велько, Краљевић Марко, Јован Баќа.*

Када се уз име наводи и занимање, титула и сл., онда се ти називи, ако не улазе у име, пишу малим словом: *Смаилага, краљ Милутићин* и сл.

5. Великим се словом пишу и имена: *богова, звезда и живошња* (кад их имају).

„Бог“ у значењу хришћанског бога пише се великим словом; а као заједничко име — малим (на пр.: *У различним религијама различни су и богови*).

6. Присвојни придеви на „ов“, „љев“ и „ин“ од речи које се пишу великим почетним словом — такође се пишу великим почетним словом: *Мирослављево јеванђеље, Кочина крајина, Маркова сабља*.

7. *Географска имена, било од једног дела било од више делова, пишу се великим почешњим словом свих самосталних или полусамосталних делова својих.*

Придеви од таквих имена пишу се малим почетним словом.

Балканско Полуострво, Шар-Планина, шар-ћланински, Београд, београдски, Дуго Село, дугоселски.

8. Раздвојено писање засебних делова ових имена зависи од тога: да ли се њихови саставни делови осећају као засебне речи и облици или не осећају. Када један део има свој самостални облик (акцент), али у промени остаје непроменљив, он се са другим делом везује цртицом (*Дуго Село: у Дугом Селу; Шар-Планина: на Шар-Планини*).

9. Иако се називи народа и становника градова, области и сл. пишу великим почетним словом, придеви од њих изведени пишу се увек малим: *Србин — српски, Сремац — сремачки, Загрејчанин — загребачки* и сл.

10. Само почешњим великим словом пишу се сви називи *ушанова, улица, књига, лисћова, празника.*

Горски вијенац, Српска краљевска академија, Нова година и сл.

11. У називима у којима поједине речи могу мењати место, само се прва реч пише почетним великим словом.

Таковска улица или Улица њаковска, Врачарски срез или Срез врачарски, Београдска ошћина, или Ошћина београдска и сл.

Када се од ових назива могу градити придеви, они се пишу малим словом: *Божих* — *божихни* и сл.

12. Када се називи скраћују у једну реч, онда се та реч пише почетним великим словом: *Ойштина* место *Ойштина београдска*, *Академија* место *Српска краљевска академија*.

13. Све друге категорије назива и речи пишу се малим почетним словом, како идејних и других покрета, ратова, тако апстрактних или збирних именица које значе народ; називи који потичу од заједничке вероисповести, заједничких културних, верских и политичких обележја итд.; називи годишњих времена, месеца, дана и недеља итд.: *источно њишање*, *словенство*, *српство*, *србадија*, *француска револуција*, *хришћанин*, *фрањевци* и сл.; *лепо*, *марш*, *понедељак* итд.

14. Речи из почастни употребљене у непосредном обраћању пишу се великим почетним словима: *Ви*, *Ваш*, *Господине*, *Краљу*, *Господине Министре*; тако исто и при употреби титула: *Његово Величанство*, *Њ. Светоси*.

15. Када се ове титуле скраћено наводе, и тада се пишу великим словима. На пр. *Њ. В. Краљ* или само *Краљ* у томе смислу; *Папирјарх* у смислу *Њ. Св. Папирјарх*, *Свети Отац Папа* или *Папа*.

III Подела речи на слоге

16. Самогласник се везује са сугласником који му претходи, ако га има, у један слог, иначе сам самогласник чини слог; у почетку речи сугласник или сугласничка група са потоњим самогласником чини слог; на крају речи сви се сугласници додају слогу са самогласником или само самогласнику који је пред њима.

мо-ши-ка
сџра-жа-ра
вла-да-о-ца
и-но-ко-сан
власи
ми-лоси
о-си-он

17. Група од два сугласника у средини речи чини слог са самогласником који је иза ње у ова два случаја:

а) Када је први сугласник *с*, *ш*, *з*, *ж*, а други *ма* који сугласник нашег језика:

ма-сџа-ви-ца
џо-ве-смо
ла-ска-ши
џле-снив
ка-зни-ши
из-да-шно
бра-шно

18. б) Када је други сугласник *л*, *љ*, *р*, *в*, *ј*, а први *ма* који од осталих сугласника (тј. када на првом месту није један од поменутих сугласника: *л*, *љ*, *р*, *в*, *ј*):

све-џлоси
џа-жљив
сма-џра-ши
сва-ка-кво
ка-кво-ћа
о-ру-жје
ми-ши; али:
хал-ва
мар-ва
бор-је
ор-ла
слав-ље
кај-ва

Када се од ових назива могу градити придеви, они се пишу малим словом: *Божих* — *божињи* и сл.

12. Када се називи скраћују у једну реч, онда се та реч пише почетним великим словом: *Ойштина* место *Ойштина београдска*, *Академија* место *Српска краљевска академија*.

13. Све друге категорије назива и речи пишу се малим почетним словом, како идејних и других покрета, ратова, тако апстрактних или збирних именица које значе народ; називи који потичу од заједничке вероисповести, заједничких културних, верских и политичких обележја итд.; називи годишњих времена, месеца, дана и недеља итд.: *источно њишање*, *словенство*, *српство*, *србадија*, *француска револуција*, *хришћанин*, *фрањевци* и сл.; *лешо*, *марш*, *понедељак* итд.

14. Речи из почасти употребљене у непосредном обраћању пишу се великим почетним словима: *Ви*, *Ваш*, *Господине*, *Краљу*, *Господине Министре*; тако исто и при употреби титула: *Његово Величанство*, *Њ. Светоси*.

15. Када се ове титуле скраћено наводе, и тада се пишу великим словима. На пр. *Њ. В. Краљ* или само *Краљ* у томе смислу; *Паптријарх* у смислу *Њ. Св. Паптријарх*, *Свети Отац* *Папа* или *Папа*.

III Подела речи на слоге

16. Самогласник се везује са сугласником који му претходи, ако га има, у један слог, иначе сам самогласник чини слог; у почетку речи сугласник или сугласничка група са потоњим самогласником чини слог; на крају речи сви се сугласници додају слогу са самогласником или само самогласнику који је пред њима.

мо-ши-ка
сџра-жа-ра
вла-да-о-ца
и-но-ко-сан
власт
ми-лост
о-си-он

17. Група од два сугласника у средини речи чини слог са самогласником који је иза ње у ова два случаја:

а) Када је први сугласник *с*, *ш*, *з*, *ж*, а други ма који сугласник нашег језика:

ла-сџа-ви-ца
џо-ве-смо
ла-ска-ши
џле-снџв
ка-зни-ши
из-да-шно
бра-шно

б) Када је други сугласник *л*, *љ*, *р*, *в*, *ј*, а први ма који од осталих сугласника (тј. када на првом месту није један од поменутих сугласника: *л*, *љ*, *р*, *в*, *ј*):

све-џлост
џа-жљџв
сма-џра-ши
сва-ка-кво
ка-кво-ћа
о-ру-жје
ми-шји; али:
хал-ва
мар-ва
бор-је
ор-ла
слав-ље
хај-вао

19. Од овога се правила изузимају речи у којима је иза сугласника *в* и *р* слог *је* од „јата“: у њима *вје* и *рје* чини један слог. На пр. *ко-рјен-чић*, *го-рје-ши*, *по-вје-смо* и сл. (исп. у источном говору: *ко-рен-чић*, *го-ре-ши*, *по ве-смо* и сл.).

20. в) Сви се остали сугласници у групама од два сугласника у средини речи раздвајају, тако да први припада слогу пред њим, други слогу за њим:

прав-да
кај-си-ја
леј-ши
пред-њи
воћ-ка
лак-ши
диг-ну-ши
вик-ну-ши

21. Када је у групама сугласника у средини речи више од два сугласника, поступиће се по правилима *б* и *в*, полазећи од последњег сугласника: *црй-сши* (*с* и *ш* иду заједно, а *й* и *с* се раздвајају); *рош-ква* (*к* и *в* иду заједно, а *ш* и *к* се раздвајају); *је-згро-виш* (*р* и *г* иду заједно, *г* и *з* иду такође заједно, дакле, сва три сугласника иду заједно) и сл.

22. Када су речи од више делова, делови у почетку речи који се осећају као засебне речи или као делови речи са засебним значењем — одвајају се без обзира на горња правила:

нај-од-луч-ни-ји
ис-ше-ра-ши
од-у-ла-ри-ши

23. У случајевима када се сугласник почетнога дела речи губи, онда се речи деле по општим правилима:

и-си-са-ши
и-ше-ша-ши и сл.

24. Када се почетни део речи не осећа више као део са засебним значењем, он не потпада под правило у т. 22, већ се речи са таквим почетним деловима деле на слоге по општим правилима: *о-ше-ши* („от“ се не осећа више као предметак); *у-зе-ши* (овде се „уз“ не осећа као предметак); *о-ши-ћи*; *ра-зум* (а не *раз-ум*) итд.

IV Одвојено и састављено писање речи

25. Принципи одвојеног и састављеног писања речи у нашој су правописној књижевности утврђени. Заједно или састављено пишу се они делови сложене речи који у сложеници губе своје самостално значење или којих се облик изван сложенице изгубио: *сушра*, *ономадне*, *убудуће*, *заиста* итд. Овде ће бити напоменуте само неке појединости.

26. Свезу *еда* треба писати као једну реч.

27. Иако се упитно *ли* пише одвојено од речи уз које стоји (*да ли*, *писа ли* и сл.), у *неголи*, *камоли* треба га писати састављено, јер се у њима изгубило значење упитне речце.

28. Одречно *хоћу* треба писати као једну реч, дакле, *нећу*, *нећеш*, *неће* итд. исто онако као што се пише одречно *јесам* и *имам*: *нисам*, *немам*.

29. Свезу *иако* = *ипрема* треба разликовати начином писања од две засебне свезе *и ако*; на пр.: *Иако је живиш шежак*, *и најнесрећнији жели да га породужи*; али: *И ако не буде ружно време, изаћи ћемо у поље*.

30. *Год* има два значења и двојаку употребу: „дистрибутивно“ значење, са одвојеним писањем *год* (које има тада и свој засебни акценат): *Ко год зна, нека каже*, и „неодређено“ значење са састављеним писањем са речју којој даје такво значење: *кадгод*, *когод* и сл. (тада *год* нема засебног акцента: *Ако когод зна, нека рече*).

31. Када се у сложеним речима једним делом одређује други, тада се оба дела пишу заједно: *североисточни, српско-православни, јужнословенски, мркожуши, многопоштовани*.

Овде треба ставити и придев *хрватскосрпски* или *српскохрватски*.

32. Када у сложеним речима саставни делови значе засебне предмете, између њих се ставља цртица: *српско-шурски раш; Француско-српски речник; црно-жућа засињава* (са напоредним бојама црном и жутом); *Моравско-вардарска долина* и сл.

33. Прилошко *по* чува своје засебно писање само онда када чува своје засебно, дистрибутивно значење, на пр. *по који пуш, по десет пуша* итд. Али када је значење у вези изгубљено, па је добивено значење којим се само или појачава или ограничава значење речи којима се то *по* додаје, онда се пише састављено са дотичном речју: *понеки — неки, покашио = каштио, повелики* (прилично велики), *понајбоље* и сл.

34. Има целих израза који су постали сложенице; тада их треба писати као једну реч. На пр.: *уосталом, углавном, поштовоу, уошше, богзна какав, пошто пошто, кадикад, будзашто, најослећку, ошприлике* итд.

35. Али када се саставни делови израза осећају још као засебне речи, они се тако и пишу, и поред тога што израз почиње добијати значење једне речи: *чији му драго, који му драго, на жалоси, на пример, без сумње, у сусреш, од прилике до прилике* и сл.

36. Тако исто у скамењеним изразима који значе једну реч, делови се не одвајају чим се не осећају као засебне речи: *оченаш, Сокобања, Бањалука* (2 п. јд. *Бањалуке*; али се може писати и *Бања Лука*; тада има у 2 п. *Бање Луке* итд.).

37. Када уз *подне* стоји предлог, он се пише одвојено: *око подне, у подне, пре подне, после подне*. То бива и у оним случајевима када почињу добијати такви изрази именичко значење: *цело пре подне, свако по подне*.

ДРУГИ ОДЕЉАК

V O самогласницима

38. Треба пазити на правилно писање *е* и *и* код глагола на *ети* и на *иши*.

39. У неким именицама *л* у наставку *лац* (*жешелац, неваљалац* и др.), када се не постојано *а* губи, даје *о*: *жешеоца, жешеоцу* (2 п. мн. *жешелаца, 1 п. јд. жешелац*); у другим се речима *л* задржава увек: *неваљалац, неваљалца, неваљалцу* и сл.; али никако не иду у књижевни језик облици *жешеоц, жешеоца* у 2 п. мн. и сл., ма да се у говору много употребљавају.

40. Када се *л* код придева испред *н* не претвара у *о*, онда оно остаје непретворено у целој промени: *сшалан, сшални, сшално, сшални* и сл.; када се претвара у *о*, онда остаје у њима *о* у целој промени: *мисаона, мисаон, мисаони; смеона, смеон* и сл.; *осиона, осيون, осiooni* и сл.

41. У другим речима где није овако, нарочито ће се напоменути (*сеоски* и *селски* итд.) у прегледима правописне грађе.

VI Књижевни изговори

42. У књижевном се језику допуштају два изговора: источни, у којем се стари глас „џ“ замењује звуком *е*, и јужни, у којем се „џ“ у дугим слоговима замењује гласовном групом *је*, а у кратким — гласовном групом *је*.

43. Отступања у *источном* изговору од поменуте замене „џ“ звуком *е* допуштају се у овим случајевима:

а) *нисам, ниси, није* итд.

б) у компаративима као *старији*;
 в) у имперфекту као *ишлијах*; али тамо где је у основи „љ“ — остаје *е*: *смејах, смејах се, умејах* и др.; такве *е* и *бејах*.

г) у другим облицима у којима јужни изговор има и *их* и *ијех, ших* и *шијех* и сл., источни има *и* (*ших, добрих*).

44. За јужни изговор вреде ова ограничења:

а) у 2 п. мн. *је* се не дуљи у *ије*, већ остаје као *је* („је“ дуго): *мјесцо, мјесца* и сл.

б) од два могућна наставка у јужном изговору код заменица и придева: *ијех* и *их, ијем* и *им, ијема* и *има* — треба употребљавати само облике са *и*: *их, им, има; добрих, добрима* и сл.

в) у облицима где се *је* дуљи испред сугласничке групе у којој је први сугласник *м, н, њ, л, љ, р* и *в* „љ“ се не претвара у *ије*, већ остаје као *јѐ* („је“ дуго):

иридјевак — *иридјѐвка*;

видјети — *видјѐвши*

колѐно — *колѐнце*

г) у хипокористичким се облицима *је* дуљи такође у *је*, а не у *ије*: *дједојка: дјѐва*;

дјѐд — *дјѐдо*;

дјѐвер — *дјѐша*; затим и у овим речима: *вјѐштица*

(према *вјѐштица*), *замјѐрати* (према *замјѐрти*).

45. Када се *је* од краткога „љ“ наводи иза сугл. *р*, онда се *ј* губи:

напријед: напредак;

бријег: брегови;

пријек: пречи;

али у *рјечник, рјечиш, рјечица, рјечина, рјешавање, рјећи* и код вишесложних глагола у основи — остаје *је* (као *горјети, сарјети* и сл.).

46. Кад се кратко „љ“ наводи испред *о* или *ј*, оно прелази у *и*: *цио, гријати* и сл.; али ипак има: *јео* и *ио; врио* (глагол) и *врео* (придев).

47. Гласовна група *је* од краткога „љ“ када се нађе иза *ш* или *д* — не спаја се са тим гласовима у *ћ* и *ђ*, већ остаје неизмењена (*шјерати, дјевојка*).

48. Када се *је* од „јата“ наводи иза *л* и *н*, оно се спаја са тим гласовима образујући умекшане звуке *љ* и *њ*, иако се *љ* и *њ* у латиници пише са два знака: *љейота, његовати* и сл. — *лјерота, његовати*.

49. Месна имена и лична презимена у којима је било „љ“ пишу се онако како се изговарају у крају у којем су поникла: *Београд, Пљевља, Сјлиш* итд.; али ипак треба писати: *Ријека, Осјек*.

VII Писање гласа „ј“

50. У речима изведеним од речи са гласовном групом *-иј-* у основи — *ј* се не пише када се у изведеној речи *-иј-* налази пред сугласником: *убијати, убица, убиство* и сл.: *Шумадија* — *Шумадинац, Илија* — *илински* и сл.; само када је реч изведена придевским наставком — *ски*, допуштају се, према утврђеном обичају, два начина: без сугласника *ј* и са тим сугласником. Дакле: *шумадиски = шумадијски, шеориски = шеоријски* и сл.; о наст. *ише* и сл. в. т. 53 б.

51. *Ј* се чува у групи *иј* када се наводи пред самогласником; када се *иј* наводи испред *и* може се *ији* писати и као *и*: *шестија* — *шестијица* и *шестица, Илија* — *Илијић* и *Илић; шерзија* — *Терзијић* и *Терзић*.

52. Када се у речи наводи у основи „ј“, оно се чува и

у изведеној речи пред самогласником или у промени: *Радоје: Радојицу, издаја: издајица; сјај: сјајиши, ошесјајиваши; калај: калајисаши*, а према овоме и: *ограјисаши, сайлајисаши, Марија: Маријом, Ишалија: Ишалији* и сл.

53. Ј на крају речи, према утврђеном обичају, у групи гласовној *иј* пише се у овим случајевима:

а) у туђим речима: *генџиј, криштериј* и сл.;

б) у зап. начину од једносложних глагола са *и* у основи: *биј, њиј, миј, и сл.*; одавде се *иј* преноси и у множину: *њијмо, бијше* итд.

54. Када се самогласници *а, о, у, е* налазе у нашим или страним речима испред *и*, а не потпадају под правила изнесена у т. 52, онда се међу тим вокалима и самогласником *и* не пише *ј*: *шаин, даире, наиме заинаиши* се и сл. Али када је на првом месту самогласник *и*, а иза њега су други самогласници, тада вреде друга правила. Ушло је у обичај да се *ј* тада пише сем када је иза вокала *и* самогласник *о*, дакле: *ија, ије, ију*, али *ио: специјални, шалијански* и сл.; али: *иоле, носео, водио* и сл. У облицима као *Маријом, Ишалијо; Ишалијом* чување *ј* иде по т. 52.

55. Присвојни придеви на *ји* како се изговарају тако се и пишу: *ји* и *ији*.

На пр.: *Божји = Божији; врайчији, врайчија, врайчије = врайчији, врайчија, врайчије* и сл.

56. Присвојене заменице имају једино облике на *ији, ија* и сл.: *чији, свачији, чија, свачија* и сл.

57. У страним речима које се почињу са *е*, додаје се *ј* испред *е* само онда када је оно према изговору оправдано: *Јерина, јерес, Јелена, Јеврејин* и т. д.; али када су речи позајмљене у скорашњије време и када се, према изговору, употреба сугласника *ј* колеба, оно се не пише. Дакле: *Европа, есјај, ексер* и сл. Све овакве случајеве треба означити у прегледима правописне грађе.

VIII. Писање „ћ“ и „ч“; „ђ“ и „џ“

58. У књижевном се језику морају правилно употребљавати гласови *ћ* и *ч*, *ђ* и *џ*. Међутим у нашем се народу у различним крајевима ти гласови неправилно изговарају: или се *ћ* и *ч* изговара као *ч* или се оба гласа изговарају као *ћ*, тако се исто *ђ* и *џ* изговарају понегде као *ђ* или оба као *џ*. Зато је потребно да употреба тих гласова биде исцрпно обрађена у прегледима правописних правила.

IX. Писање гласа „х“

59. Вук Караџић у прво време свога рада није писао *х*, пошто се тај глас не изговара у његову крају; али доцније, када се уверио да се у неким крајевима наше земље (у делу Црне Горе, у Б. Которској и у Дубровнику, затим у чакавском дијалекту и кајкавском) тај глас изговара, он га је увео у књижевни језик (од 1836 год.), и отада је тај знак саставни део нашег правописа.

60. Вук је сматрао да *х* треба писати тамо где му је по етимологији место; али, стварно, оно се могло стављати тамо где га имају они наши дијалекти који су сачували, са гледишта етимологије, правилну употребу тога гласа.

61. Од тога је докраја уведено само понешто. Вук сам није употребљавао *х* свугде где му је место, иако је сматрао да је потребно употребљавати га потпуно правилно. Тек је Ђ. Даничић у својим „Коријенима“ (1877) показао где га ваља писати; а то је допуњено, и још се сада допуњава, у великом Речнику хрватскога или српскога језика Југославенске академије.

62. Правописне књиге, које су се у западном делу нашег народа јавиле раније него у источном, прошириле су у западним деловима наше земље правилну употребу тога гласа знатно више него што је она била проширена у источним деловима. Отуда је дошла извесна неједнакост у употреби тога гласа у различним културним центрима нашим. То је учинило да се сада не може одједном извршити потпуно уједначење различних начина писања, а, с друге стране, тако исто је немогуће одустати од правилне употребе тога гласа, када њу траже и принципи Вукова правописа и њено готово потпуно остварење у једном делу нашег народа.

63. Из овога стања употребе гласа *x* у књижевном језику истиче ово ограничење.

Глас *x* пише се у речима тамо где се употребљава у народном језику са правилном употребом тога гласа, а где није прешао *непосредно* у какав други глас.

Према овоме, немогућно је вратити *x* у речима као *марва*, *швор* и сл. у којима је *x* прешло непосредно у *v*.

64. У именима лица и називима места треба са гласом *x* поступити онако како је поступно дијалекат у којем су те речи поникле. Дакле: *Мијаџ*, *Тејшово*, *Ливно*, *Авала* итд.

Само у случајевима када је веза назива места или имена лица врло блиска са каквим апелативом у којем се *x* употребљава, глас *x* треба писати: *Ораховица* и сл.

65. У извесном броју случајева немогућно је вратити *x*: када су се извршили гласовни процеси који то спречавају или када се те речи не употребљавају у дијалектима са правилном употребом тога гласа: *одлануџи* (где *x* није старо), *џруо*, *џрула* (постало од *џрухао* после губљења *x* — *џруо*, а од њега *џрула* и т. д.; *џрунуџи*), *милеџи*.

66. *xv* се изговара у говорном језику као *ф*, а тако исто и у већини дијалеката; али књижевни језик тражи да се свугде пише и изговара правилно *xv*: *хвалиџи*, *хваџаџи*, *хваџ* итд.

67. У неким речима меша се *k* и *x* пред *сугласницима*. Њихово је порекло каткада спорно. Треба писати *x* у *дрхџаџи*, а у осталим *k*: *сјакџиџи се* и сл.

68. Правило изнесено у тач. 63 вреди за цео књижевни језик. Али има случајева за које се морају допустити гласовни дублети, пошто су се по својој гласовној саставу речи појединих говора знатно удаљиле, а добиле су у књижевном језику дугом употребом подједнако право грађанства.

То су речи у којима је *x* својим давнашњим испадањем повукло за собом гласовне процесе који су на месту старог *x* развили друге гласове. Тако је место *x* добивено *j* или *v* или (сажимањем) нови вокал (од два „у“ — једно итд.). Тада се допушта двојако писање: поред писања речи са *x* могу се речи писати са *j* или *v* или са каквим самогласником добивеним сажимањем. Али то се све допушта само онда када се реч са правилним *x* није још сасвим одомаћила у књижевном језику

џроха = *џроја*
кухиња = *кујна*
кухаџи = *куваџи*
сух = *сув*, *сувљи*

Према томе у *снаха* (иако се чује и *снаја* и *сна*) и сл. мора се *x* писати.

69. Ово вреди, у потпуности, и за стране речи у којима је првобитно било *x*:

буздохан = *буздован*
хендек = *јендек* = *ендек*
сахан = *сан*
мухур = *мур*
махала = *мала*

70. У позајмљеним речима из различних језика, у којима се *x* изговара и не изговара, оба се начина допуштају:

хисторија = *историја* и сл.

Хомер = *Омир*.

71. Тамо где је *x* ишчезло у већини говора не оставивши никаквога трага, тако да је успостављање *x*, према горњим принципима, потпуно и могућно и оправдано, глас *x* се мора писати. На пр.:

хлеб

хладовина

бахнући

дахнући и сл.

ТРЕЋИ ОДЕЉАК

Х О групама самогласника

72. Два самогласника у сложеним речима када се једна реч једним завршује, а друга — другим почиње, пишу се без икакве промене: *поодјушрићи се*, *суочићи се* и сл.

73. Када се групе самогласника нађу у средини речи или на крају, оне се сажимају, ако су једнаки самогласници: *со* (*соо*), *во*, *коца* итд., сем у сложеницама као *црноок* и сл.; иначе се оба самогласника пишу: *као*, *иоле*, *беочуг*, *јаук*, *беући* итд.

74. Када је први самогласник *и*, а други који му драго само не *о*, онда се по т. 54 између вокала ставља *ј*: *пријаћи*, *пријањачи*, *дијалекти*, *шијун* итд.; али: *носио*, *иоле* итд.

75. Када је други самогласник *и*, а први који му драго други самогласник, они се ничим не раздвајају; исп. т. 52 и т. 54.

XI Удвајање сугласника

76. Удвојени сугласник допушта се само у суперлативу када се суперлативно *нај* налази пред речју која се почиње сугласником *ј*:

најјачи, *најјуначији* и сл.

XII Једначење сугласника по звучности

77. Сугласници у групи једначе се по звучности тако да се први сугласник управља према другом; ако је други звучни, мора бити и први; ако је други мукли, мора бити такав и онај који је пред њим

Ово је правило тако дубоко ушло у основицу књижевног правописа да није потребно за њ давати никакве примере. Али има једно једино ограничење у овом правцу које треба нарочито поменути.

78. Када се сугласник *д* налази у речима пред наставком *ски* или *сиво*, он се у писању не мења: *Београд*, *београдски*, *град*, *градски*, *господа*, *господство* и сл.

Према стварном изговору у већем делу нашег народа ваљало би у овим речима писати *цки*; али како је од Вука до данас било у искључивој употреби писање *дски*, тако да је у томе постигнута уједначеност, допушта се то писање и даље, иако се оно противи правилу о једначењу сугласника у сугласничким групама.

79. У свима другим случајевима врши се једначење по звучности и сугласника *д* као и свих осталих сугласника. На пр. *ошсећи*, *ошшећачи*, *ошћейићи*, *пошћинићи*, *прејседник* и сл.

80. Према томе, неправилно је остављати неизмењене друге звучне сугласнике пред *ски* или *сиво*, као што се каткада чини. Треба писати *воћсиво*, а не *воћсйво*, *бексиво*, а не *бегсйво* и сл., уколико се те речи у књижевности уопште употребљавају.

XIII Групе различних сугласника

81. Када су сугласници различни по другим особинама, а не по звучности, они остају неизмењени у групама:

а) *зљ, сљ, зњ, сњ* увези предметка са глаголом: *разљуишии, изљубиши* и сл. (а не *ражљуишии, ижљубиши* и сл.);

б) *ћн* (а не *ћњ* или *шњ* или *ћн*): *божићни*;

в) *ћњ*: *воћњак* (а не *воићњак* и сл.);

г) *ћц* (а не *јц* или *ц*): *жећца, ноћца* и сл.

82. Када се врши прелаз *нй* у *ми* у засебним речима, то треба нарочито означити у прегледима правописне грађе (*сйрамйуишица, зелембаћ, химба* и сл.; али *једанйуи* и сл.).

XIV. Губљење сугласника

83. Када се у речима стичу различни сугласници, неки се од њих у нашем изговору губе, тако да се они по правилу и не пишу.

~~ошак~~ *оца* (од *ошца*): *очевина* (од *ошчевине*), ~~додашак~~ *додаци* (од *додашци*), *умешак*: *умеци, судац, суца* (од *судца*) и сл.

84. У будућем времену не треба писати *ш* или *сш*: *писаћу* (а не *писашћу*), *пашћу* (а не *пасшћу*) и сл.; али: *ја ћу писашћи, доћи ћу* и сл.

И у писању будућег времена није било уједначености, већ се у једном делу народа писало искључиво *писаћу, пашћу* и сл., а у другом — *писашћу, пасшћу* и сл. И поред свих разлога које има за себе чврста укорененост каквог правописног начина у каквом делу нашег народа, и овде се као заједнички начин писања морало узети оно што се налази у изговору и што има непрекидну правописну традицију од Вука до данас, а за што говоре и методолошко-школски розлози.

85. Пред ~~наставком~~ *ски* и *сшво* пред којим може у говору *д* или *ш* испасти, оно се увек пише: *градски, брајски* (ист. и т. 78), *господсшво, брајсшво*,

86. Испред гласовне групе *шш* не пише се „т“ у овим и њима сличним речима: ~~госпошшина, кашшо, рашша, хрвашшина~~.

87. Када се наставак *ски* налази иза основе на сугласник *ћ*, — *с* се не пише: *никишћки, шришћки, њећки* и сл.

88. У наставку ~~сшво~~ када је пред њим *ћ*, *с* се задржава: *могућсшво, покућсшво* и сл.

89. Речи као *пшеница, пшница, пшела* и сл. не треба писати без почетног *п*.

90. Место старијих облика *шко, свашко, нешко* у савременој су највећој употреби: *ко, соако, неко* и сл.; зато ће се њима и дати првенство: *ко (шко), свако (свашко), неко (нешко)* и сл.

ЧЕТВРТИ ОДЕЉАК

XV. Интерпункције

91. Употреба већине знакова за интерпункцију већ је утврђена у нашем књижевном језику, тако да ту нема знатнијих разилажења (на пр. за употребу тачке, знака почивке, узвика, питања, наводног знака итд.); али у употреби запете има знатних неслагања. Зато ће се напомене у овом одељку тицати само запете (зареза).

92. Као основица у овом излагању послужиће интерпункција Вукова (у Новом завету), уколико је он у њој доследан. Тамо где није, прописаће се правила у смислу оних правила којих се он чврсто држао. Али, по себи се разуме, његова је интерпункција послужила овде својим унутрашњим странама: да се утврде општи принципи које треба доследно применити у појединостима.

93. Основни је принцип ове интерпункције: да по њој читалац што тачније разуме смисао пишчевих речи. Према томе, *оно што је по унутрашњој вези блиско везано у језику не може се цедићи заједном; а оно што стоји најоредно, без непосредне зависности, одваја се заједном.*

94. Свезе везују речи и реченице према ономе односу који је међу речима или међу реченицама и када су без свеза; према томе има свеза које показују блиску унутрашњу везу међу речима или реченицама и не одвајају се запетом; али их има које везују речи и реченице које би иначе самостално стајале; тада се одвајају запетом. Из овога се види да за свезе вреди иста правила која и за однос речи и реченица без свеза. Тако исто реченице са свезама могу бити уметнуте, могу се набрајати, могу бити у инверсији; у свима тим случајевима, као и реченице без свеза, оне се одвајају запетом. Могу се свезама које обично стоје уз реченице које се не одвајају запетом — каткада уводити у какву разгранату реченицу и какве самосталне реченице; тада се, наравно, одвајају запетом. За то не треба овде наводити примера, јер се то и по себи разуме (исп. ипак неке примере ниже).

95. Али пошто свезе имају каткада и своје самостално значење (на пр. за истицање), које треба одвојити од правила за употребу свеза у другим случајевима; пошто има реченица које се само са свезама употребљавају и, најзад, пошто је потребно да се покаже примена поменутих принципа на језичкој грађи, — овде ће то бити укратко показано.

А

Одвајање запетом речи

96. Вокатив се одваја запетом.

Боже мили, чуда великога

97. Ако је вокатив у средњи реченице, одваја се запетама са обеју страна.

Ти си, Боже, велики.

98. Уметнуте речи без граматичке везе с речима око себе одвајају се запетом.

Он је, дакле, рђав човек. — Он је, истина, признао кривицу. — Душа ваља, нисам га зашекао у крађи.

Али ако реч која се овако може употребити стоји атрибутивно или прилошки уз који део реченице, онда се, наравно, не одваја запетом: *На шу се ствар може сасвим рачунашти* (т. ј. може се у сваком случају рачунати); али: *На шу се ствар, сасвим, може рачунашти* (т. ј. На ту се ствар, као што је и моје мишљење, може рачунати).

99. Ако се на уметнуту реч наслони синклитика, запета се не ставља

Дакле је шо истина? Исп.: *Дакле, шо је истина.*

100. Као вокатив одваја се и императив: *Пошрчи, сштићу ћеш.*

101. Само речи којима се појачава императив или какав сличав глас-голски облик, макар и саме стајале у императиву, не одвајају се од императива запетом: *хајд учини, дед погоди, изволише сесшти, погоди де и сл.*

102. Када се речи стављају напредно без непосредне узјамне везе, одвајају се запетом. Овамо иду набрајања свих врста, стављање којег споредног додатка, уметање речи у текст без граматичке везе са речима које су око њих.

Кућио сам: јабука, грозђа, сваког поврћа. — Мене, младића, чујше. — Он је висок, снажан и здрав. — Он сам копа, оре, сеје и коси на свом имању.

103. Ако су ради појачавања при набрајању речи везане свезама, и тада се растављају запетама.

Он је висок, па снажан, па здрав, али је сшрашљив. — Он и оре, и койа, и сеје и коси на своје имању.

104. Ако се при набрајању само последње две речи вежу свезом и, онда се пред и не ставља запета. Пошто се сматра последња реч као додата свима осталим — које се сматрају према њој као целина —, то испред последње речи везане при набрајању свезом и не стоји запета, исто онако као и кад се две речи везују спојном свезом и. В. т. 117.

В. прим. у т. 102, 103.

Б

Одвајање запетом реченица

105. Независне реченице кад се набрајају, а нису везане никаквим свезама, одвајају се запетом.

Смиљ Смиљана покрај воде брала, набрала је недра и рукаве, извила је шири зелена венца — Вихор долом дује, градом пољуљује, на граду девојка виком подвикује.

106. Када се самосталне или најоредне реченице везују за друге каквим свезама, оне се одвајају запетом, колико у њима нема ограничења изнесеног у т. 131 и 132. Овамо долазе свезе:

- а) за навођење: *џа, џак, ше, и* (исп. напред т. 102);
- б) супротне: *а, него, већ само* и сл.;
- в) раставне: *али, ша;*
- г) емфатичне: *ша, ле;*
- д) узвичне: *а, ала, да, е;*
- ђ) потврдне: *да, дабогме, дакако;*
- е) ексклузивне: *до, него, осим, већ ако, само ишо* итд.

По значењима самих ових свеза јасно је да се њима везују самосталне реченице.

107. Иако имају модално значење *погодбене* и *допусне* реченице, ипак оне чувају карактер самосталне реченице која се везује не са једном речју главне реченице, већ са целом главном реченицом. Зато се оне одвајају запетом. У њих стоје *погодбене* свезе: *ако, буди, да, када* и *допусне*: *ако иако, ма да, макар, ма, да, ђрежда, што* и сл.

Било би ми врло мило, кад би ми још когод послао (ијесама). Неће тебе погубиши уја, да би никад не видио царства. — Молила се Богу да јој да да зашрудна, макар змају родила.

108. Узрочне свезе (*јер, ишо, заишо, будући да, када* и сл.) које стоје уз узрочне реченице у којима се износи узрок као нешто сасвим независно (од чега управо зависи ово што је у главној реченици), одвајају се увек запетом.

*Благо теби, кад имаш два весела.
Бог није крив, ишо људа зло чине.*

109. И у последичним реченицама износи се обично нешто што се сматра као последица, резултат целокупне реченице. Оне се везују за главну реченицу свезама: *да, како, ше, шако да* и одвајају се запетом.

*И шу мајка шврда срца била,
Те од срца сузе не џусшила.*

Има дванаест коња, да не знаш који је од кога лејши. Исп. т. 136.

110. Када реченице замењује подмет или прирок, оне се често стилизују, тако да се образују готово две напоредне реченице. Такве се реченице одвајају запетама.

Колико људи, толико људи.

Постало је од: онолико колико је људи толико је и људи.

Иако се у другим приликама подмет не одваја од прирока, овде се ове реченице осећају као полузависне, тако да свака има свој подмет и прирок: *колико је људи, толико је људи.*

111. Поред оваквих напоредних (стилизованих) реченица код којих је напоредност исказана заменицама и прилозима који једни другима одговарају (корелативи), има и напоредних реченица код којих нема оба знака корелативности. И такве се реченице одвајају запетом.

Ко брзо суди, брзо се каје. Дакле, не мора бити речено: *Ко брзо суди, шај се брзо каје*, већ се тај однос (корелација) може и само подразумевати.

Кад срце зайишиши, мисао је крива.

112. Али то не значи да се сваки развијени подмет или прирок у засебну реченицу одваја запетом, па било да стоји на првом или другом месту, већ само онда када је поменуто *стилизовање* извршено.

Јер онда пишахте нас за џесме наше који нас заробише. — Који нас одведоше говораху. — Који ненавидише Сион џосрамићеше се од Госјода. — Данас виса на дрвешу који је обесио земљу на води.

113. Редак је случај да додаци подмета и прирока када се развијају у пуне реченице задржавају своје обично место. Они се махом стављају ради истицања на прво место у реченици, тако да тек после њих долази главна реченица са подметом или прироком. Када главна реченица заузме друго или још које даље место, а оваква зависна споредна реченица стоји пред њом, тада су оне у инверсији. Кад год се инверсија врши, зависна реченица се издваја из непосредне зависности, реченица се донекле прекида, тако да иза ње мора стајати запета.

Доћи ћу кад будем имао времена — без инверсије, у обичном реду; али: *Кад будем имао времена, доћи ћу.* — *Куд војска џрође, шрава не расше.* Без инверсије: *Трава не расше куд војска џрође.*

114. Када се врши инверсија појединих речи у реченици, оне се запетом не одвајају. Али ако која таква реч има додату реченицу уза се, па се изврши инверсија целог израза (т.ј. и речи и додате јој реченице), онда се она одваја запетом.

Са разлогд који ће биши изнесени, џоменуши џредлог не може се џримшиши.

115. Када се зависне реченице не одвајају запетом од главне реченице, па се уз те зависне реченице употребљавају друге које такође зависе од главне реченице, онда се зависне реченице на другом, трећем итд. месту сматрају као реченице у набрајању и одвајају се запетом. Када пак међу зависним реченицама има таквих које зависе од других зависних реченица које су у непосредној вези са њима, онда се оне или одвајају запетом или не одвајају као и кад зависе од главних реченица.

Да ли знадеш шта ће бити мени, шта ли теби. Али: Молио се Богу да му да да победи све непријатеље своје.

В

Неодвајање запетом речи

116. Када једна реч одређује другу, она се од ње не одваја запетом: *Река Сава утиче у Дунав. — Дошла је ишница лаславица. — Зелена шума око је пријатна. — Нека дођу ученици првог разреда Пойовић и Вукмировић. — Владичин сив „Горски вијенац“ радо чистам. — Волим пошшена марљива човека.*

117. Када се свезама везују речи или реченице у целину или потпуно изједвачују, било потврдно било одречно, оне се, ако су свега две, не могу одвајати запетом. У таквим се случајевима употребљавају свезе: *и, или, ни, ниши, било, воља, час и сл.*

Ја и ти ћемо ићи заједно. — Ни ја ни ти, већ буљубаша Зека. — Вино пију Новак и Радвој. — Узми алаш ил' осџави занаш. — Тада ученици сви осџавише га и побегоше.

118. Ако има више од две речи овако везаних и изједначених, сматра се да су у набрајању, и све што је преко две речи одваја се запетом.

Ја или ти, или он. Ни ја ни ти, ниши ико други.

119. Ако се на крају набрајања само последња реч веже свезом са осталим речима, и за њу вреди правило у т. 104.

Куди ми: одела, обуће и нешто хране.

Г

Неодвајање запетом реченица

120. Реченице које замењују неки реченични део са нарочитом службом у њој — са њом су чврсто везане, и док се налазе у свом обичном граматичком реду, не одвајају се запетом.

121. Овамо долазе све реченице које замењују објекат, додатак за место, за време, за начин и сл., па се налазе на ономе месту на којем би стајале да су исказане засебним речима.

Пишам га шта види. — Рекао ми је да дођем. — Трава не расће куд војска прође. — Грци су тамо залогаји хлеба где свога нема и где браћа није! — Намесници кад се покорише осџали су на својим местима.

122. *Релативне реченице* Релативна заменица или релативни примог могу бити везани са једном речју са којом чине један појам; тада се не могу одвајати запетом. Али често, нако се додају појединим речима у реченици; релативне реченице не чине један појам са њима, већ уводе у реченицу какву споредну, у датом тренутку додатну реченицу. У том се случају одвајају запетом.

Пешаци оборе горњи шанац у коме су била обадва Шопа. — Никога коме је шако име нема у родбини.

Али: Дижем руку своју ка Господу Богу, чије је небо и земља. — Јеровам, чија маши бјеше удоваца, подиже се на цара.

123. У свему осталом и за релативне реченице вреди сва правила као и за остале. И оне могу бити у навођењу, напоредне, уметнуте, у инверсији, Тада се, наравно, одвајају запетом. Исп. примере у т. 122.

124. Кад партицип претставља прост прилог који се додаје предикату он се не одваја запетом.

Маши му плачући одговори.

125. Тако исто и други партиципи када немају својих додатака који би показивали да они значе целу реченицу — не одвајају се запетом.

Зајезавши оде у другу собу. — Не дочекавши одговори.

126. Овамо долазе и трпни партиципи.

Усамљен и ожалошћен он је сјајао у свешу као грм на оголићеном брду.

Истина је да је „усамљен и ожалошћен“ праметнуто; али се засебне речи у инверсији не одвајају запетом.

127. У највећем броју случајева партиципи чине партиципске реченице најразличније врсте (начинске, условне, временске и сл.) које се по смислу и намени слажу са осталим зависним реченицама. Зато за њих вреди правила тих реченица.

Испрва се изврши од слогот шта ће и како је нешто увече под браду

128. Могу овакве реченице бити умштурте, и тада се одвајају запетом. *Машић, узевши једно с другим, има право.*

129. Најчешће су овакве реченице у наперскији, и тада се одвајају запетом.

Чинећи ово, ви нећете погрешити.

130. Свезе се могу употребити као речце за истицање. Тада се ставља онај знак интерпункције који би се ставио да свезе и нису употребљене.

„Ја или ти“ сасвим је једнако по значајама интерпункције са „Или ја или ти“, само је разлика у истицању. „Узми алаш ил' остави занаш“ — једнако је са „Или узми алаш или остави занаш“

„Можеће их видећи: и у гуњу, и у каиушу, и у ћурку, и у униформи и у раси“ — једнако је са „Можеће их видећи: у гуњу, у каиушу, у ћурку, у униформи и у раси“.

131. Према томе, водећи рачуна о ограничењима која су извесена, тј. кад нема забрајања, не одвајају се запетом: *својне свезе (и. ше — и, ја — и)* и свезе подударности (потврде: *или, воља, ја, одрече: ни, ниши*).

Узме буздован и размахне њиме. — Он седе ја поче причаши.

Навалише на њега ше га свезаше.

132. Али се често овим свезама уводи самостална или напоредна реченица; тада се и, ја, пак, ше и сл. свезе одвајају запетом.

Турски га Шобција сагледа, ја пошегне из шоба, ше га удари испријеке кросред плаћа, и шако га прекиме.

133. Све намерне свезе (*да, како, еда* и сл.), *изричне (како, где, да, е), уишће (да ли, како, шта* и сл.) уводе реченице које су прави или неправни објекат реченички (допуца предикатова), тако да се не могу одвајати запетом.

Није мене царе ойравио да ја вијем на Леђану вино. — Бојећи се Милош да Турци не сјазе нареди друкчије.

134. Али ако се десн' да се којом од ових свеза уводи каква самостална реченица (то бива нарочито онда када се глагол од којег она зависи пропусти), онда се испред свезе мора ставити запета

Ја сам синоћ нешто вијан био, (рецише ми) да што лоше бесједно нисам? — Кад вам казах земаљско, ја не вјерујеште, (вишам вас) како неће вјеровати, ако вам кажем небеско.

135. Не одвајају се ни начинске (*где, како, као, камо, куда, што него ли* и сл.) свезе ни временске (*чим, да, док* и сл.) када се реченице које се тим свезама отпочињу налазе на свом обичном месту (иза подмета или прирока), јер се тим реченицама замењују природни додаци.

Сврши на пушу све као што му је речено. — Бјежи најпре што боље може. — Име ти се сауда синовињало док је сунца и док је месеца. — Ево има четири године како с шобом, царе, војујемо.

136. Када реченица ове врсте (обично каква релативна или последица реченица) чини целину са речју у реченици која се не одваја запетом, и она се не одваја запетом (исп. т. 122).

Осуђен је због злочина који је учинио. — Он је колико висок да на враћа не може уши.

XVI Други знаци

137. Знак може се стављати на крајњи самогласник другог падежа, множине, да се њиме покаже, ако је потребно, да је тај облик други падеж множине, на пр. *облака* за разлику од *облака*, 2 п јд.

138. За неваглашене дужине, ако је потребно (на пр. у граматикама) обележити их. употребљавање се хоризонтална црта (—) над вокалом, а не На пр. *девојка, чинџић* и др.

139. Уз крајњи инфинитив (*доћ, чиниш* и сл.), ако је потребно употребити га, не треба стављати апостроф.

140. Поред обичних начина скраћивања речи као *г., д-р, г-ђа* и сл. могу се употребљавати и други слични начини као *др., гђа* итд.

141. Уз редне бројеве не ставља се тачка када се они означају арапским или римским цифрама.

142. Иза наслова, потписа итд., на насловном листу књига, на документима, у књигама не ставља се никакав знак интерпункције.

143. Неколико примера како треба стављати знаке интерпункције при скраћивању речи:

I 15, 16, 17 (I књиге страна 15, 16, 17);

д (динара)

п (пара)

кг (килограма)

тј. (то јест)

итд. (и тако даље)

и сл. (и слично)

и др. (и друго)

и д. (и даље)
о. г. (ове године)
о. м. (овог месеца)
т. м. (тог месеца)

ПЕТИ ОДЕЉАК

XVII Транскрибовање туђих речи и имена

144. Туђе речи које књижевници позајмљују пишу се онако како се у језику од којег се позајмљују изговарају. Ако наш језик нема слова и гласова којима би се транскрибовали гласови и слова других језика, они ће се обележити најближим гласовима нашег језика.

На пр. немачко *и*, франц. *и*, руско *и*, пољско *у* — бележиће се нашим *и*; фран. *оп*, *еп*, *ип* пред сугласн. и на крају речи означава се слогом *он*, *ан*, *ен*; пољско *џ* и *џ* — такође *ен* и *он*; умекшани словенски сугласници у руском, пољском и чешком онако како се изговарају (*ш* и *д* у руском као *ш* и *ж*, *џ* и *џ* у пољском као *ш* и *ж*); талијанско *џо*, *џо* и сл. као *хо*, *хо* итд.

Писаће се *ниво* = *niveau*, *суже* = *sujet* и сл., уколико буде потребно да се те речи у нашем језику употребљавају.

145. Када су сугласници нагомилани на крају страних речи, онда за њих вреде ова правила:

а) сугласници *с*, *з*, *ш* и *ж*
р, *л*, *м* и *н*
х, *ј* и *в*

не одвајају се вокалом *а* од сугласника пред којим стоје, уколико није друкчије одређено под б), на пр.: *Дамаск*, *ађушанш* итд.; дакле, и: *концерш*, *парламенш*; али зам у: *большевизам*, *илеоназам*, *радикализам* и др.

б) сугласници *ш* и *д*
к и *г*
џ и *б*
в и *м*

одвајају се вокалом *а* од сугласника

р и *л*
м и *н*

Пешар, *Александар*, *скишар*, *Ейдавар* и сл.

в) када један од сугласника

ш или *д*
к или *г*
џ или *б*

стоји пред другим од тих истих сугласника — може се одвајати вокалом *а*, иако има речи у којима се то никад не чини (*лакш*, *зайш*, *шакш*, али само *Егиваш* и сл.; *факш* и *факшдијалекш* и *дијалекш* итд.).

146. У другом падежу множине непостојано *а* може стајати у свима случајевима сем оних у којима се налазе групе сугласничке са *с*, *ш*, *з* и *ж* на првом месту: *обелиска* и сл.; али *пашријараха*, *ађушанаша*, *исалама* и сл.; тако исто и код именица женскога рода као *карша* — *караша*, *кашедра* — *кашедара* и сл.

147. И лична имена, презимена и географска имена, била она словенска или несловенска, треба писати фонетски, тј. онако како се изговарају у дотичном језику. Када изговор њихов знатно отступа од изворног писања или када је њихов начин писања ређи, потребно је да се поред фонетски обележеног назива стави и изворни у заградни или обрнуто.

148. При навођењу страних имена места треба се придржавати савременог назива, пошто наш језик нема тако старе ортографске традиције којом би се правдао старински облик назива који неки језици имају.

Минхен, а не *Монаков*; *Дрезден*, а не *Дражђани*; *Лајпциг*, а не *Лийско* итд.

149. Заједничке именице позајмљене из словенских језика, уколико се не жели да се наведу у оригиналном изговору, добијају у нашем језику гласовни облик као да су у њему поникле.

На пр.: *сујетан*, *обиље*, *жршвовајши*, *скрушен*, *савршенство*, *искушење*.

150. За речи позајмљене из класичних језика вреди нарочита правила. Она су двојачко добиване: или *нейпосредно* из дела класичних писаца, према начину изговора који је за та дела био примљен, или *посредно*, од различних европских народа који су према својим језичким особинама изварали те речи. Тако су се код нас створили каткада различни изговори истих речи класичних језика.

Задатак је терминолошких и номенклатурних речника да од материјала који постоји проберу оно што је најбоље према извесним принципима.

151. Али, има већ доста таквих речи за које се може утврдити један облик као обичан, као: *карактер*, *кризма*, *Грах*, *Бах*, *универзитет*, *Персија* и сл. У такве се речи неће дирати.

152. Облик имена земаља, градова и лица узетих из туђих језика удешава се, полазећи од рода тих имена, према особинама нашег језика, и даље се према њима он и мења. Тако *Vendée*: *Вандеја*, *Champagne*: *Шампања*, *Жуковская*: *Жусковска*, *Ясная Поляна*: *Јасна Пољана*, *Versailles*: *Версај*, *Досшоевский*: *Досшојевски* и сл.; у *Версају*, код *Досшојевског*, на *Јасној Пољани*, г-ђи *Жуковској* итд. Али има случајева када страни називи толико отступају од наших народних да се њихов облик мора оставити у потпуности не само у номинативу него и у осталим падежима.

На пр. 2 п. јд. *Геше* — *Гешеа*, *Мара* — *Мараа*, *Верди* — *Вердија*, *Вердијев*, *Нанси* — *Нансија*.

153. Иначе кад год је могуће мењати их по особинама нашег језика, тако ваља и чинити: *Шевченко*: *Шевченка*, *Петрарка*: *Петрарке*, *Тасо*: *Таса*, *Молијер*: *Молијера*, *Петровска*: *Петровској*, *Толстој*: *Толстоја* итд.

154. За позајмице из класичних језика вреди као опште правило: да се од основе позајмљене речи образује именица у нашем језику, према њену роду а према сличним образовањима нашег језика. На тај начин би се одбацили наставци за номинатив и зависне падеже класичних језика, а додавали би се, ако је потребно, наши наставци.

155. Али досада није увек тако рађено. Узиман је и номинатив јединине за полазну тачку, којему су се као основи додавали наставци за падеже нашег језика, тако да су се такви облици каткада употребљавали напоредо са облицима образозваним од основе, а неки пут чак и чешће.

Питање о њима може бити докраја решено само у терминолошким и номенклатурним речницима. И ту ће се пазити да се од два облика који постоје у нашем књижевном језику узме онај који је правилнији према горњем правилу. Само у случају, ако је један облик завладао у целом нашем народу подједнако, он ће се задржати онако како гласи.

Ratni period (1941 – 1945)

1. Dokumenti NDH

Dokument pronađen u arhivu Ministarstva vojske i mornarice pod naslovom:³⁶⁰

»Izvadak iz jedne strogo povjerljive okružnice hrvatskog narodnog pokreta«⁹³

I.

... Hrvatski pokret teži – kaže se u tom »izvatku« pored ostalog – i nastoji da iskoristi svaku situaciju postigne što veći uspjeh i baš zato je i sklopio »sporazum« kao zgodno sredstvo i oružje borbe Hrvatskog seljačkog narodnog pokreta. Neka stoga bude svakom jasno, da »sporazumom« Hrvatsko narodno vodstvo nije se odreklo postojećih krajnjih ciljeva hrvatskog naroda. Prema pristašama treba to uvijek i posebno naglašavati. Pod tim pretpostavkama ima se raditi i postupati ovako:

»Sporazumom« su postignuta dva važna cilja pokreta:

a) Slomljena je državna cjelina. Država je razdijeljena na dva područja. Bit će to zadatak hrvatskog narodnog vodstva da ovu razdiobu sve to više i jače razvija. Zato u svima našim izjavama, govorima i člancima, kao i razgovorima nećemo nikad upotrijebiti ime Jugoslavija, nego državna zajednica. Ovim ćemo kazati i naglasiti da je država sastavljena od više dijelova. Govorit ćemo i pisati o narodima državne zajednice, čime hoćemo naglasiti da ima više naroda, time naglašujemo posebnost hrvatskog naroda.

b) Postignuto je da su beogradski faktori – mislimo na vlast kneza-namjesnika – odstupili od pojma narodnog jedinstva, što je vrlo važno, jer je time izgubljeno opravdanje za postojanje države. Srušen je tim sam temelj Jugoslavije, a to je najvažnije. Oni su već počeli da ističu posebno srpstvo, čime su nama olakšali borbu protivu jugoslovenstva, kao našeg najvećeg neprijatelja. Trebat će zbog toga čuvati se napadaja na srpstvo, dok ćemo voditi nesmanjenu akciju protivu jugoslovenstva u našoj štampi, u izjavama itd. Ističemo uvijek hrvatski, slovenski i srpski narod. Time laskamo najvećoj slovenskoj stranci dra Korošeca i škakljamo javno mišljenje u Srbiji.

³⁶⁰ Iz knjige dr Ferde Čulinovića, *Slom stare Jugoslavije*, Školska knjiga, Zagreb 1958, str. 97–102. Napomena F. Čulinovića pod br. 93. istog djela, str. 97: »Nalazi se na istom mjestu pod oznakom 'Arhiva neprijateljskih jedinica' i gornjim naslovom (u tekstu) te podnaslovom 'upućen poslije sporazuma' od 28. VII 1939. (datum pogrešno naveden umjesto 28. VIII 1939.) te pod registr. brojem 53/8-I, K. 61; fotokopija kao gore.«

II

»Sporazumom« smo postigli, da su naši poduzetnici kao hrvatski ministri ušli u centralnu vladu. Treba da se oni uvijek u štampi, u našim izjavama i u razgovorima nazivaju hrvatski ministri, jer se time ističe njihov državnopravni položaj. Postigli smo time:

- a) Sudjelovanje u vladanju, dakle uticaj u vladanju.
- b) Kontrolu vladanja, tj. saznanje o odlukama vlasti.
- c) Kontrolu dohodaka sa pravom da iskorišćujemo državne dohotke u ciljeve Hrvatskog narodnog pokreta.

Na taj način beogradska centralna vlada jako je oslabila i bez obzira na umanjeno područje njezinog uticaja posebnim položajem Hrvatske. Sudjelovanjem hrvatskih ministara u toj vladi činimo ih ovisnim o daljnjim ustupcima na štetu države. Kod svake zgodne prilike hrvatski ministri zaprijetit će ostavkom i time izvojštiti daljnje ustupke hrvatskoj osobnosti, jer je od njih ovisna, bez njihovog sudjelovanja nema vlade. Taj položaj daje hrvatskim ministrima ključ koji otvara sve i omogućuje veliko iskorištavanje svih prigoda.

III.

Kneza-namjesnika držimo u našoj vlasti. Pred njim smo uvijek na oko vjerni, ali oprezni, dok u stvari on je igračka u našim rukama. Laskanjem njegovim visokim kulturnim sposobnostima odličnog državnika evropskog kova, umnog i dalekovidnog političara, koji je uvidio opravdanost hrvatskih zahtjeva, mi ćemo uvijek moći da ga upotrijebimo za naše ciljeve. On zna da ga Srbi ne vole, za nas je to povoljno. Stoga naša štampa treba o njemu pisati najljepše, treba ga hvaliti i laskati mu, dok o kralju neka se vrlo malo piše. Uvijek isticati kneza-namjesnika, a kralja ostaviti u pozadini. Knez-namjesnik je neiskren i podmukao, ali vrlo pristupačan laskanju i sugeriranju da bi trebalo da on ostane na vodstvu državne zajednice. Isticati da ga Hrvati poštuju i cijene. Ona druga dva namjesnika nisu važna, njihova uloga potpuno je podređena i mi se na njih ne smijemo osvrutati. Ako ih spominjemo u našoj štampi, spomenut ćemo ih suho i kratko. Oni su zadovoljni da u miru uživaju slasti i koristi visokog položaja. Ali i oni su pristupačni sugeriranju da bi namjesništvo trebalo ostati na vodstvu državne zajednice i kašnje.

IV.

Neka se naši pristaše ni malo ne smućuju izjavama koje će hrvatski ministri ili sam predsjednik davati u Beogradu. To je sve samo formalno, bez značenja, to je zaravanje. Ali zato će svaka takva izjava biti ovdje korigirana službenim izjavama ovlaštenih predstavnika hrvatskog narodnog pokreta, koje će točno iskazivati stanište hrvatskog narodnog vodstva. Postojat će stoga opreka između izjava ministara i predsjednika i izjava vodstva, ali to samo vanjski i samo dok su oni u Beogradu.

V.

U našoj štampi, u našim izjavama i razgovorima treba i sada poslije »Sporazuma« nastaviti udaranjem protiv hegemonije, treba naglašavati zlodjelo diktatorskih režima, treba napadati sve one, koji ne shvaćaju da je svakoj akciji i ideji narodnog i državnog jedinstva za uvijek odzvonilo. Treba tražiti dalje izgrađivanje autonomije i naglašavati nezadovoljstvo sa postignutim »Sporazumom«, treba se uvijek tužiti da se »Sporazum« ne izvršuje i ne stavlja u djelo itd. Na taj način hrvatski ministri i predsjednik moći će se uvijek žaliti i pokazivati pred centralnom vladom i pred knezom-namjesnikom, tražeći nove ustupke i nova prava za Hrvatsku, pozivajući se na potrebu da se nezadovoljstvo narodno ukloni u interesu državne zajednice i zbog izgrađivanja boljih odnošaja Hrvata i Srba.

VI.

Treba izbjegavati upotrebu riječi Banovina Hrvatska, a nasuprot treba se više služiti oznakom Hrvatska, Hrvatska vlada itd. Treba uvijek pisati i govoriti o odnošajima Hrvata, hrvatskog naroda i Hrvatske prema drugim državama i narodima. Treba uvijek Hrvatsku, hrvatski narod i Hrvate isticati kao faktor međunarodne politike nezavisno od državne zajednice. Uopće, u vanjskim člancima i govorima neće se spominjati državna zajednica, a pogotovo ne Jugoslavija.

VII.

Treba dobiti svoju posebnost u sportu, treba dobiti ured za štampu, svoj radio, i u svakoj prigodi pred vanjskim svijetom istupiti kao predstavnik Hrvatske ili hrvatskog naroda. I naši hrvatski ministri nastojat će da svoju posebnu pripadnost hrvatskom narodu uvijek prikladno uključe u njihove službene izjave. Tu će oni nastojati naglasiti i posebnost Hrvatske ili hrvatskog naroda.

VIII.

Treba sve ustanove, društva, poduzeća, kulturne zavode itd. označiti uvijek kao hrvatske. Isticanje Hrvatske uvijek na svakom mjestu i u svakoj prigodi. Treba izlučiti strogo hrvatske književnike od srpskih, hrvatsku literaturu od srpske, hrvatsku povijest od srpske itd. Ukratko, uvijek rastaviti i dijeliti. Dobro će nam doći i izvjesna nastojanja dijeljenja jezika. Neka se i to pokuša.

IX.

Bit će zadatak naših mjerodavnih faktora malo po malo uklanjati i ukloniti sve oznake državnog jedinstva. U »Sporazumu« nema spomena ni o hrvatskoj zastavi, ni o hrvatskom grbu, ali baš zato je i moguć put, da se to via facti uveda. Kod toga nas središnja vlada neće smetati, jer nas ne može omesti. Zaprijetit ćemo istupanjem iz vlade i gotovo je.

X.

Treba sistematski ukloniti sve riječi, sve nazive i sve oznake, do sada upotrebljavane po srpskom načinu. Za to treba uspostaviti i opet uvesti hrvatske nazive činovnika. Uputiti treba štampu da se kloni srpskih naziva uopće. Naše novine trebaju donositi vijesti iz hrvatskih krajeva odjelito od vijesti iz ostalih dijelova državne zajednice. Sve te vijesti treba pak unositi skupa s vijestima iz inostranstva.

XI.

Tražit ćemo malo po malo, putem naših pouzdanika iz hrvatskog narodnog pokreta, da uklonimo razna činovnička mjesta isto kao i mjesta privatnih poduzeća, društava i ustanova. Pri tome se poslužiti uniživanjem predčasnih osoba, napadajući ih kao izdajnike hrvatskog naroda i sl. Treba dobiti u svoje ruke redarstvo; doduše je »Sporazumom« političko redarstvo ostavljeno državnoj zajednici, ali to ne smeta da se via facti dobije nadzor redarstva. Diranje u oružništvo i vojsku je teško, jer su Srbi tu vrlo osjetljivi, pa bi izazvalo reakciju. To treba na drugi način potkopati. Neka se kod toga upotrijebe prokušane metode iz austrougarskog vremena. Posebno treba pažnju posvetiti da naši pristaše kao vojni liječnici zauzmu važne položaje u vojnim ustanovama. Po njima ćemo slabiti vojsku i rušiti disciplinu u njoj. Svakako treba organizirati našu snagu. Nju treba dalje razvijati i jačati po selima i gradovima. Nju ćemo predstavljati kao pomoćnicu kod čuvanja reda i mira. Nastojat ćemo da vlasti dobiju povjerenje u Zaštitu. Ona će na taj način doći do saznanja vojne organizacije. Ali nju treba budno čuvati od utjecaja srpske vojske. Njezino organiziranje treba se ravnati po metodama bivšeg hrvatskog domobranstva.

da budu isti nazivi, iste oznake, iste zapovjedi itd. Posebno paziti pak na duh Zaštite, kao i isticati duh hrvatskog narodnog pokreta za posebne hrv. ciljeve.

XII.

Naši pristaše moraju sada u vremenu svoje službe sudjelovati u raznim paradama državne zajednice. Neka to ne zavede naše pristaše ni najmanje. Oni će kod toga tako nastupiti, da bude širokim narodnim slojevima vidljivo, da oni to čine jer moraju, ali ne od svoje volje. Kod takvih svečanosti nastojat će se da se broj predstavnika svede na najmanje, a oni će se ograničiti na pasivnu prisutnost. Treba izbjegavati svako manifestiranje i kod toga neće se izdavati ni proglesi, ni pozivi na sudjelovanje. Treba malo po malo učiniti da nestane proslave Vidovdana, a proslavu krajevog dana treba upriličiti kao čisto službenu, bez sudjelovanja naroda, a tako isto i još u jačoj mjeri treba sužavati proslavu 1. decembra. Organizacijama kao npr. Sokolu, kada priređuje svoje proslave, treba praviti smetnje, osobito ih treba zaprečavati da svoje proslave vrše javno.

XIII.

Treba uvijek isticati da je stanje »Sporazuma« samo prvi stupanj, prvi za postignuće daljnjih i viših ciljeva. Zato uvijek treba govoriti i spominjati slobodnu i nezavisnu samostalnu Hrvatsku itd. Neka se uvijek govori o hrvatskim interesima, o hrvatskim narodnim pravima, hrvatskoj dužnosti itd. Hrvatske narodne mase neka su budne uvijek. Njima treba uvijek spominjati hrvatsko nar. zastupstvo, hrv. nar. zastupnike, hrvatski Sabor itd.

XIV.

Držeći se gornjih uputa mi ćemo izrabiti svaku konjunkturu za naše ciljeve. Međunarodna situacija ide nama u korist. Ruši se sistem Versaillesa, a Jugoslavija je umjetna tvorevina tog sistema. Naše će vodstvo balansirati između Osovine i demokracije. Imamo ljude za jedno i drugo. Glavno je da se ruši Jugoslavija.

Kod toga nas u veliko pomaže katolička crkva s jedne strane i međunarodni komunizam s druge strane. Treba svagdje uzdizati katoličanstvo kao glavni branik Hrvatske. Na pravoslavnu kao na bizantinsku kulturu treba navaljivati i isticati da su specijalnih odlika.

XV.

Ovih se uputa treba strogo pridržavati i neka ih pozvani tumače na zgodan način svojim pristašama. Treba ih držati strogo povjerljive i tajne. Za to odgovaraju vođe mjesnih organizacija. Upute pak detaljno dat će svima hrvatski zastupnici.

Naprijed svi za slobodnu i nezavisnu Hrvatsku državu! Vjera u Boga i seljačka sloga*.

* Napomena F. Čulinovića pod br. 94. istog djela, str. 102: »Ovaj se 'izvadak' nalazi u arhivi beogradskog Vojnotehničkog instituta JNA, a njegova fotokopija u Institutu za historiju države i prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu.

542

*dit. a. Prsta: Rat je završio selim dom katolije,
4. aprila i petak 12. maja,
1945. Beograd 1982*

Zakonska odredba o izricanju osuda i t. d.

MINISTARSTVO PRAVOSUDJA

Broj 19179-1941.

Na prijedlog Ministra pravosudja propisujem i proglašujem

ZAKONSKU ODREDBU

o izricanju osuda, o nazivima sudova i sudaca i o upotrebi čistoga hrvatskog jezika kod sudova.

1. Svi redovni sudovi, upravni sudovi i svi mjesni sudovi izriču osude: »U ime Nezavisne Države Hrvatske«.

2. Dosadašnji nazivi redovnih sudova: »sreski sud, okružni sud i apelacioni sud« mijenjaju se i glase: »kotarski sud, sudbeni stol i banski stol«.

3. Nazivi sudaca i sudačkih pomoćnika redovnih sudova mijenjaju se i glase: »kotarski sudac; predstojnik kotarskog suda; sudbeni prislušnik; tajnik, vijećnik, podpredsjednik, predsjednik sudbenoga stola, trgovačkoga suda, banskoga stola odnosno Stola sedmorice«.

4. Svi suci i sve stranke imaju upotrebljavati usmeno i u svojim pismenim sastavcima čisti hrvatski jezik, bez obzira na zakonske stručne izraze. Tujjice se imaju izbjegavati i svagdje, gdje god je to samo moguće, zamjenjivati hrvatskim narodnim izrazima.*

Zagreb, 18. travnja 1941.

Poglavnik Države Hrvatske:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Predsjednik povjereništva
za zakonodavstvo pri Poglavniku:

Dr. Milovan Žanić, v. r.

* Narodne Novine od 19. travnja 1941. br. 6.

Zakonska odredba o zabrani ćirilice

ZAKONSKA ODREDBA
o zabrani ćirilice.

§ 1.

Na području Nezavisne Države Hrvatske zabranjuje se uporaba ćirilice.

§ 2.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u »Narodnim Novinama«, a provedenje povjerava se ministarstvu unutarnjih poslova.*

U Zagrebu, 25. travnja 1941.

Poglavnik:

Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj XXV-33-Z. p.-1941.

Predsjednik
zakonodavnog povjereništva
pri Poglavniku:

Dr. Milovan Žanić, v. r.

* Narodne Novine od 25. travnja 1941 br. 11.

Provedbena naredba zakonskoj odredbi o zabrani ćirilice

PROVEDBENA NAREDBA

ministarstva unutarnjih poslova zakonskoj
odredbi o zabrani ćirilice.

§ 1.

Zabranjena je svaka uporaba ćirilice na cijelom području Nezavisne Države Hrvatske. To se naročito odnosi na cijelo poslovanje svih državnih i samoupravnih tijela, na urede javnog poretka, na trgovačke i njima slične knjige i dopisivanje i na sve javne napise.

Prema tome naredjujem:

da se na cijelom području Nezavisne Države Hrvatske odmah obustavi svaka uporaba ćirilice u javnom i privatnom životu. Svako štampanje ma kakovih knjiga ćirilicom je zabranjeno.

Svi javni napisi pisani ćirilicom imaju se neodvlačno, a najkasnije u roku od tri dana skinuti.

§ 2.

Prekršitelji ove naredbe kaznit će se po upravnim oblastima novčano do 10.000 dinara i zatvorom do mjesec dana.*

U Zagrebu, 25. travnja 1941.

Broj 34- Z. p.-1941.

Ministar unutarnjih poslova:

Dr. Andrija Artuković, v. r.

* Narodne Novine od 25. travnja 1941. br. 11.

Hrvatski državni ured za jezik

Na prijedlog ministra bogoštovlja i nastave propisujem i proglašujem

ZAKONSKU ODREDBU o osnivanju Hrvatskog državnog ureda za jezik.

§ 1.

U okviru ministarstva bogoštovlja i nastave osniva se Hrvatski državni ured za jezik.

§ 2.

Hrvatski državni ured za jezik rješava sva jezična pitanja na području Nezavisne Države Hrvatske.

§ 3.

Hrvatski državni ured za jezik radiće u vezi s Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti u Zagrebu i s Hrvatskim sveučilištem u Zagrebu.

§ 4.

Ovlašćuje se ministar bogoštovlja i nastave, da naredbom provede ovu zakonsku odredbu.

§ 5.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim Novinama.*

U Zagrebu, 28. travnja 1941.

Poglavnik:

Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj XXXIV-46-Z. p. — 1941.

Predsjednik
zakonodavnog povjereništva
pri Poglavniku:

Dr. Milovan Žanić, v. r.

* Narodne novine od 28. travnja 1941. br. 13.

Hrvatski državni ured za jezik

Na prijedlog ministra bogoštolja i nastave propisujem i proglašujem

ZAKONSKU ODREDBU o osnivanju Hrvatskog državnog ureda za jezik.

§ 1.

U okviru ministarstva bogoštolja i nastave osniva se Hrvatski državni ured za jezik.

§ 2.

Hrvatski državni ured za jezik rješava sva jezična pitanja na području Nezavisne Države Hrvatske.

§ 3.

Hrvatski državni ured za jezik radit će u vezi s Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti u Zagrebu i s Hrvatskim sveučilištem u Zagrebu.

§ 4.

Ovlašćuje se ministar bogoštolja i nastave, da naredbom provede ovu zakonsku odredbu.

§ 5.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim Novinama.*

U Zagrebu, 28. travnja 1941.

Poglavnik:

Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj XXXIV-46-Z. p. — 1941.

Predsjednik
zakonodavnog povjereništva
pri Poglavniku:

Dr. Milovan Žanić, v. r.

* Narodne novine od 28. travnja 1941. br. 13.

Hrvatski drž. ured za jezik provedb. naredba

Bez odobrenja Hrvatskoga državnog ureda za jezik ne smije se objelodaniti ni jedno djelo, koje bi sadržavalo jezične propise.

Znanstveno raspravljanje, ocjenjivanje i stavljanje prijedloga ostaje slobodno.

§ 3.

U suradnji s hrvatskom akademijom i hrvatskim sveučilištem u Zagrebu poticat će Hrvatski državni ured za jezik znanstveno obradjivanje hrvatskog jezika. Osobito će nastojati, da se što prije izradi veliki rječnik suvremenog hrvatskog jezika i da se odrede jedinstveni stručni nazivi za sva područja ljudske djelatnosti.

§ 4.

Hrvatski državni ured za jezik osnovat će u svom krilu hrvatski jezični muzej i knjižnicu.

§ 5.

Sve knjige, namijenjene školskoj upotrebi, imaju se dostaviti Hrvatskom državnom uredu za jezik, koji će ih s jezične strane pregledati i ispraviti.

§ 6.

Piscima ili nakladnicima dužan je hrvatski državni ured za jezik obaviti jezični pregled svakoga djela, koje mu prije tiskanja dostave u tu svrhu.

§ 7.

Hrvatski državni ured za jezik suradivat će s jezične strane pri izradjivanju nacрта zakona, zakonskih odredaba, naredaba, pravilnika, napisa na tiskanicama, novčanicama, biljezima, i t. d.

Hrvatski drž. ured za jezik — provedb. naredba

§ 8.

Sve dopise Hrvatskog državnog ureda za jezik, kojima se vrši jezična promičba, ili se javnost upozorava na jezične i pravopisne pogriješke, dužne su dnevne novine uvrštavati besplatno, ako ne prelaze veličinom polovicu tiskanog stupca pojedinih novina.

§ 9.

Natpisi privrednih poduzeća, trgovina, gostionica, obrtničkih radionica i svih ostalih zanimanja i društava, za koje Hrvatski državni ured za jezik ustanovi, da nijesu u skladu s duhom hrvatskoga jezika, morat će se ispraviti ili zamijeniti novima prema općim ili pojedinačnim nalogima Hrvatskoga državnog ureda za jezik.

§ 10.

Za jezičnu pravilnost i čistoću u državnim i drugim kazalištima i krugovalnim postajama brine se hrvatski državni ured za jezik u dogovoru s upravama tih ustanova.

§ 11.

Filmovi s hrvatskim tumačem, slikovne i govorne reklame ne smiju kinematografiji pružati općinstvu, ako za njihov tekst nijesu predhodno dobili pismeno odobrenje Hrvatskoga državnog ureda za jezik.

§ 12.

Gdje to traži obilje posla i gdje ima mogućnosti, slobodno je pojedinim državnim i privatnim ustanovama i poduzećima držati posebnog namještenika kao jezičnog ispravljača, o čemu treba obavijestiti Hrvat-

Hrvatski dr̄. ured za jezik + provedb. naredba

ski državni ured za jezik. U tom slučaju moći će Hrvatski državni ured za jezik osloboditi te ustanove od dužnosti, da mu šalju na prethodni jezični pregled svoje sastavke, na koje se odnosi ova naredba.

§ 13.

Sastavci, koji se po §§ 2., 5., 6. i 7. ove naredbe dostavljaju Hrvatskom državnom uredu za jezik, imadu biti napisani pisanim strojem.

§ 14.

Za obavljanje poslova iz §§ 5., 6. i 9. ove naredbe plaćaju stranke pristojbu prema cjeniku i na način, koji će propisati Hrvatski državni ured za jezik.

§ 15.

Prekršaji ove naredbe kaznit će se kao redarstveni prekršaji.

§ 16.

Upravni i pisarnički troškovi Hrvatskoga državnog ureda za jezik, nagrade suradnicima izvan Ureda, izdatci za jezični muzej, knjižnicu i znanstvena putovanja i ostali izdatci namiruju se iz državnog proračuna.

§ 17.

Ova naredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.

U Zagrebu, dne 12. srpnja 1941.

Doglavnik:

Ministar nastave:

Dt. Mile Budak, v. r.

Broj: 477-Z. p.-1941.

* Narodne novine od 12. srpnja 1941. br. 74.

Zakonska odredba o hrvatskom jeziku

ZAKONSKU ODREDBU

o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu.

Članak 1.

Jezik, što ga govore Hrvati, jest po svom izvoru, po povijestnom razvitku, po svojoj razprostranjenosti na hrvatskom narodnom području, po načinu izgovora, po slovničkim pravilima i po značenju pojedinih rieči izvorni i osebujni jezik hrvatskog naroda, te nije isto-
vjetan ni s jednim drugim jezikom, niti je narječje bilo kojega drugog jezika ili bilo s kojim drugim narodom zajedničkog jezika.

Zato se zove »hrvatski jezik«.

Članak 2.

Hrvatski je jezik javno dobro hrvatskog naroda, pa ga nitko ne smije izkrivljivati niti nagrdivati. Stoga je zabranjeno u izgovoru i u pisanju upotrebljavati rieči, koje ne odgovaraju duhu hrvatskog jezika, a u pravilu rieči tudice, posudene iz drugih pa i sličnih jezika.

Iznimno se mogu upotrebljavati rieči, koje su već zadobile posebno značenje, te se mogu samo teško ili nikako nadomjestiti domaćim riečima.

Članak 3.

Zabranjuje se davati nehrvatska imena i nazive trgovinama, poduzećima, zavodima, društvima i bilo kakovim ustanovama, a isto je tako zabranjeno izvješavati i postavljati javno bilo kakove nadpise koji stoje u protimbi s ustanovama ove zakonske odredbe.

Zakonska odredba o hrvatskom jeziku

Članak 4.

Hrvatski službeni i književni jezik jest štokavsko narječje jekavskoga odnosno iekavskog govora. Gdje je u ikavskom govoru kratko »i«, ima se pisati i izgovarati »je«, a gdje je u ikavskom govoru dugo »i«, ima se izgovarati i pisati »ie«.

Članak 5.

Na književnim djelima napisanim na bilo kojem narječju ili govoru ima se na istaknutom mjestu vidljivo označiti, da je napisano na odnosnom narječju.

Članak 6.

Mjesto neodređenog glagolskog oblika ne smije se u budućem vremenu upotrebljavati »da« sa sadašnjim vremenom.

Članak 7.

Na hrvatskom se jeziku ima pisati po korienskom, a ne po zvučnom pravopisu.

Članak 8.

Ministarstvo će nastave postaviti naredbama putem povjerenstvo, koje će odrediti sve potrebno, da se ustanove ove zakonske odredbe privedu u djelo, i koje će se brinuti, da se hrvatski jezik očisti, a pravopis ustali u duhu ove zakonske odredbe, te će ujedno propisati i kazne za zaštitu čistoće jezika i pravopisa.

Zakonska odredba o hrvatskom jeziku

Članak 9.

Dok povjerenstvo, spomenuto u čl. 8, ne izradi konačna pravila hrvatskoga pravopisatu duhu ove zakonske odredbe, moći će se privremeno u školama upotrebljavati knjige priredjene na temelju ministarske odredbe o pravopisu od 23. lipnja 1941.

Članak 10.

Ova zakonska odredba zadobiva pravnu moć danom njezina proglašenja, a provedba se povjerava ministru nastave.*

Dano u Zagrebu, dne 14. kolovoza 1941.

Poglavnik
nezavisne Države Hrvatske:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj CCXLIX-1083-Z. p.-1941.

Ministar nastave:

Dr. Mile Budak, v. r.

Predsjednik zakonodavnog
povjerenstva:
ministar

Dr. Milovan Žanić, v. r.

* Narodne novine od 14. kolovoza 1941. br. 102.

Hrv. jezik i pravopis — tumačenje zak. odredbe

ZAKONSKA ODREDBA

o tumačenju članka 8. zakonske odredbe od 14. kolovoza 1941. broj CCXLIX-1083-Z. p.-1941, o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu.

§ 1.

Propisi članka 8. zakonske odredbe od 14. kolovoza 1941. broj CCXLIX-1083-Z. p.-1941. o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu imaju se razumjeti ovako:

»Ministarstvo nastave imenovat će naredbom povjerenstvo, kome je zadaća: 1. uklanjati rieči, koje ne odgovaraju duhu hrvatskoga jezika i rieči tudjice, te ovakve rieči nadomještati domaćim; 2. izraditi i predložiti ministarstvu nastave pravila za korijenski pravopis. Kada povjerenstvo svrši svoju zadaću, ministarstvo nastave će odrediti njegov prestanak.

Kazne za zaštitu čistoće jezika i pravopisa propisat će naredbom ministarstvo nastave.*

U Zagrebu, dne 4. studenoga 1941.

Poglavnik
Nezavisne Države Hrvatske:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj: CCCLXXXVII-1886-Z-1941.

Ministar pravosudja i bogoštovlja:

Dr. Mirko Puk, v. r.

* Narodne novine od 5. studenoga 1941. br. 170.

Hrv. jezik i pravopis — tumačenje zak. odredbe

ZAKONSKA ODREDBA

o tumačenju članka 8. zakonske odredbe od 14. kolovoza 1941. broj CCXLIX-1083-Z. p.-1941, o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu.

§ 1.

Propisi članka 8. zakonske odredbe od 14. kolovoza 1941. broj CCXLIX-1083-Z. p.-1941. o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu imaju se razumjeti ovako:

»Ministarstvo nastave imenovat će naredbom povjerenstvo, kome je zadaća: 1. uklanjati rieči, koje ne odgovaraju duhu hrvatskoga jezika i rieči tudjice, te ovakve rieči nadomještati domaćim; 2. izraditi i predložiti ministarstvu nastave pravila za korienski pravopis. Kada povjerenstvo svrši svoju zadaću, ministarstvo nastave će odrediti njegov prestanak.

Kazne za zaštitu čistoće jezika i pravopisa propisat će naredbom ministarstvo nastave.*

U Zagrebu, dne 4. studenoga 1941.

Poglavnik
Nezavisne Države Hrvatske:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj: CCCLXXXVII-1886-Z-1941.

Ministar pravosudja i bogoštovlja:

Dr. Mirko Puk, v. r.

* Narodne novine od 5. studenoga 1941. br. 170.

Zakonska odredba o Hrvatskoj pravoslavnoj crkvi

ZAKONSKA ODREDBA
o Hrvatskoj pravoslavnoj crkvi

§ 1.

Na području Nezavisne Države Hrvatske osniya se Hrvatska pravoslavna crkva, koja je samosvojna (autokefalna).

§ 2.

Ustrojstvo i djelokrug Hrvatske pravoslavne crkve uređuje se ustavom, koji potvrđuje Poglavnik Nezavisne Države Hrvatske.

§ 3.

Provedba ove zakonske odredbe povjerava se ministru pravosudja i bogoštovlja.

§ 4.

Ova zakonska odredba zadobiva pravnu moć današnjim danom.

U Zagrebu, dne 3. travnja 1942.

Poglavnik
Nezavisne Države Hrvatske:

Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj: XC-817-Z-1942.

Ministar pravosudja i bogoštovlja:

Dr. Mirko Puk, v. r.

Narodne novine od 7. travnja 1942. broj 77.

Ustav Hrvatske pravoslavne crkve

**Ustav
Hrvatske pravoslavne crkve**

Na temelju zakonske odredbe o osnutku Hrvatske pravoslavne crkve od 3. travnja 1942. broj XC-800—Z-1942 potvrđujem ovaj Ustav Hrvatske pravoslavne crkve:

I. Obće odredbe

§ 1.

Hrvatska pravoslavna crkva jest jedna i samosvojna (autokefalna). Za nju vriede dogmatska i kanonska načela sv. pravoslavlja.

§ 2.

Hrvatska pravoslavna crkva ima dostojanstvo patrijarhije sa sjedištem u Zagrebu.

§ 3.

Grb Hrvatske pravoslavne crkve sastoji se od poluštita s dvadesetpet pačetvorinskih polja, bielih i crvenih, poredanih najzjednence u pet redova tako, da je početno polje bielo, a u sredini poluštita stoji jednako-kraki križ modre boje. Sve crkvene oblasti, crkvena samoupravna tiela i crkveni djelatnici (organi) imaju svoje žigove s crkvenim grbom u sredini i nadpisom okolo: *Nezavisna Država Hrvatska*, a izpod toga ime samoupravnog tiela, odnosno crkvenog djelatnika (organa) i oblasti i oznaka mjesta njihova sjedišta.

Ustav Hrvatske pravoslavne crkve

§ 4.

Službeni jezik Hrvatske pravoslavne crkve je hrvatski, sa službenim hrvatskim pismenima.

Zastava Hrvatske pravoslavne crkve jest trobojnica: crven, bijeli, plavi s jednakokrakim križem zlatne boje na bielom polju.

§ 5.

Hrvatska pravoslavna patrijarhija pravna je osoba. Isto su tako pravne osobe eparhije i župe (parohije).

§ 6.

Hrvatska pravoslavna crkva upravlja se u dogmatском i kanonskom pogledu na temelju:

a) sv. Pisma i sv. predaje prema nauci sv. pravoslavija,

b) kanona obćih crkvenih sabora,

a u upravnom pogledu na temelju:

a) zakona o osnutku Hrvatske pravoslavne crkve,

b) ustava Hrvatske pravoslavne crkve,

c) naredaba i zaključaka onih oblasti, koje su za to opunomoćene ovim ustavom.

§ 7.

Uredjenje Hrvatske pravoslavne crkve jest crkveno-hijerarhijsko i crkveno-samoupravno.

§ 8.

U Hrvatskoj pravoslavnoj crkvi postoje ovi crkveno-hijerarhijski i samoupravni djelatnici (organi):

a) patrijarh, sv. arhijerejski sabor, velikí crkveni sud,

b) episkop, eparhijski crkveni sud,

c) nadžupnik (arhijerejski namjestnik),

Ustav Hrvatske pravoslavne crkve

§ 123.

Ovaj ustav zadobiva pravnu moć, kad ga potvrdi Poglavnik Nezavisne Države Hrvatske, te stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.*

U Zagrebu, dne 5. lipnja 1942.

Poglavnik
Nezavisne Države Hrvatske:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj: CLXIV-1386-Z-1942.

Za ministra pravosudja i bogoštovlja
Ministar seljačkog gospodarstva:
Dr. Jozo Dumandžić, v. r.

* Narodne novine od 5. lipnja 1942. broj 123

Hrv. jezik, čistoća i pravopis — provedbena naredba

PROVEDBENA NAREDBA

k zakonskoj odredbi o hrvatskom jeziku, o njegovoj
čistoći i o pravopisu od 14. kolovoza 1941.

br. CCLIX-1083-Z. p.-1941

Na temelju članka 10. zakonske odredbe o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu od 14. kolovoza 1941. br. CCLIX-1083-Z. p.-1941 propisujem ovu provedbenu naredbu:

§ 1.

Za pisanje dvoglasa *ie* i *je*, koji su postali od *ě* (*jat*), naredjuje se sljedeće:

1. Gdje je u ikavskom govoru dugo *i*, postalo od *ě* (*jat*), ima se u hrvatskom književnom jeziku pisati *ie*, na pr. *biel*, *cviet*, *diete*, *liek*, *riedak*, *svieća*, *tielo*, *zviezda*, a gdje je u ikavskom govoru kratko *i*, postalo od *ě* (*jat*), ima se kao i dosad pisati *je*, na pr. *djeca*, *mjesto*, *pjesma*, *susjed*, *tjerati*.

2. Skup *ie* jednosložni je dvoglas, te se ne smije razstavljati, na pr. *ri-edak*, *li-ep*, *sni-eg*, *sni-ega*, nego *rie-dak*, *liep*, *snieg*, *sni-ega*.*

3. Od dugog *ie* postaje kratko *je* u ovim slučajevima:

a) u oblicima i izvedenicama: *diete* — *djeteta*, *djeca*, *djetinjski*; *biel* — *bjelji*, *bjelina*; *liep* — *ljepši*, *ljepoti*; *Niemać* — *Njemački*; *rieč* — *rječnik*, *rječiti*; *vienac* — *vjenčić*, *vjenčati*; *zamieniti* — *zamjenjivati*, *zamjenik* i t. d.;

* *snie-ga* (?)

Hrv. jezik, čistoća i pravopis — provedbena naredba

b) u drugoj množini (na *-ovi*) jednosložnih imenica, koje u 1. i 2. padežu jednine imaju jednaki naglasak, na pr. cviet, cvieta (ikavski: cvit, cvita) — cvjetovi; snieg, sniega (ikavski: snig, sniga) — snjegovi; viek, vieka (ikavski: vik, vika) — vjekovi; žlieb, žlicha (ikavski: žlib, žliba) — žljebovi. Onakve imenice, koje u 2. padežu jednine imaju drugačije naglaske nego u 1. padežu, zadržavaju u drugoj množini *ie*, na pr. liek, lieka, (ikavski: lik, lika) — liekovi; briest (ikavski: brist, brista) — briestovi.

4. Iza *r* ne dolazi prema *ie* kratko *je*, nego samo *e*: vrieme — vremena, brieg — bregovi, priek — preči. Ali ipak ostaje *je* u nekim slučajevima, kao što su: crjepovi, pogrješka, strjelica, vrjednoća.

5. Izpred *o* i izpred *j* ikavsko *i* ostaje i u iekavskom *i*: cio (ciel), dio (diel), htio (ali htjela), Biograd (na moru), sijati, grijati, smijati se, ali sjeo (ne — sio), jeo (ne — io), sreo (ne — srio), vreo (ne — vrio), zreo (ne — zrio).

6. U dugim slogovima ne piše se *ie* nego *je*:

a) u 2. padežu množine imenica, koje u 1. padežu jednine imaju kratko *je*: djelo — djēla; vjera — vjēra, medvjed — medvjēda, koljena — koljēna;

b) u kosim padežima i u prošlom glagolskom prilogu, kad *je* stoji izpred dva suglasnika, od kojih je prvi *l*, *lj*, *d*, *r*, *v*: drvodjelac — drvodjēlca, ponedjeljak — ponedjēljku, zasjenak — zasjēnkom, primjerak — primjērci, nadjevak — nadjēvcima, vidjeti — vidjēvši;

c) u umanjenicama, kao što su djēlce (od djelo), sjēnka (od sjena);

d) u nekim imenicama od milja (hipokoristici): djēva (prema djevica), djēdo (prema djed), Stjēpo (prema Stjepan);

Hrv. jezik, čistoća i pravopis — provedbena naredba

e) u nekim glagolima: namjēštati (prema namjestiti), zamjērati (prema zamjeriti).

§ 2.

Od jednosložnog dvoglasa *ie* valja razlikovati:

1. dvosložni skup *ie* u tuđim riečima, na pr. hieroglif, Orient, garsoniera (§ 6.);

2. dvosložni skup *ije*, koji je po postanju različit od *ie*. Takvo *ije* dolazi:

a) u 2. padežu jednine i u 1. padežu množine imenica na *-ija*: biskupije, nacije (§ 6.), davorije, Ilije, pukovnije, zmije;

b) u oblicima zamjenica i komparativa, i u priložima, na pr. čije, čijega, čijem — čistije, novijega, zdravijem — prije, poslije;

c) u oblicima (sadašnje vrijeme, trpni pridjev) i glagolskim imenicama glagola: biti, gnjiti, liti, miti, piti, šiti, štiti, vit, brijati, grijati, sijati, smijati se, vijati, smjeti, umjeti, (do)spjeti, (pro)htjeti se, na pr. bijem biješ, bije, bijemo, bijete, bijen, bijenje; grijem, griješ, grije, grijemo, grijete; smijem, smiješ, smije, smijemo, smijete;

d) u obliku *nije*, te u riečima *ijedan*, *nijedan*;

e) u tuđim riečima kao *Arije*, *Poncije* — *studije*, *studijem*, *Poncijem*, *Verdijem* — *Poncijev*, *Verdijev* — *arijevac*, *arijevski* (§ 6.).

§ 3.

Za pisanje korienskim pravopisom naredjuje se:

1. a) Izjednačivanje suglasnika po zvučnosti ne označuje se u pismu, na pr. vrabci (od vrabca), dohodka (od dohodak), grozdka (od grozdak), hrbta (od hrbat), gibka (od gibak), riedka (od riedak), mrzka (od mrzak),

Hrv. jezik, čistoća i pravopis — provedbena naredba

jednačba, glasba, svatba, otačbina, zadušbina, naručbenica, zubčanik, šibčica, rožčić, ženitba, Zagrebčanin, blažče, hljebčić, obrazčić, pripoviedka, šibka, opazka, robkinja, klubko, Vladko, potrebština, lupežtina, zubčan, drugčiji, klubski, gladčati, grizkati, dubsti, grebsti, grizti, muzti, bezcjen, bezznačajan, obezčastiti, izcuškati, izkaz, izpit, izsjeći, iztok, izzviždati, izžliebiti, nadkonobar, nuzprostorija, nuzgrada, obći, obkoliti, obsada, obtok, odkriti, podkopati, predpostavka, razkopati, razzijati, razvjeta, razžalostiti, uzhit, uzkrsnuti, petdeset, šestdeset, devetdeset, naledke, natražke, kadkad.

b) Imenice s dočetkom *-tvo* (od starijeg *-stvo*), ako su izvedene od osnove, koja se svršava na *c, č, k, g, z, ž*, valja pisati s dočetkom *-čtvo* odnosno *-žtvo*, na pr. samačtvo, pješačtvo, vojničtvo, društvo, množtvo, knežtvo, lupežtvo. Isto tako i pridjevi s dočetkom *-ki* (starije *-ski*), kojima se osnova svršava na *g, z, ž*, pišu se s dočetkom *-zki* odnosno *-žki*, na pr. englezki, francuzki, filološki, paški, požeški, praški, ubožki, pariški, viteški, mužki, lupeški.

2. Slovo *n* izpred *b* i *p* ostaje, na pr. jeftinba, hinba, nastanba, obranbeni, zelenbač, jedanput, stranputica.

3. Slova *d* i *t* redovito ostaju iza *s, z, š, ž* u skupovima od tri suglasnika, na pr. bolestna (od bolestan), žalostna (od žalostan), bolestnik, častnik, dužnostnik, vještik, pestnica, smrtnoća, vrstnoća, gostba, izvastba, listka (od listak), čeljustka, daždka (od daždak), šestnaest, grozдна (od grozdan, drugo je grozan), nuždna (od nuždan), kazalištni, sveučilištni, zemljištni, ustmen, daždňjak.

4. Slova *d* i *t* redovito ostaju izpred *c, č, s, š*, na pr. srdce, dietce, otca, sudca, dohodci, dobitci, Mletci, patče,

Hrv. jezik, čistoća i pravopis — provedbena naredba

sirotče, govedče, sudčev, mladčev, mlatčev, mlčev, srdčan, (na pr. grč), Gradčanin, Mletčanin, gospodstvo, srodstvo, brodski, susjedski, hrvatština, gospodština.

§ 4.

Pod pravila iz predhodnog paragrafa ne podpadaju rieči:

1. u kojima bi se našla dva *d*. Pisat će se dakle: odavna, oderati, odieliti, podanik, odahnuti. Izuzimaju se rieči, gdje je pisanje *dd* neobhodno potrebno za razumjevanje, na pr. preddvorje, poddialekt, poddnevak;

2. u kojima dolazi priedlog *s* kao sastavni dio složenice, na pr. zbiti, zdjela, zdravlje, zgrabiti, nezgrapan, ozbiljan, suzbiti, zgoda;

3. u kojima dolazi skup *sti*, na pr. rasla (prema rastao), raslina, sraslica;

4. rieči, u kojima se veza s korienskim suglasnikom više ili manje zatrla, odnosno kojima se pisanje po zvučnom načelu obćenito potvrđuje iz velike davnine, na pr. braco, djeca, dječji, dječak, gdje, iza, kriška, luckast, ljestve, mast, natjecati se, natječaj, nozdrva, očinski, očuh, počim, požnjak, predšasnik, priča, srčan, (junačan), svečan, vazda, vježba, vršnjak, zapučak, zgusnuti se. Sve ovakve rieči imaju se navesti u pravopisnom rječniku

§ 5.

Propisi ove naredbe ne odnose se na pisanje prezimena i zemljopisnih imena. Ona se pišu i dalje, kako se uobičajilo, na pr. Bijelić, Slijepčević, Bošković, Drašković, Juzbašić, Muratbegović, Ljupča planina, Čvrtnica, Gračani, Vrapče, ali u zemljopisnim imenima, ije, postalo od *ě* (*jat*), valja zamieniti s *je*, na pr. Bieljina, Osiek, Priedor, Rieka.

Hrv. jezik, čistoća i pravopis — provedbena naredba

§ 6.

Za pisanje tuđih rieči naredjuje se:

1. Ostaje u pismu zvučni suglasnik izpred bezzvučnoga u predmetcima ab-, ob-, sub-, ad-, na pr. absolutan, observatorij, substancija, subtrahend, adhezija.

2. Između *i-e* ne umeće se *j*, osim na kraju rieči te izpred nastavaka za oblike i tvorbu, na pr. hieroglif, orient, garsoniera; ali se piše: Arije, Poncije, — studije (2. padež jednine i 1. padež množine od studija), studijem (7. padež od studij), Poncijem, Verdijem (7. padež od Poncije, Verdi) — Poncijev, Verdijev, arijevac, arijeviski.

3. Između *i-a* ne umeće se *j*, osim na kraju rieči i u izvedenicama izpred hrvatskih dočetakā, kao što su -ac, -alac- anac, -anskih, -anstvo. Prema tome piše se bez *j*: cian, Siam, dialog, Diana, plaster, trializam, alianca, Efialt, gladiator, Iliada, kariatida, milijarda, miriada, salmiak, socialist, trivialan, amoniak, materializam, meridian, provincial i t. d.

Na kraju se piše -ija: a) u 1. padežu jednine i u 2. padežu množine, na pr. hrija, arija, Indija, studija, varijacija; b) u 2. padežu jednine i množine imenica s dočekom -ije, -ij, -io, -i, na pr. Arija, Poncija (2. padež jednine od Arije, Poncije), kolegija (2. padež jednine i množine od kolegij), studija (2. padež jednine i množine od studij i studio), Verdija (2. padež od Verdi).

Ostaje *j* u izvedenicama, kao što su: Indijac, gimnazijalac (gimnazijalka), Belgijanac (Belgijanka, Belgijančev), komedijaš (komedijaški), arijanski, arijanstvo.

Hrv. jezik, čistoća i pravopis — provedbena naredba

§ 7.

Izradba pravopisnog priručnika u smislu ove provedbene naredbe povjerava se Hrvatskom državnom uredu za jezik.

§ 8.

Do izdanja novog pravopisnog priručnika vriede i dalje pravila, kako su propisana u VIII. izdanju Boranićeva pravopisa (od god. 1941.) i propis ministarske naredbe o hrvatskom pravopisu od 23. lipnja 1941., koliko se ne protive ovoj provedbenoj naredbi.

§ 9.

Ova provedbena naredba zadobiva pravnu moć danom proglašenja u Narodnim novinama,* a poslije 1. siečnja 1943. zabranjuje se upotreba bilo kakvog drugog pravopisa, protivnog slovu i duhu ove provedbene naredbe.

U Zagrebu, dne 27. lipnja 1942.

Ministar nastave:

Ratković, v. r.

Broj: U. m. 1499/42.

* Narodne novine od 1. srpnja 1942. broj 144.

Upotreba izraza uprava, upraviteljstvo

Ministarstvo nastave

Obći odjel

Broj: 56259-1942.

UPOTREBA IZRAZA UPRAVA, UPRAVITELJSTVO

Svim velikim župama

Svim državnim i privatnim gimnazijama, učiteljskim školama, medresama s pravom javnosti, građanskim školama i pučkim školama

Svim gradskim školskim nadzorništva

Svim kotarskim oblastima

Povodom postavljenog pitanja, da li se u službenom dopisivanju na školama ima upotrebljavati izraz »uprava« ili izraz »upraviteljstvo«, saopćuje se radi ravnjanja ovo:

Za školsku oblast kao upravnu jedinicu, kojoj se upućuju dopisi i t. d., upotrebljava se izraz »upraviteljstvo«, kad se na čelu škole nalazi upravitelj. Izraz »uprava« upotrebljava se kao skupno imena za sav onaj rad, koji obavlja upravitelj škole.*

U Zagrebu, dne 11. srpnja 1942.

Ministar nastave:

Ratković, v. r.

* Narodne novine od 23. srpnja 1942. broj 163.

126

STAVRI VIKRA
BEROAS
PREDSJEDNIČTVO SUDBENOG STOLA
Su 674-4/43

Kotarska Oblast
ZAGREB
Bjelovar, dne 10. srpnja 1943.

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
na ruke g. ministra

Z a g r e b

Pod ./.. pripošilje se ovjerovljeni priepis dopisa Kotarske oblasti u Maglaju.

Iz dopisa je vidljivo, da je glede premještenja Mladena Belčića viećnika Sudbenoga stola kotarski predstojnik iz Maglaja napisao, da je premješten za sudiju kod ovoga Stola.

Kako se vidi, nakon treće godine, kako postoji Nezavisna Država Hrvatska, nije ~~podpisani kotarski predstojnik naučio~~, što je viećnik Sudbenoga stola, pa da je barem napisao sudac, nego je napisao poznatu srbsku rieč sudija.

Mli se naslov u buduće sve svoje, područne oblasti upozoriti, da se upotrebljavaju čisti hrvatski izrezi, jer se često puta događja, da se u pojedinim dopisima nalazi nekoliko rieči, koje hrvatski narod nije nikad upotrebljavao, a osobito gore spomenuta rieč sudija, koju su rieč za bivše Jugoslavije hrvatskomu narodu narinuli.

Napominje se, da je spomenuta rieč naročito ubola u oči potpisnog, jer se isti proti te rieči morao boriti još za bivše Jugoslavije, te je još onda upotrebljavao rieč sudac.

Napominjem, da sam na tu rieč upozorio naslov, da se nebi više slične stvari događjale, a bilo bi dobro da i druga ministerstva pripaze na hrvatski pravopis, jer svaki dan dolaze razni dopisi, u kojima se nalaze hrvatskome narodu strane rieči, a tekođer iz Narodnih novina je vidljivo, da se i danas piše da je netko premješten na pr. po molbi a netko na molbu.

Uslied toga se gore navedeno stavlja do znanja
ZA DOM SPREMNI!

PREDSJEDNIK:
(Dr. Dane Miletić)

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
Ured ministra
Primijeno, dne 16. VII 1943
U. M. V. T. Broj 195 / 11-1943 pril.

2. Dokumenti NOP

ОДЛУКА О ОБЈАВЉИВАЊУ ОДЛУКА И ПРОГЛАСА
АНТИФАШИСТИЧКОГ ВЕЋА НАРОДНОГ
ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ, ЊЕГОВОГ
ПРЕДСЕДНИШТВА И НАЦИОНАЛНОГ КОМИТЕТА
НА СРПСКОМ, ХРВАТСКОМ, СЛОВЕНАЧКОМ
И МАКЕДОНСКОМ ЈЕЗИКУ

У духу федеративног начела изградње Југославије на основици права самоодређења и националне равноправности зајемчених народима Југославије одлукама Другог заседања Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије од 29. и 30. новембра 1943. г. Председништво Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије

о д л у ч у ј е:

1. Све одлуке и прогласи Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије и његовог Председништва као врховне законодавне власти и Националног комитета ослобођења Југославије као врховне и наредбодавне власти у Југославији као целини имају се објављивати у званичним издањима Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије и Националног комитета ослобођења Југославије на српском, хрватском, словеначком и македонском језику. Сви ови језици су равноправни на целој територији Југославије.

2. Поједина земаљска већа и њихови извршни одбори као законодавни и извршни наредбодавни органи власти појединих савезних јединица донеће одговарајуће одлуке у духу горњег члана и спроводиће у живот на својој територији ову равноправност према условима у својој земљи.

3. Услед садашњих техничких тешкоћа, Председништво Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије и Национални комитет ослобођења Југославије објављиваће у својим издањима своје одлуке на једном или другом од наведених језика, а земаљска већа обавезна су да их званично прогласе на језицима својих народа.

Бр 18
15. јануар 1944.

Антифашистичко веће народног ослобођења
Југославије

Секретар,
Родољуб Чолаковић, с. р.

Председник,
Др Иван Рибар, с. р.

*Prvo i drugo zasjedanje AVNOJ-a
(26. i 27. novembar 1943) i 29. i 30. novembar 1943)*
"PROSVETA" - BEOGRAD

*Pod opštom redakcijom Ivoše Pijade osnovno
službeno izdanje iz 1953. godine i dva četvrta
proširena i objavljenjima i registrom objavljen
izdanje)*

Poslijeratni period (1945 – 1990)

1. Zajednički dokumenti

МАТИЦА СРПСКА
НОВИ САД

Potpisani učesnici sastanka koji je sazvala Redakcija Letopisa Matice srpske na završetku ankete o srpskohrvatskom jeziku i pravopisu posle svestrane diskusije održane 8 9 i 10 decembra 1954. godine u Novom Sadu doneli su ove

Z A K L J U Č K E

- 1) Narodni jezik Srba, Hrvata i Crnogoraca jedan je jezik. Stoga je i književni jezik koji se razvio na njegovoj osnovi oko dva glavna središta, Beograda i Zagreba, jedinstven, sa dva izgovora, ijekavskim i ekavskim.
- 2) U nazivu jezika nužno je uvek u službenoj upotrebi istaći obe njegova sastavna dela.
- 3) Oba pisma, latinica i ćirilica, ravnopravna su; zato treba nastojati da i Srbi i Hrvati podjednako nauče oba pisma, što će se postići u prvom redu školskom nastavom.
- 4) Oba izgovora, ekavski i ijekavski, takodje su u svemu ravnopravna.
- 5) Radi iskorišćavanja celokupnog rečničkog blaga našeg jezika i njegovog pravilnog i punog razvitka neophodno je potrebna izrada priručnog rečnika savremenog srpskohrvatskog književnog jezika. Stoga treba pozdraviti inicijativu Matice srpske koja je u zajednici sa Maticom hrvatskom pristupila njegovoj izradi.
- 6) Pitanje izrade zajedničke terminologije takodje je problem koji zahteva neodložno rešenje. Potrebno je izraditi terminologiju za sve oblasti ekonomskog, naučnog i uopšte kulturnog života.
- 7) Zajednički jezik treba da ima i zajednički pravopis. Izrada toga pravopisa danas je najhitnija kulturna i društvena potreba. Nacrt pravopisa izradiće sporazumno komisija srpskih i hrvatskih stručnjaka. Pre konačnog prihvatanja nacrt će biti podnet na diskusiju udruženjima književnika, novinara, prosvetnih i drugih

Факсимил Закључака Новосадског говора са Њошисима

javnih radnika.

8) Treba odlučno stati na put postavljanju veštačkih prepreka prirodnom i normalnom razvitku hrvatskosrpskog književnog jezika. Treba sprečiti štetnu pojavu samovoljnog "prevodjenja" tekstova i poštovati originalne tekstove pisaca.

9) Komisije za izradu pravopisa i terminologije odrediće naša tri univerziteta (u Beogradu, Zagrebu i Sarajevu), dve akademije (u Zagrebu i Beogradu) i Matica srpska u Novom Sađu i Matica hrvatska u Zagrebu. Za izradu terminologije potrebno je stupiti u saradnju sa saveznim ustanovama za zakonodavstvo i standardizaciju, kao i sa stručnim ustanovama u društvima.

10) Ove zaključke Matica srpska će dostaviti Saveznom izvršnom veću i izvršnim većima: NR Srbije, NR Hrvatske, NR Bosne i Hercegovine i NR Crne Gore, univerzitetima u Beogradu, Zagrebu i Sarajevu, akademijama u Zagrebu i Beogradu i Matici hrvatskoj u Zagrebu, te će ih objaviti u dnevnim listovima i časopisima.

U Novom Sađu, 10. decembra 1954.

Aleksandar Ranković
 Sekretar
 Milutin Tomić
 Miko Božić
 Z. S. Petrović N. Župnik
 Marinko Stanićević
 B. Krstić, Georgijević
 Miroslav Đurđević
 P. Željko Vukobratović
 Đ. Mate Kravtzy
 A. Ljudevit Jovanović
 Karan Tomić
 Jure Katičan
 Kadarov Lalić
 K. M. M. M.

Osvoboditelj
 Vukobratović
 Miroslav Đurđević
 Nikola Ljusković
 Đurđević
 Miroslav Đurđević
 Miroslav Đurđević
 Miroslav Đurđević
 Miroslav Đurđević
 Miroslav Đurđević

Факсимил Закључака Новосадској дојовора са иојшисима

МАТИЦА СРПСКА
НОВИ САД

Састанак књижевника и језичких стручњака одржан у Новом Саду 8, 9 и 10 децембра 1954 године био је логичан и неопходан завршетак анкете покренуте у Летопису Матице српске.

Закључци донесени на томе састанку значајно су допринели почетку заједничког решавања заједничких проблема нашег језика. Стога треба поздравити сугестије и предлоге изнесене у Закључцима, посветити им пуну пажњу и настојати да се они спроведу у живот. Нарочито наше највише научне и културне установе наведене у Закључцима, треба да узму у озбиљно разматрање питање решавања оних проблема који су истакнути као хитни и неодложни, као што је израда јединствене терминологије и заједничког правописа.

Quirinus Kuhlmann
Vladan Desnica
Kojin Jelic
Bretan Živković
Vice Žalimović
Stih. Komol
Nora Linić
Stih. Borović
Marijan Matković

Milan Bogdanović
Miroslav Mikšević
Tomislav Kobaretić
Borislav
Svetozar Vamarić
Dimitrijević
Miroslav
Miroslav
Dimitrijević
Dimitrijević

Факсимил Закључака Новосадској дојовора са пошћисима

fraj Bardej
 Marko Raj
 D'leaved fejij
 lita Tjeman
 Djibodir Kalib
 Vletko Pavletij
 for Rarleva

 Tito Stroj
 H. Lee
 Mijo Mirovic
 Antun Barac
 St. Peter Guberina
 Miroslav
 Stjepan Kostic
 Ivan Mirovic
 Marko Kostrenic
 Dr. Stambac
 St. Muncic
 Miroslav Tulinovic
 Urogi Kuzmanovic

Skender Kulenovic
 Miroslav C. Rancic
 Cuzum a Cuzumobut
 Bardej Tjeman
 Miroslav Miroslav
 Stjepan Kostic
 Ljupko Rancic
 Ljupko Rancic
 Stjepan Kostic
 because le all same stuff
 EL: Film
 Raulo Miroslav
 A. Vuk
 Miroslav
 Marko Risto
 Braj Rancic
 Stjepan Miroslav
 Stjepan M. Kostic
 Ljupko Rancic
 Miroslav Miroslav
 St. Muncic
 St. Muncic
 Ivo Kostic

2. Počeci raskola (1967)

DEKLARACIJA O NAZIVU I POLOŽAJU HRVATSKOG KNJIŽEVNOG JEZIKA

Višestoljetna borba jugoslavenskih naroda za nacionalnu slobodu i socijalnu pravdu kulminirala je revolucionarnim preobražajem u razdoblju od 1941–1945. Tekovine Narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije omogućile su svim narodima i narodnostima u Jugoslaviji da udju u novu fazu njihova povijesnog postojanja. Oslanjajući se na temeljna načela socijalizma o pravu svakog čovjeka da živi slobodan od svake podjarmljenosti i o pravu svakoga naroda na potpun suverenitet i neograničenu ravnopravnost sa svim drugim nacionalnim zajednicama, Slovenci, Hrvati, Srbi, Crnogorci i Makedonci formirali su federativni savez, sazvan od 6 socijalističkih republika, kao jamstvo te uzajamne ravnopravnosti, medjusobnog bratstva i socijalističke suradnje.

Načelo nacionalnog suvereniteta i potpune ravnopravnosti obuhvaća i pravo svakoga od naših naroda da čuva sve atribute svoga nacionalnog postojanja i da maksimalno razvija ne samo svoju privrednu, nego i kulturnu djelatnost. Medju tim atributima odsudno važnu ulogu ima vlastito nacionalno ime jezika kojim se hrvatski narod služi, jer je neotudjivo pravo svakoga naroda da svoj jezik naziva vlastitim imenom, bez obzira radi li se o filološkom fenomenu koji u obliku zasebne jezične varijante ili čak u cijelosti pripada i nekom drugom narodu.

Novosadski dodgovor opravdano je deklarirao ^{ZAJEDNIČKU} lingvističku osnovu srpskog i hrvatskog književnog jezika, ne poričući historijsku, kulturnohistorijsku, nacionalnu i političku istinu o pravu svakoga naroda na vlastiti jezični medij nacionalnog i kulturnog života. Te su tekovine formulirali i ustavni tekstovi, i program Saveza komunista, političkog predvodnika naših naroda u revolucionarnoj borbi.

Ali uprkos jasnoći osnovnih načela, stanovite nepreciznosti u formulacijama omogućavale su da ta načela budu u praksi zaobilažena, iskrivljavana i kršena unutar širih pojava skretanja u realnosti našeg društvenog i ekonomskog života. Poznato je u kojim su okolnostima u našoj zemlji oživjele tendencije etatizma, unitarizma, hegemonizma. U vezi s njima pojavila se i koncepcija o potrebi jedinstvenog 'državnog jezika', pri čemu je ta uloga u praksi bila namijenjena srpskom književnom jeziku zbog dominantnog utjecaja administrativnog središta naše državne zajednice. Uprkos VIII kongresu, IV i V plenuma CK SKJ, koji su u našim danima posebno naglasili važnost socijalističkih načela o ravnopravnosti naših naroda pa, prema tome, i njihovih jezika, putem upravnog aparata i sredstava javne i masovne komunikacije (saveznih glasila, Tanjuga, JRTV u zajedničkim emisijama, PTT, željeznicama, tzv. materijala ekonomske i političke literature, filmskih žurnala, raznih administrativnih obrazaca), zatim putem jezične prakse u JNA, saveznoj upravi, zakonodavstvu, diplomaciji i političkim organizacijama, faktično se i danas provodi nametanje 'državnog jezika', tako da se hrvatski književni jezik potiskuje i dovodi u neravnopravan položaj lokalnog narječja.

Osobito važne inicijative privredne i društvene reforme, oslanjajući se na bitna svojstva našeg samoupravnog socijalističkog društva, obavezuju nas da na području svoga djelovanja - jezika, književnosti, znanosti i kulture uopće - poduzmemo sve potrebno da se u neposrednoj praksi ostvaruju i ostvare sva izložena načela našeg socijalističkog sustava.

Na toj osnovi potpisane hrvatske kulturne i znanstvene ustanove i organizacije smatraju da je neophodno potrebno:

- 1) Ustavnim propisom utvrditi jasnu i nedvojbenu jednakost i ravnopravnost četiriju književnih jezika: slovenskoga, hrvatskoga, srpskoga, makedonskoga.

U tu svrhu treba izmijeniti formulaciju iz Ustava SFRJ, čl. 131. koja bi morala glasiti ovako:

"Savezni zakoni i drugi opći akti saveznih organa objavljuju se u autentičnom tekstu na četiri književna jezika naroda Jugoslavije: srpskom, hrvatskom, slovenskom, makedonskom. U službenom saobraćaju organi federacije obavezno se drže načela ravnopravnosti svih jezika naroda Jugoslavije".

Adekvatnom formulacijom treba osigurati i prava jezika narodnosti u Jugoslaviji.

Dosadašnja ustavna odredba o 'srpskohrvatskom odnosno hrvatskosrpskom jeziku' svojom nepreciznošću omogućuje da se u praksi ta dva usporedna naziva shvate kao sinonimi, a ne kao temelj za ravnopravnost i hrvatskog i srpskog književnog jezika, jednako medju sobom, kao i u odnosu prema jezicima ostalih jugoslavenskih naroda. Takva nejasnoća omogućuje da se u primjeni srpski književni jezik silom stvarnosti nameće kao jedinstven jezik za Srbe i Hrvate. Da je stvarnost zaista takva, dokazuju mnogobrojni primjeri, a medju njima kao najnoviji nedavni Zaključci pete skupštine Saveza ~~KOMPOZITORA~~ Jugoslavije. Ti su zaključci objavljeni usporedno u srpskoj, slovenskoj, i makedonskoj verziji kao da hrvatskoga književnoga jezika uopće nema ili kao da je istovjetan sa srpskim književnim jezikom.

Potpisane ustanove i organizacije smatraju da u takvim slučajevima hrvatski narod nije zastupan i da je doveden u neravnopravan položaj. Takva se praksa ni u kojem slučaju ne može opravdati inače neospornom znanstvenom činjenicom da hrvatski i srpski književni jezik imaju zajedničku lingvističku osnovu.

2) U skladu s gornjim zahtjevima i objašnjenjima potrebno je osigurati dosljednu primjenu hrvatskoga književnog jezika u školstvu, novinstvu, javnom i političkom životu, na radiju i televiziji kad se god radi o hrvatskom stanovništvu, te da službenici, nastavnici i javni radnici, bez obzira otkuda potjecali, službeno, upotrebljavaju književni jezik sredine u kojoj djeluju.

Ovu Deklaraciju podnosimo Saboru SRH, Saveznoj skupštini SFRJ i cjelokupnoj našoj javnosti da se prilikom pripremane promjene Ustava izložena načela nedvosmisleno formuliraju i da se u skladu s time osigura njihova potpuna primjena u našem društvenom životu.

Matica hrvatska

Društvo književnika
Hrvatske

PEN-klub, Hrvatski centar

Hrvatsko filološko društvo

Odjel za filologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti

Odjel za suvremenu književnost JAZU

Institut za jezik JAZU

Institut za književnost i teatrologiju JAZU

Katedra za suvremeni hrvatskosrpski jezik Filozofskog fakulteta u Zadru

Katedra za suvremeni hrvatskosrpski jezik Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Katedra za povijest hrvatskog jezika i dijalektologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Katedra za stariju hrvatsku književnost Filozofskog fakulteta u Zadru

Katedra za stariju hrvatsku književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Katedra za noviju hrvatsku književnost Filozofskog fakulteta u Zadru

Katedra za noviju hrvatsku književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Institut za lingvistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Institut za nauku o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Staroslavenski institut u Zagrebu

Društvo književnih prevodilaca Hrvatske

(Telegram, god. VIII, broj 359.

- Zagreb, 17. ožujka 1967. str. 1.)

Što sadrži »Predlog za razmišljanje«

am da večeras manje govorimo o jeziku, a više o političkom smislu ovih dviju dokumenata. Meni nije najbitnije šta su pojedinci mislili kad su potpisivali. Važno je šta sada misle. Imali su vremena da shvate šta su potpisali. U najmanju ruku, to je stvar koja zaslužuje ozbiljnu samokritiku i ozbiljno samorazmatranje... Ne radi se o tome da se sakidaju glave, već da se probudimo kao komunisti i da gledamo kao komunisti. Nacionalizam nije način na koji se voli svoj narod, već mrzi drugi narod.

Napominjući kao potpisnik Predloga da je strašno na vojnoj savjesti nositi teret osuda koje su u posljednje vrijeme izrečene, Ljuba Sinić je rekao da je tekst potpisao jer je mislio da se njime može ukazati na tragične posljedice »Deklaracije«. Nisam mislio da će »Predlog« biti tako kategorički odbijen. Moj stav se ne razlikuje od stava Saveza komunista. Smatrao sam da mi moramo priznati meritornost hrvatskih lingvista: smatrajući ih meritornim, smatramo ih odgovornim... Moram izraziti žaljenje što našim skupovima ne vidim književnike koji imaju više političkog i životnog iskustva. Oni obično dolaze kada su sve stvari poznate.

Petar Andrić — smatram da se i ovom prilikom suviše taktizira. (»Manje smo komunisti, a više obzirni«). On ne strahuje da se događaji u vezi s polemikom oko jezika preuveličavaju, već od toga da se oni ne umanje. Ovaj pisac se založio za najoštriju osudu autora beogradskog teksta i za podnošenje ostavke sadašnje uprave Udruženja književnika Srbije. Nagovijestio je svoje istupanje iz Saveza komunista, ukoliko se ne povuku određene političke i društvene konsekvence.

Brana Ščepanović je rekao da svaki potpisnik »Predloga« proživljava osje-

Mnogi čitaoci u pismima upućenim »Borbi«, zamjeraju što štampa nije objavila potpuni tekst »Predloga za razmišljanje« grupe beogradskih pisaca i zahtijevajući da se objavi ovaj dokument, koji se, inače, često spominje u komentarima kao šovinistički ispad.

I na prekjucherašnjem sastanku beogradskih pisaca, članova Saveza komunista, postavljena je slično pitanje. Ispada, rekao je Marko Rišić, da diskutiramo s nekim fantomom.

Na ovom sastanku, poslije insistiranja nekoliko pisaca, pročitan je »Predlog za razmišljanje«, koji dosad nije objavljen na zahtjev nekih njegovih potpisnika. Oni su tražili da se tekst ne publicira, jer nije definitivni dokument, jer se radi o prijedlogu za razmišljanje.

Budući da je u središtu pažnje sastanka preko stotinu pisaca, članova SK, u pravo bio ovaj dokument i kako je o njemu vođena javna rasprava, osjećamo se obavezanim da ga objavimo. Tekst »Predloga za razmišljanje« glasi:

»Grupa pisaca razmatrala je »Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika« koju je proglasilo Društvo književnika Hrvatske, a koju su prethodno usvojile najznačajnije naučne i kulturne institucije Hrvatske. Posle svestranog razmatranja ovog značajnog historijskog dokumenta grupa pisaca smatra: legitimnim i neotuđivim pravom svakog naroda da donosi odluke o nazivu i razvoju svog sopstvenog jezika.

Grupa pisaca Srbije smatra da su institucije koje su proglasile »Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika« najmerov-

davnije za pitanje hrvatskog književnog jezika i njihovu deklaraciju smatra reprezentativnom i meritornom.

Stoga grupa pisaca koja predlaže ovu rezoluciju, ne ulazeći u istorijske i naučne vidove problema, i imajući u vidu činjenicu koja proizlazi iz zahteva ove deklaracije, smatra Bečki i Novosadski dogovor poništenim. Hrvatski i srpski jezik razvijae se u punoj samostalnosti i ravnopravnosti. Grupa pisaca koja predlaže deklaraciju smatra prirodnim da se ovo ima odnositi i na sve jezike naroda Jugoslavije, i na sve nacionalne azbuke: latinicu, makedonsku i srpsku cirilicu, i pravopise.

Grupa pisaca koja predlaže rezoluciju podnosi zahtev Skupštini Srbije, Udruženju književnika Srbije, pa prema tome i zahtev Saveznoj skupštini, Skupštini Socijalističke Republike Srbije i Saboru Socijalističke Republike Hrvatske da se ubuduće dosledno i obavezno izbace iz zvanične upotrebe nazivi hrvatsko-srpski i srpsko-hrvatski jezici i da se u administraciji federacije, saveznim propisima, u diplomatiji, zakonodavstvu, političkim organizacijama, železnicama, PTT, Tanjugu, Leksikografskom zavodu Jugoslavije, Carini, JNA, svuda sprovodi ravnopravnost svih jugoslovenskih jezika i azbuka.

Povodom toga grupa pisaca koja predlaže ovu rezoluciju zahteva da RTB prestane da neovlašćeno igra ulogu centralnog jugoslovenskog studija, i da u svom lokalnom programu uvede cirilicu, a da se u zajedničkim emisijama RT Jugoslavije

paralelno upotrebljavaju oba pisma.

Udruženje, odnosno grupa koja predlaže, smatra da nije suvišan ni jedan napor i da nije velika ni jedna cena da ravnopravnost jezika i pisama naših naroda bude uvek i dosljedno poštovana.

Grupa pisaca koja predlaže rezoluciju smatra za svoju dužnost i pravo da skrene pažnju na jedan problem koji u svetlosti gornjih zahteva postaje još aktuelniji:

Ustavom je garantovano pravo na samostalan razvoj nacionalnog jezika i kulture svih naših naroda i narodnosti. Afirmacija samostalnosti naziva i razvoja hrvatskog i srpskog jezika zahtevaju da ovo pravo bude ustavnim propisima obezbeđeno. I svim Hrvatima koji žive na teritoriji SR Srbije i svim Srbima koji žive na teritoriji SR Hrvatske.

Grupa pisaca zahteva da se u Ustav SR Srbije i SR Hrvatske unesu propisi koji obezbeđuju svim Hrvatima i Srbima pravo na školovanje na svom jeziku i pismu i po svojim nacionalnim programima. Pravo na upotrebu svog nacionalnog jezika i pisma u opštenju sa svim organima vlasti, pravo na stvaranje svojih kulturnih društava, zavičajnih muzeja, Izdavačkih i novinskih preduzeća, jednom rečju pravo na neometano i slobodno negovanje svih vidova svoje nacionalne kulture.

Redakcija »Borbe« u više svojih komentara ocijenila je »Predlog za razmišljanje« kao šovinistički pandan »Deklaraciji o položaju i nazivu hrvatskoga književnog jezika« i smatra da nema potrebe da ponovno polemizira s njegovim sadržajem.

»BORBA« 2. febr., 2. 10 1967. str. 5.

3. Dokumenti književnojezičke politike u SRBiH (1967 – 1990)

Razmatrajući političke implikacije i tendencije Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika i Predloga za razmišljanje grupe članova Udruženja književnika Srbije, Izvršni komitet Centralnog komiteta Saveza komunista Bosne i Hercegovine na sjednici održanoj 27. marta 1967. godine, dao je ocjene idejno-političkog karaktera tih dokumenata i zauzeo stav u vezi sa književno-jezičnom politikom u Bosni i Hercegovini. *)

*) »Političke aktuelnosti« od 1. aprila 1967. godine, a dijelom i »Oslobođenje« od 29. marta 1967. godine.

Na proširenoj sjednici Izvršnog komiteta Centralnog komiteta Saveza komunista Bosne i Hercegovine, održanoj 27. marta 1967. godine, raspravljano je o idejno-političkoj sadržini i karakteru »Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika« i »Predloga za razmišljanje« grupe članova Udruženja književnika Srbije, kao i o političkim posljedicama i reagovanjima u vezi s njihovim donošenjem.

Na sjednici je konstatovano da su Deklaracija i Predlog ne samo izraz nacionalističkih i šovinističkih gledanja i opredjeljenja njihovih potpisnika, nego i pokušaj otvorene političke diverzije protiv bratstva i jedinstva, ravnopravnosti i socijalističkog patriotizma naroda Jugoslavije.

Izvršni komitet Centralnog komiteta Saveza komunista Bosne i Hercegovine posebno je razmotrio političke implikacije i tendencije ovih dokumenata u odnosu na Bosnu i Hercegovinu.

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina, kao zajednica ravnopravnih i zbratimljenih Srba, Hrvata i Muslimana, nastala kao rezultat njihovih istorijskih težnji i narodnooslobodilačke borbe, zajedno sa ostalim narodima Jugoslavije i pod rukovodstvom Komunističke partije, svjedočanstvo je dosljednog rješenja nacionalnog pitanja u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji. U ostvarivanju ove vjekovne težnje Bosna i Hercegovina je u svojoj prošlosti duboko iskusila teškoće i podnijela ogromne žrtve zbog nekadašnjih politika

razdvajanja naroda koji u njoj žive. Donošenje Deklaracije i Predloga su pokušaji koji predstavljaju nastavak hegemonističkih aspiracija prema Bosni i Hercegovini koje su u prošlosti dolazile s jedne i s druge strane.

Stvaranje Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, u okviru Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, kao pune garancije ravnopravnosti svih nacija u njoj, jeste istorijska osuda ovih aspiracija. Oživljavanje svakog nacionalizma i hegemonizma podsjeća u Bosni i Hercegovini na takvu mračnu prošlost i njene posljedice. To je razlog što su komunisti i svi narodi Bosne i Hercegovine posebno osjetljivi prema svakom pokušaju narušavanja, ili razbijanja, velike zajedničke tekovine – bratstva i jedinstva, koje se potvrdilo kao temelj i zaloga njihovog opstanka i razvitka u našoj socijalističkoj zajednici. O tome svjedoče i brojni protesti građana naše Republike povodom ispoljenih šovinističkih tendencija i postupaka u Deklaraciji i Predlogu.

Istaknuto je da se i sva raspravljavanja o srpsko-hrvatskom, odnosno hrvatskosrpskom jeziku, kao jednom od činilaca nacionalnog života, uvijek moraju posmatrati sa stanovišta njihovog odražavanja na bratstvo i jedinstvo, ravnopravnost i zbližavanje naroda i u SR Bosni i Hercegovini, budući da je Bosna i Hercegovina dio tog govornog područja i književnog jezika.

Savez komunista Bosne i Hercegovine – napomenuto je tim povodom – uvijek se zalagao za neotuđivo pravo svih građana u Bosni i Hercegovini da se koriste bogatstvom jezika, slobodno i do kraja tolerantno.

Međutim, Deklaracijom, donesenom u Zagrebu, i Predlogom iz Beograda, o kojem je, takođe, upoznat Izvršni komitet CK SKBiH, po njihovoj idejnoj suštini i po političkim posljedicama, ne samo da hoće da se negira stvarnost i realističnost takve prakse i ravnopravnih socijalističkih odnosa u mnogonacionalnoj Jugoslaviji, nego to znači pokušaj oživljavanja nacionalističkih strasti i smišljenu političku akciju protiv bratstva i jedinstva naroda. Kao takvi, ti akti pogoduju svim reakcionarnim snagama u zemlji i inostranstvu koje žele da otežaju naš dalji svestrani razvitak, koji je faktor daljeg snažnog jačanja jedinstva naroda Jugoslavije i njenog ugleda i uticaja u svijetu.

Sličnog karaktera – istaknuto je na sjednici – bile su i neke rasprave povodom pitanja jezika vođene i prije donošenja spomenutih akata na stranicama pojedinih listova i časopisa, koje su se neposredno, sa samozvanom i nametljivom paternalističkom zabrinutošću, odnosile na jezičku i kulturnu praksu u našoj Republici. Iako su uočavane političke tendencije i kalkulacije i u tim diskusijama na njih je nedovoljno odlučno reagovano i u našoj i u drugim republikama.

Na proširenoj sjednici Izvršnog komiteta CK SKBiH istaknuto je da se ponovo pokazalo da je nacionalizam jedan od oblika u kojem se uspostavlja idejni i politički savez ostataka reakcionarnih snaga i birokratskih elemenata koji pokušavaju da koče razvoj samoupravljanja i sprovođenje društvene i privredne reforme. U diskusiji na sjednici ukazano je da su i Deklaracija i Predlog podmukao izliv udruženih šovinističkih i birokratsko-etatističkih shvatanja i otpora njihovih potpisnika demokratskoj samoupravnoj praksi, izgrađivanju socijalizma u našoj zemlji i daljem razvijanju ispravnih međunacionalnih i međurepubličkih odnosa. To pokazuje i sam način donošenja spomenutih akata.

Izvršni komitet CK SKBiH konstatovao je da su komunisti i drugi radni ljudi Bosne i Hercegovine i ovaj put, jedinstveni sa komunistima i svim radnim ljudima čitave naše zemlje, odlučno osudili i suprotstavili se pokušajima oživljavanja i raspirivanja šovinističkih shvatanja i postupaka koji su došli do izražaja u spomenutim dokumentima.

Radnička klasa i svi radni ljudi Bosne i Hercegovine su za preduzimanje energičnih i konkretnih mjera prema njihovim nosiocima, a odlučno će se boriti da se svi slični pokušaji u našoj sredini onemoguće i da se u konkretnoj i svakodnevnoj političkoj akciji izgrađuju ravnopravni odnosi među narodima Bosne i Hercegovine.

Izvršni komitet istovremeno je naglasio potrebu stalne brige za sprovođenje politike ravnopravnosti u nastavi i praksi srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika u našoj Republici. Izvršni komitet se zalaže za ravnopravno učešće naučnih i kulturnih institucija i organizacija Bosne i Hercegovine, posebno Akademi-

je nauka Bosne i Hercegovine i Univerziteta u Sarajevu, u svim poslovima oko pitanja jezičke teorije i prakse koji se preduzimaju na ovom jezičkom području, kako bi mogle dati svoj doprinos konstruktivnim naporima u njihovom rješavanju i aktivno se zalagati za onakva naučna i stručna rješenja koja će prepriječiti put svim težnjama i pokušajima oživljavanja međunacionalnih antagonizama koji se prikrivaju naučnim ruhom.

Izvršni komitet CK SKBiH ponovo je istakao da je jedna od osnovnih dužnosti komunista Bosne i Hercegovine dalje njegovanje i jačanje bratstva i jedinstva na osnovama ravnopravnosti radnih ljudi – Srba, Hrvata i Muslimana u našoj Republici. Na toj osnovi neophodna je energična idejna i politička akcija komunista protiv svih pokušaja podriivanja bratstva i jedinstva i istinske nacionalne ravnopravnosti, bilo kojim povodom se ti pokušaji izražavali. Na to je uvijek upozoravao Savez komunista, a naročito drug Tito, pa i u govoru u Prištini, ističući dosljedno da su bratstvo i jedinstvo naroda i narodnosti u Jugoslaviji garancija njihovog socijalističkog progresa. To ne možemo, niti smijemo – zaključio je Izvršni komitet CK SKBiH – ni u jednom trenutku smetnuti s uma.

ODOM DONOŠENJA »DEKLARACIJE O NAZIVU I POLOŽAJU
ATSKOG KNJIŽEVNOG JEZIKA I »PREDLOGA ZA RAZMIŠLJANJE...«

Otvoreno pismo nastavnika saradnika Filozofskog Fakulteta u Sarajevu

92. list, 1. 4. 67, 3.

Nastavnici i saradnici Filozofskog fakulteta u Sarajevu osjećaju kao svoju društvenu i intelektualnu obavezu da donesu svoje neslaganje sa sadržajem i tenorom donošenja »Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika«, kao i obojanim grupama srpskih književnika u Sarajevu.

U velikom žaljenjem smo primili Deklaraciju i »Predlog za razmišljanje« kao akte koji odnose između naroda i narodnosti na hrvatskom (hrvatskosrpskom) jezičnom području, posebno u Bosni i Hercegovini, moćni elementi nerazumijevanja i razdvajanja, koji zadiru u bit odnosa naroda ne hrvatskosrpskog (srpskohrvatskog) jezičnog područja nego i cjelokupne jugoslovenske i socijalističke zajednice.

U situaciji kada potpisnici Deklaracije pokušavaju da opravdaju svoj postupak kao odbranu hrvatskog nacionalnog interesa, smatramo da se takvim opravdanjem ne može i svjesno ili nesvjesno iskrivljuje historijska činjenica: da su, uprkos činjenici da nas je razdvajalo, upravo članovi hrvatskog naroda u prošlosti nastojali očuvati hrvatskog nacionalnog jezika i gledali jedino u jedinstvu sa srpskim i ostalim jugoslovenskim narodima, a ne jezičnoj ili bilo kakvoj drugoj izolaciji. Takođe, pored ostalog, i jezik bio ono što nas je u prošlosti približavalo i spajalo. Kao da se ne brinje na sve ono što su Štrosmajer, Matković i ostali uradili i proklamovali prilikom donošenja Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti.

stogodišnjice ove naučne ustanove došlo do tako snažnog izražaja i ostavilo jak utisak na čitavu našu javnost.

U vremenu kada su narodi Jugoslavije poslije dugih vijekova konačno oslobođeni vladajućih i povlašćenih klasa našli zajednički put svog daljeg istorijskog razvitka; u vrijeme kada se u čitavom svijetu uspostavljaju i produbljuju veze između progresivnih snaga raznih nacija i raznih jezika, izvjestan broj intelektualaca nalazi da mu je najpreči posao da podigne zid između hrvatskog i srpskog naroda, da ga podigne na jezičnim razlikama i to često na takvim koje se vještački pronalaze i konzerviraju.

Kao nastavnici koji obrazuju i odgajaju buduće stručnjake srpskohrvatskog (hrvatskosrpskog) jezika, jugoslovenskih književnosti i istorije naših naroda, te drugih humanističkih disciplina, podsjećamo na nacionalnu složenost u Bosni i Hercegovini, gdje su u toku NOR-a podnesene velike žrtve da bi se ostvarilo bratstvo i jedinstvo Hrvata, Muslimana i Srba, i ukazujemo na opasnost svega onog što može da ugrozi njihovo već ostvareno jedinstvo.

Samo u uzajamnom povjerenju i otvorenoj razmjeni mišljenja kao i u jasnoj svijesti o istorijskoj nužnosti zajedničkog života u jugoslovenskoj socijalističkoj zajednici, leži pravi put u budućnost našeg društvenog, a time i nacionalnog razvitka i afirmacije.

Sarajevo, 28. marta 1967.

Nastavnici i saradnici
Filozofskog fakulteta u Sarajevu

Izvršni komitet Centralnog komiteta Saveza komunista Bosne i Hercegovine je na proširenoj sjednici, održanoj 15. marta 1968. godine, razmatrao realizaciju Zaključaka donesenih na sjednici od 27. marta 1967. godine i dao sljedeću ocjenu stanja u oblasti jezika u Bosni i Hercegovini.)*

*) »Oslobođenje«, 20. marta 1968. godine

U okviru realizacije programa rada, Izvršni komitet CK SKBiH na proširenoj sjednici od 15. marta ove godine, dao je ocjene o sprovođenju stavova koji su zauzeti na proširenoj sjednici Izvršnog komiteta od 27. marta 1967. godine i usvojeni na XII sjednici Centralnog komiteta SKBiH, kada je raspravljano o idejno-političkim pojavama u oblasti jezika.

Na sjednici je konstatovano da je u proteklom periodu održano niz konsultacija sa prosvjetnim, kulturnim i naučnim radnicima, te i širi sastanak sa stručnjacima za jezik i književnost u cilju svestranijeg sagledavanja pojava koje su karakteristične za sadašnju situaciju u oblasti jezičke teorije i prakse. Na pomenutim skupovima, kao i na proširenoj sjednici Izvršnog komiteta, posebno je istaknuto da je uočljiv napredak u praktičnom tretiranju pitanja jezika, da je u minulom periodu bilo više konstruktivnih napora na prevazilaženju slabosti koje su se ranije ispoljavale u ovoj oblasti. Međutim, pojedinačna neshvatanja i otpori mjestimično se i dalje javljaju kada je u pitanju slobodna upotreba bogatih mogućnosti srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog književnog jezika, što može da ima negativne političke posljedice i u međunacionalnim odnosima.

I ovom prilikom Izvršni komitet je konstatovao da je pitanje jezika u našoj republici osjetljivo i zbog toga što je u Bosni i Hercegovini malo područja koja su nastanjena stanovništvom isključivo jedne nacionalnosti.

Narodi Bosne i Hercegovine – Srbi, Hrvati i Muslimani ravnopravno se i slobodno služe i jednom i drugom varijantom hrvatskosrpskog, odnosno srpskohrvatskog jezika, miješajući njihova varijantna obilježja.

Zato Izvršni komitet smatra da svako vještačko favorizovanje i nametanje ove ili one jezičke varijante, ili njihovih osobina, bilo od koga i bilo kome, predstavlja povredu prava svakog čovjeka na slobodan izbor i upotrebu jezičkih izražajnih mogućnosti, njegovih oblika, narječja i pisma (latiničkog i ćiriličkog) kako u svakodnevnoj upotrebi, tako i u nauci, publicistici i sredstvima javnog komuniciranja. U interesu je razvitka jezika proširivanje i bogaćenje njegovih izražajnih mogućnosti, pa je neophodno, u tom pogledu, obezbjeđivati najveću toleranciju, u čemu posebna uloga pripada stvaraocima u oblasti književnosti i jezika. U svim daljim razgovorima o jeziku treba polaziti od osnove koju je dao Novosadski dogovor. U tom pravcu treba da se ispolji aktivnost komunista svih naših naučnih, umjetničkih i stručnih institucija i udruženja – Akademije nauka i umjetnosti, katedara za književnost i jezik na Filozofskom fakultetu u Sarajevu i višim pedagoškim školama u Republici, Udruženja književnika, Društva nastavnika srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika i književnosti, Udruženja novinara itd.

Izvršni komitet smatra da su komunisti u pomenutim ustanovama, kao i članovi Saveza komunista u cjelini, dužni da se energično i stalno zalažu za otklanjanje slabosti u jezičkoj teoriji i praksi, čime će, i na ovom području djelovanja, doprinijeti daljem jačanju saradnje i razumijevanja među našim bratskim narodima. U interesu ostvarivanja zadataka u ovoj oblasti, neophodno je poklanjati više pažnje kadrovskom jačanju stručnih institucija za književnost i hrvatskosrpski, odnosno srpskohrvatski jezik.

Veća i organizovanija aktivnost komunista i drugih radnih ljudi na istaknutim pitanjima doprinijeće, smatra Izvršni komitet, bržem i efikasnijem realiziranju postavljenih zadataka, a posebno daljem proširivanju saradnje među srodnim institucijama naše i drugih republika.

*Značajan doprinos u utvrđivanju osnove i principa književnojezične politike dao je i Simpozijum o jezičnoj toleranciji, održan u Sarajevu od 23. do 25. aprila 1970. godine, kada su doneseni Zaključci Simpozijuma o jezičnoj toleranciji. *)*

*) Knjiga »Mostarsko savjetovanje o književnom jeziku« strana 203-205.

ZAKLJUČCI SIMPOZIJUMA O JEZIČKOJ TOLERANCIJI

Na Simpozijumu, održanom u Sarajevu 23, 24. i 25. aprila 1970. godine, kojem su prisustvovali i aktivno sudjelovali u njegovu radu jezički stručnjaci (lingvisti i prosvjetni radnici), kao i zainteresovani predstavnici kulturnih institucija i društveno-političkih organizacija iz SRBiH, raspravljalo se o temi Jezička tolerancija u nastavi (u školama SRBiH).

U atmosferi pune slobode, otvorenosti i međusobnog poštovanja, učesnici ovog stručnog skupa razmijenili su mišljenja i dali svoj doprinos utvrđivanju društveno prihvatljive osnove i principâ vođenja književno-jezičke politike u specifičnim bosanskohercegovačkim uvjetima, te razmotrili probleme koji se javljaju u nastavi u vezi s upotrebom književnog jezika i mogućnostima slobodnog izbora njegovih oblika i pisama.

Na ovom skupu postignut je visok stepen saglasnosti u svim bitnim pitanjima. Stoga učesnici Simpozijuma smatraju da je potrebno da obavijeste javnost o svojim općeprihvaćenim stavovima i zaključcima.

I

Književnojezička stvarnost u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini specifična je kao što je i specifičan njen društveno-politički položaj – s obzirom na činjenicu da u ovoj Republici žive pripadnici više nacija (Srbi, Hrvati, Muslimani) i s obzirom na to da se književni jezik razvijao u posebnim uslovima – da se u njemu ogleda kako naše autohtono bosanskohercego-

vačko kulturno nasljeđe, tako i uticaji nacionalnih kultura naroda srpskohrvatskog jezičkog područja. Književni jezik u Bosni i Hercegovini veoma je široko jedinstvo raznolikosti u književnojezičkoj praksi na cijelom srpskohrvatskom području. Zato mi u Bosni i Hercegovini, polazeći od osnovnih principa i pozitivnih tekovina Novosadskog dogovora, prihvatamo sve ono što egzistira na cjelokupnom hrvatskosrpskom jezičkom području u granicama zajedničke književnojezičke norme (bez obzira na varijantsku polarizaciju u drugim sredinama).

Narodima Bosne i Hercegovine i njihovoj kulturi ne odgovara usmjeravanje književnog jezika u pravcu dvovarijantske (ili dvojezičke) polarizacije niti formiranja treće, bosanskohercegovačke varijante, jer bi to bilo protivno našoj jezičkoj stvarnosti, onemogućavalo slobodan i samostalan razvitak književnog jezika i ograničilo mogućnost bogaćenja našeg književnojezičkog izraza.

Svaki građanin Bosne i Hercegovine ima puno individualno pravo na vlastiti izbor izražajnih mogućnosti našeg književnog jezika u cjelini (uključujući tu slobodnu upotrebu svih oblika – bez obzira na varijantsku markiranost). Sloboda izbora obuhvata pravo na izbor svih mogućnosti koje pruža naša standardna hrvatskosrpska – srpskohrvatska jezička norma, pa^č pravo opredjeljenja za jednu od postojećih književnojezičkih normi zapadne i istočne varijante u njihovom čistom obliku.

U tom smislu pravo na potpuno slobodan izbor imaju i učenici osnovnih i srednjih škola i studenti visokih škola u SRBiH. Nastavnikova sloboda, međutim, u nastavi nužno je ograničena njegovom funkcijom vaspitača, on ne smije učeniku nametati svoja lična stanovišta i opredjeljenja, nego je dužan, kad god je to potrebno, ukazivati na sva izražajna sredstva koja pruža naša standardna jezička norma. Nastavnik srpskohrvatskog jezika dužan je da svojim primjerom pokazuje i razvija duh jezičke tolerancije. Svako samovoljno ili smišljeno nametanje oblika jedne varijante, bilo s koje strane i bilo kojim sredstvima, znači sputavanje slobode izbora, kršenje osnovnih pedagoških i društvenih normi ponašanja i ograničavanje građanskih sloboda zagwarantovanih Ustavom.

II

Na bazi ovih konstatacija, a u vezi s problemima koji se javljaju u upotrebi književnog jezika u nastavi (u nastavnim programima, u udžbenicima i priručnicima, te u govoru učenika i nastavnika), učesnici Simpozijuma zaključili su sljedeće:

1. Zvaničan naziv jezika u SRBiH obavezno je dvočlan: srpskohrvatski – hrvatskosrpski. Izbor jednog od ovih naziva potpuno je slobodan, kako za nastavnika tako i za učenika.

2. Oba pisma, ćirilica i latinica, potpuno su ravnopravna. Dužnost je prosvjetnih organa i institucija koje se bave izdavačkom djelatnošću, namijenjenom školama, kao i samih škola, da osiguraju da učenici osnovne škole ovladaju i jednim i drugim pismom. Učenici srednjih škola mogu potpuno slobodno u nastavi upotrebljavati jedno od dva pisma – po svome izboru.

3. Nastava u školama u SRBiH izvodi se na ijekavskom književnom izgovoru. Svi učitelji i nastavnici osnovne škole, kao i nastavnici srpskohrvatskog jezika u srednjim školama, treba da se u nastavi služe ijekavskim izgovorom. Isto tako, tim izgovorom treba da se štampaju svi udžbenici u našoj Republici (izuzev izvornih tekstova u čitankama i školskoj lektiri).

Učenik, kao subjekt u nastavnom procesu, ima pravo na izbor izgovora našeg književnog jezika, ali je dužan da savlada pravila standardnog ijekavskog govora.

4. S obzirom na potrebu da se učenicima učine dostupnim sva kulturna dobra naroda srpskohrvatskog jezičkog područja, škola i sve druge prosvjetne institucije dužne su da ih upoznaju sa cjelokupnom stručnom terminologijom, u granicama nastavnog gradiva, i da im omoguće potpuno slobodno individualno opredjeljivanje u toj oblasti.

5. Polazeći od toga da je sve što živi na teritoriji srpskohrvatskog-hrvatskosrpskog jezika, a prihvaćeno je standardnim jezičkim normama, naše zajedničko leksičko bogatstvo, učenik i nastavnik su potpuno slobodni u izboru izražajnih sredstava. To isto vrijedi i za postojeće ortografsko-gramatičke norme, uz jedno ograni-

čenje da se u istom tekstu ne mogu naizmjenično upotrebljavati pravopisni dubleti.

III

Učesnici Simpozijuma su uvjereni u to da će se književnojezička politika u svim oblastima društveno-političkog života SRBiH (sredstva masovne komunikacije, administracija i dr.) ubuduće voditi u duhu ovih Zaključaka.

IV

Budući da je jezički izraz u BiH veoma složen i osebujan jezički fenomen, pred svim onima koji se bave naučnim ispitivanjem ovog fenomena stalno stoji zadatak daljeg permanentnog lingvističkog istraživanja radi postizanja novih teoretskih saznanja.

Učesnici Simpozijuma

Idejno-politička pitanja u oblasti književno-jezične situacije u Bosni i Hercegovini bila su predmet razmatranja na zajedničkoj sjednici Komisije CK SKBiH za rad Saveza komunista na daljem jačanju i razvoju međunacionalnih odnosa i međurepubličke saradnje, Komisije CK SKBiH za idejno-političko djelovanje Saveza komunista u oblasti kulture i javnog informisanja, Komisije CK SKBiH za idejno-političko djelovanje Saveza komunista u oblasti obrazovanja i nauke, Sekretarijata CK SKBiH i Izvršnog odbora Republičke konferencije SSRN BiH, održane 17. februara 1971. godine. Tada je usvojen dokument »Književni jezik i književno-jezička politika u Bosni i Hercegovini«.)*

*) »Mostarsko savjetovanje o književnom jeziku«, strana 207-214. i »Oslobođenje« od 24. marta 1971. godine.

I

Književni jezik, kao društveni i kulturoški fenomen, kao instrument društvene komunikacije i umjetničkog izražavanja i kao jedna od osnova nacionalne kulture (u našem slučaju nacionalnih kultura BiH), mora biti predmet šireg društvenog interesovanja. I samo formiranje književnog jezika u svojoj je suštini društveni čin, a i u njegovom daljem razvoju i usavršavanju ogledaju se društvene promjene, društveni napredak i protivrječnosti svake, pa i naše epohe. Stoga nije čudno što su se posljednjih godina (upravo, od 1965. godine, tj. od sarajevskog kongresa slavista) razvile žive diskusije o jeziku i oko jezika. Jezičke rasprave, oštre polemike, pa čak i ekscesi u toj oblasti, nisu, dakle, ništa posebno i specifično – one su samo vid ispoljavanja izvjesnih društveno-političkih protivrječnosti, odraz stanja duhova u različitim sredinama na našem jezičkom području, tj. u naše četiri republike: Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji. Zato svaka rasprava o našem književnom jeziku ima danas i svoju političku težinu, što samo po sebi od učesnika u toj raspravi zahtijeva, pored pune naučne akribije, i veoma širok, svestran sociološki pristup i trezveno političko reagovanje.

U razmatranju književnojezičke situacije u Bosni i Hercegovini moramo uvijek polaziti:

1. od lingvističkih činjenica i
2. od postojeće društveno-političke konstelacije i interesa svih naroda koji zajednički žive u ovoj Republici.

Posebno se mora voditi računa o činjenici da je srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski jezik – bez obzira na razlike, pa i varijante koje u njemu postoje (što, uostalom, nije samo naš specifikum) – jezik Srba, Hrvata, Muslimana i Crnogoraca u sve četiri republike i da se pitanja koja se tiču našeg književnog jezika u cjelini ne mogu i ne smiju rješavati jednostrano, bez dogovora, bez demokratskog razmatranja svih problema u atmosferi međusobnog poštivanja i razumijevanja. U tom smislu Bosna i Hercegovina uvijek je ostavljala otvorena vrata za razgovore koji bi vodili rješavanju problema što su u vezi s upotrebom književnog jezika dosad postojali, ili su stvoreni u posljednje vrijeme. U ovom trenutku, na žalost, ne postoje povoljni uslovi za zajedničko razmatranje naših književnojezičkih odnosa. Takva je rasprava u BiH, međutim, društveno-politički imperativ, s obzirom na to da je naša Republika heterogenog nacionalnog sastava, a rješavanje međunacionalnih odnosa implicira i regulisanje upotrebe književnog jezika. Osim toga, naš književni jezik postao je, u posljednje vrijeme, područje ispoljavanja nacionalističkih težnji određenih krugova. Prema takvim pokušajima narodi Bosne i Hercegovine ne mogu da ostanu ravnodušni, jer to direktno ugrožava međunacionalnu harmoniju, koja je uslov opstanka i napretka SRBiH.

S obzirom na osjetljivost materije, a posebno na složenost naših međunacionalnih i međurepubličkih odnosa, prije svake rasprave o ovoj temi treba jasno odrediti ciljeve i okvire izvan kojih ne bi trebalo izlaziti, ukoliko se želi ostvariti povoljna atmosfera, ne samo u našoj sredini nego i na širem planu.

Osnovni cilj ovih naših dosadašnjih, pa i sadašnjih, rasprava o književnom jeziku bio je i ostaje – utvrđivanje društveno-političkih principa književnojezičke politike u našim specifičnim bosanskohercegovačkim uvjetima, što je od izuzetnog značaja za razvoj kulture u našoj Republici općenito, posebno za štampu, publicistiku, izdavačku djelatnost, administraciju i, naravno, školsku nastavu.

Polazna i društveno verifikovana platforma za vođenje konstruktivne književnojezičke politike u našoj sredini data je u izjavi IK CK SKBiH iz 68, a osnovni

principi te politike potvrđeni su i na Sarajevskom simpozijumu o jeziku, aprila 1970. godine. Ostaje nam da još jednom u ovom trenutku razmotrimo književnojezičku situaciju i u našoj Republici afirmišemo ranije usvojene principe i odredimo pravce daljeg djelovanja i rada.

U svemu tome treba naročito imati na umu da Bosna i Hercegovina, kao suverena i ravnopravna republika u SFRJ, ima pravo da sve svoje probleme, pa tako i probleme u vezi s upotrebom književnog jezika, rješava sama. To nikako ne znači, niti treba da znači, zatvaranje u svoje republičke okvire (jer to, bar kad je riječ o zajedničkom književnom jeziku, nije ni moguće). Takav je pristup politički nužan u ovom trenutku i on može samo doprinijeti stvaranju povoljnije atmosfere za šira razmatranja i dogovore. Bosna i Hercegovina u srpskohrvatskim međujezičkim i međunacionalnim odnosima nije i neće biti kamen smutnje, nego podstrekiivač pozitivnih pravaca, ali bez predrasuda da je ona (zbog svog specifičnog položaja i etničkog sastava) pozvana i dužna da rješava i riješi srpskohrvatski međujezički i međunacionalni kompleks. Samo u ovim okvirima može se raspravljati, otvoreno i konkretno, o svim pitanjima, a da to u drugim sredinama ne izazove nepovoljne odjeke.

II

Književnojezička politika u našoj Republici zasni-
va se na sljedećim načelima:

1. prihvatanje hrvatskosrpskog, odnosno srpskohrvatskog književnog jezika kao jednog jezika sa svim raznolikostima i varijantnim razlikama;
2. otvorenost prema pozitivnim kulturnim i jezičkim uticajima iz svih republika i svih kulturnih sredina našeg jezičkog područja;
3. njegovanje autohtonih književnojezičkih i kulturnih vrijednosti, koje su zajedničko blago svih naroda BiH i čine most među njihovim kulturama, tj. insistiranje na onome što nas povezuje i zbližava i
4. puna sloboda individualnog izbora jezičkih izražajnih sredstava, bez obzira na njihovu varijantsku markiranost u drugim sredinama.

Svi ovi principi došli su do izraza u dosadašnjim političkim izjavama i dokumentima društveno-političkih organizacija naše Republike i, posebno, u Zaključcima Sarajevskog simpozijuma o jeziku, koji, kao značajni dokumenti, izražavaju jednodušan stav učesnika ovog stručnog skupa i njihov jedinstven pogled na bosanskohercegovačku književnojezičku stvarnost.

III

Notorna je lingvistička činjenica da je srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski jezik, jedan jezik koji obuhvata sve dijalekatske raznolikosti u govoru Srba, Muslimana, Hrvata i Crnogoraca. Zajednički književni jezik je temelj književnosti i kulture tih naroda. Hrvatskosrpski, odnosno srpskohrvatski jezik sadrži varijantske razlike, ali u veoma visokom procentu srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski književni jezik jedinstven je i predstavlja kulturnu tekovinu svih naroda koji se njime služe. Čak i varijantno polarizirani elementi nisu uvijek ograničeni samo na jedno područje (na Hrvatsku ili Srbiju). Otvorena jezička i društvena komunikacija doprinijela je prodoru tih elemenata na čitavo naše jezičko područje.

Narodima Bosne i Hercegovine ni u kom slučaju ne može odgovarati dvovarijantska, ili, čak, dvojezička polarizacija na tlu ove Republike.

Bosna i Hercegovina ima veoma zdravu dijalekatsku bazu koja je, sticajem različitih društveno-istorijskih i lingvističkih okolnosti, ugrađena u temelje našeg zajedničkog književnog jezika.

Književnojezički izraz u Bosni i Hercegovini ne može se varijantski odrediti, jer je, i bez posebnih ispitivanja, evidentno da je on specifičan, kao što su bile specifične društvene i kulturne prilike u kojima je nastajao i razvijao se. U književnom jeziku BiH ogleda se autohtono kulturno nasljeđe, snažna veza sa dijalekatskom bazom i prirodni kulturni i jezički uticaj naroda srpskohrvatskog jezičkog područja. Tako je književni jezik u Bosni i Hercegovini, kako stoji u Zaključcima Sarajevskog simpozijuma – široko jedinstvo raznolikos-

ti u književno-jezičkoj praksi na cijelom srpskohrvatskom jezičkom području.

Izvjesni varijantski uticaji koji se osjećaju u književnojezičkoj stvarnosti BiH (a koji su procentualno, u odnosu na ono što je zajedničko i što je, uglavnom, autohtono, beznačajni) nikako ne mogu biti dovoljna osnova za tvrdnju da je naš književni jezik nastao »ukrštanjem varijanata«. Neki elementi književnog jezika, varijantno polarizivani u drugim sredinama, u nas nisu varijantno (ili emocionalno po nacionalnoj osnovi) markirani. To su opet, uglavnom, zajednički izrazi (kojima se služe naši građani i kulturni radnici, bez obzira na nacionalnu pripadnost), izrazi koji se samo po pretežnoj upotrebi u drugim sredinama, podudaraju sa istočnom ili sa zapadnom varijantom našeg književnog jezika.

Prema tome, ne može biti govora o nekakvom »ukrštavanju varijanata« na našem tlu. To je činjenica koja se ne da osporiti lingvističkim argumentima. A to, u isto vrijeme, znači da u jezičkoj stvarnosti nemaju oslonca teorije o dvojezičnosti.

Teorije o varijantnoj polarizaciji, o »ukrštavanju« dviju varijanata na našem tlu, o »pravima« tih varijanata u BiH na ravnopravan uticaj, izraz su težnji lingvističkih (i ne samo lingvističkih) hegemonista, koji se, pod firmom jezičke ravnopravnosti i tolerancije, bore za »prevlast« u Bosni i Hercegovini, polazeći od krivih pretpostavki da BiH po svojoj ijekavštini pripada zapadnoj, to će reći – hrvatskoj varijanti, ili po ostalim elementima (leksici, prije svega) – istočnoj, tj. srbijanskoj varijanti.

Općenito gledano, polarizacija varijanata, kao dvaju normiranih sistema varijantskih razlika u našem jeziku, tj. usmjeravanje književnog jezika u pravcu dvovarijantnosti, nije za našu sredinu prihvatljivo ni iz političkih razloga. U Bosni i Hercegovini žive Srbi, Hrvati i Muslimani i zajednički se koriste hrvatskosrpskim, odnosno srpskohrvatskim književnim jezikom. Na Simpozijumu je jasno pokazano da Muslimani u svome govoru i u književno-jezičkom izrazu svojih pisaca i kulturnih radnika nemaju nijedne fonetske, morfološke ili leksičke osobine po kojoj bi se izdvajali od ostalih nacija koje se služe srpskohrvatskim, odnosno hrvatskos-

rpskim jezikom. Ako bi se, u ime integriteta nacionalnih kultura: hrvatske i srpske, ili bilo kojih drugih ciljeva podržala varijantska polarizacija na našem tlu (što bi podrazumijevalo, valjda, i ekavizaciju bosanskohercegovačkih Srba i slične postupke prema jeziku ovdašnjih Hrvata); ako bi se, dakle, takva polarizacija podržala, Muslimani, koji takođe, govore i pišu hrvatskosrpskim, odnosno srpskohrvatskim književnim jezikom i koji su, preko svojih pisaca i kulturnih radnika, doprinijeli njegovom bogaćenju i izgrađivanju, bili bi prisiljeni da se opredjeljuju. A to je opet jedan vid nacionalne asimilacije (na lingvističkom i kulturnom planu). Prihvatanje teze da svaki narod u nas MORA imati svoj poseban književni jezik direktno je negiranje muslimanske nacionalne posebnosti.

Varijantska polarizacija, dalje, nužno bi doprinijela dezintegraciji bosanskohercegovačke kulture, a školstvo – u dosljednom provođenju varijantske podijeljenosti – moralo bi biti razdvojeno: s dva programa, dvije stručne terminologije, s različitim udžbenicima itd. Imali bismo, dakle, neku vrstu »nacionalnih« škola, što je veoma slično konfesionalnom školstvu u XIX stoljeću. U krajnjoj konsekvenci, takva politika vodila bi nas dezintegraciji i negiranju suvereniteta SR Bosne i Hercegovine.

Zalaganje za »prava varijanata« u BiH direktan je izraz paternalističkog odnosa prema našoj Republici i kulturi njenih naroda. Mi prava varijanata uvažavamo kada je riječ o književnojezičkoj praksi u SR Srbiji i Hrvatskoj. Uostalom, ta se prava već realizuju u savezanim organima, bez obzira na to što dvovarijantska rješenja ne odgovaraju predstavnicima BiH, kojima se preko skupštinskih materijala nudi opredjeljivanje za istočnu ili zapadnu varijantu. Ali na našem tlu, u BiH, varijante kao relativno izgrađeni sistemi, koji žele da funkcionišu kao posebni književni jezici – hrvatski i srpski, nemaju nikakvih svojih prava. U našoj sredini, u našoj Republici, puna prava imaju ljudi, građani – pojedinci, na slobodan izbor varijanata, odnosno na slobodnu upotrebu našeg književnog jezika u cjelini, uključujući tu i onaj mali procenat varijantno polariziranih elemenata. Prihvatanje prava na ravnopravan uticaj zapadne i istočne

varijante (koji bi se, u smislu dvojezičnosti, obezbijedio administrativnim intervencijama) bio bi politički pro-mašaj ravan negiranju samostalnosti BiH i priznavanju paternalizma. To bi, u isto vrijeme, značilo negiranje notornih lingvističkih činjenica, prije svega činjenice da BiH nije nikakva i ničija »lingvistička kolonija«.

IV

Otvorenost prema pozitivnim kulturnim i jezičkim uticajima iz svih republika i svih kulturnih središta našeg jezičkog područja – bitno je obilježje naše književno-jezičke politike. Time se, takođe, omogućuje stalno bogaćenje i razvijanje naše kulture i našeg književno-jezičkog izraza. Svako zatvaranje bilo bi znak slabosti i siguran put u osiromašivanje jezičkih izražajnih mogućnosti. Takvo zatvaranje bilo bi, uostalom, i nemoguće.

Naša otvorenost prema drugim kulturnim središtima srpskohrvatskog područja treba da se ogleda i u slobodnoj fluktuaciji kulturnih vrijednosti, u strogoj zabrani »prevođenja«, odnosno adaptiranja književnih djela, autorizovanih izjava i slično.

Ravnomjernim prezentiranjem kulturnih (a posebno književnih) vrijednosti svih naših naroda u originalu, škola može takođe doprinijeti širenju pozitivnih jezičkih uticaja i bogaćenju kulture izražavanja učenika.

Naša otvorenost prema pozitivnim kulturnim uticajima ne znači, međutim, i otvorenost prema paternalističkim tendencijama, prema nastojanjima da se u Bosni i Hercegovini ostvari dvojezičnost, da dođe do kulturne dezintegracije, a samim tim dovodi u pitanje suverenitet i samostalnost naše Republike.

V

Autohtone književnojezičke i kulturne vrijednosti, posebno one koje su zajedničke svim narodima Bosne i Hercegovine (a to je, kad je u pitanju književni jezik i jezik uopće gotovo sve ono što je nastalo i razvilo se na našem tlu) značajan su kohezioni faktor i osnova našeg kulturnog zajedništva. Na tome treba insistirati kao na

jednom od obilježja naše posebnosti i osobenosti, ali ne u smislu zatvaranja ili negiranja raznolikosti koje u nas postoje kao obilježja svake nacije posebno. U književnom jeziku njegovanje autohtonih vrijednosti i obilježja znači sprečavanje varijantske polarizacije. U isto vrijeme utvrđivanje autohtonih jezičkih elemenata predstavlja polaznu osnovu za rješavanje problema u vezi s upotrebom književnog jezika kao kolektivnog izraza (jezika administracije, zakonodavnih organa, i sl.). Da bi se utvrdilo pravo stanje u savremenom književnom jeziku u Bosni i Hercegovini, njegov odnos prema dijalekatskoj bazi kulturnom i književnom nasljeđu, pa i spontanim, odnosno nasilnim uticajima sa strane, trebalo bi organizovati veoma širok naučnoistraživački rad. Tek na osnovu rezultata toga rada, moći će se riješavati i riješiti mnoga značajna pitanja našeg književnog jezika.

VI

U Zaključcima Sarajevskog simpozijuma posebno je naglašen sljedeći stav:

»Svaki građanin Bosne i Hercegovine ima puno individualno pravo na vlastiti izbor izražajnih mogućnosti našeg književnog jezika u cjelini (uključujući tu slobodnu upotrebu svih oblika – bez obzira na varijantsku markiranost). Sloboda izbora obuhvata pravo na izbor svih mogućnosti koje pruža naša standardna hrvatsko-srpska-srpskohrvatska jezička norma, pa i pravo opredjeljenja za jednu od postojećih književnojezičkih normi zapadne i istočne varijante u njihovom čistom obliku.«

Ovaj stav je osnov jezičke slobode u našoj sredini i on bi trebalo da garantuje punu individualnu slobodu izbora jezičkih izražajnih sredstava kad se književni, naučni radnici, žurnalisti, društveni radnici i drugi građani pojavljuju u jezičkoj komunikaciji ili usmenom i pismenom izražavanju kao pojedinci, kad govore u svoje ime odnosno kad potpisuju svoje tekstove. I niko, pogotovo lektori i korektori, urednici u redakcijama i drugi, nema pravo da im nameću SVOJ IZBOR. Takav stav

usvojio je još 1968. godine IK CK SKBiH, u čijem saopštenju stoji, pored ostalog, i sljedeće:

»Izvršni komitet smatra da je svako umjetno favorizovanje ove ili one jezičke varijante, ili njihovih osobina, bilo od koga, ili bilo kome, povreda prava svakog čovjeka na slobodan izbor i upotrebu izražajnih mogućnosti i pisma (latinice i ćirilice), kako u svakodnevnoj upotrebi tako i u nauci, publicistici i sredstvima javnog informisanja.«

Ostvarivanje ovih stavova u ovom je trenutku jedan od najvažnijih zadataka svih progresivnih snaga (političkih i kulturnih) u BiH. Jer, u tom pogledu, i pored proklamovanih sloboda, ima još uvijek dosta problema, a javljaju se ponegdje i veoma krupni i nedopustivi ekscesi.

Punim ostvarivanjem jezičke slobode u individualnom izboru (u granicama koje ne ugrožavaju tuđa prava i tuđe slobode) naša višenacionalna zajednica dobiće mnogo.

Prije svega, svaki će se građanin osloboditi pritiska koji rađaju nezadovoljstvo i prkose. Svako će se osjetiti da je svoj na svome i time će se likvidirati povod za paternalističke intervencije iz drugih sredina, što je unosilo nervozu i dovođilo do ekscesa.

Ovakvim nastojanjima suprotstavljaju se, međutim, snage kojima je stalo do toga da se jezički elementi što više nacionalno markiraju i da se takvom polarizacijom dovede do dvojezičkog stanja sa svim posljedicama koje direktno ugrožavaju bratstvo i ravnopravnost naroda u Bosni i Hercegovini.

Individualne slobode izbora iskorištavaju se u nas ponegdje da bi se ostvario varijantski uticaj u općem književnom jeziku, tj. jeziku u službenoj upotrebi. Ovakvi postupci, međutim, takođe su jedan vid nametanja i stoga se ni u kom slučaju ne mogu prihvatiti kao metod i praksa.

Da bi se uklonile neželjene posljedice pogrešno shvaćene jezičke slobode, potrebno je, u što kraćem vremenu, razmotriti, naučno osvijetliti i riješiti problem književnog jezika u službenoj upotrebi. To svakako, neće biti lak i jednostavan poduhvat, ali bez rješenja tog problema jezička sloboda u našoj sredini mogla bi se iz-

roditi u jezičku netoleranciju sa nesagledivim posljedicama.

VII

Rješavanje pitanje književnog jezika u Bosni i Hercegovini dugoročan je zadatak (koji implicira permanentno društveno-političko i naučno angažovanje) i stoga se nikako ne bi smjelo pretvarati u kampanju, u temu koja će se ponovo stavljati na dnevni red prilikom izbivanja različitih ekscesa u toj oblasti.

Stoga treba odmah izraditi dugoročne i kratkoročne programe aktivnosti – s jasno određenim ciljevima i sadržajima, s predviđenom organizacijom, ocjenom kadrovskih potencijala kojima trenutno raspolažemo (i koje bi, eventualno, trebalo okupiti) i s naznačenim izvorima finansiranja.

U programe aktivnosti trebalo bi svakako unijeti sljedeće:

1. Usvajanje i političko verifikovanje osnovnih principa naše književnojezičke politike i provođenje jezičke slobode (individualne slobode izbora jezičkih izražajnih sredstava) u svim oblastima naše društvene djelatnosti.

2. Puno ostvarenje Zaključaka Simpozijuma o jezičkoj toleranciji u školama (u vezi s ravnopravnošću pisma, terminologijom, dvojnim nazivom jezika i dr.).

3. Rješavanje problema u vezi s književnim jezikom u »zvaničnoj« upotrebi, tj. u zakonodavstvu, u žurnalistici i uopće sredstvima javnog informisanja, u administraciji (službena prepiska, razne tiskanice i sl.) itd.

ZAKLJUČAK

Na osnovu svega izloženog ističemo:

1. Književni jezik, kao instrument društvene komunikacije i osnova nacionalne književnosti i kulture, značajan je društveni i kulturološki fenomen. U našoj višenacionalnoj zajednici (u kojoj se kulture triju naroda: Hrvata, Muslimana i Srba izražavaju jednim knji-

ževnim jezikom) rješavanje književnojezičkih problema mora se povezivati s usklađivanjem međunacionalnih odnosa i stoga za nas ima i praktično-politički značaj.

2. U razmatranju književnojezičke situacije u Bosni i Hercegovini treba polaziti:

- a) od utvrđenih lingvističkih činjenica i
- b) od postojeće društveno-političke konstelacije i interesa svih naroda koji zajednički žive u ovoj Republici.

3. Na ovoj osnovi izgrađena je su sljedeća načela književnojezičke politike:

- a) prihvatanje hrvatskosrpskog, odnosno srpskohrvatskog književnog jezika kao jednog jezika sa svim raznolikostima i varijantnim razlikama;

- b) otvorenost prema pozitivnim kulturnim i jezičkim uticajima iz svih republika i svih kulturnih središta našeg jezičkog područja;

- c) njegovanje autohtonog bosanskohercegovačkog književnojezičkog izraza, koji je zajedničko blago svih naroda Bosne i Hercegovine;

- d) puna sloboda individualnog izbora jezičkih izražajnih sredstava, bez obzira na njihovu varijantsku markiranost u drugim sredinama.

Polazeći od ovih načela, prihvatamo kao jedino moguća u našoj sredini sljedeća rješenja:

1. Naziv jezika u službenoj upotrebi obavezno je dvočlan: srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski. Oba naziva potpuno su ravnopravna.

2. Oba pisma (ćirilica i latinica) su ravnopravna.

3. Građani Bosne i Hercegovine, bez obzira na nacionalnu pripadnost, imaju punu individualnu slobodu izbora naziva jezika, pisma, izgovora i drugih izražajnih sredstava.

4. Ograničavanje individualne slobode izbora ili zloupotreba te slobode, u smislu nametanja osobina ove ili one varijante, odnosno borba za varijantsku »prevlast« u Bosni i Hercegovini, ili ostvarivanje dvovarijantske, odnosno dvojezičke polarizacije, remeti međunacionalnu harmoniju u našoj sredini, onemogućuje slobodan razvoj kultura naroda naše Republike, siromaši književnojezički izraz i stoga će naići na odlučan otpor progresivnih društvenih snaga u SRBiH.

5. Zaključci Simpozijuma o jezičkoj toleranciji u nastavi predstavljaju osnovu za rješavanje konkretnih jezičkih problema u ovoj oblasti i stoga treba preduzeti potrebne mjere da se ti zaključci ostvaruju.

6. Zajednički život i zajedničke institucije (društvene, političke i druge) zahtijevaju normiranje književnog jezika kao kolektivnog sredstva izražavanja u službenoj upotrebi: u školama, administraciji, sredstvima javnog informisanja i dr.

Utvrđivanje standardnog bosanskohercegovačkog književnojezičkog izraza treba da bude rezultat šireg društvenog dogovora na osnovu prethodnih sociolingvističkih ispitivanja.

Osnovu općestandardnog jezičkog izraza u službenoj upotrebi SRBiH čine ijekavski književni izgovor i druge autohtone jezičke osobine.

Radi potpunijeg utvrđivanja bosanskohercegovačkog standardnog jezičkog izraza potrebno je dati punu podršku inicijativama:

– da se formira institut za savremeni srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski jezik, sa zadatkom da – zajedno sa postojećim stručnim institucijama i uz pomoć zainteresovanih društveno-političkih organizacija – pokrene sistematski naučnoistraživački rad i time osigura stručnu argumentaciju za normiranje kolektivnog književnojezičkog izraza u administraciji, sredstvima javnog informisanja i drugim javnim institucijama u SR-BiH;

– da se razmotri kadrovska struktura (s posebnim osvrtom na nacionalni sastav) u svim institucijama koje neposredno utiču na stvaranje standardnog jezičkog izraza u Bosni i Hercegovini (katedre za jezik i književnost na Filozofskom fakultetu i pedagoškim akademijama, lektorska i urednička služba u sredstvima javnog informisanja, u Zavodu za izdavanje udžbenika i drugim izdavačkim preduzećima itd.);

– da se otvori mogućnost svestrane saradnje sa stručnim institucijama u oblasti lingvistike na cijelom hrvatskosrpskom, odnosno srpskohrvatskom jezičkom području radi obavljanja istraživačkih poslova od zajedničkog interesa u rješavanju aktuelnih književno-jezičkih problema u nas.

Sarajevo, 11. februara 1971. godine

Književnojezička politika u vaspitno-obrazovnoj djelatnosti u SR Bosni i Hercegovini razmatrana je na sjednici Prosvjetno-kulturnog vijeća Skupštine SR Bosne i Hercegovine, održanoj 26. jula 1971. godine, kada su doneseni Zaključci o književnojezičkoj politici u vaspitno-obrazovnoj djelatnosti.)*

*) »Mostarsko savjetovanje o književnom jeziku«
str. 217-227

I

Principi književnojezičke politike, formulisani u Zaključcima Simpozijuma o jezičkoj toleranciji u nastavi i u dokumentu društveno-političkih organizacija »Književni jezik i književnojezička politika u Bosni i Hercegovini«, konstruktivna su osnova za rješavanje pitanja upotrebe književnog jezika u oblasti obrazovanja i kulture, kao i svim oblastima društvenog života u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini.

Poštujući individualnu slobodu učenika u nastavi pri izboru izražajnih jezičkih sredstava, ove principe dužne su da sprovode u život sve radne organizacije u oblasti osnovnog i srednjeg obrazovanja, visokoškolske ustanove za obrazovanje nastavnika i ostale odgojno obrazovne ustanove, izdavačka preduzeća koja se bave izdavanjem udžbenika i štampanog didaktičkog materijala za potrebe učenika, prosvjetno-pedagoški zavodi, kao i službe i organi nadležni za poslove obrazovanja i vaspitanja.

II

U ostvarivanju načela književnojezičke politike značajnu ulogu ima nastava u ustanovama osnovnog, srednjeg i visokoškolskog obrazovanja (posebno u visokoškolskim institucijama za obrazovanje nastavnika). Tako su te ustanove dužne da posvećuju posebnu pažnju njegovanju kulture izražavanja i bogaćenju jezika svojih učenika, odnosno studenata, a naročito razvija-

nju duha jezičke tolerancije – s obzirom na dužnost njegovanja bratstva i jedinstva naroda koji žive u Bosni i Hercegovini i obezbjeđenja nesmetanog razvitka njihovih kultura.

III

Škole i druge ustanove u području obrazovanja obavezne su na sljedeće:

1. Upotrebu dvočlanog naziva jezika srpskohrvatski–hrvatskosrpski. Oba su ova naziva ravnopravna.

U nastavnim programima, udžbenicima i školskim tiskanicama upotrebljava se dvočlani naziv našeg jezika.

2. Ravnopravnu primjenu oba pisma (ćirilice i latinice).

Udžbenici i priručnici, namijenjeni učenicima osnovnih i srednjih škola, treba da se štampaju ravnomjerno na oba pisma. Školska nastava, u prvom redu u osnovnoj školi, treba da osposobi sve učenike da se jednako služe i latiničkim i ćiriličkim pismom. To ne može biti samo obaveza nastavnika maternjeg jezika, nego i razrednih učitelja, kao i svih nastavnika ostalih predmeta.

Svi nastavnici osnovne škole i nastavnici hrvatskosrpskog, odnosno srpskohrvatskog jezika, u srednjim školama obavezni su da se na časovima naizmjenično služe ćiriličkim i latiničkim pismom.

3. Nastava u ustanovama osnovnog i srednjeg obrazovanja izvodi se na ijekavskom književnom izgovoru.

Svi nastavnici razredne i predmetne nastave u osnovnoj školi, kao i nastavnici srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika, u srednjim školama izvode nastavu ijekavskim književnim izgovorom.

Katedre za maternji jezik na Filozofskom fakultetu i pedagoškim akademijama, te prosvjetno-pedagoška služba, treba da se kadrovski ojačaju i organizuju permanentnu stručnu pomoć svim nastavnicima u osnovnim i srednjim školama, tamo gdje je to neophodno potrebno.

Ijekavskim književnim izgovorom obavezno se štampaju svi udžbenici i priručnici namijenjeni učenicima.

ma osnovnih i srednjih škola u Bosni i Hercegovini, kao i školske tiskalice.

4. U nastavnoj praksi, u udžbenicima i priručnicima, namijenjenim učenicima, primjenjuje se dvojna terminologija.

Dvojna terminologija obavezno se unosi u nastavne planove i programe.

Izdavačke kuće, koje se bave objavljivanjem udžbenika i literature, dužne su da u sva naredna izdanja udžbenika u osnovne i srednje škole u Bosni i Hercegovini uvrste dvojnu terminologiju na način koji će najbolje izražavati ravnopravnost i osigurati savladavanje oba terminološka sistema što nije izraz samo otvorenosti prema kulturama drugih centara hrvatskosrpskog odnosno srpskohrvatskog jezičkog područja, nego i baza za dalje obrazovanje i uspješniji studijski rad učenika iz Bosne i Hercegovine.

I nastavnici u školama dužni su (u okviru svojih predmeta) da upoznaju učenike sa terminima koji se upotrebljavaju na čitavom našem srpskohrvatskom, odnosno hrvatskosrpskom jezičkom području, te da se i sami služe dvojnou terminologijom.

5. U skladu sa potrebom njegovanja autohtonih jezičkih vrijednosti, što je jedan od bitnih principa književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini, nastavnicima se preporučuje da svoj jezički izraz prilagođavaju jezičkom osjećanju sredine u kojoj rade u granicama književnojezičke pravilnosti.

6. Da bi se što brže i što efikasnije ostvarila jezička tolerancija i podigao nivo jezičke kulture budućih nastavnika na svim visokoškolskim ustanovama, koje se bave obrazovanjem nastavnog kadra, treba za sve studente, bez obzira na struku, postepeno stvarati uslove za obezbjeđenje nastave kulture izražavanja s osnovama savremenog književnog jezika, i to na nivou lektorata.

IV

Kako bi se utvrđena književnojezička politika u SRBiH permanentno ostvarivala i kako bi se osiguralo naučno praćenje i produbljivanje te politike, obavezuju se nadležni organi, a posebno Republički savjet za ko-

ordinaciju naučnih djelatnosti, da u toku ove godine izvrše sve pripreme za osnivanje Instituta za savremeni jezik. Zadatak tog instituta bio bi da, zajedno sa postojećim stručnim institucijama i uz pomoć zainteresovanih društveno-političkih organizacija pokrene sistematski naučnoistraživački rad i time osigura stručnu argumentaciju za normiranje kolektivnog književno-jezičkog izraza u školama, u administraciji, sredstvima javnog informisanja i drugim javnim institucijama u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini.

V

O realizaciji i konkretizaciji ovih zaključaka staraće se Republički sekretarijat za obrazovanje i kulturu i drugi nadležni organi za obrazovanje i odgoj u Republici.

VI

Na kraju, Prosvjetno-kulturno vijeće poziva sve radne organizacije u oblasti obrazovanja, kao i sve druge institucije, vezane za rad u nastavi, da sa svom ozbiljnošću i odgovornošću, pristupe sprovođenju ovih Zaključaka, imajući u vidu svu složenost ovog pitanja, posebno u realizaciji Zaključaka putem praktičnih rješenja.

*Na savjetovanju o realizaciji Zaključaka Simpozijuma o jezičkoj toleranciji i dokumenata društveno-političkih organizacija i Skupštine SRBiH o književnom jeziku i književnojezičkoj politici u Bosni i Hercegovini, održanog u Mostaru od 22. do 24. oktobra 1973. godine, doneseni su sljedeći Zaključci.**

*) »Mostarsko savjetovanje o književnom jeziku«, str. 197-199

ZAKLJUČCI O PROVOĐENJU KNJIŽEVNOJEZIČKE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI

Na Savjetovanju, održanom u Mostaru 22, 23. i 24. oktobra 1973. godine, više od stotine jezičkih stručnjaka, prosvjetnih radnika i predstavnika društveno-političkih organizacija, stručnih i profesionalnih udruženja, radnih organizacija u oblasti nauke, kulture i javnog obavještavanja, raspravljalo je o provođenju Zaključaka Simpozijuma o jezičkoj toleranciji i dokumenta društveno-političkih organizacija i Skupštine SR-BiH o književnom jeziku i književnojezičkoj politici u Bosni i Hercegovini, te osnovnim zadacima naučnoistraživačkih, stručnih i drugih organizacija u ovom području.

Obavještavajući javnost o svojim ocjenama i stavovima, učesnici Savjetovanja vjeruju da će na taj način doprinijeti daljem razvijanju, pravilnom tumačenju i dosljednoj primjeni načela književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini.

I

Prosvjetni, naučni kulturni i društveni radnici, okupljeni na savjetovanju, izražavaju svoje zadovoljstvo što je Zaključke Simpozijuma o jezičkoj toleranciji iz 1970. godine široko prihvatila i podržala naša javnost, što su oni dokumentima društveno-političkih organizacija i Skupštine SRBiH potvrđeni i što su ugrađeni u školske programe, propise i Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine.

Učesnici Savjetovanja posebno pozdravljaju:

1) proklamovanje principa književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini:

– principa srpskohrvatskog jezičkog i književnojezičkog zajedništva;

– principa otvorenosti prema pozitivnim kulturnim i jezičkim uticajima iz svih republika i svih kulturnih sredina našeg jezičkog područja;

– principa njegovanja autentičnih književnojezičkih vrijednosti, koje su zajedničko blago svih naroda Bosne i Hercegovine;

– principa pune individualne slobode izbora jezičkih izražajnih sredstava i pisama,

Prihvatajući ih kao sigurnu osnovu za rješavanje književnojezičkih problema u Bosni i Hercegovini;

2. osnivanje instituta za jezik u Sarajevu, kao jednu od najznačajnijih tekovina Simpozijuma;

3. pozitivna nastojanja i napore naučnih i prosvjetnih ustanova, kao i naučnih, prosvjetnih i društvenih radnika, da se zaključci o književnom jeziku i književnojezičkoj politici u BiH dosljedno provedu u život;

4. razumijevanje za specifičnost društvene i književnojezičke situacije u BiH i podršku proklamovanim principima u našoj republici, koju je izrazila progresivna društvena javnost na cijelom hrvatskosrpskom jezičkom području i u SFRJ.

Učesnici Savjetovanja takođe konstatuju da – i pored zapaženih rezultata i svestrane podrške – nije učinjeno sve što je bilo potrebno da se Zaključci Simpozijuma i drugih dokumenata o književnom jeziku i književnojezičkoj politici u BiH šire obrazlože i objasne, pa je stoga i u njihovom ostvarivanju bilo nedopustive sporosti, a u nekim slučajevima i nedosljednosti.

II

Razmatrajući realizaciju zaključaka o nazivu jezika, ravnopravnosti pisama, književnom izgovoru, školskoj terminologiji i slobodi izbora jezičkih izražajnih sredstava, učesnici Savjetovanja zaključili su sljedeće:

1) Potrebno je i dalje insistirati na dosljednom provođenju u život zaključaka o obaveznoj primjeni

jednog od dva dvočlana naziva jezika: srpskohrvatski ili hrvatskosrpski – u službenoj upotrebi.

2) Posebno treba nastojati da se ostvaruje ravnopravnost dvaju pisama, jer je utvrđeno da dosadašnji rezultati u tom području ne zadovoljavaju.

3) U realizaciji zaključaka o ijekavskom izgovoru postignut je značajan napredak (u udžbeničkoj literaturi, školskoj praksi i sredstvima javnog obavještanja), ali se i dalje osjeća potreba njegovanja i izgrađivanja kulture ijekavskog književnog izgovora u BiH.

4) I u primjeni dvojne terminologije takođe su postignuti stanoviti rezultati, naročito u udžbeničkoj literaturi. Osjeća se potreba da se školska terminologija stručno obradi kako bi se omogućila potpuna realizacija ovog zaključka.

5) I pored jasno proklamovanog principa slobode individualnog izbora jezičkih izražajnih sredstava i pisama, još uvijek ima nesporazuma i sukoba zbog ograničavanja te slobode – na jednoj, i zloupotrebe individualne slobode izbora – na drugoj strani. Stoga je potrebno ponovo istaći nužnost pravilnog shvatanja principa jezičke tolerancije u našoj sredini.

III

Na osnovu uvodne riječi, referata, koreferata i diskusije, u kojima je kritički ocijenjen dosadašnji rad na realizaciji Zaključaka Simpozijuma o jezičkoj toleranciji i drugih dokumenata o književnom jeziku i književnojezičkoj politici u BiH, učesnici Savjetovanja smatraju da je u daljem radu potrebno ostvariti sljedeće zadatke:

– Razvijati sistematski i intenzivan naučnoistraživački rad – radi izučavanja kompletne jezičke problematike u BiH. U tom smislu potrebno je istraživati standardni jezički izraz u BiH i njegove specifičnosti, istoriju tog izraza, njegovu dijalekatsku podlogu i dijalekatsku razuđenost. Samo na osnovu novih naučnih saznanja moguće je unaprijediti našu jezičku misao i prevladavati sadašnje teškoće.

– Sistematski raditi na podizanju nivoa lingvističkog obrazovanja nastavnika jezika i jezičke kulture, posebno kulture ijekavskog izgovora, svih nastavnika, te

opće pismenosti, kulture usmene riječi u oblasti obrazovanja, javnog obavještanja, administracije i drugih područja društvenog života.

– Osigurati uvjete za kadrovski razvoj u oblasti lingvistike.

IV

Institut za jezik i književnost u Sarajevu odgovoran je za organizaciju istraživačkog rada, pa je, u tom smislu, dužan da ostvari saradnju sa drugim naučnim i pedagoškim institucijama u području lingvistike u BiH.

Sve ostale zadatke dužni su ostvarivati:

– prosvjetno-pedagoška služba, stručna udruženja nastavnika, radne organizacije u sredstvima javnog obavještanja, sve ustanove u oblasti obrazovanja i kulture, a posebno visokoškolske ustanove za obrazovanje nastavnika.

V

Učesnici Savjetovanja smatraju da je nužno održati savjetovanja u književnojezičkoj politici u Bosni i Hercegovini u svim općinskim centrima za sve prosvjetne radnike, radnike u oblasti kulture, sredstava javnog obavještanja i organa uprave. Ova savjetovanja treba da organiziraju prosvjetno-pedagoška služba i zajednice za obrazovanje, uz pomoć Instituta za jezik i književnost u Sarajevu.

VI

Referate, saopćenja i izvode iz diskusija sa Savjetovanja treba objaviti u dnevnoj štampi i stručnim časopisima, na radiju i televiziji. Redakciju tekstova obaviće Institut za jezik i književnost u Sarajevu.

U Mostaru, 24. X 1973. godine

Učesnici Savjetovanja

Izvršni komitet Predsjedništva Centralnog komiteta Saveza komunista Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj 12. decembra 1974. godine razmatrao je neke aspekte ostvarivanja zaključaka 53. sjednice Centralnog komiteta, posebno aktuelna idejno-politička pitanja realizacije književno-jezičke politike u SR Bosni i Hercegovini. Sjednici su, pored članova Izvršnog komiteta, prisustvovali i predstavnici drugih društveno-političkih organizacija, državnih i samoupravnih organa Republike, kao i predstavnik Instituta za srpskohrvatski odnosno hrvatskosrpski jezik u Sarajevu.

Izvršni komitet je konstatovao da se već dugo vremena pitanja jezika, književno-jezičke politike i prakse na srpskohrvatskom, odnosno hrvatskosrpskom jezičkom području, javljaju ne samo kao lingvističko-teorijska, već i kao značajna društveno-politička pitanja. S tim u vezi konstatovano je da se u rješavanju otvorenih problema iz ove oblasti u narednom periodu, pored stručnih i naučnih institucija, treba još aktivnije da angažuju i društveno-političke organizacije, državni i samoupravni organi.

I

Razmatrajući idejno-političke aspekte sadašnje situacije u području lingvistike u Bosni i Hercegovini, a posebno u primjeni utvrđenih stavova u dokumentu »Književni jezik i književno-jezička politika u Bosni i Hercegovini«, Izvršni komitet je zaključio da su u provođenju usvojene politike, čijem utvrđivanju su prethodile brojne stručne, naučne i političke rasprave, postignuti značajni rezultati. Oni se ogledaju u sve boljoj organizaciji naučnoistraživačkog rada, u osposobljavanju nadležnih institucija da se studioznije bave pitanjima književno-jezičke politike, u sve potpunijoj primjeni usvojenih stavova u sredstvima javnog informisanja, u izdavačkoj djelatnosti, a posebno u izdavanju udžbenika, u nastavi osnovnih i srednjih škola, u sve većem osposobljavanju prosvjetnih radnika za pravilan prilaz pita-

njima jezika i jezičke prakse, u organizovanju nastave na maternjem jeziku za pripadnike narodnosti itd.

Pozitivna kretanja u ovoj oblasti pratila su i određena nerazumijevanja, pa i izvjesna nastojanja da se uspori ostvarivanje utvrđenih principa književno-jezičke politike i da se devalvira značaj borbe Saveza komunista Bosne i Hercegovine i drugih društvenih organizacija i organa u tom pravcu.

Izvršni komitet je konstatovao da još uvijek nisu iskorištene sve mogućnosti da se suština književno-jezičke politike u Bosni i Hercegovini što potpunije afirmiše u svim oblastima društvenog života, u organima državne uprave, u pojedinim informativnim sredstvima i glasilima, u dijelovima izdavačkih djelatnosti, pa čak u nekim sredinama ni u nastavi, posebno u osnovnim i srednjim školama. Zbog toga je istaknuta neophodnost da se komunisti u ovim oblastima još više založe za dosljednu primjenu utvrđenih principa, čime će se doprinosti odstranjivanju slabosti, koje se, ponekad, javljaju i zbog nepoznavanja suštine književno-jezičke politike u Bosni i Hercegovini.

Nemaran odnos prema ovim pitanjima i zapostavljanje njihove aktuelnosti u praksi, tj. u primjeni utvrđenih principa o jeziku, može se negativno reflektovati i na područje nacionalnih odnosa, što su ranije iskorištavale i što i ubuduće mogu iskorištavati nacionalistički elementi za svoje djelovanje.

Naročito je naglašena potreba okupljanja svih stvaralačkih snaga i naučnih i nastavno-naučnih institucija u oblasti lingvistike (Institut za jezik i književnost, odsjek, odnosno katedre za naš jezik na Filozofskom fakultetu i pedagoškim akademijama, prosvjetno-pedagoški zavodi i dr) na daljem proučavanju jezika, a posebno, na utvrđivanju standardnojezičkog izraza u kolektivnoj upotrebi u Bosni i Hercegovini.

Samo zajedničkim radom, uz kadrovsko jačanje pomenutih institucija jezičkim stručnjacima koji posjeduju i stvaralačke sposobnosti, odgovarajuće lingvističko obrazovanje i progresivno društveno opredjeljenje, mogu se ostvariti krupni društveni i stručni zadaci u ovoj oblasti.

II

U dokumentu »Književni jezik i književno-jezička politika u Bosni i Hercegovini« posebno je istaknuta potreba utvrđivanja bosanskohercegovačkog književno-jezičkog standardnog izraza. O tome je u 6. tački zaključnog dijela dokumenta rečeno:

»Zajednički život i zajedničke institucije – društvene, političke i druge – zahtijevaju normiranje književnog jezika kao kolektivnog sredstva izražavanja u službenoj upotrebi: u školama, administraciji, sredstvima javnog informisanja i dr.

Utvrđivanje standardnog bosanskohercegovačkog književnojezičkog izraza treba da bude rezultat šireg društvenog dogovora na osnovu prethodnih sociolingvističkih ispitivanja«.

I dalje:

»Radi potpunijeg utvrđivanja bosanskohercegovačkog standardnog jezičkog izraza potrebno je dati punu podršku inicijativama:

– da se formira institut za savremeni srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski jezik sa zadatkom da – zajedno sa postojećim stručnim institucijama i uz pomoć zainteresovanih društveno-političkih organizacija – pokrene sistematski naučno-istraživački rad i time osigura stručnu argumentaciju za normiranje kolektivnog književnojezičkog izraza u administraciji, sredstvima javnog informisanja i drugim javnim institucijama u SR Bosni i Hercegovini...«.

Na proširenoj sjednici Izvršnog komiteta Predsjedništva Centralnog komiteta Saveza komunista Bosne i Hercegovine naglašeno je da je u stvaranju preduslova za rad na utvrđivanju bosanskohercegovačkog standardnog izraza u kolektivnoj upotrebi, kao i u samom radu, bilo nepotrebnog odugovlačenja, pa se u tom značajnom stručnom i društvenom poslu izgubilo dosta vremena.

Takođe je istaknuto da i nedefinisana standardno-jezička situacija u Bosni i Hercegovini izaziva u nekim sredinama razne sukobe sa političkom pozadinom, u čijoj osnovi često stoji težnja za varijantskom prevlašću u kolektivnom jezičkom izrazu Bosne i Hercegovine. Takva situacija izaziva i stalne pritiske sa strane s eviden-

tnim paternalističkim tendencijama, bilo da ih nose nacional-separatisti, bilo nacional-unitaristi.

Zbog svega toga, Izvršni komitet Predsjedništva Centralnog komiteta Saveza komunista Bosne i Hercegone ističe:

1. Nužno je i dalje voditi upornu borbu za dosljednu primjenu principa književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini i donesenih zaključaka o ravnopravnosti pisama, i ijekavskom izgovoru u kolektivnoj upotrebi (u školskoj nastavi, administraciji, sredstvima javnog informisanja itd.), primjeni dvojne terminologije u školama SRBiH, o obaveznoj upotrebi dvočlanog naziva jezika, o afirmaciji pune slobode individualnog izbora jezičkih izražajnih sredstava i pisama.

Komunisti se moraju boriti protiv svih eventualnih pokušaja da se pitanja jezika, jezičke prakse i primjene usvojenih principa, iskorištavaju za nacionalističko djelovanje i nacionalno antagoniziranje u bilo kojoj sredini. U tom smislu potrebno je pružiti organizovan otpor zloupotrebama individualne slobode izbora jezičkog izraza, kao i svim manipulacijama i špekulacijama u vezi sa jezikom i pismom i voditi energičnu političku akciju protiv svih ekscesa u toj oblasti.

2. Potrebno je ubrzati obavljanje stručnih i društvenih poslova u vezi sa naučnim utvrđivanjem i društveno-političkim određivanjem bosanskohercegovačkog standardnojezičkog izraza u kolektivnoj upotrebi i s tim u vezi:

– pružiti punu podršku naporima Instituta za jezik i književnost u Sarajevu u njegovanju naučnog podmlatka, okupljanju progresivnih lingvističkih snaga na realizaciji programa naučno-istraživačkog rada, čiji je cilj obezbjeđivanje stručne argumentacije za normiranje kolektivnog standardnojezičkog izraza u administraciji, sredstvima javnog obavještanja i drugim javnim institucijama u SRBiH, daljoj razradi principa književnojezičke politike i širenju jezičke kulture, podizanju nivoa lingvističkog obrazovanja, te zbog toga ovu instituciju materijalno i kadrovski osposobljavati za izvršavanje složenih zadataka;

– osnovati komisiju za koordinaciju rada na ovim pitanjima, koju bi sačinjavali stručnjaci iz oblasti lin-

gvistike i društveno-politički radnici. Institut za jezik i književnost obavljao bi stručni i tehnički dio posla za potrebe komisije.

U sklopu tih aktivnosti potrebno je razmotriti problem upotrebe bosansko-hercegovačkog standardno-jezičkog izraza u praksi Skupštine SFRJ, drugih institucija od zajedničkog interesa i saveznih sredstava javnog obavještanja, te predložiti rješenja koja će, u okviru sadašnjih mogućnosti i prema stepenu dosadašnjih naučnih saznanja o tom izrazu, osigurati ravnopravnost bosanskohercegovačkog standardnojezičkog izraza s ostalim standardnojezičkim izrazima srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika.

3. Budući da na srpskohrvatskom jezičkom području kao cjelini nisu pronađena rješenja koja bi, u pogledu upotrebe standardnog jezika i ravnopravnosti standardnojezičkih izraza, zadovoljila sve sredine i sve republike, a i s obzirom na neprihvatljivu praksu »prevodenja« u nekim sredstvima javnog obavještanja hrvatskosrpskog odnosno srpskohrvatskog jezičkog područja originalnih izjava, govora i slično, kao i s obzirom na neke druge otvorene zajedničke probleme, potrebno je i dati i podržati inicijative za razmatranje idejno-političkih pitanja u vezi sa standardnojezičkim problemima u socijalističkim republikama: Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji, kojom bi se prilikom razmijenila mišljenja o srpskohrvatskoj standardnojezičkoj problematici i, uz poštivanje specifičnosti, utvrdili idejno-politički stavovi za dalji rad u ovoj oblasti.

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina
 REPUBLICKI SEKRETARIJAT ZA OBRAZOVANJE I KULTURU
 Republička prosvjetna inspekcija
 S A R A J E V O

Broj: UP-II-06-616/14

Datum: 29/4-1974.

REPUBLICKI SEKRETARIJAT ZA
 OBRAZOVANJE I KULTURU
 Za Kolegij Sekretarijata

O V D J E

Opštinska prosvjetna inspekcija naredila je jednoj srednjoj školi da: "Upozna profesore srpskohrvatskog jezika, a preko istih i sve učenike škole, da su dužni na časovima srpskohrvatskog jezika naizmjenično primjenjivati oba pisma u školskim tekama, domaćim tekama i pismenim zadaćama /Treće poglavlje - stav 2. Zaključaka o književnojezičkoj politici u vaspitno-obrazovnoj djelatnosti u SRBiH"/".

Na gore naloženu mjeru škola je uložila žalbu u kojoj navodi da su nastavnici obavezni da se naizmjenično služe sa oba pisma, a ne i učenici i da to proizilazi iz stava 2. tačke 2. trećeg poglavlja Zaključaka koji glasi: "Svi nastavnici osnovne škole i nastavnici hrvatskosrpskog jezika u srednjim školama obavezni su da se na časovima naizmjenično služe ćirilskim i latinčkim pismom."

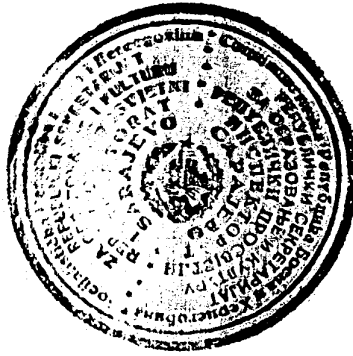
Republički prosvjetni inspektorat smatra da je prosvjetni inspektor pravilno postupio kada je naredio primjenu Zaključaka o književno-jezičkoj politici u vaspitno-obrazovnoj djelatnosti u SRBiH i da škola nije u pravu kada tvrdi da su samo nastavnici obavezni naizmjenično pisati oba pisma i da se ovo ne odnosi na učenike.

Naime, škola se poziva samo na stav 2. tačke 2. trećeg poglavlja Zaključaka, a ne i na ostale dijelove trećeg poglavlja Zaključaka, jer iz istih neosporno proizilazi da su škole obavezne na "Ravnopravnu primjenu oba pisma: ćirilice i latinice", te se to ne može protumačiti samo kao obaveza nastavnika srednjih škola, jer je neosporno da nastavnici srpskohrvatskog jezika u srednjim školama poznaju oba pisma, pa se ovo odnosi i na učenike srednjih škola na časovima srpskohrvatskog jezika, dok na časovima ostalih predmeta učenici mogu slobodno da upotrebljavaju pismo koje žele.

Napominjemo da su stavom 2. tačka 2. trećeg poglavlja svi nastavnici osnovne škole obavezni da se na časovima naizmjenično služe latinčkim i ćirilčkim pismom, pa ukoliko bi se protumačilo da su samo nastavnici, a ne i učenici, obavezni da se naizmjenično služe ćirilčkim i latinčkim pismom, došli bi u situaciju da učenici osnovne škole uče samo

jedno pismo, dok bi drugo zanemarili odnosno učenici bi završavali srednje škole, a da ne poznaju oba pisma.

Republički prosvjetni inspektorat smatra da se škole moraju pridržavati Zaključaka o književnojezičkoj politici u vaspitno-obrazovnoj djelatnosti u SRBIH, tj. u konkretnom slučaju svi nastavnici i učenici osnovnih škola i nastavnici srpskohrvatskog jezika u srednjim školama, te učenici srednjih škola, samo na časovima srpskohrvatskog jezika, obavezni su da se naizmjenično služe sa oba pisma, ali budući da smo saznali da je u Sekretarijatu bilo i drugačijih mišljenja smatramo da je neophodno da se o ovom važnom pitanju zauzme jedinstven stav i da se, možda, izda jedno objašnjenje školama i prosvjetnim inspektorima kako u budućee ne bi bilo dileme u sprovođenju gore citiranog dijela Zaključaka.

GLAVNI REPUBLIČKI
PROSVJETNI INSPEKTOR
Stevo Kovrlija

Stevo Kovrlija

*za nov konsultativni
Ključnik (Pispa)*

*Inspektorat u Beogradu
to zvanom
Kovrlija*

BOSANSKOHERCEGOVAČKI
SABOR KULTURE

ssrn bih

ZNAČAJAN PODSTICAJ KULTURNOM STVARALAŠTVU

U Sarajevu je 12. i 13. decembra 1974. godine održan Bosanskohercegovački sabor kulture.

Donosimo uvodna izlaganja predsjednika RK SSRN BiH i predsjednika Sazivačkog odbora Sabora Miće Rakića; predsjednika Republičke zajednice kulture dra Alojza Benca i predsjednika Pripremnog odbora Sabora Refika Hukića, te »Dogovor o osnovnim pravcima i zadacima samoupravnog razvoja kulture u BiH« — završni dokument Sabora i riječi u diskusiji Rodoljuba Čolakovića, Hamdije Pozderca i Milana Sipke.

Sa Bosanskohercegovačkog sabora kulture

ZAVRŠNI DOKUMENT SABORA

Dogovor o osnovnim pravcima i zadacima samoupravnog razvoja kulture u Bosni i Hercegovini

Sarajevu je, 12. i 13. decembra 1974. godine, od bosanskohercegovački sabor kulture, čiji su članovi: Republička konferencija socijalističkog saveza radnog naroda Bosne i Hercegovine, Centralni komitet Saveza komunista Bosne i Hercegovine, Republička konferencija Saveza sindikata Bosne i Hercegovine, Republička konferencija Saveza socijalističke omladine Bosne i Hercegovine, Republički odbor Saveza udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata Bosne i Hercegovine, Izvršno vijeće Skupštine SR Bosne i Hercegovine, Skupština grada Sarajeva, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Univerzitet u Sarajevu, Republička zajednica kulture Bosne i Hercegovine, Kulturno-prosvjetna zajednica Bosne i Hercegovine, Privredna komora Bosne i Hercegovine, Komanda Sarajevske vojne oblasti, NISP »Oslobodjenje« i Radio-televizija Sarajevo.

Polazeći od Programa Saveza komunista Jugoslavije, ustava SFRJ i Bosne i Hercegovine, stavova Desevog kongresa Saveza komunista Jugoslavije i Seslog kongresa Saveza komunista Bosne i Hercegovine:

— o klasno-oslobodilačkoj sustini i humanističkoj funkciji kulture, o odlučujućoj ulozi radničke klase u cjelokupnom društveno-ekonomskom i društveno-političkom životu, o slobodi stvaralaštva, o obavezni i interesu socijalističkog društva da stvara povoljnije uslove za kulturno, naučno i umjetničko stvaralaštvo, da osigurava slobodan i ravnopravan razvoj kulture svih naših naroda i narodnosti, o kulturi kao sastavnom dijelu samoupravnog organizovanog udruženog rada i značajnom činiocu razvoja proizvodnih snaga oslobođenja rada i humanizaciji čovjeka;

— oslanjajući se na rezultate opšteg društveno-ekonomskog i kulturnog razvoja bosanskohercegovačke samoupravne socijalističke zajednice, na stalno jačanje proizvodnih snaga i izrastanje moderne radničke klase i socijalističke inteligencije

BOSANSKOHERCEGOVAČKI SABOR KULTURE USVAJA DOGOVOR O OSNOVNIM PRAVCIMA I ZADACIMA SAMOUPRAVNOG RAZVOJA KULTURE U BOSNI I HERCEGOVINI

I

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina, samoupravna zajednica Muslimana, Srba, Hrvata i pripadnika drugih naroda i narodnosti koji u njoj žive postigla je zajedno sa ostalim socijalističkim republikama i pokrajinama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, ogromne uspjehe u društvenom, političkom, ekonomskom i kulturnom razvitku, zahvaljujući prije svega borbi radničke klase i svih progresivnih snaga sa Savezom komunista i drugom Titom na čelu — za slobodu, nezavisnost, ravnopravnost, bratstvo i jedinstvo, za socijalizam — za nove odnose među ljudima i narodima. Na zgarištima i pustoši koje su okupator i domaći izdajnici, poraženi u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji, ostavili za sobom, stvorena je i razvija se samoupravna Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina.

U dugotrajnoj i složenoj borbi za socijalistički samoupravni preobražaj i za čvrste temelje Bos sjećanje budućnosti Bosne i Hercegovine, i kultura je bila sastavni dio sveukupnih stremjenja u savladivanju teškog naslijeđa prošlosti i u domljanju nastrija revolucionarnih, konzervativnih, buržoaskih, dogmatičkih i drugih neprijateljskih snaga, protivnika slobode i samoupravnog socijalizma. Borbom Saveza komunista za idejno čistu i socijalističku sadržinu i humanu funkciju kulture stvaranjem osnova za brzi razvoj kulture samoupravnog socijalističkog društva, afirmacijom svega vrijednog i progresivnog u kulturnom naslijeđu i savremenom stvaralaštvu Srba, Hrvata, Muslimana i drugih naroda i narodnosti, Bosna i Hercegovina je čvrsto zakoračila putevima svestrane ljudske i kulturne emancipacije.

Pobjedom socijalističke revolucije, izuzetnim naporima radničke klase i svih radnih ljudi, neprestanim akcijama i idejnim djelovanjem organizovanih socijalističkih snaga, predvođenih Savezom komunista, istrajnim radom pregalaca u prosvjeti i kulturi — od brojnih amatera i entuzijasta u gradu i na selu, u organizacijama udruženog rada, u Jugoslovenskoj narodnoj armiji, omladinskim i sindikalnim organizacijama, među učiteljima i nastavnicima, u kulturnim i umjetničkim ustanovama i organizacijama, do najistaknutijih stvaralaca u kulturi, nauci i umjetnosti — ostvareni su izvanredni rezultati u svestranoj kulturnoj preobrazaji Bosne i Hercegovine. O tome svjedoče hiljade novih škola i Univerzitet, Akademija nauka i umjetnosti i desetine drugih naučno-istraživačkih organizacija, Radio i televizija, razvijena novinska i izdavačka djelatnost, biblioteke, arhivi, pozorišta, muzeji, galerije, domovi kulture i bioskopi, brojna književna, likovna, filmska, muzička i druga umjetnička i naučna ostvarenja.

II

Sabor naglašava neopodnost odlučne borbe za ostvarivanje klasno-oslobodilačke uloge i humanističke suštine kulture. Odlučujuća uloga radničke klase u razvoju samoupravnog socijalističkog društva nalaze da ona bude osnovni činioc i u utvrđivanju i ostvarivanju kulturne politike. To znači da je i kultura kao organski dio opšteg revolucionarnog društvenog preobražaja, ne samo interes, nego i značajna pokretačka snaga i sopstvena stvaralačka moć radničke klase na putu likvidacije ostatka klasnog društva, oslobođenja rada i humanizacije ljudskih odnosa.

Ostvarivanje ovih načela podrazumijeva samoupravnu kulturnu politiku koja će se temeljiti na istinskim i aktuelnim interesima i dominantnoj ulozi radničke klase, na teškoćinama narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije, podsticanju i unapređivanju istinskog stvaralaštva i osvjedočenih kulturnih vrijednosti, kulturnoj samodjelatnosti radnika, na stalnom proširivanju materijalne osnove kulturnog života i sve većoj dostupnosti kulturnih dobara, što je neodvojivo od neopodnosti svestrano obrazovanja radnika, školovanja za rad i iz rad.

Socijalističke samoupravne snage u Bosni i Hercegovini i dalje će se uporno zalagati za nesmetan razvoj kulture Hrvata, Muslimana i Srba i drugih na-

roda i narodnosti u Bosni i Hercegovini, na djelu ostvarujući ustavna načela o njihovoj ravnopravnosti, slobodi, bratstvu i uzajamnosti, za njegovanje i razvijanje zajedništva kao jednog od temelja naše društvene politike i klasične funkcije internacionalizma. Sabor ističe da međusobno povezivanje i akotono stvaralačko učitjanje nacionalnih kulturnih osobnosti daje nove humanističke kvalitete, kako na bosanskohercegovačkom tlu, tako i u okvirima jugoslovenske socijalističke samoupravne zajednice. To zahtijeva marksistički pristup u vrednovanju rezultata savremenog kulturnog stvaralastva i kulturnog naslieda. Dalje uvođenje zajedništva naroda i narodnosti Bosne i Hercegovine nalaze svakodnevnu borbu za uzajamnost u svim svidovima društvenog i kulturnog života, za unapređivanje zajedničkih kulturnih ustanova i ostvarivanje usvojenih principa književno-jezičke politike, a posebno organizovanju i efikasni rad na normiranju jezika kao kolektivnog sredstva istraživanja u službenoj upotrebi u SR Bosni i Hercegovini. To, takođe, zahtijeva energično suprotstavljanje pokušajima da se kultura iskoristi u nazadne, antikomunističke svrhe, da se manipuliše kulturnim stvaralaštvom, kulturnom baštinom, književnim jezikom itd. sa nacionalističkih ili unitarističkih pozicija.

U skladu sa klasno-oslobodilačkom funkcijom kulture, sloboda stvaralastva podrazumijeva i borbu protiv njene zloupotrebe, odgovornost stvaralaca i primjenu društvenih estetskih mjerila u vrednovanju kulturnih, naučnih i umjetničkih ostvarenja. To znači da je zadatak svih progresivnih snaga samoupravnog socijalističkog društva da svestrano, kritički, dosljedno i odlučno prate sa marksističkih pozicija ocjenjuju zbiljavanje u kulturnom životu i stvaralaštvu, afirmišući i podstičući vrijednost samoupravnog socijalizma. Kao glasad, to zahtijeva stalnu borbu protiv negativnih poljva i monopola u kulturi, protiv tendencija i ostataka poraženog buržoaskog društva, štetnih uticaja spolja, nacionalizma, antičizma i paternalizma, tehnokratizma i liberalizma, dogmatizma i sektaštva, malograđanštine, kao i težnji da kulturno stvaranje bude svojina uskog kruga.

III

Ostvarivanje ustava predstavlja prvi zadatak svih za samoupravni socijalizam opredjeljenih snaga i pojedinaca. To u kulturi znači, prije svega, borbu za njen samoupravni koncept i radničko-klasnu, oslobodilačku i humanističku suštinu i funkciju.

U okviru ostvarivanja ustava u oblasti kulture najaktuelniji zadaci su:

— stvaranje pretpostavki da radnik u okviru svoje osnovne organizacije udruženog rada u potpunosti ovlada uslovima, sredstvima i rezultatima svog rada i da suvereno odlučuje o mijela dohotka namijenjenog za vlastite i šire društvene kulturne potrebe, da putem delegata obezbijedi dominantnu poziciju u samoupravnim interesnim zajednicama i društveno-političkim zajednicama u utvrđivanju i ostvarivanju kulturne politike. Istovremeno, to je i borba za prerastanje institucija i organizacija u oblasti kulture u istinske, na ustavnim načelima, zasnovane organizacije udruženog rada;

— oživotvorenje delegatskog sistema, stvaranje i razvijanje samoupravnih interesnih zajednica kulture, kao oblika ostvarivanja neposrednog uticaja radnika na ukupnu politiku kulturnog razvoja i vrednovanja kulturnih ostvarenja, u kojima radnik ostvaruje svoje neophodno pravo da raspolaže i usmjerava dohodak namijenjen zadovoljavanju vlastitih i širih društvenih kulturnih potreba.

Samoupravne interesne zajednice postajace mjesta slobodne razmjene rada između stvaralaca dohotka i kulturnih radnika na osnovi koje će radnici u kulturi ostvarivati jednak društveno-ekonomski položaj sa ostalim radnicima. One su asocijacija u kojoj se samoupravnim sporazumijevanjem i dogovaranjem ispoljavaju i usklađuju posebni i utvrđuje zajednički društveni interes u kulturi.

Samoupravne interesne zajednice kulture su neogađa dosadašnjeg administrativno-budžetskog i fondovskog finansiranja kulture, značajan društveno-ekonomski i društveno-politički čimlac, sastavni dio jedinstvenog društveno-ekonomskog i društveno-političkog sistema i faktor demokratizacije kulturne politike. U kojoj će mjeri one negirati klasični predstavnički sistem i postati instrument neposrednog samoupravljanja, zavisiće i od sastava njihovih skupština i drugih organa, od mogućnosti i sposobnosti delegata da se bore za ostvarivanje istinskih interesa radničke klase i radnih ljudi, za autentične kulturne vrijednosti.

Posto su samoupravne interesne zajednice dio političkog sistema, a kultura uvijek i opšti društveni interes, veoma je vazno da veza između skupština samoupravnih interesnih zajednica i društveno-političkih zajednica bude stalna i da su dužni ustava odlučuju o materijalnim okvirima i programima razvoja kulture, te da stalno saraduju u ostvarivanju zadataka kulturne politike.

IV

Sabor naglašava da je neophodno u okvirima srednjoročnih i dugih programa razvoja domaći i odgovarajuće programe razvoja kulture koji bi bili utemeljeni na interesima udruženog rada i realnim materijalnim i drugim mogućnostima i potrebama našeg društva. Ovim programima i njihovim ostvarivanjem treba osigurati još brže prevazlaženje razlika u stepenu kulturnog razvoja pojedinih dijelova Republike. To će se i u buduce, poslije, prije svega, mobilizacijom vlastitih snaga i sredstava i uz širu primjenu principa solidarnosti i uzajamnosti.

Programi razvoja i kulturna politika treba da obezbijede još brži proces demokratizacije kulture, kako bi ona postajala svojina sve šireg kruga radnih ljudi i građana i stalno uticala na humanizaciju radne i životne sredine. Uporedo s borbom za brze rasprostiranje istinskih kulturnih i umjetničkih vrijednosti potrebno je još energičnije otklanjati i svaku zatvorenost u kulturi, suzbijati fund, laznu kulturu i sve što ne odgovara savremenom socijalističkom društvu i nije u skladu sa njegovim moralom. U ostvarivanju ovih zadataka veoma značajnu ulogu treba da imaju i Radio-televizija, štampa, izdavačka djelatnost, časopisi, kinematografija, kulturno-prosvjetne zajednice, domovi kulture, amaterska kulturno-umjetnička društva, umjetnička i stručna udruženja, radnički i narodni univerziteti, domovi i klubovi Jugoslovenske narodne armije i dr.

Neophodno je da se u osnovnim organizacijama udruženog rada, mjesnim zajednicama i samoupravnim organizacijama i zajednicama donose i neposredno ostvaruju konkretni programi kulturnih aktivnosti kojima se doprinosi razvoju stvaralastva radnih ljudi i podiže obrazovni i kulturni nivo, naročito radnika i omladine, unapređuju njihove samoaktivnosti, oplemenjuju uslovi rada i življenja i daje doprinos sadržaj-nijem korištenju slobodnog vremena.

Sabor smatra da posebnu pažnju treba posvetiti investicionoj politici u kulturi, imajući naročito u vidu oskudnu materijalnu bazu većine profesionalnih i amaterskih organizacija i ustanova. S tim u vezi neophodno je planirajući razvoj kulture, na samoupravnoj osnovi i u skladu sa mogućnostima, utvrđivati programe i prioritete u investicionoj izgradnji i sanaciji objekata u kulturi. U tome bi se trebalo osloniti na već osvjedočenu spremnost radnih ljudi i građana da i samodoprinosom i na drugi način učestvuju u finansiranju izgradnje kulturnih centara, domova kulture, čitaonica, bioskopa, biblioteka i drugih objekata za zadovoljavanje kulturnih potreba.

Sabor ističe da nedostatak kadrova u nekim oblastima predstavlja jednu od glavnih kočnica daljeg njihovog razvoja. Stoga je neophodno da se brže unapređuju postojeće kadrovske ustanove, umjetničke akademije i škole, studij scenskih umjetnosti, bibliotekarstva, žurnalistike i sl., te raznovrsni oblici osposobljavanja

imajući u vidu

A K C I O N I P R O G R A M

REALIZACIJE ZAKLJUČAKA IZVRŠNOG KOMITETA PREDsjedništVA
CKSK BiH I DOKUMENTA BOSANSKOHERCEGOVAČKOG SABORA KULTURE
O PROVODJENJU KNJIŽEVNOJEZIČKE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI

Na osnovu Zaključaka proširene sjednice IK CKSK BiH, održane 12. decembra 1974, i dokumenta Bosanskohercegovačkog sabora kulture, usvojenog 13. decembra 1974, predlaže se program konkretnih akcija sa sljedećim sadržajima:

- I. Osiguravanje uslova za rad Instituta za jezik i književnost
- II. Kadrovski razvoj u lingvistici BiH
- III. Naučnoistraživački rad
- IV. Izdavačka djelatnost
- V. Realizacija Zaključaka o književnojezičkoj politici u području javnog informisanja i izdavačke djelatnosti, obrazovanja, administracije itd.

I. Osiguravanje uslova za rad Instituta za jezik i književnost

a) Osigurati prostor za normalan rad Instituta, jer dodijeljene prostorije ne omogućavaju izvršavanje složenih istraživačkih i drugih zadataka ni u okviru sadašnjih programa rada, a pogotovo s obzirom na potrebu da se programi istraživanja prošire i, s tim u vezi, poveća broj stalnih i spoljnih saradnika u Odjeljenju za jezik.

b) Osigurati dodatna sredstva za kadrovski razvoj, lingvističke publikacije i projekte koji se neće moći finansirati iz redovnih budžetskih sredstava i sredstava Republičke zajednice za naučni rad (npr. Savremena pravopisna problematika u BiH - u svjetlu kolebanja i stabilizacije ortografske norme na srpskohrvatskom jezičkom području i dr.). Takva praksa u struktuiranju budžetskih stavki već postoji (posebna sredstva daju se npr. za izradu Istorije naroda BiH i Istorije književnosti naroda BiH).

II. Kadrovski razvoj u lingvistici BiH

a) Kadrovski ojačati i poboljšati strukturu Odsjeka za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta u Sarajevu i katedara za naš jezik u pedagoškim akademijama u Banjaluci, Tuzli, Mostaru i Sarajevu.

b) Otvoriti nova radna mjesta u Odjeljenju za jezik Instituta za jezik i književnost u Sarajevu i popunjavati ih prema usvojenoj sistematizaciji radnih mjesta.

c) U saradnji s PPS razmotriti stanje nastave jezika u školama drugog stupnja i predložiti eventualne izmjene u nastavnom planu i programu.

d) U saradnji sa RTV Sarajevo i PPS organizovati takmičenja u okviru Lige mladih lingvista ili sl. i u školama II stupnja.

e) Formirati fond za stipendiranje jezičkih talenata.

f) U programu kulturno-prosvjetne saradnje sa inostranstvom preko Zavoda za međunarodnu naučno-tehničku i kulturno-prosvjetnu saradnju dati prednost usavršavanju lingvističkog kadra u stranim naučnim centrima (i posebno razmotriti učešće BiH u lektorskoj službi za srpskohrvatski jezik na stranim univerzitetima).

g) Stimulirati nastavnike i profesore jezika u osnovnim i srednjim školama na saradnju u istraživačkim projektima i drugim akcijama Instituta i na dalje stručno usavršavanje.

h) Razmotriti socijalni status lingvističkog kadra u BiH (nivo ličnih dohodaka, stanovi, opterećenje i dr.).

III. Naučnoistraživački rad

a) Intenzivirati rad na projektima, posebno na projektu Školska terminologija - s posebnim osvrtom na probleme primjene dvojne terminologije u školama SRBiH, Bosanskohercegovački ijekavski standard i dr.

b) Početi rad na novim projektima:

- Savremena pravopisna problematika u BiH (u svjetlu kolebanja i stabilizacije ortografske norme na srpskohrvatskom jezičkom području),

3.

- Standardni jezik u sredstvima javnog obavještanja u BiH (funkcije kolektivnog standardnojezičkog izraza i okviri individualne slobode izbora jezičkih izražajnih sredstava i pisama) i dr.

c) Zbog nedostatka kadra i potrebe da se intenzivira naučnoistraživački rad u ovom području, prihvatiti već provjerenе tehnološke inovacije (mehanografska i kompjuterska obrada lingvističkih podataka i sl.).

IV. Izdavačka djelatnost

- a) Nastaviti izdavanje časopisa "Književni jezik" - uz odgovarajuće izmjene - organizacione, kadrovske i koncepcijske.
- b) pokrenuti neophodne prateće publikacije u Institutu:
 - Radove Odjeljenja za jezik,
 - Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik,
 - posebna izdanja Odjeljenja za jezik Instituta za jezik i književnost u Sarajevu.

Načiniti konstrukciju za finansiranje ovih izdanja.

V. Realizacija Zaključaka o književnojezičkoj politici u području javnog informisanja i izdavačke djelatnosti, obrazovanja, administracije itd.

a) Razmotriti dosadašnju realizaciju zaključaka o književnojezičkoj politici u BiH u području javnog informisanja i osigurati dosljedno provođenje onih zaključaka koji su se dosad sporo ili nedosljedno realizirali (ravnopravnost dvaju pisama i dr.). U vezi s projektom Standardni jezik u sredstvima informisanja, u 1975. godini izraditi i usvojiti Kodeks upotrebe standardnog jezika u sredstvima javnog obavještanja i izdavačkoj djelatnosti BiH. Lektorsku službu u ovoj oblasti vezati u stručnom pogledu za Institut.

b) Razmotriti realizaciju zaključaka o književnojezičkoj politici BiH u području obrazovanja i osigurati dosljedno provođenje zaključaka koji se dosad nisu realizirali.

ZAVRŠNI DOKUMENT SABORA

Dogovor o osnovnim pravcima i zadacima samoupravnog razvoja kulture u Bosni i Hercegovini

Sarajevu je 12. i 13. decembra 1974. godine održan Bosanskohercegovački sabor kulture, čiji su organizatori: Republička konferencija Socijalističkog saveza radnog naroda Bosne i Hercegovine, Centralni komitet Saveza komunista Bosne i Hercegovine, Republička konferencija Saveza sindikata Bosne i Hercegovine, Republička konferencija Saveza socijalističke omladine Bosne i Hercegovine, Republički odbor Saveza udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata Bosne i Hercegovine, Izvršno vijeće Skupštine SR Bosne i Hercegovine, Skupština grada Sarajeva, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Univerzitet u Sarajevu, Republička zajednica kulture Bosne i Hercegovine, Kulturno-prosvjetna zajednica Bosne i Hercegovine, Privredna komora Bosne i Hercegovine, Komanda Sarajevske voje oblasti, NISP „Oslobodjenje“ i Radio-televizija Sarajevo.

Polazeći od Programa Saveza komunista Jugoslavije, ustava SFRJ i Bosne i Hercegovine, stavova Dječeg kongresa Saveza komunista Jugoslavije i Šestog kongresa Saveza komunista Bosne i Hercegovine.

o klasno-oslobodilačkoj suštini i humanističkoj funkciji kulture, o odlučujućoj ulozi radničke klase u cjelokupnom društveno-ekonomskom i društveno-političkom životu, o slobodi stvaralaštva, o obavezama i interesu socijalističkog društva da stvara povoljne uslove za kulturno, naučno i umjetničko stvaralaštvo, da osigurava slobodan i ravnopravan razvoj kulture svih naših naroda i narodnosti, o kulturi kao sastavnom dijelu samoupravnog organizovanog udruženog rada i značajnom činiocu razvoja proizvodnih snaga, oslobođenja rada i humanizaciji čovjeka.

ostajući se na rezultate opšteg društveno-ekonomskog i kulturnog razvoja bosanskohercegovačke samoupravne socijalističke zajednice, na stalno jačanje proizvodnih snaga i izrastanje moderne radničke klase i socijalističke inteligencije

BOŠANSKOHERCEGOVAČKI SABOR KULTURE

UŠVAJA

DOGOVOR O OSNOVNIM PRAVCIMA I ZADACIMA SAMOUPRAVNOG RAZVOJA KULTURE U BOSNI I HERCEGOVINI

I

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina, samoupravna zajednica Muslimana, Srba, Hrvata i pripadnika drugih naroda i narodnosti koji u njoj žive, postigla je zajedno sa ostalim socijalističkim republikama i pokrajinama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, ogromne uspjehe u društvenom, političkom, ekonomskom i kulturnom razvoju, zahvaljujući prijelaznoj borbi radničke klase i svih progresivnih snaga sa Savezom komunista i drugom Titom na čelu, za slobodu, nezavisnost, ravnopravnost, bratstvo i jedinstvo, za socijalizam — za nove odnose među ljudima i narodima. Na zgaristima i pustoši koje su okupator i domaći izdajnici, poraženi u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji, ostavili za sobom, stvorena je i razvila se samoupravna Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina.

U dugotrajnoj i složenoj borbi za socijalistički samoupravni preobraza i za čvrste temelje još svjetlije budućnosti Bosne i Hercegovine, i kultura je bila sastavni dio sveukupnih stremljenja u savladivanju teškog naslijeđa prošlosti i u lomljenju nasrtaja kontra-revolucionarnih, konzervativnih, buržoasnih, dogmatičkih i drugih neprijateljskih snaga, protivnika slobode i samoupravnog socijalizma. Borbom Saveza komunista za idejno čistu, socijalističku sadržinu i humanu funkciju kulture, stvaranjem osnovu za brzi razvoj kulture samoupravnog socijalističkog društva, afirmacijom svega vrijednog i progresivnog u kulturnom naslijeđu i savremenom stvaralaštvu Srba, Hrvata, Muslimana i drugih naroda i narodnosti, Bosna i Hercegovina je čvrsto zakoračila putevima svestrane ljudske i kulturne emancipacije.

Pobjedom socijalističke revolucije, izuzetnim naporima radničke klase i svih radnih ljudi, neprestanim akcionim i idejnim djelovanjem organizovanih socijalističkih snaga, predvođenih Savezom komunista, istrajnom radom predalaca u prosvjeti i kulturi, od brojnih amatera i entuzijasta u gradu i na selu, u organizacijama udruženog rada, u Jugoslovenskoj narodnoj armiji, omladinskim i sindikalnim organizacijama, među učiteljima i nastavnicima, u kulturnim i umjetničkim ustanovama i organizacijama, do najistaknutijih stvaralaca u kulturi, nauci i umjetnosti — ostvareni su izvanredni rezultati u svestranom kulturnom preobrazaju Bosne i Hercegovine. O tome svjedoče hiljade novih škola, Univerzitet, Akademija nauka i umjetnosti i desetine drugih naučno-istraživačkih organizacija, radio i televizija, razvijena novinska i izdavačka djelatnost, biblioteke, arhivi, pozorišta, muzeji, galerije, domovi kulture i bioskopi, brojna književna, likovna, filmska, muzička i druga umjetnička i naučna ostvarenja.

II

Sabor naglašava neophodnost odlučne borbe za ostvarivanje klasno-oslobodilačke uloge i humanističke suštine kulture. Odlučujuća uloga radničke klase u razvoju samoupravnog socijalističkog društva nalaze da ona bude osnovni činioc i u utvrđivanju i ostvarivanju kulturne politike. To znači da je i kultura kao organski dio opšteg revolucionarnog društvenog preobrazaja, ne samo interes, nego i značajna pokretačka snaga i sopstvena stvaralačka moć radničke klase na putu likvidacije ostatka klasnog društva, oslobođenja rada i humanizacije ljudskih odnosa.

Ostvarivanje svih načela podrazumijeva samoupravnu kulturnu politiku koja će se temeljiti na istovrsnim i aktuelnim interesima i dominantnoj ulozi radničke klase, na teškoćinama i narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije, podsticanju i unapređivanju istinskog stvaralaštva, osvijeđenim kulturnim vrijednostima, kulturnoj samodjelatnosti radnika, na stalnom proširivanju materijalne osnove kulturnog života i sve većoj dostupnosti kulturnih dobara, što je neodvojivo od neophodnosti svestranog obrazovanja radnika, školovanja za rad i uz rad.

Socijalističke samoupravne snage u Bosni i Hercegovini i dalje će se uporno zalagati za nesmetan razvoj kulture Hrvata, Muslimana i Srba i drugih na-

5. S predstavnicima radnih organizacija u području javnog obavještavanja i izdavačke djelatnosti održati sastanke (u četiri centra: Banjaluka, Tuzla, Mostar i Sarajevo) radi dogovora o realizaciji književnojezičke politike.

Rok: 1.II 1975. godine.

6. Uputiti dvojicu lingvista u Skupštinu SFRJ radi proučavanja mogućnosti i načina primjene bh. standardnojezičkog izraza u praksi Skupštine SFRJ.

Rok: 1.II 1975. godine.

7. Formirati društveno tijelo koje će u saradnji sa Institutom rješavati društvena pitanja u vezi s utvrđivanjem bh. standardnojezičkog izraza u kolektivnoj upotrebi.

Rok: 1.V 1975. godine.

8. Utvrditi koncepciju i formirati redakcijske kolegije lingvističkih publikacija u SSRBiH.

Rok: 1.III 1975. godine.

9. Intenzivirati rad na objašnjavanju suštine književnojezičke politike u BiH (seminari, savjetovanja, TV i radio emisije i dr.).

Rok: 1975. godina.

10. Održati konsultativni sastanak i razgovor o društveno-političkim aspektima jezičke standardizacije na sh. jezičkom području.

Rok: 1.V 1975. godine.

NAPOMENA: U realizaciji ovoga programa trebalo bi da se angažuju, osim Instituta, i CK SRBiH, RK SSRN BiH i druge društveno-političke organizacije, Izvršno vijeće i Skupština BiH.

INSTITUT ZA JEZIK I KNJIŽEVNOST
U SARAJEVU
ODJELJENJE ZA JEZIK

OSTVARIVANJE RAVNOPRAVNOSTI JEZIKA I PISAMA NARODA
I NARODNOSTI JUGOSLAVIJE U PRAKSI SKUPŠTINE SFRJ
(- S POSEBNIM OSVRTOM NA STATUS BOSANSKOHERCEGOVAČKOG)
STANDARDNOJEZIČKOG IZRAZA
(Zaključci i predlozi Istraživačke grupe Instituta)

Na osnovu Zaključaka Izvršnog komiteta Predsjedništva CK SKBiH od 12. decembra 1974. godine, u kojima je, pored ostalog, istaknuto da je potrebno "razmotriti problem upotrebe bosanskohercegovačkog standardnojezičkog izraza u praksi Skupštine SFRJ, i drugih institucija od zajedničkog interesa i saveznih sredstava javnog obavještanja, te predložiti rješenja koja će, u okviru sadašnjih mogućnosti i prema stepenu dosadašnjih naučnih saznanja o tom izrazu, osigurati ravnopravnost bosanskohercegovačkog standardnojezičkog izraza s ostalim standardnojezičkim izrazima srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika" - grupa stručnjaka iz Instituta (Mevlida Ćarić - Karadža, viši stručni saradnik, Nevenka Novaković, asistent, i Milan Šipka, naučni saradnik i direktor Instituta) proučavala je, u okviru programa Odjeljenja za jezik, odgovarajuću dokumentaciju (društvene i stručne dokumente o književnojezičkoj politici u BiH, normative akte koji regulišu upotrebu jezika i pisama: ustavi - savezni, republički i pokrajinski, skupštinski poslovnici, poslovnici skupštinskih vijeća i komisija, savezni zakoni, rezolucije, odluke i dr.) te ostvarila uvid u sadašnju praksu Skupštine SFRJ u vezi s

upotrebom jezika i pisama naroda i narodnosti Jugoslavije.

~~Načelna~~ ^{Posebna} pažnja ~~posvećena je~~ ^{posvećena je} statusu bosanskohercegovačkog standardnojezičkog izraza i mogućnostima primjene ustavnih odredaba o ravnopravnosti toga ~~u~~ izraza u radu Skupštine SFRJ, kao i utvrđivanju društvenih i stručnih okvira za rad lektorske službe za bh. standardnojezički izraz.

Nakon višemjesečnih istraživanja Istraživačka grupa Instituta došla je do sljedećih osnovnih zaključaka:

1. Upotreba jezika i pisama naroda i narodnosti Jugoslavije regulisana je u svim savezanim i republičkim ustavima, statutima i ustavima socijalističkih autonomnih pokrajina, ustavnim amandmanima, skupštinskim poslovnicima, savezanim zakonima i drugim odgovarajućim propisima donesenim u proteklih 30 godina (od 1946. do 1975. godine).

Zasnovane na načelima pune ravnopravnosti i slobodne upotrebe, ustavne i zakonske odredbe o jezicima i pismima naroda i narodnosti Jugoslavije stalno su usavršavane. Svaka ustavna promjena značila je korak dalje u regulisanju ove veoma složene i osjetljive materije. Učinjeni su i znatni naponi da se službe Skupštine SFRJ osposobe za što dosljedniju primjenu ustavnih i zakonskih odredaba o upotrebi jezika i pisama. Dosada je uglavnom osigurano:

- Simultano prevodjenje na jezike naroda i narodnosti Jugoslavije govora delegata u sjednicama vijeća Skupštine SFRJ,
- izrada, odnosno prevodjenje predloga za donošenje saveznih zakona, nacрта i predloga zakona i drugih akata, dokumenata i materijala i korespondencije na jezicima i pismima naroda Jugoslavije,

- utvrđivanje istovetnosti tekstova na jezicima naroda i narodnosti (slovenačkom, makedonskom, albanskom, mađarskom i srpskohrvatskom, odnosno hrvatskosrpskom - dvije verzije),
- primjena načela ravnopravnosti jezika i pisama u međunarodnim odnosima, itd.
- objavljivanje saveznih propisa u šest pomenutih verzija i

O stalnoj brizi i stalnim nastojanjima da se što dosljednije ostvari ravnopravnost jezika i pisama naroda i narodnosti Jugoslavije ne samo u praksi saveznih organa nego i u republikama i našem društvenom životu u cjelini svjedoče, pored ostalog, i Rezolucija o ostvarivanju ustavnih načela o ravnopravnosti jezika i pisama naroda i narodnosti Jugoslavije u saveznim propisima i u radu saveznih organa (1969), materijali sa savjetovanja u SK SSRN i CK SKJ, informacije generalnog sekretara i službi Skupštine SFRJ i drugi dokumenti, koji su dostavljani i predstavnicima Bosne i Hercegovine pa nema potrebe da se detaljnije prikazuju i komentarišu.

U cjelini gledano, može se reći da se u praksi Skupštine SFRJ ravnopravnost jezika naroda (slovenački i makedonski) i narodnosti Jugoslavije (albanski i mađarski) u odnosu na jezik kojim govori najveći procenat (blizu 75%) stanovnika Jugoslavije, tj. srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski, ostvaruje na zadovoljavajući način i u najvećoj mogućoj mjeri. Na taj način u nas se dosljedno provodi u život lenjinski model pluralističke jezičke politike, ukida status povlašćenog, tzv. "državnog jezika" itd.

2. Kada je riječ o srpskohrvatskom, odnosno hrvatskosrpskom jeziku, tj. o ostvarivanju ravnopravnosti standardnojezičkih varijanata i izraza u okviru toga jezika, mora se reći da još nije

nadjeno dobro i za sve prihvatljivo rješenje, pogotovo ne za Bosnu i Hercegovinu.

Stanje od 1946. do 1974. god.

Ustavne i zakonske odredbe o srpskohrvatskom, odnosno hrvatsko-srpskom jeziku i službenoj upotrebi jezika u četiri republike na našem jezičkom području bile su u ovom periodu veoma različite. Od 1946. godine, kada je usvojen prvi ustav socijalističke Jugoslavije i ustavi socijalističkih republika, do 1974, kada je donesen novi Ustav, formulacije su se stalno mijenjale, pa se na osnovu samih naziva jezika i konteksta u kome se upotrebljavaju može zaključiti da se naš jezik shvata kao jedan jezik, kao dva jezika (srpski i hrvatski), kao više (republičkih) jezika. a nisu rijetke ni formulacije iz kojih je teško zaključiti kako se taj jezik zapravo tretira.

U članu 112 Ustava SR Hrvatske (1946), članu 114 Ustava SR BiH (takodje iz 1946), a naročito u republičkim ustavima 1963. godine (u kojima je dosljedno primijenjen jedinstveni naziv: srpskohrvatski - u ustavima Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine, i hrvatskosrpski u Ustavu Hrvatske), jasno je istaknuto da se naš jezik (bez obzira na naziv: hrvatski ili srpski, srpskohrvatski, hrvatskosrpski) smatra jednim standardnim jezikom.

Nasuprot tome, u nekim ustavima i drugim zakonskim aktima srpski i hrvatski (ili srpskohrvatski i hrvatskosrpski) uzimaju se kao posebni jezici. Na takvo shvatanje upućuje formulacija čl. 141 Ustava SR Srbije (1946, člana 23. Poslovnika zajedničke sjednice oba doma Ustavotvorne skupštine (1945, Odluke o Službenom listu Demokratske Federativne Jugoslavije (1945), Pravilnika o izdavanju i uređivanju Službenog lista DFJ (1945), odgovarajućih članova u poslovnici Savezne skupštine (1954. i 1959.) itd.

U svim tim aktima govori se o četiri jezika naroda Jugoslavije: srpskom, hrvatskom, slovenačkom i makedonskom.

U Ustavu FNRJ (1946), međutim, stoji formulacija iz koje se može izvesti zaključak da u našoj zemlji postoji šest jezika naroda.

"Zakoni i drugi opći propisi Federativne Narodne Republike Jugoslavije - piše u čl. 65 toga Ustava, u latiničkoj verziji - objavljuju se na jezicima narodnih republika."

Ista formulacija nalazi se u Ustavnom zakonu 1953. i još nekim aktima.

Bez obzira na različite formulacije i naziv jezika, u praksi Skupštine SFRJ, pa i nekih saveznih institucija (npr. Saveznog zavoda za standardizaciju i dr.) dosada se - uz makedonski i slovenački, albanski i mađjarski - ostvarivala ravnopravnost samo dviju varijanata srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika, i to kao posebnih jezika pod nazivima srpski i srpskohrvatski jezik (za istočnu varijantu) i hrvatski, hrvatski ili srpski i hrvatskosrpski (za zapadnu varijantu).

Čak i u periodu kada se - nakon usvajanja Novosadskog dogovora - naš jezik sasvim određeno tretira kao jedan jezik, pod nazivom srpskohrvatski (u Srbiji, Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini) ili hrvatskosrpski (u SR Hrvatskoj), što se, kako smo vidjeli, odrazilo i u ustavima 1963. godine, i u kasnije donesenim zakonima u Skupštini SFRJ utvrđuje se identičnost tekstova na srpskohrvatskom i hrvatskosrpskom jeziku, Službeni list SFRJ izlazi i u te dvije verzije (naporedo s makedonskim i slovenačkim), ~~itd~~ svi materijali dostavljaju se poslanicima sa srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezičkog područja na jednnj od tih varijanata it

Faktično se, dakle, te dvije varijante tretiraju kao posebni jezici u svakom pogledu. Jedino nije bilo simultanog prevodjenja, ali su se zato prevodili, i još se prevode, čak i zvanični nazivi (pa se Izvršno vijeće Šabara Hrvatske ili Izvršno vijeće Skupštine Bosne i Hercegovine "prevodi" u Izvršno veće Sabora Hrvatske, odnosno u Izvršno veće Skupštine SR BiH ~~izobrazila~~ i sl. *).

O ostavriivanju ravnopravnosti ostalih "jezika narodnih republika", odnosno "jezika ~~utvrđenih~~ republičkim ustavom" u SR Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori nije se do 1974. godine ozbiljnije razmišljalo niti je u tom pravcu bilo šta konkretnije poduzimano, ~~za~~ iako se u Bosni i Hercegovini više puta zvanično isticalo da dvovarijantsko ili dvojezičko rješenje, odnosno opredjeljivanje za srpskohrvatski i hrvatskosrpski jezik nije prihvatljivo za Bosnu i Hercegovinu i njene zastupnike u Skupštini SFRJ. U Izvještaju poslaničke grupe Vijeća naroda o ostvarivanju ravnopravnosti jezika i pisama u radu saveznih organa i odredbama saveznih propisa (1969) ističe se sljedeće:

"- U pismenom opštenju sa organima, organizacijama i građanima u SR Bosni i Hercegovini, savezni organi primenjuju "istočnu" (pismo ćirilicom) ili "zapadnu" (pismo latinicom) varijantu srpskohrvatskog odnosno hrvatskosrpskog jezika. Medjutim, u Bosni i Hercegovini postoje jezične specifičnosti - njeni građani ne govore ni čistom "zapadnom" ni čistom "istočnom" varijantom srpskohrvatskog odnosno hrvatskosrpskog jezika. Zakoni i drugi akti u Bosni i Hercegovini ne objavljuju se na ovim varijantama, već na specifičnom bosansko-hercegovačkom ijekavskom narečju, uz mogućnost ravnopravne upotrebe pisma - ćirilice i latinice. Istaknuto je da jezičke varijante, na kojima komuniciraju savezni organi sa organima i građanima u ovoj republici, ne odgovaraju govornom jeziku građana u Bosni i Hercegovini. Zato svako insistiranje

na varijantama i njihovo potenciranje u odnosima sa građanima i oranima u ovoj republici, gde živi nacionalno-mešovito stanovništvo (Srbi, Hrvati i Muslimani), dobija posebnu političku dimenziju i može da dovede do veštačkog, izvana nametnutog opredeljivanja za varijante, a samim tim potencira nacionalne razlike i stvara političke probleme u ovoj republici. Ističe se da treba insistirati na slobodnoj upotrebi bogatih izražajnih mogućnosti srpskohrvatskog odnosno hrvatskosrpskog jezika. Narodi u Bosni i Hercegovini služe se, slobodno i ravnopravno, jednom i drugom varijantom ovog jezika, mešajući njihova varijantna obeležja, pa bi svako nametanje jezičkih varijanti predstavljalo povredu prava građanina na slobodan izbor i upotrebu jezičkih izražajnih mogućnosti, ~~na~~ njegovih oblika narečja ~~ix~~ i pisama -latiničnog i ćirilichnog. S tim u vezi, postavlja se pitanje da li bi savezni organi - sprovodeći načelo o ravnopravnosti jezika u komuniciranju sa organima i građanima u Bosni i Hercegovini - trebalo da poštuju specifičnost ovog jezičkog područja. Međutim, ima mišljenja da na tome ne bi trebalo posebno insistirati, a i da bi u praksi to bilo teško sprovesti." (V. brošuru Ravnopravnost jezika i pisama naroda i narodnosti Jugoslavije, Biblioteka Savezne skupštine, ^{Bgd, 1969,} sveska 6, kolo VI, str. 44.)

Mišljenja da na ostvarivanju ravnopravnosti bosanskohercegovačkog standardnojezičkog izraza ne bi trebalo posebno insistirati stvarno su i prevladala, jer je nastavljena praksa pripremanja skupštinskih materijala, utvrđivanja ~~ix~~ istovetnosti tekstova i izdavanja zakona samo u srpskohrvatskoj (istočnovarijantskoj) i hrvatskosrpskoj (zapadnovarijantskoj) verziji. Takva praksa nastavljena je i nakon usvajanja novog Ustava (1974). Iz Bosne i

~~u~~ u Komisiju za utvrđivanje istovetnosti tekstova Hercegovine imenovana su dva predstavnika, jedan delegat (A. Purivatra) i jedan stručnjak (M. Šipka) i raspoređeni u dvije različite sekcije - prvi u Sekciju za hrvatskosrpski, a drugi u Sekciju za srpskohrvatski jezik. Delegati iz BiH i dalje se opredjeljuju za jednu od dviju verzija skupštinskih materijala.

Na neprihvatljivost ovakve prakse predstavnici BiH u Komisiji za utvrđivanje ~~istovetnosti tekstova~~ istovetnosti tekstova ukazivali su gotovo na svakoj sjednici Komisije. Na 4. sjednici Komisije 30. oktobra 1974. godine, A. Purivatra u ime delegata SRBiH pokrenuo je pitanje statusa i upotrebe bh. standardnojezičkog izraza u okviru srpskohrvatskoga, odnosno hrvatskosrpskoga jezika u praksi Skupštine SFRJ. Uz izlaganje A. Purivatre M. Šipka dao je sljedeće obrazloženje:

/Citat obrazloženja u cjelini!/
 v. pr. 2p!

Sadašnje stanje

Da bi se što šire i konkretnije sagledala moguća rješenja, potrebno je dati pregled sadašnjeg stanja u vezi s ostvarenjem ravnopravnosti jezika ~~naroda i narodnosti Jugoslavije~~ i pisama ~~XXXX~~ u praksi Skupštine SFRJ i osvrt na ustavne odredbe koje se odnose na upotrebu jezika i pisama naroda i narodnosti Jugoslavije.

U Ustavu SFRJ (1974), u čl. 246, 271 i 243 ističe se načelo ravnopravnosti jezika naroda i narodnosti Jugoslavije u službenoj upotrebi, u međunarodnom opštenju i u oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, ali se nigdje ne precizira o kojim je to jezicima riječ, pa je teško zaključiti da li se srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski jezik prihvata kao jedan

standardni jezik, ili ne.

U čl. 269 uredjeno je objavljivanje zakona na jezicima naroda. Taj član u cjelini glasi:

"Savezni zakoni i drugi propisi i opšti akti donose se i objavljuju u službenom glasilu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije u autentičkim tekstovima na jezicima naroda Jugoslavije, utvrđenim republičkim ustavima.

Savezni zakoni i drugi propisi i opšti akti objavljuju se u službenom glasilu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije kao autentični tekstovi i na jezicima albanske i mađarske narodnosti

U republičkim ustavima (1974) i ustavima socijalističkih autonomnih pokrajina date su različite formulacije službene upotrebe jezika, kao i različiti nazivi : srpskohrvatski jezik (Srbija i SAP Kosovo), hrvatski književni jezik (Hrvatska), srpskohrvatski odnosno hrvatskosrpski jezik ijekavskog izgovora (BiH), srpskohrvatski jezik ijekavskog izgovora (Crna Gora), srpskohrvatski odnosno hrvatskosrpski jezik (SAP Vojvodina).

Posebno je zanimljiva formulacija u Ustavu SR Hrvatske. Prvi stav 138. člana toga ustava glasi:

"U Socijalističkoj Republici Hrvatskoj u javnoj je upotrebi hrvatski književni jezik - standardni oblik narodnog jezika Hrvata i Srba u Hrvatskoj, koji se naziva hrvatski ili srpski."

U Poslovniku Skupštine SFRJ (1975) upotrebljavaju se formulacije i termini kao i u Ustavu SFRJ (1974), pa se govori o jezicima naroda "utvrđenim republičkim ustavom". U čl. 138, stav 2, rečeno je ovo:

"Skupštinama republika i skupštinama autonomnih pokrajina te organima i organizacijama i pojedinim građanima na teritoriju

republike odnosno autonomne pokrajine dostavlja se materijal na onom od jezika naroda Jugoslavije koji se upotrebljava u toj republici odnosno autonomnoj pokrajini."

Na isti način ova materija regulisana je i u Poslovniku Komisije za utvrđivanje istovetnosti tekstova na jezicima naroda Jugoslavije⁽¹⁹⁷⁵⁾. U čl. 24. ovog Poslovnika utvrđuje se da Komisija radi u 8 sekcija, i to:

1. Sekcija za srpskohrvatski jezik;
2. Sekcija za hrvatski književni jezik;
3. Sekcija za srpskohrvatski odnosno hrvatskosrpski jezik ijekavskog izgovora;
4. Sekcija za srpskohrvatski jezik ijekavskog izgovora;
5. Sekcija za slovenački jezik;
6. Sekcija za makedonski jezik;
7. Sekcija za albanski jezik;
8. Sekcija za mađarski jezik".

U fusnoti dato je sljedeće objašnjenje:

"Broj i naziv sekcija predložen je na osnovu formulacija utvrđenih republičkim ustavima. Takav predlog proističe iz rešenja utvrđenih Ustavom SFRJ, članom 269, i Poslovníkom Skupštine SFRJ, član 69."

Jasno je da ovo rješenje, kao ni ranija, odnosno postojeća praksa utvrđivanja istovetnosti tekstova u 6 posebnih sekcija, ne odgovara osnovnim principima književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini, jer se standardnojezički izrazi srpskohrvatskog odnosno hrvatskosrpskog jezika stavljaju u istu ravan sa ostalim jezicima naroda i narodnosti Jugoslavije (slovenačkim, makedonskim, albanskim i mađarskim) pa se njihova ravnopravnost ostvaruje u

okviru posebnih sekcija kao da se radi o različitim jezicima. Ako se ovome doda i nedavna odluka da se i stenografske bilješke prevode na sve pomenute "jezike naroda", dakle jednako na svih 8 verzija, što znači i sa "srpskohrvatskog jezika" (istočna varijanta) na "srpskohrvatski jezik ijekavskog izgovora" (crnogorski) ili sa "srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika ijekavskog izgovora" (bh. ~~ta~~ standardnojezički izraz) na "hrvatski književni jezik" itd., onda se zaista može desiti da se rješenje kakvo bi se, prema ~~posebnim~~ ^{citiranim} odredbama, imalo ostvariti, shvati kao preštan i posluži kao oslonac za pravno i funkcionalno formiranje 4 posebna standardna jezika na srpskohrvatskom jezičkom području, koje prema svim lingvističkim procjenama, predstavlja jedan dijasistem. Posljedice takvog rješavanja ravnopravnosti standardnojezičkog izraza sasvim su izvjesne. Time bi se, prije svega, negirala notorna lingvistička činjenica da je srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski jezik jedan, iako ne i jedinstven, standardni jezik 4 naša jednojezička naroda: Crnogoraca, Hrvata, Muslimana i Srba. Osim toga, negirao bi se kulturni integritet pojedinih naroda koji žive u različitim republikama na sh. jezičkom području, stvarala bi se podloga za različite vidove nacionalnih ^{asimilacija} ~~asimilacija~~, izazvale trzavice i nacionalna netrpeljivost itd.

Iz svega ovog može se zaključiti da ostvarivanje ravnopravnosti jezika naroda i narodnosti Jugoslavije, a posebno ostvarivanje ravnopravnosti standardnojezičkih ~~ih~~ izraza i varijanata u okviru srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika, nije samo formalno pravno pitanje. To je prije svega i iznad svega, veoma složeno i veoma osjetljivo političko i lingvističko pitanje. Stoga pri njegovu rješavanju treba imati na umu sve te aspekte i iznaći

rješenja koja će zadovoljiti i lingvističke i političke kriterije

II

Polazeći upravo od naše jezičke stvarnosti i interesa svih naroda koji se srpskohrvatskim odnosno hrvatskosrpskim jezikom služe kao instrumentom civilizacije i kulture, smatramo da se ravnopravnost bosanskohercegovačkog standardnojezičkog izraza u praksi Skupštine SFRJ, i inače, može ostvarivati samo u sljedećim okvirima:

1. Budući da je bh. standardnojezički izraz, kao i standardnojezički izrazi ostalih kulturnih sredina (republika), na srpskohrvatskom jezičkom području, dio i konstitutivni element srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika kao cjeline i da je procenat razlika među tim izrazima veoma malen - a i on ne ometa komunikaciju i međusobno razumijevanje potrebno je:

a) u Komisiji za utvrđivanje tekstova na jezicima naroda Jugoslavije formirati jednu sekciju za srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski jezik, sa četiri podsekcije, koje mogu nositi nazive utvrđene republičkim ustavima i

b) isključiti sve vidove "varijantizacije", odnosno "prevodjenja" izvornih tekstova sa bilo koga izraza ili varijante srpskohrvatskog odnosno hrvatskosrpskog jezika na druge izraze toga jezika, što praktično znači da nema nikakve potrebe da se skupštinski stenogrami, osim ~~tekstova~~ ^{iz izvornih stenograma} na slovenačkom, makedonskom, albanskom i madjarskom - varijantski adaptiraju. Pogotovo je nepotrebno i apsurdno "prevodjenje" materijala koji dolaze iz bilo koje republike na srpskohrvatskom jezičkom području za delegate iz drugih republika toga jezičkog područja.

~~Pravna rješenja~~

Rješenje koje se predlaže u duhu je afirmacije zajedništva naših naroda i narodnosti. Tim rješenjem jasno je označena linija razgraničenja s unitarističkim, etnocentrističkim i separatističkim koncepcijama rješavanja jezičke problematike u nas, a nije suprotno ni slovu i duhu Ustava SFRJ, pošto bi svaka od podsekcija u okviru zajedničke Sekcije za srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski jezik zadržala naziv utvrdjen republičkim ustavom.

2. S obzirom na to što bosanskohercegovački standardnojezički izraz još nije dovoljno istražen, niti ima dovoljno lingvističkih podataka za njegovo utvrđivanje i određivanje prema ostalim standardnojezičkim izrazima srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika, u adaptiranju skupštinskih materijala za bh. područje u ovom je trenutku moguće učiniti samo prve korake, i to "u okviru sadašnjih mogućnosti i prema stepenu dosadašnjih naučnih saznanja o tom izrazu" - kao je, ne bez razloga, istaknuto i u Zaključcima Izvršnog komiteta Predsjedništva SK SKBiH od 12. decembra 1974. god

To praktično znači da će lektorska služba za bh. standardnojezički izraz u Skupštini SFRJ svoje intervencije zasada nužno ograničiti ~~na~~ samo na ijekavizaciju (prema već relativno stabilnim normama bh. ijekavskog standarda), ~~zato~~ na leksičko prilagodjavanje samo u slučajevima gdje se, i bez posebnih ispitivanja, sa apsolutnom sigurnošću može tvrditi da ova ili ona riječ pripada kolektivnom izrazu u BiH, odnosno velikoj većini pripadnika svih njenih naroda, zatim na prihvatanje semantičkih diferencijacija koje doprinose bogaćenju jezičkog izraza (~~okus - ukus, jezički - jezični, čistoća - čistota i sl.~~) i nastojanju da bh. verzija tekstova bude jezički i ortografski što jasnija i korektnija.

Svako prekoračenje ovako označenih stručnih okvira rada lektorske službe, tj. samovoljno odredjivanje šta pripada, a šta ne pripada bosanskohercegovačkom standardnojezičkom izrazu, i to na osnovu vlastitog jezičkog osjećanja pojedinih lektora, ^(ili članova podsekcije) bilo bi veoma opasno prejudiciranje i moglo bi da izazove neželjene posljedice. Stoga će Institut morati da razradi i dâ detaljna uputstva za rad naše lektorske službe. Osim toga, nužno je ostvariti stalan kontakt Instituta i lektorske službe, odnosno podsekcije za bh. standardnojezički izraz u Skupštini SFRJ.

3. Preuzimanjem obaveze da se skupštinski materijali pripremaju i na bh. standardnojezičkom izrazu te da se izdaje i bh. verzija Službenog lista SFRJ, zahtijevaće proširivanje i intenziviranje istraživačkog rada u Institutu kako bi se što prije dšlo do novih i širih naučnih saznanja o bh. standardnojezičkom izrazu. Već je više puta u društvenim i stručnim dokumentima o književnom jeziku i književnojezičkoj politici u Bosni i Hercegovini naglašeno da se samo na osnovu naučnih i društvenih kriterija taj izraz može utvrditi i odrediti prema ostalim izrazima srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog standardnog jezika i da se samo tako mogu označiti realne granice njegove upotrebe.

Savremene društvene potrebe nameću nam rješavanje i drugih brojnih problema u vezi s upotrebom jezika ne samo u Skupštini SFRJ nego i u drugim saveznim institucijama od zajedničkog interesa, saveznih sredstava javnog obavještanja itd. Sve će to zahtijevati dalje kadrovske i materijalne jačanje i osposobljavanje Instituta i drugih lingvističkih institucija u Republici za izvršavanje veoma složenih i odgovornih stručnih i društvenih zadataka u ovoj oblas

17. 11. 2003
K
X

“Ako se pođe od osnovnih principa književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini - a mi u BiH u svojoj praksi uvijek polazimo od tih principa - onda se varijantske i druge raznolikosti u okviru srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog standardnog jezika ne mogu, ni stručno ni politički (na nacionalnom planu), posmatrati u istoj ravni u kojoj se posmatraju jezici ostalih naroda i narodnosti SFRJ. Prema našoj ocjeni, u SFRJ postoje tri jezika naroda: slovenski ili slovenački (kojim govore Slovenci), makedonski (kojim govore Makedonci) i srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski (kojim se služe četiri naroda: Srbi, Hrvati, Crnogorci i Muslimani). Poznato je da srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski jezik nije potpuno jedinstven i da u njemu postoje dvije varijante i poseban bosanskohercegovački međuvarijantski standardnojezički tip. (Ovom prilikom ne želim da ulazim u specifičnosti standardnojezičkog izraza u Crnoj Gori.)

Ako treba da se govori o ravnopravnosti varijanata, odnosno standardnojezičkih tipova unutar srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika kao cjeline (*a mislim da treba*), onda se to ne može činiti na način koji bi odgovarao sadašnjoj praksi u Skupštini SFRJ. Iz te prakse, naime, proizlazi da Skupština inauguriše dva posebna standardna jezika: srpskohrvatski i hrvatskosrpski, jer ih stavlja u istu ravan s jezicima ostalih naroda i narodnosti SFRJ, ne vodeći računa o drugim specifičnostima, niti o specifičnom karakteru varijanata kao pojava u jednom standardnom jeziku.

Zbog takvog tretmana varijantskih verzija ili stilizacija, kako hoćete, s očiglednom težnjom da im se dā smisao nacionalnih standardnih jezika - srpskog i hrvatskog (podsjetio bih da se sve češće i u ovoj komisiji upotrebljavaju ti termini), delegati iz Bosne i Hercegovine, pa i mnogi drugi građani, postavljaju pitanje statusa i upotrebe bosanskohercegovačkog standardnojezičkog izraza u okviru zajedničkog srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog standardnog jezika - u praksi Skupštine SFRJ.

Bosanskohercegovački standardnojezički izraz nije poseban jezik u odnosu na ostale standardnojezičke tipove srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika, pa zahtjev koji je postavio dr Purivatra treba posmatrati u tom kontekstu. Osim toga, naši delegati ne prihvataju praksu da ih iko stavlja u situaciju da se jezički, odnosno varijantski opredjeljuju i dijele - pogotovo ne po nacionalnoj pripadnosti. Mislim da je to osnovni motiv njihova zahtjeva koji su postavili preko druga Purivatre.

Na kraju bih napomenuo da ovo pitanje proizlazi iz društveno i kulturno-jezički specifične bosanskohercegovačke situacije i da ga isključivo tako treba shvatati i tumačiti.”

ОЦЈЕНЕ И СТАВОВИ САВЈЕТОВАЊА О ЈЕЗИКУ У СРЕДСТВИМА ИНФОРМИСАЊА И ИЗДАВАЧКОЈ ДЈЕЛАТНОСТИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Институт за језик и књижевност у Сарајеву и Удружење новинара СР Босне и Херцеговине, у сарадњи са Савјетом Предсједништва Републичке конференције ССРНБиХ за информативну дјелатност и Комисијом Извршног комитета Предсједништва ЦК СКБиХ за идејно-политичка питања остваривања књижевнојезичке политике у Босни и Херцеговини, организовали су 30. и 31. маја 1977. године у Бањи Врућици код Теслића

САВЈЕТОВАЊЕ

о језику у средствима информисања и издавачкој дјелатности у Босни и Херцеговини.

На овом скупу, коме су, поред већег броја новинара, уредника и лектора информативних, издавачких и других организација удруженог рада, присуствовали и представници друштвено-политичких организација, републичких органа и научних институција у Босни и Херцеговини, размијењена су мишљења и информације о досадашњим резултатима и искуствима у провођењу књижевнојезичке политике у средствима информисања и издавачкој дјелатности, о језичкој култури, проблемима лекторске службе, перманентном језичком образовању новинарског, уредничког, лекторског и другог кадра који ради у информативној и издавачкој дјелатности, као и о даљим задацима у остваривању принципа књижевнојезичке политике у овим значајним областима друштвеног живота и рада у Републици.

На основу уводних излагања, реферата и веома плодне дискусије, учесници Савјетовања констатују:

1. У средствима информисања и издавачкој дјелатности постигнути су значајни резултати у провођењу темељних принципа књижевнојезичке политике у Босни и Херцеговини.

Својом досадашњом активношћу средства јавног комуникарања значајно су допринијела популаризацији и провођењу усвојених принципа који су садржани у документу друштвено-политичких организација »Књижевни језик и књижевнојезичка

политика у Босни и Херцеговини», равномјернијој употреби писама, стабилизирању босанскохерцеговачког ијекавског стандарда у колективном изразу, проширивању простора за слободан избор језичких изражајних средстава и за поштивање стандарднојезичких израза других социокултурних средина на нашем језичком подручју.

Паралелно с тим, као резултат бројних скупова, семинара и састанака који су посвећени овој проблематици у активима новинара, редакцијама листова, издавачких кућа, Радија и Телевизије, развијене су разноврсне активности у његовању и развијању језичке културе, интензивирани су разговори о актуелним проблемима остваривања књижевнојезичке политике и покренуте нове рубрике и емисије о језику. Све је то допринијело буђењу већег интересовања и стварању повољнијих услова за стално култивисање језичког израза у нас.

2. Учесници Савјетовања констатују да су створени потребни предуслови за још интензивнији научноистраживачки рад на освјетљавању језичког израза у нашој републици и да је неопходно остварити већу сарадњу свих информативних и издавачких кућа, стручних и научних, а посебно лингвистичких, организација и институција на развијању и осмишљавању његових теоријских аспеката и подстицању даљих активности на доградњи принципа књижевнојезичке политике те унапређивању језичког израза у средствима информисања и издавачкој дјелатности.

Остваривање књижевнојезичке политике и примјена резултата научноистраживачког рада, његовање и унапређивање културе говора саставни су дио уређивачке политике редакција и њихове укупне одговорности за даљу афирмацију друштвене улоге штампе, радија, телевизије и издавачке дјелатности.

Средства информисања и издавачке куће подстицаће научноистраживачки рад и користити се његовим резултатима. У том правцу, нужно је стварати још повољније материјалне и кадровске услове за успјешнији научноистраживачки рад у области језика како би се брже добили одговори на актуелна питања језика и његове примјене у пракси.

Због тога је неопходно да се континуирано прати и анализира конкретна примјена верификованих рјешења и да се у сарадњи с Институтом за језик и књижевност, стручним и лингвистичким организацијама и институцијама по потреби организују разговори, семинари и савјетовања о најактуелнијим темама из ове проблематике.

3. Учесници Савјетовања нарочито истичу потребу систематског стручно-лингвистичког усавршавања лектора и језичког образовања новинара у свим средствима јавног информисања и уредника у издавачкој дјелатности.

Посебну одговорност у овом послу имају Филозофски факултет у Сарајеву, педагошке академије у Босни и Херцеговини, Катедра за журналистику факултета политичких наука у Са-

рајеву, Институт за језик и књижевност и остале организације и установе које могу да утичу на профилирање стручних кадрова у области језика.

4. Учесници Савјетовања препоручују Институту за језик и књижевност да у сарадњи са осталим организаторима и заинтересираним организацијама објави материјале са овог савјетовања у посебној публикацији.

Бања Врућица, 31. маја 1977. године.

УЧЕСНИЦИ САВЈЕТОВАЊА

(ЈЕЗИК У СРЕДСТВИМА ИНФОРМАЦИЈА и ИЗДАВАЧКОЈ
ДЕЈАТЕЛНОСТИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ, Посебна изложба
Одјелјенија за језик Института за језик и књижевност у
Београду, Београд 1977.)

U organizaciji Odjeljenja za jezik Instituta za jezik i književnost u Sarajevu, Vijeća Saveza sindikata Bosne i Hercegovine i Društva za primijenjenu lingvistiku BiH, u Neumu je 21, 22. i 23. aprila 1980. godine održano Savjetovanje o jezičkoj kulturi u sredstvima informisanja.

Prema jednodušnoj ocjeni učesnika, Savjetovanje je bilo veoma korisno. Ono će doprinijeti daljem podizanju nivoa jezičke kulture u sredstvima informisanja u našoj Republici.

U želji da se rezultati ovog skupa što djelotvornije primijene u praksi, data su sljedeća

MISLJENJA I PREDLOZI

I

U provodjenju književnojezičke politike i kultivisanju standardnojezičkog izraza naše sredine i našeg standardnog jezika u cjelini sredstva informisanja imaju izuzetan značaj. Iz toga proizlazi i njihova odgovornost za dosljedno ostvarivanje principa i zaključaka književnojezičke politike u BiH i njegovanje jezičkog izraza.

Kultivisanje jezičkog izraza u sredstvima informisanja zavisi, izmedju ostalog, i od nivoa jezičke i opšte kulture određene sredine. U tom smislu naša štampa, radio i televizija - i pored svakodnevnih napora lektora, redaktora, urednika i svih drugih koji sudjeluju u jezičkom oblikovanju tekstova - neće postići željene rezultate bez šireg angažovanja društvene zajednice, njenih kulturnih, obrazovnih i društvenih institucija. Iz toga proizlazi potreba jedinstvenog djelovanja svih društvenih činilaca u borbi za podizanje jezičke kulture i provodjenje književnojezičke politike.

II

Polazeći od ovih ocjena, učesnici Savjetovanja smatraju da je potrebno preduzeti sljedeće:

1. Na osnovu naučnih istraživanja, potpunije i odredjenije objasniti osobenosti bosanskohercegovačkog standardnojezičkog izraza u kolektivnoj upotrebi - u okviru srpskohrvatskog

odnosno hrvatskosrpskog jezika kao cjeline - radi što jedinštvenijeg djelovanja sredstava informisanja u tom pravcu.

2. Zalagati se za još dosljednije i potpunije ostvarivanja principa i zaključaka književnojezičke politike u duhu jezičkog zajedništva, širokogrudnosti i slobode.

3. Sistematski raditi na kultivisanju jezičkog izraza u sredstvima informisanja, što će se, pored ostalog, postizati:

- društvenim organizovanjem lektora (u Društvu za primijenjenu lingvistiku) i rješavanjem njihovih statusnih i drugih problema, uz nastojanje da se osigura jedinstven stručni profil lektora (sa visokoškolskim lingvističkim obrazovanjem);
- stalnim stručnim usavršavanjem lektora (putem savjetovanja, seminara, postdiplomskog specijalističkog studija i sl.);
- vodjenjem brige o jezičkom obrazovanju novinara, redaktora i urednika;
- formiranjem Stalne službe jezičkih savjeta u Institutu, čime će se osigurati direktna povezanost naučnih istraživanja i jezičke prakse u sredstvima informisanja;
- sistematskim radom na širenju jezičke kulture i podizanju nivoa lingvističkog obrazovanja (obnavljanjem rubrike "Naš jezik" u "Oslobodjenju", otvaranjem jezičkih rubrika u ostalim listovima, emisija na radiju i televiziji, izdavanjem stručne priručne literature itd.).

Ostvarivanje ovih predloga podrazumijeva punu saradnju zainteresovanih organizacija udruženog rada u području informisanja, društveno-političkih organizacija i naučnoistraživačkih, odnosno nastavno-naučnih institucija, posebno Instituta za jezik i književnost u Sarajevu, i njihovo samoupravno dogovaranje i povezivanje radi što uspješnije realizacije naznačenih zadataka.

Zbog izuzetne stručne i instruktivne vrijednosti podnesenih saopštenja i potrebe da se rezultati Savjetovanja učine dostupnim i ostalim lektorima, redaktorima, urednicima i novinarima u našim sredstvima informisanja, i cjelokupnoj javnosti, preporučuje se Institutu za jezik i književnost u Sarajevu da referate, koreferate i cjelovita izlaganja u diskusiji na ovom skupu objavi u posebnoj publikaciji.

U Neumu, 23.aprila 1980.godine

Učesnici Savjetovanja

SOCIJALISTIČKI SAVEZ RADNOG NARODA
BOSNE I HERCEGOVINE
REPUBLIČKA KONFERENCIJA
Sekcija za kulturu

R E Z I M E
RASPRAVE O AKTUELNIM PITANJIMA KNJIŽEVNO--JEZIČKE POLITIKE
U BOSNI I HERCEGOVINI

Sarajevo, aprila 1986.godine

Na sjednici Sekcije Republičke konferencije SSRN BiH za kulturu, održanoj 2. aprila 1986. godine, razmatrana su aktuelna pitanja književno-jezičke politike u Bosni i Hercegovini.

Cilj rasprave bio je da se saledaju dosadašnji rezultati u ostvarivanju književno-jezičke politike i razmotre neki aspekti njenog daljeg ostvarivanja u Republici.

Rasprava je vođena na osnovu materijala pripremljenih u Sekretarijatu Sekcije i uvodnog izlaganja a u raspravi su, pored članova Sekretarijata Sekcije, učestvovali predstavnici niza udruženja, kulturnih, naučnih i obrazovno-vaspitnih institucija, društveno-političkih i državnih organa, te predstavnici sredstava javnog informisanja.

U obimnoj raspravi, u kojoj je učestvovala većina prisutnih, sagledana su brojna pitanja daljeg ostvarivanja književno-jezičke politike u BiH i nacela značajni dosadašnji rezultati njenog ostvarivanja. Istaknuto je da je stanje na području jezika i jezičke politike u BiH u cjelini zadovoljavajuće. Izgrađeni su jasni principi književno-jezičke politike, koji su široko prihvaćeni i čija je valjanost potvrđena u praksi. Povoljno stanje u području jezika u BiH rezultat je niza organizovanih aktivnosti kao što su: dosljedno provođenje principa književno-jezičke politike, rad na podizanju nivoa lingvističkog obrazovanja i širenju jezičke kulture, naučno-istraživački rad, organizovanje većeg broja lingvističkih skupova i sl.

U raspravi je snažno podržana ideja za osnivanje Koordinacionog odbora za pitanja jezika i jezičke politike, kao oblika djelovanja Predsjedništva Republičke konferencije SSRN BiH čiji bi zadatak bio da prati, analizira i podstiče aktivnosti na dosljednoj primjeni književno-jezičke politike i njegovanju jezičke kulture u svim oblastima društvenog života a posebno u oblasti obrazovanja, nauke, izdavačke

i informativne djelatnosti, kulturnog stvaralaštva u društveno-političkim i samoupravnim organizacijama i zajednicama. On bi, također, trebao da podstiče i usmjerava razvoj naučno-istraživačkog rada u oblasti lingvistike, da se zalaže za širu saradnju svih faktora društveno-političkog sistema u procesu dalje standardizacije jedinstvenog srpsko-hrvatskog-hrvatskosrpskog jezika na cjelom srpskohrvatskom jezičkom području. Njegova aktivnost bi obuhvatila i podizanje nivoa jezičkog obrazovanja i jezičke kulture u vaspitno-obrazovnom procesu, a osobito bi trebao doprinijeti da pitanja jezika i jezičke politike u izdavačkim i informativnim kućama budu sastavni dio ukupne programske aktivnosti. Odbor bi istovremeno, u cilju što jedinstvenije književno-jezičke politike, ostvarivao saradnju sa odgovarajućim oblicima djelovanja ostalih republičkih i pokrajinskih konferencija SSRN, i to ne samo na srpskohrvatskom jezičkom području. Osjeća se potreba saradnje u kreiranju književno-jezičke politike i u okviru Savezne konferencije SSRNJ.

S obzirom na značaj dosljednog provodjenja zadatka književno-jezičke politike u svim područjima društvenog života, u raspravi je rečeno da nekadašnja polazišta i ustaljeni pogledi u domenu standardizacije srpskohrvatskog-hrvatskosrpskog jezika danas ne mogu odgovarati našim potrebama. Istaknuta je neophodnost marksistički orijentisanih pogleda na jezička pitanja, te jugoslovensku specifičnost koja se ogleda u policentričnoj standardizaciji.

Naglašeno je da je u jugoslovenskoj komunikativnoj situaciji konstatno prisutna opasnost da se ode u kulturni i jezički izolacionizam. Zato je neophodno, rečeno je u raspravi, otvarati srpskohrvatski jezički prostor za jezike ostalih naroda i narosnosti, u školama i podsredstvom sredstava masovnog komuniciranja.

U raspravi je pokrenuto pitanje kadrovske politike, materijalnog položaja i tehničke opremljenosti naših institucija koje se bave izučavanjem jezika. Ukoliko

društvo želi da ima aktivan odnos prema problemima jezika, ta nastojanja biće uzaludna ako ne budu praćena odgovarajućom materijalnom podrškom.

Predloženo je formiranje stalne slavističke škole (centra) u Sarajevu.

Otvaranje postdiplomskog studija za jezik na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, rečeno je u raspravi, omogućava brže stasavanje mlade generacije lingvista u BiH i uvođenje koraka sa razvijenijim lingvističkim centrima u zemlji.

Stručnom usavršavanju bi bilo dobro pristupiti interdisciplinarno, to jest zalagati se za uporedno studiranje srpskohrvatskog i stranih jezika.

U raspravi je ukazano na potrebu njegovanja kulture jezika i govora u širem smislu, s obzirom na snažne tendencije birokratizacije, odnosno otudjivanja jezika, posebno u oblasti zakonodavstva i političke komunikacije.

Na kraju rasprave preporučeno je da se rezime sa sjednice dostavi učesnicima, odgovarajućim organima i institucijama u Republici, republičkim i pokrajinskim konferencijama (sekcijama za kulturu) i Saveznoj konferenciji SSRNJ.

SAVEZ KOMUNISTA JUGOSLAVIJE
CENTRALNI KOMITET SAVEZA KOMUNISTA
BOSNE I HERCEGOVINE
P R E D S J E D N I Š T V O
RADNA GRUPA

OSTVARIVANJE KNJIŽEVNOJEZIČKE POLITIKE U SRBIH

Sarajevo, juna 1987. godine

Polazeći od činjenice da su jezik i jezička politika složeno i osjetljivo područje društvene prakse, Savez komunista Bosne i Hercegovine kontinuirano je i organizovano pratio i usmjeravao aktivnosti u ovoj oblasti, o čemu svjedoči niz usvojenih dokumenata i rasprava u forumima i organima SK, SSRN i drugih društveno-političkih organizacija u Republici.

Angažovanjem Saveza komunista, drugih društveno organizovanih snaga i, naročito, lingvisti i kulturnih radnika u Republici, u osnovi su "uspješno riješeni problemi koji su se javljali u vezi s funkcionisanjem standardnog jezika u jednoj složenoj višenacionalnoj zajednici kakva je Bosna i Hercegovina i otklonjene moguće negativne implikacije na planu međunacionalnih odnosa, što je bio i značajan doprinos jačanju jezičkog zajedništva Srba, Hrvata, Muslimana i Crnogoraca, pa i ukupnog zajedništva naših naroda na širim prostorima". Uz ovu konstataciju, datu u materijalu "Aktuelna pitanja jezika i jezičke politike", koji je izradjen nakon dvije temeljite rasprave o toj temi u Centralnom komitetu SKBiH (1985), može se reći da su vrijeme i praksa potvrdili pravilnost i društvenu opravdanost takve orijentacije, pa stoga nema potrebe da se preispituje ispravnost idejno-teorijskih polazišta i osnovnih opredjeljenja književnojezičke politike u SRBiH. U sadašnjoj situaciji, međjutim, kada se osjeća pojačano djelovanje antisocijalističkih snaga, i u području jezika, neophodno je pristupiti organizovanom radu na daljoj idejno-teorijskoj razradi jezičke politike, iznalaženju konkretnih rješenja za nove probleme, te što dosljednijem izvršavanju već utvrđenih i formulisanju novih zadataka u naučnoistraživačkom i stručnom radu.

Osnovu književnojezičke politike u SR Bosni i Hercegovini čine njeni principi i zaključci, naznačeni u dokumentu društveno-političkih organizacija "Književni jezik i književnojezička politika u SRBiH" (1971), a potvrđjeni drugim dokumentima i društvenom praksom. Tim principima afirmiše se: (1) jezičko i standardnojezičko zajedništvo Srba, Hrvata, Muslimana, Crnogoraca i drugih kojima je srpskohrvatski jezik

maternji; (2) otvorenost pozitivnim kulturnim i jezičkim uticajima iz drugih sociokulturnih sredina na hrvatskosrpskom govornom prostoru; (3) njegovanje standardnojezičkog izraza sh/hs jezika koji se upotrebljava u Bosni i Hercegovini; (4) puna sloboda individualnog izbora jezičkih izražajnih sredstava i pisama u okviru srpskohrvatskog - hrvatskosrpskog standardnog jezika.

U skladu sa ovim principima, doneseni su zaključci o obaveznoj službenoj upotrebi dvočlanog naziva jezika srpskohrvatski (ili, po slobodnom izboru, hrvatskosrpski), ravnopravnosti ćirilickog i latiničkog pisma, upotrebi ijekavskog izgovora u kolektivnom izrazu i nekim područjima školske nastave (uz puno poštovanje slobodnog individualnog izbora standardnog izgovora, ekavskog ili ijekavskog), primjeni terminoloških višestrukosti u nastavnoj praksi itd.

Od donošenja temeljnih dokumenata književnojezičke politike (1971) u SRBiH se organizovano radi na provodjenju ovih principa i zaključaka, posebno u vaspitno-obrazovnoj djelatnosti, sredstvima javnog informisanja, izdavaštvu i raznim vidovima kulturnih aktivnosti, u čemu su, i pored odredjenih slabosti i propusta, postignuti vidni rezultati.

O svemu tome u posljednje tri godine više puta se raspravljalo u okviru RK SSRNBiH i CK SKBiH, kojom prilikom su, na osnovu analiza, utvrđivane odgovarajuće ocjene.*)

*) U jesen 1983. godine Sekcija RK SSRNBiH za kulturu raspravljala je o provodjenju jezičke politike, o čemu je sačinjen rezime; U Centralnom komitetu SKBiH 4. i 17.12.1985.godine organizovana je šira rasprava, čiji su rezultati prezentirani u dokumentu "Aktuelna pitanja jezika i jezičke politike (Ocjena stanja i prijedlog osnovnih elemenata programa idejno-političkih i stručnih aktivnosti)". U RK SSRNBiH ponovo je, 2.4.1986.godine, vodjena rasprava o toj temi. Krajem 1986. i početkom 1987. godine Koordinacioni odbor RK SSRNBiH raspravljao je o aktuelnim pitanjima jezičke standardizacije i primjeni jezičke politike u nastavnim planovima i programima za osnovne škole i škole usmjerenog srednjeg obrazovanja. Pored ovoga, predstavnici CK SKBiH učestvovali su na informativno-konsultativnim sastancima, odnosno radnim dogovorima, koje je organizovao CK SKH (4.februara i 18.aprila 1986. u Zagrebu), što je takodje rezultiralo donošenjem zaključaka.

Stalni interes SK za ovu oblast razlog je da se još jednom cjelovito razmotre idejno-politička pitanja ostvarivanja književnojezičke politike, utvrde osnovni pravci daljih aktivnosti na provodjenju usvojenih principa i zaključaka, kao i konkretni zadaci komunista u tom području.

II

Društvene i stručne aktivnosti u području jezika odvijale su se u proteklih dvadeset godina, tj. od donošenja prvih dokumenata književnojezičke politike u BiH do danas, u tri osnovna pravca: 1. razvijanje teoretskih osnova i ostvarivanje književnojezičke politike; 2. podizanje nivoa lingvističkog obrazovanja i širenje jezičke kulture; 3. naučnoistraživački rad i druge naučne i stručne aktivnosti u području lingvistike.

U svim tim aktivnostima postignuti su zapaženi rezultati, ali su se javljali i određeni problemi i teškoće.

1. Razvijanje teoretskih osnova i ostvarivanje književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini

Teoretske osnove književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini oslanjaju se na savremene sociolingvističke poglede i progresivne društveno-političke stavove o nacionalnom pitanju, koji polaze od postojeće društvene i jezičke stvarnosti i interesa svih naroda u SR Bosni i Hercegovini i na širem srpskohrvatskom govornom prostoru. Na tim osnovama utemeljeni su naprijed naznačeni principi i zaključci.

Kao rezultat novih naučnih spoznaja i analiza, stručnim elaboracijama preciznije i jasnije su formulisani neki principi i zaključci književnojezičke politike u usvojenim dokumentima, čime je dat doprinos daljem razvijanju njenih teoretskih osnova. Tako se, kada je riječ o osobenostima standardnojezičkog izraza koji se upotrebljava u BiH, došlo do saznanja da duhu književnojezičke politike i jezičkoj stvarnosti više odgovara termin "autentičan" nego "auto-

hton", te da se u tom smislu treba zalagati za "njegovanje autentičnih (a ne 'autohtonih') književnojezičkih i kulturnih vrijednosti, koje su zajedničko blago svih naroda BiH i čine most medju njihovim kulturama...", kao i kulturama tih i drugih naroda na hrvatskosrpskom govornom području.

Isto se tako, naučnim istraživanjima, došlo do spoznaje da se u domenu stručno-naučne terminologije ne radi o polariziranoj "dvojnjoj terminologiji" (kako stoji u dokumentima), nego o terminološkim višestrukostima. U nastavnoj praksi, u udžbenicima i priručnicima namijenjenim učenicima stvarno se primjenjuju terminološke višestrukosti (a ne "dvojnja terminologija").

U ostvarivanju književnojezičke politike, i pored pozitivnih dostignuća, nije osigurano sistematsko praćenje niti su vršene temeljitije analize na osnovu posebno obavljenih istraživanja, pa se u ovom materijalu o rezultatima aktivnosti na provodjenju principa i zaključaka književnojezičke politike uglavnom govori na osnovu parcijalnih uvida i izvještaja pojedinih organizacija i institucija u području obrazovanja, nauke, kulture, informisanja, organa uprave i dr. To je, nema sumnje, problem kome se ubuduće mora posvetiti odgovarajuća pažnja.

a) Ostvarivanje književnojezičke politike u vaspitno-obrazovnoj djelatnosti (programima, udžbenicima i nastavnoj praksi)

Zaključci Kulturno-prosvjetnog vijeća Skupštine SRBIH o književnojezičkoj politici u vaspitno-obrazovnoj djelatnosti (1971), koji se daju u prilogu, čine temeljna polazišta za rješavanje pitanja upotrebe književnog jezika u ovoj oblasti. Ostvarivanje načela književnojezičke politike omogućava učenicima da obogate svoj jezik, da njeguju kulturu izražavanja, da razvijanjem duha jezičke tolerancije njeguju bratstvo i jedinstvo. Za uspješno provodjenje književnojezičke politike u nastavnoj praksi temeljne pretpostavke su programske i udžbeničke koncepcije, kao i realizacija tih koncepcija u udžbenicima i nastavnoj praksi.

Zaključak o obaveznom dvočlanom nazivu našeg književnog jezika dosljedno se ostvaruje, ali se u posljednje vrijeme javlja izvjestan nesporazum, jer se dvočlani naziv javlja u dva oblika: hrvatskosrpski i srpskohrvatski jezik. Uvriježilo se shvatanje da oba ova oblika dvočlanog naziva, radi ravnopravnosti, treba uvijek navoditi zajedno, pa u tom slučaju naziv postaje četveročlan^{*)}. Ovakva reduplikacija naziva jezika, koja može imati i neželjene konotacije, jer i pored svoje glomaznosti adekvatno ne determinira pripadništvo jezika svim nacijama, ponekad se u udžbenicima zamjenjuje neutralnim sintagmama naš jezik ili maternji jezik. Medjutim, na osnovu uvida došlo se do konstatacije da se uglavnom upotrebljava dvočlani naziv jezika,^{**)} kao srpskohrvatski jezik i kao hrvatskosrpski jezik.

Odnos prema upotrebi ćiriličkog i latiničkog pisma u nastavi u osnovnim i srednjim školama nije dosljedan:

a) u osnovnim školama ćirilica i latinica upotrebljavaju se naizmjenično samo u nastavi srpskohrvatskog jezika, dok je u nastavi ostalih predmeta ćirilica znatnije zapostavljena;

b) u srednjim školama ćirilica i latinica naizmjenično se upotrebljavaju samo u nastavi hrvatskosrpskog jezika, ali ta naizmjeničnost nije dosljedna, tako da je i u toj nastavi ćirilica zapostavljena;

c) u školskoj i pedagoškoj administraciji, u dokumentima (svjedočanstvima, uvjerenjima, dječkim knjižicama) latinica izrazitije prevladava.

*) Ovaj princip se susreće i u nazivima dokumenata: "Nastavni program za osnovno vaspitanje i obrazovanje za srpskohrvatski-hrvatskosrpski jezik i književnost" i "Nastavni program za srpskohrvatski-hrvatskosrpski jezik i književnost za srednje usmjereno obrazovanje i vaspitanje" i sl.

***) Odstupanja su rijetka; u izvještaju Zavoda za unapređjivanje vaspitno-obrazovnog rada Fihac konstatuje se da je ponekad u upotrebi jednočlani naziv (srpski jezik) u školama na području bosanskopetrovačke, drvarske i bosanskograhovske opštine .

Zaključak o ravnopravnosti pisama u nastavi uglavnom dosljedno ostvaruju nastavnici maternjeg jezika i nastavnici razredne nastave, kao i učenici, dok nastavnici ostalih predmeta pretežno upotrebljavaju latinicu. Posebno se to odnosi na srednje škole.

U nekim sredinama zabilježeni su i rijetki otvoreni otpori ravnopravnosti ćirilčkog i latiničkog pisma (razbijanje natpisa na školskim zgradama i sl.), o čemu je i javnost putem sredstava informisanja obavještavana. Zbog toga je vrlo aktuelno i stalno prisutno pitanje šire društvene i pedagoško-stručne akcije u školama i izvan njih na provodjenju ovog zaključka, jer se u praksi, posebno u nekim školama, ovim pitanjima ne poklanja dovoljna pažnja ni od strane nastavničkih vijeća, ni od strane odgovarajućih prosvjetno-pedagoških institucija i organizacija.

Obaveza ravnopravne primjene latinice i ćirilice u udžbeničkoj literaturi ne realizuje se na isti način u svim slučajevima. Uobičajena je praksa u Bosni i Hercegovini da se svi udžbenici i priručnici u prva dva razreda osnovne škole izdaju paralelno ćirilicom i latinicom, tj. u njima se naša pisma mutiraju. U sljedećim razredima osnovnog i tokom cijelog srednjeg obrazovanja tekstovi čitanaka, a i nekih drugih udžbenika, štampaju se naizmjenično ćirilicom i latinicom. Ostali udžbenici i priručnici izdavani su na jednom od dva naša pisma. Proces istiskivanja ćirilice latinicom bio je dobrim dijelom zahvatio i školska izdanja. Poslije utvrđivanja književnojezičke politike pristupilo se obezbjeđivanju ravnomjernije zastupljenosti oba pisma u udžbenicima. Međutim, pod pritiskom tehnologije (svi rukopisi su kucani latinicom, a veliki dio simbola i drugih znakova obavezno se štampa latiničkim slovima) i popuštanjem budnosti, broj latiničkih izdanja, naročito u matematičkim, fizičkim,

biološkim i tehničkim predmetima, znatno je porastao^{*)}). Obratan proces se zapaža u udžbenicima odbrane i zaštite. Da postoji dosta problema baš u okviru udžbeničke literature, što nije razriješeno ni postojećim Zakonom o udžbenicima, i nastavnom filmu za osnovno i srednje usmjereno obrazovanje, slažu se i svi izdavači na području Republike. Izražena je potreba da svake godine prilikom izdavanja novih, ili noveliranja postojećih udžbenika, izdavačke kuće ostvare dogovor radi utvrđivanja koji će se udžbenici štampati na kom pismu, čega bi se onda morali svi držati.

Zaključak da se nastava u ustanovama osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja izvodi na ijekavskom književnom izgovoru ugrađen je u programske koncepcije i u osnovnoj i u srednjoj školi, i to u uvodnom tekstu, kojim se otvara pristup programskim sadržajima za sve predmete. Taj zaključak ugrađen je i u druge dokumente kojima se osigurava realizacija programskih sadržaja u nastavnoj praksi.

*) Na osnovu prikupljenih podataka od SOUR-a "Veselin Masleša" utvrđeno je da je od 44 obnovljena udžbenika 5 štampano ćirilicom, 5 kombinovano (čitanke za srednje škole i IV razred osnovne škole), dok je 15 udžbenika štampano samo latinicom zbog upotrebe simbola i samog pisma (matematika, hemija, latinski i strani jezici). Ostali udžbenici štampaju se ćirilicom i latinicom u omjeru 1:3, izuzev ako autor (što mu je i zakonski omogućeno) ne zahtijeva štampanje na određenom pismu. Ponekad i sami izdavači, da ne bi mijenjali slog na određenom pismu, bez prethodnih konsultacija nastavljaju štampanje udžbenika tim pismom, što remeti dogovorene odnose pri štampanju.

U izdanju "Veselin Masleša" izlazi lektira za osnovno obrazovanje "Eas-tavica" u kojoj je od 119 knjiga 85 štampano latinicom, a 34 ćirilicom. Za usmjereno obrazovanje u izdanju biblioteke "Ars" od 106 knjiga 93 je štampano latinicom, a 13 ćirilicom.

U tekućoj školskoj godini udžbenici i priručnici za osnovnu školu i zajedničke osnove srednjeg usmjerenog obrazovanja u izdanju "Svjetlosti" štampani su ćirilicom i latinicom na sljedeći način: za 1. i 2. razred osnovne škole svi udžbenici i priručnici štampaju se u paralelnim izdanjima na oba pisma - 7 udžbenika i 4 priručnika; udžbenici i priručnici našeg jezika i čitanke za sve ostale razrede osnovne škole i srednjeg usmjerenog obrazovanja, kao i jedan udžbenik poznavanja društva, štampani su mješovito na oba pisma - 16 udžbenika i 1 priručnik; ostali udžbenici i priručnici štampani su jednim od pisama, i to: za osnovu škole 28 udžbenika i 26 priručnika latinicom, a 6 udžbenika i 6 priručnika ćirilicom; za zajedničke osnove srednjeg usmjerenog obrazovanja 14 udžbenika i 5 priručnika latinicom, a 3 udžbenika ćirilicom; za izbornu nastavu u osnovnoj školi 14 priručnika je štampano latinicom, a jedan ćirilicom. Za udžbenike i priručnike u visokoškolskoj nastavi nema podataka, ali ima indikacija da je tu stanje u pogledu provođenja zaključaka o ravnopravnosti pisama još nepovoljnije te bi trebalo osigurati sistematsko praćenje i dosljednu realizaciju toga zaključka.

Zahtjev da svi nastavnici razredne i predmetne nastave u osnovnoj školi, kao i nastavnici srpskohrvatskog jezika u srednjoj školi izvode nastavu ijekavskim književnim izgovorom uglavnom se dosljedno ostvaruje. Kod nastavnika rođenih "ekavaca" i nastavnika rođenih "ikavaca" zapažaju se slabija ili jača kolebanja i nesigurnost u standardnom ijekavskom izgovoru. Nema pojava namjernog odbijanja niti namjernog izbjegavanja ijekavskog izgovora u nastavi ovih nastavnih predmeta u osnovnoj školi i u nastavi hrvatskosrpskog jezika u srednjim školama.*)

Obaveza izdavanja osnovnoškolskih i srednjoškolskih udžbenika na ijekavskom izgovoru potpuno se izvršava. Ta obaveza nikada nije dovedena u pitanje. Ali, i u tome se javlja izvjestan nesporazum. Naime, ijekavština nije jedinstvena, nego postoje izvjesne razlike u pojedinim sredinama. Bosanskohercegovačka ijekavština se razlikuje od hrvatske, a i crnogorske, što je naučnim opisom utvrđeno. Ta ijekavica ranije je u udžbenicima bila dosljednije zastupljena. U novijim udžbenicima, međjutim, javljaju se i ijekavski varijeteti koji nisu karakteristični za bosanskohercegovački ijekavski standard, što je pojava koja zaslužuje odgovarajuću naučnu i praktičnu procjenu i valorizaciju.

Pristup ostvarivanju zaključka koji se odnosi na terminološke višestrukosti u programima i u nastavnoj praksi i udžbeničkoj literaturi je različit.

U nastavnim programima, kao dokumentima kojim se propisuju nastavni sadržaji, istaknut je ovaj zahtjev. Međutim, u udžbeničkoj literaturi ima kolebanja. U nekim udžbenicima se vrši selekcija višestrukosti, a u nekim se ovaj ključak provodi jednostrano (primjenjuju se samo terminološki sinonimi, bez potpunijeg sagledavanja na različitim jezičkim nivoima - fonološkom, morfološkom i sintaksičkom). U novijim koncepcijama udžbenika ovome se svestranije prišlo, tako da

*) "Samo se manji broj nastavnika služi ekavskim književnim izgovorom... iz sastava učiteljskog kadra...i to u malom procentu" (izvještaj Doboj). Manjih odstupanja ima i na području Zavoda Sarajevo.

se u svim predmetima u skladu sa prirodom sadržaja, sa novijim lingvističkim spoznajama i u skladu sa intelektualnim mogućnostima učenika, nudi razradjeniji sistem terminoloških višestrukosti.

Za potpunije provođenje ovog zaključka u nastavnoj praksi potrebno je i potpunije lingvističko obrazovanje nastavnika i bolja opremljenost adekvatnim udžbenicima i rječnicima u kojima su leksičke jedinice po frekventnosti poredane.

O obavezi nastavnika da upoznaju učenike sa terminološkim višestrukostima nema preciznih podataka, samo se navodi da se nastavnici koriste Rječnikom terminoloških višestrukosti i da se nameće potreba da se školske biblioteke bolje opreme ovakvom literaturom.

Zaključak koji se odnosi na potrebu prilagodjavanja jezičkog izraza jezičkom osjećanju sredine, u praksi je najproblematičniji. Bosanskohercegovački jezički izraz, kojim bi trebalo pisati udžbeničku literaturu za osnovno i srednje usmjereno obrazovanje, još ni do danas nije sistematski opisan, a i ono što je posljednjih godina na tom učinjeno još nije društveno verifikovano. Jedina neosporna karakteristika tog izraza je ijekavština, pa se insistiranjem samo na toj osobenosti dovodi u pitanje sam zaključak. Takvom simplifikacijom, od koje nije imuna ni udžbenička djelatnost, odstranjuje se, s jedne strane, sasvim opravdano, iz kolektivnog izraza ekavština, dok na drugoj strani, osim varljivog jezičkog osjećanja, ne postoje nikakva uporišta za određivanje ostalih varijantskih oblika, također neuobičajenih u bosanskohercegovačkom standardnojezičkom izrazu.

Iako su osnovni principi književnojezičke politike jasni, ipak se u njihovoj realizaciji u vaspitno-obrazovnoj djelatnosti nailazi na određene dileme, koje se još više komplikuju njihovim pojednostavljivanjem, laičkim generalizacijama, te pogrešnim i proizvoljnim tumačenjima. Takve interpretacije navode pojedine autore da traže neki poseban jezički izraz,

da stvaraju vještačku selekciju izražajnih sredstava mehaničkom kombinacijom varijantskih obilježja koja nisu svojstvena prirodnom jezičkom izrazu ove sredine. Opravdanje za to uvijek se nalazi u izdvajanju i generalizaciji jednog od principa na čitavu jezičku politiku. Stoga je neophodno razraditi detaljnija uputstva i obrazloženja funkcionisanja principa književnojezičke politike, polazeći od problema koji se javljaju u praksi. Jedan od tih problema je i utvrđivanje osobenosti standardnojezičkog izraza, koji dolazi do izraza prilikom adaptacije tekstova za potrebe SRBiH, u slučajevima naznačenim u Zaključcima.

Primjeni književnojezičke politike treba pristupati s razradjenom metodologijom i instrumentarijem i interdisciplinarno. Takav pristup osigurava bolje nastavne programe i udžbenike.

U provodjenju književnojezičke politike posebnu odgovornost ima Republički zavod za unapredjivanje vaspitno-obrazovnog rada.*)

Republički zavod bi morao, u saradnji s Institutom za jezik, Odsjekom Filozofskog fakulteta za južnoslovenske jezike i drugim odgovarajućim naučnoistraživačkim organizacijama, izgraditi instrumentarij kojim bi potpunije snimao sadašnja dostignuća u ovom području. To pretpostavlja ne samo da se pojave opišu i registruju nego da se dublje istraži zašto su u jednoj sociokulturnoj sredini takvi rezultati. Tek na osnovu toga moguće je nuditi odgovarajuća rješenja, da bi se otklonile slabosti.

U vezi sa zadatkom koji se odnosi na podizanje nivoa jezičke kulture svih nastavnika koji studiraju na jezičkim grupama, sačinjen je Društveni dogovor o utvrđivanju

*) Republički zavod za unapredjivanje vaspitno-obrazovnog rada uspješno će ostvarivati svoje zadatke ako se kadrovski ojača. Kadar, specijalno pripremljen za istraživanje problema iz područja metodike jezika, moći će da određene činjenice književnojezičke politike oblikuje u programskim koncepcijama, da nudi odgovarajuće koncepcije udžbenika i metode za interpretaciju programskih sadržaja.

opštih programskih osnova naučno-nastavnog rada za srpsko-hrvatski odnosno hrvatskosrpski jezik u visokoškolskim organizacijama koje obrazuju nastavnike u SRBiH (Samoupravni sporazum o programskim osnovama visokoškolskih organizacija u SRBiH, Sarajevo, 1980.).

Prema ovom dogovoru, Filozofski fakultet i pedagoške akademije su obavezane da organizuju naučno-nastavni rad iz tematskih sadržaja čiji je cilj da budući nastavnici obogate jezičku kulturu, dobiju osnovna filološka znanja o jezičkim zakonitostima, da ovladaju normom književnog jezika i pravopisa, da razviju jezičko osjećanje i pravilno primjenjuju stečeno znanje u svom pismenom i usmenom izražavanju. Predviđeno je 30 časova (jedan semestar) za realizaciju ovog programa, što nije ni malo, ali ni dovoljno da se postigne sve ono što se želi, čak i na nivou elementarne pismenosti, s obzirom na vrlo slaba predznanja koja su studenti donijeli iz srednje škole. Razlozi za slabije rezultate u ovoj oblasti nisu samo ove vrste. Ni do danas nisu utvrđene jedinstvene programske osnove za ovaj predmet, tako da se on najčešće izvodi kao nastava iz pravopisa - savladjivanje osnovne pismenosti, sa elementima književnojezičke politike ili bez njih, zavisno od afiniteta predavača. U većini slučajeva izvodjenje nastave je riješeno kao dodatna obaveza nekog od postojećih nastavnika na fakultetu, ili spoljnog saradnika.

Ima mišljenja da bi bilo najsvrsishodnije kada bi se u jednom centru (npr. na Filozofskom fakultetu u Sarajevu) formirala posebna katedra koja bi opsluživala sve nastavne fakultete i katedre na kojima se školuju budući nastavnici. Time bi, kako se smatra, suštinski bio riješen problem nastave srpskohrvatskog jezika na nejezičkim grupama nastavnčkih fakulteta, a ne samo formalno, kao do sada.

Odsjek za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta osnovna je i najvažnija ustanova koja obrazuje kadar u oblasti jezika u SRBiH. U svim dokumentima o jezičkoj politici govori se o posebnoj odgovornosti ove institucije.

Osnovni principi književnojezičke politike sastavni su dio programa Odsjeka i u nastavnom radu i u drugim oblastima. Na prvoj godini studija izučava se književnojezička politika u sklopu predmeta Savremeni sh/hš jezik I i kao oblast lingvistike, a sam kurs Standardnog jezika tako je koncipiran da je teorija na kojoj se zasniva inkorporirana u samu materiju. Nizak nivo lingvističkog obrazovanja i jezičke kulture studenata koji se upisuju i limitirani fond časova osnovni su razlozi što se studenti ne mogu sustavnije baviti standardologijom i, u vezi s tim, jezičkom politikom i planiranjem jezika.*) Tu je još i neravnomjeran odnos istorijskih i savremenih disciplina te opterećenost sadržajima iz drugih oblasti.

Slična je situacija i na drugim lingvističkim odsjecima Filozofskog fakulteta, kao i na pedagoškim akademijama.

Zbog svega toga bilo bi nužno posvetiti veću pažnju lingvističkom obrazovanju učenika u srednjim školama, u skladu s modernom lingvistikom, i osigurati permanentno obrazovanje nastavnika.

Pošto se književnojezička politika primjenjuje u svim oblastima društvenog života, otvara se problem da njene principe i zaključke usvoje svi budući stručnjaci, tj. studenti na ostalim fakultetima, bez obzira na usmjerenje.

b) Ostvarivanje književnojezičke politike u izdavačkoj djelatnosti, pozorišnoj i filmskoj umjetnosti i drugim oblastima kulture

U izdavačkoj djelatnosti (izuzev oblasti školske knjige), pošto je riječ o pitanju umjetničkog književnog izraza,

*) Došlo se do uvjerenja da je sve gora jezička kultura studenata koji se upisuju na studij lingvistike i žurnalistike. Osnovni uzrok tome vidi se u masovnom školstvu i u stihiji koja se provodi u prosvjetnoj i kadrovskoj politici. Na jednoj strani školuju se novinari bez studija jezika (na Fakultetu političkih nauka), a na drugoj ne provode se zaključci o jezičkoj politici o lingvističkom obrazovanju nastavnika. Nastava jezičke kulture izvodi se formalno.

posebna pažnja poklanja se onim stavovima književnojezičke politike kojima se utvrđuje individualno pravo na vlastiti izbor izražajnih mogućnosti književnog jezika, uključujući slobodu upotrebe svih oblika bez obzira na varijantsku opredjeljenost autora.

Taj princip poštuje se ne samo kada se radi o autentičnim umjetničkim radovima nego i kada je riječ o značajnim autorizovanim prevodima (izuzev knjiga iz školske lektire). Ipak, prilikom izbora prevodioca vodi se računa da to uglavnom bude izvorni govornik ili poznavalac jezičkog izraza u Bosni i Hercegovini.

U oblasti savremene domaće književnosti (nova djela domaćih autora) pismo štampanih djela određuje se u dogovoru sa autorima.

Jeziku kao komunikacionom i umjetničkom sredstvu, kao i mediju kroz koji se ispoljavaju sociokulturne, civilizacijske i nacionalne karakteristike, teatar i film posvećuju posebnu pažnju.

Maksimalna tolerancija i poštovanje književno-jezičkog izraza autora dramskih djela iz drugih naših sredina, kada je u pitanju područje gdje se govori srpskohrvatskim jezikom, jedan je od osnovnih principa koje u svom radu dosljedno primjenjuju bosanskohercegovačka pozorišta.

Kada su u pitanju dramska djela stranih autora, njihov prevod prilagođava se ovdašnjem govornom miljeu. Slično se postupa i sa prevodima dramskih djela autora koji su pripadnici drugih naših naroda i narodnosti. U svim ostalim slučajevima, kada se radi o dramskim djelima domaćih savremenih autora sa hrvatskosrpskog govornog područja, ne primjenjuju se nikakve jezičke adaptacije. Izuzetno, ako je to u interesu rediteljske koncepcije predstave, rađe se izvjesne jezičke adaptacije, ali po pravilu u dogovoru sa autorom teksta.

Iskustva nekolicine lektora, koji se u pozorištima u Bosni i Hercegovini obično angažuju kao spoljni saradnici,

govore da posebnih prigovora i propusta koji bi išli na štetu izvorne jezičke strukture dramskih djela, njihovih autora, proklamovane književnojezičke politike do danas nije bilo javno zabilježeno.

Realizatori filmskih projekata u Bosni i Hercegovini nastoje da poštuju izvorni književnojezički izraz autora teksta scenarija, u čemu im pomažu lektori, bilo u fazi dorade scenarija ili prilikom neposrednog snimanja filma. Bez obzira iz koje sredine dolaze angažovani filmski glumci, oni se moraju prilagoditi tekstu scenarija i poštovati jezik na kome je on napisan.

Za razliku od bosanskohercegovačkih filmova i filmova koji dolaze sa srpskohrvatskog govornog područja, filmovi iz drugih naših sredina (Slovenija, Makedonija i dr.) obavezno se prevode i titlaju na hrvatskosrpski jezik. Taj posao obavlja u pravilu proizvođač filma, odnosno distributer iz one sredine u kojoj je film snimljen (uz prevodioca koga oni angažuju), a bosanskohercegovački distributer ne pravi novi prevod, već preuzima gotovu kopiju filma sa postojećim titlom. Ovaj način rada olakšava i ubrzava proces eksploatacije filma u kino-dvoranama i ne zahtijeva izdvajanje novih materijalnih sredstava.

Kada su u pitanju inostrani filmovi, u praksi postoji nekoliko ustaljenih varijanata, koje odgovaraju novoj književnojezičkoj politici.

Praksa ustanovljena već godinama kod bosanskohercegovačkih distributera (do sada je to bila jedino "Kinema", a od prije dvije godine i "Forum"), kada je u pitanju prevodjenje inostranih filmova, može se u najkraćem svesti na sljedeće: prilikom prevoda i titlovanja inostranih filmova maksimalno se poštuje književnojezički izraz kakav se upotrebljava u Bosni i Hercegovini. Takav prevod obično se određuje kao "neutralni prevod", koji je lako razumljiv za najširi sloj bioskopske publike. U tom smislu "Kinema" je do danas dobijala i posebne pohvale od stručnjaka iz drugih naših sredina,

jer se filmovi koje ona uvozi i jezički obrađuje prikazuju na čitavom jugoslovenskom području. Titlovi su uvijek na latiničkom pismu. Ćirilica nije zastupljena ni na plakatama i drugim reklamnim materijalima.

Može se, dakle, konstatovati da se književnojezička politika u izdavačkoj djelatnosti te pozorišnoj i filmskoj umjetnosti uglavnom dosljedno provodi. Odstupanja su zabilježena u ostvarivanju ravnopravnosti pisma. Stoga bi radne organizacije i nadležni organi u ovoj oblasti trebalo da preduzmu odgovarajuće korake da se stanje u tom pogledu popravi, utoliko prije što za dosljednu realizaciju zaključka o ravnopravnosti pisama nema ozbiljnijih zapreka.

c) Ostvarivanje književnojezičke politike u sredstvima informisanja u BiH

Sredstva informisanja u Republici dala su u proteklih godinama značajan doprinos ostvarivanju književnojezičke politike, njenoj primjeni i provjeri u praksi, afirmaciji i propagandi njenih osnovnih principa. Definišući svoje društvene funkcije u nizu zajedničkih ili pojedinačnih dokumenata, sva informativna sredstva u Republici ugradila su u njih stav o književnojezičkoj politici kao izraz sopstvenih idejnih opredjeljenja i jedan od bitnih kriterija svoje ukupne uređivačke politike.

Cjelokupna ova aktivnost, posebno u prvim godinama nakon konstituisanja poznatih principa jezičke politike, rezultirala je i organizacijom Savjetovanja o jeziku u sredstvima informisanja i izdavačkoj djelatnosti. Na ovom skupu (u maju 1977. godine u Tesliću) s pravom je konstatovano da su u prethodnom vremenu postignuti značajni rezultati, posebno ispoljeni u stabilizaciji ijekavskog standarda u kolektivnom izrazu u Bosni i Hercegovini (uprkos nekim pojavama koje upućuju na pokušaje njegovog razgrađivanja), daljoj demokratizaciji u pogledu slobodnog izbora jezičkih izražaj-

nih sredstava, poštovanju standardnojezičkog izraza drugih sociokulturnih sredina i drugim bitnim zahtjevima književno-jezičke politike u BiH.

U sadržajno-tematskom pogledu aktivan odnos sredstava informisanja ispoljava se u velikom broju informativnih, edukativnih, rjeđe i analitičko-komentatorskih priloga, u naglašenom tretmanu svih aktuelnosti na ovom području. Izvjestan, premda ne i sasvim zadovoljavajući stepen angažovanosti ispoljen je i u broju i kvalitetu komentara i drugih oblika kojima se kritički reaguje na pojave eskalacije jezičkog separatizma u pojedinim sredinama, unitarističke tendencije i druge devijantne pojave u ovoj sferi.

Može se ukazati i na neke nedostatke u tretmanu ovakvih događaja i procesa. Niz pozitivnih procesa i pojava (kao što su, npr, "Politikin" kodeks iz 1983, "Jezička orijentacija" RTV Beograd iz 1986, a posebno Zaključci dogovora u Zagrebu i dr.), koji su objektivno značili dragocjeno priznanje i podršku načelima književnojezičke politike u BiH - nisu u dovoljnoj mjeri valorizovani u sredstvima informisanja u našoj republici.

S druge strane, sredstvima informisanja (posebno najrazvijenijim među njima) može se odati priznanje za visok stepen inicijativnosti i akcionosti u sferi popularizacije i propagande principa naše književnojezičke politike ("Liga mladih lingvista" Radio-Sarajeva, koja je izrasla u najmasovniju obrazovnu akciju jugoslovenskog radija, jezik u seriji TVSA "Pet plus", u popularnim kvizovima i drugim emisijama, zapažene serije o jeziku u "Malim novinama", brojni komentari i drugi prilozima u "Oslobodjenju", gdje je zabilježena i vrlo razvijena aktivnost na jezičkom obrazovanju novinara i sl.). Radio-Sarajevo i posebna izdanja "Oslobodjenja" realizovali su i specijalne cikluse namijenjene jezičkom obrazovanju tzv. druge generacije u inostranstvu.

Kritički se, međutim, treba osvrnuti na nedovoljnu aktivnost profesionalnih udruženja novinara, spikera, lektora i dr. stručnih profila u informativnoj djelatnosti, čija aktivnost na ovom području - pogotovo u posljednjim godinama - ne može zadovoljiti i od kojih s pravom treba očekivati aktivniji odnos, posebno kad je riječ o iniciranju jezičkih kodeksa i drugih dokumenata kojima se u Republici, pa i na cijelom našem govornom području, kodificiraju osnovne norme ponašanja u upotrebi standardnog (književnog) jezika, te oživljavanja i uspostavljanje jezičkih rubrika i emisija.

Razgovori vodjeni u RTSA 1986.godine ukazali su na izvjesne probleme i zaostajanja u ovoj oblasti. Između objektivnih potreba da radio i televizija u BiH budu "živi udžbenici jezika" i "ogledala primjene književnojezičke politike" i - s druge strane - realnih dostignuća u tom pogledu, nesumnjivo postoje izvjesne razlike iza kojih stoje složeni, dijelom i objektivni uzroci.

Može se tako konstatovati da široka demokratizacija, proširenje i razvoj izvora informisanja, posebno sve izrazitiji razvoj dopisničke mreže, nisu u proteklim godinama bili u dovoljnoj mjeri praćeni ni kadrovskim, a ni materijalno-tehničkim razvojem lektorskih službi. Te službe, od životnog značaja za oživotvorenje književnojezičke politike i nivo jezičke kulture u programima, još su uvijek pretežno orijentisane na prakticističko djelovanje (otklanjanje grešaka u rukopisima, elementarna obuka početnika) i očito im tek predstoji osvajanje pravih funkcija u permanentnom obrazovanju novinara i drugih profesionalnih učesnika u stvaranju programa, a također i osposobljavanje za neke praktične vidove istraživačkog rada (opremanjem fonetskog kabineta u RTSA sada se stvaraju osnovni uslovi i za tu djelatnost).

Povremene analize jezika i primjene književnojezičke politike u najrazvijenijim sredstvima informisanja u Republici, uz izvjestan uvid u praksu ostalih (prvenstveno regionalnih i lokalnih listova, opštinskih radio-stanica, štampe

u udruženom radu), omogućuju i neke šire konstatacije u pogledu rezultata i problema u svakodnevnoj praksi.

U cjelini se može konstatovati da su - s nejednakim kvalitetom, ali jedinstvenom sviješću o neophodnosti postojanja standardnojezičkog izraza, sredstva informisanja u Republici - praktično bez izuzetka, taj izraz prihvatila kao rezultat, mjerilo i normativ zajedničkog života i svoje funkcije u najširoj društvenoj komunikaciji. Odbijajući varijantsko opredjeljivanje, pogotovo pokušaje njegovog vezivanja za nacionalnu pripadnost, uz poštovanje otvorenosti drugim sredinama, sredstva informisanja dala su doprinos borbi protiv pokušaja infiltriranja nacionalističkih i unitarističkih shvatanja o jeziku, nastojeći istovremeno da u svojoj stvaralačkoj praksi kontinuirano oživotvoruju vrijednosti jezika i jezičkog osjećanja ove višenacionalne sredine, njenih kulturnih i umjetničkih tradicija, kao i savremenog duhovnog stvaralaštva.

Vrijednost ovakve ocjene neće bitnije umanjiti činjenice da se u praksi gotovo svih naših informativnih sredstava povremeno srećemo s nekim vidljivim nedostacima i nedogradjenostima. Jedno od takvih područja je nesumnjivo izrazito spor proces ujednačavanja u upotrebi oba pisma u štampi (izuzev "Oslobođenja", Informativnog programa Televizije Sarajevo i nekih drugih republičkih glasila), koji se samo dijelom može smatrati posljedicom nekih objektivnih tehnoloških problema.

Treba, najzad, reći da svojevrsnu potvrdu demokratičnosti ("jezičke tolerancije") naše književnojezičke politike predstavlja i dostignuti nivo poštovanja autorskog prava na slobodu izbora jezičkih izražajnih sredstava. Može se konstatovati da je u posljednjim godinama sve manje primjera da redakcije (i pojedinci u njima) svojataju arbitrarno pravo da odredjuju šta je manje, a šta više "blisko" jezičkom osjećanju u BiH, odnosno da lektori ometaju normalnu upotrebu jezičkih sredstava, bez obzira na njihovu varijantsku obilježenost u nekim drugim sredinama.

Pred sredstvima informisanja postavlja se zadatak da principe i kriterije književnojezičke politike u BiH i dalje dosljedno provode kao sastavni dio uređivačke politike i značajan dio borbe progresivnih društvenih snaga za bratstvo, jedinstvo i zajedništvo naših naroda i narodnosti, njihov nesmetan dalji kulturni razvoj i nivo obrazovanja, što u cjelini zahtijeva dugoročan, planski, idejno ofanzivan i visoko organizovan odnos. Sredstva informisanja treba da podržavaju sve oblike stvaralačkog povezivanja nauke i prakse, posebno one koji će omogućiti široko zasnovana naučna istraživanja jezika i njegovih funkcija u institucijama javne riječi, uspostavljanje sistema stalne saradnje i razmjene iskustva sa odgovarajućim organizacijama i institucijama u drugim republikama i pokrajinama, kao i dalje kadrovske i materijalno-tehničke osposobljavanje lektorskih službi.

d) Ostvarivanje književnojezičke politike u organima društveno-političkih zajednica

Osnovni principi koji opredjeljuju praksu skupština društveno-političkih zajednica, njihovih izvršnih organa, organa uprave i pravosuđnih organa u SR Bosni i Hercegovini, u pogledu službene upotrebe jezika i pisma, sadržani su u odgovarajućim odredbama Ustava SFRJ i Ustava SRBiH, a bliže su razradjeni i konkretizovani pojedinim zakonima i drugim opštim aktima (Zakonom o državnoj upravi, Zakonom o redovnim sudovima, Zakonom o objavljivanju republičkih zakona i drugih republičkih propisa i opštih akata, Poslovníkom Skupštine SRBiH, Poslovníkom Izvršnog vijeća Skupštine SRBiH, statutima opština itd.).

Ustavnom i drugom pravnom regulativom utvrđuje se i obezbjeđuje službena upotreba srpskohrvatskog odnosno hrvatskosrpskog jezika ijekavskog izgovora, uz ravnopravnost oba pisma. Istovremeno, svim građanima je zajamčena slobodna upotreba svoga jezika i pisma, uključujući i pravo upotrebe svoga jezika i pisma u postupku pred državnim organima.

U skladu sa Ustavom SRBiH, zakonom i statutima opština obezbjeđuje se i ravnopravnost jezika i pisma narodnosti u službenoj upotrebi na područjima na kojima žive pojedine narodnosti.

U tekućoj praksi organa društveno-političkih zajednica u SRBiH, u cjelini gledano, ostvaruju se utvrđena opredjeljenja o upotrebi jezika i pisma i o provođenju književnojezičke politike. To se, prije svega, odnosi na pripremu, donošenje i objavljivanje zakona, drugih propisa, kao i opštih i pojedinačnih akata Skupštine SRBiH i drugih republičkih organa. Ovi propisi i akti donose se i objavljuju, bez izuzetka, na srpskohrvatskom odnosno hrvatskosrpskom jeziku ijekavskog izgovora, sa drugim osobenostima standardnojezičkog izraza u BiH. Pored opšte obaveze i odgovornosti, koje u tom pogledu imaju svi organi koji pripremaju ili donose propise i druge opšte ili pojedinačne akte, dosljedno sprovođenje propisa o upotrebi jezika i pisma i ostvarivanje utvrđene književnojezičke politike obezbjeđuje se naročito odgovarajućim djelovanjem zakonodavno-pravne komisije Skupštine SRBiH i Sekretarijata za zakonodavstvo Izvršnog vijeća Skupštine SRBiH. Treba, takodje, spomenuti da propisi i drugi akti koji se objavljuju, po pravilu, prethodno prolaze kroz odgovarajuću lektorsku obradu, što doprinosi dosljednijoj upotrebi standardnojezičkog izraza u BiH.

U pogledu objavljivanja zakona, drugih republičkih propisa i opštih akata, u "Službenom listu SRBiH" u potpunosti je obezbijedjena ravnopravnost oba pisma, jer se "Službeni list" redovno štampa naizmjenično latinicom i ćirilicom.

Treba, međjutim, konstatovati da efikasnost u primjeni propisa o službenoj upotrebi jezika i pisma i ostvarivanju utvrđene književnojezičke politike još uvijek nije ista kada se radi o ostalim tekstovima (osim zakona, drugih republičkih propisa i opštih akata), npr. analize, informacije i izvještaji, koje pripremaju i razmatraju republički organi, kao i pojedinačni akti odredjenih organa, koji se ne

objavljaju (npr. presude, rješenja i sl.). U pripremanju ovih tekstova nisu obezbijedjene sve pretpostavke da se razgraniči individualno pravo na vlastiti izbor izražajnih mogućnosti pojedinca koji učestvuje u izradi tekstova ili donosi pojedinačne akte, od obaveze da se i u tim tekstovima ili aktima upotrebljava standardnojezički izraz. Pri tom treba istaći da u republičkim državnim organima, bar u posljednjih nekoliko godina, nisu uočena ponašanja koja bi se mogla ocijeniti kao smišljena zloupotreba individualne slobode izbora radi ostvarivanja varijantne dominacije u službenoj upotrebi jezika. Neodosljednosti koje se pojedinačno javljaju pretežno su posljedica nedovoljne stručne osposobljenosti radnika, nepoznavanja suštine književnojezičke politike i niskog stepena jezičke kulture - što, naravno, ne ublažava određene nepovoljne posljedice takve prakse.

Uočava se, takodje, da republički pravosudni i upravni organi koriste uglavnom latiničko pismo za tekstove koji se ne objavljuju i za pojedinačne akte (rješenja, presude). Iako je izvjesno da su tehnički razlozi osnovni uzrok takve prakse, oni se ne mogu prihvatiti kao objektivna prepreka ostvarivanju pune ravnopravnosti u upotrebi oba pisma.

Iznesene konstatacije i ocjene o službenoj upotrebi jezika i pisma i sprovođenje književnojezičke politike u osnovi se odnose i na odgovarajuće organe u opštinama i gradu Sarajevu. Medjutim, u praksi opštinskih organa nešto su češća odstupanja i nedosljednosti, kako u pogledu upotrebe standardnog jezičkog izraza, tako i u ostvarivanju ravnopravnosti oba pisma. Razloge za to, prije svega, treba tražiti u nedovoljnoj stručnoj osposobljenosti i nerazvijenoj jezičkoj kulturi radnika u pojedinim opštinskim organima. Pri tom se mora konstatovati da bar posljednjih godina republički organi nisu preduzimali značajnije aktivnosti i mjere na praćenju stanja u pogledu ostvarivanja književnojezičke politike opštinskih organa i na njihovom osposobljavanju za upotrebu standardnog jezičkog izraza u Bosni i Hercegovini.

Mada su u statutima opština i poslovnica skupština opština, po pravilu, obezbijedjene normativne pretpostavke za ravnopravnu upotrebu oba pisma, ipak je evidentno da se u praksi jednog broja opština, odnosno opštinskih organa, taj princip ne provodi dosljedno. Naime, u pojedinim opštinama još uvijek nije na odgovarajući način riješeno pitanje objavljivanja opštinskih propisa i drugih akata opštinskih organa (službeni glasnici se štampaju i umnožavaju zastarjelim tehnikom i u nedovoljnom tiražu, nije obezbijedjena odgovarajuća stručna normativno-tehnička i jezička obrada propisa i sl.). Odredjeni napredak, u tom pogledu, ostvaren je naročito u opštinama koje su povjerile izdavanje svojih glasnika "Službenom listu SRBiH". U ovim slučajevima obezbijedjena je potrebna stručna kontrola, lektorska obrada i naizmjenična upotreba ćirilice i latinice.

Ocjenjujući ukupnu situaciju u pogledu sprovođenja ustavnih i zakonskih odredaba o službenoj upotrebi jezika i ostvarivanja utvrdjene književnojezičke politike u organima društveno-političkih zajednica u SR Bosni i Hercegovini, može se konstatovati da u dužem razdoblju, u praksi ovih organa, nije bilo pojava negativne politizacije jezičke problematike i prodora nacionalističkih ideja, koje bi obimom i intenzitetom mogle proizvesti značajnije štetne posljedice.

Uočava se, međjutim, da ovim pitanjima još uvijek nije poklonjena potrebna pažnja i da je u tom pravcu neophodno razvijati i pojačati konkretne aktivnosti, posebno radi prevazilaženja prisutnih slabosti i nedosljednosti, prema kojima se, bez obzira na to što ne daju pečat ukupnom stanju, ne može imati tolerantan odnos.

I u drugim javnim službama, u organizacijama udruženog rada, u društveno-političkim i društvenim organizacijama—od Republike do mjesne zajednice, javljaju se slični problemi u primjeni književnojezičke politike, a naročito u ostvarivanju ravnopravnosti pisama. Zbog svega toga potrebno je preduzimati konkretnije mjere da se književnojezička politika i u ovoj oblasti društvene prakse dosljedno provodi,

pri čemu posebnu odgovornost imaju samoupravni organi, rukovodne strukture i organi društvenih i društveno-političkih organizacija, naročito Saveza komunista.

e) Odnos prema slovenačkom i makedonskom jeziku i jezicima narodnosti

Nedovoljna je pažnja koja se poklanja u obrazovnim institucijama u javnom životu i organizacijama udruženog rada slovenačkom i makedonskom jeziku, te jezicima narodnosti. Istina, makedonski i slovenački jezik su predmet učenja na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, no kadrovski problemi ove nastave još nisu riješeni. Pojedinačne inicijative, kao, na primjer, za uvođenje nastave slovenačkog jezika u srednjoškolskom centru u Stocu, lijepo su primljene i pozdravljene u javnosti bratskog naroda. U knjižarama gotovo da se ne mogu vidjeti knjige na slovenačkom i makedonskom jeziku, a ni na jezicima narodnosti. Štampa na ovim jezicima takodje je simbolično zastupljena u kioscima.

Posljednjih godina nešto veća pažnja poklanja se na Radio-Sarajevu albanskom i romskom jeziku. Uvedene su emisije na ovim jezicima, koje su naišle na dobar prijem kod pripadnika ovih narodnosti, a i u široj javnosti. Uz to, već niz godina Radio-Banjaluka emituje emisiju na ukrajinskom jeziku. Institut za proučavanje nacionalnih odnosa CK SKBiH održao je prošle godine zapažen naučni skup "Jezik i kultura Roma", na kome su učestvovali, pored naših, i naučnici iz 23 strane zemlje. Rad na proučavanju romskog jezika i kulture uspješno se nastavlja.

Uopšte uzevši, valjalo bi razvijati i njegovati kontinuirano i sistematski pažnju prema slovenačkom i makedonskom jeziku i prema jezicima narodnosti, ne samo u obrazovnim institucijama već i na radiju i televiziji, na primjer, otvaranjem tečajeva jezika, razvijanjem prevodilačke djelatnosti, te redovnijim nabavljanjem štampe i knjiga na ovim jezicima i sličnim akcijama. Značajnu ulogu u svemu tome imaju lektori na Univerzitetu, redakcije novina, RTV, biblioteke, čitaonice i druge institucije.

Posebnu pažnju treba posvetiti nastavi jezika narodnosti u BiH, te pored već organizovane nastave ukrajinskog, italijanskog i češkog, razmotriti mogućnosti organizovanja nastave romskog jezika i obnavljanja nastave albanskog.

2. Stanje i problemi u širenju jezičke kulture i podizanju nivoa lingvističkog obrazovanja u BiH

Od vremena donošenja principa književnojezičke politike, u zadnjih petnaestak godina, preduzete su i organizovanje akcije na širenju jezičke kulture i podizanju nivoa lingvističkog obrazovanja u BiH. U ovom periodu u našoj sredini ipak je sazrijevala svijest o tome da bez omasovljavanja jezičke kulture i bez stalnog i dobro organizovanog rada na podizanju nivoa lingvističkog obrazovanja i unutar školskog sistema, ali i van njega, nema pravih rezultata u oživotvorenju principa književnojezičke politike.

U našim najčitanijim glasilima (npr. u "Oslobodjenju") u ovom periodu pokrenute su redovne jezičke rubrike, u kojima su na pristupačan način bila tretirana mnoga pitanja iz naše jezičke struke i prakse. Osim tih stalnih rubrika, s vremena na vrijeme su se u štampi pojavljivali prilozi koji su sa vrlo različitih aspekata objašnjavali i komentarisali mnoge pojedinosti vezane ne samo za pitanja jezičke upotrebe već i za pitanje naučne i stručne fundiranosti principa književnojezičke politike u BiH. Obrazovne emisije na radiju i televiziji također su vidno doprinosile akciji širenja jezičke kulture i podizanju nivoa lingvističkog obrazovanja. U tom smislu svakako je najviše učinila redakcija Obrazovnog programa Radio-Sarajeva. Na programu Radio-Sarajeva veoma su korisne emisije u sklopu školskog programa koje se bave pitanjima normativne gramatike i pravopisa. Tu posebno valja pomenuti već uveliko afirmisanu Ligu mladih lingvista, koja niz godina predstavlja glavni vid okupljanja, učenja, usmjeravanja male armije mladih lingvista. Svojim takmičarskim karakterom Liga kod učenika pobudjuje veliki interes za naš jezik i nje-

govu normu. Sadržaji Trećeg programa Radio-Sarajeva također su nerijetko okrenuti jezičkoj problematici i praćenju aktivnosti i publikacija u oblasti lingvistike i filologije. I Televizija Sarajevo daje svoj doprinos širenju jezičke kulture, a njene naročite zasluge su u tome što je uspijevala da pomno prati neke naše najznačajnije lingvističke skupove i da na svoj način aktuelizira mnoga važna sociolingvistička pitanja postavljena na tim skupovima.

U našoj sredini učinjeni su u posljednje vrijeme izvjesni naponi da se bar donekle ublaži velika oskudica u popularnonaučnoj literaturi iz oblasti jezika. Objavljeno je nekoliko priručnika i jezičkih savjetnika, koji makar malo mogu nadoknaditi oskudicu u ovoj vrsti literature. Te su edicije, prije svega, našle svoje mjesto u školskoj praksi, ali su pripomogle i radu lektorskih službi i uopšte praktičnom rješavanju jezičkih dilema u našoj pisanoj i govornoj svakodnevici.

I u predavačkoj aktivnosti u oblasti lingvistike i sociolingvistike kod nas su preduzeti neki koraci. Ta aktivnost uglavnom se odvija u okviru djelatnosti prosvjetno-pedagoških zavoda, ali i u okviru djelovanja nekih drugih visokoškolskih, naučnih i kulturnih institucija. Posebno mjesto ovdje pripada Sarajevskom lingvističkom kružoku (SALK-u), stalnoj predavačko-diskusionalnoj tribini, na kojoj se razmjenjuju mišljenja o mnogim pitanjima iz lingvističke struke, a daju i informacije o zbivanjima u njoj kod nas i u svijetu. Organizovanje okruglih stolova posvećenih jezičkoj problematici također je jedan od vidova širenja jezičke kulture.

U oblasti jezičke kulture, njenog širenja i podizanja nivoa lingvističkog obrazovanja u BiH ispoljene su, međutim, brojne slabosti. One su znatno usporavale proces jezičkokulturne emancipacije i često uzrokovale mnoga nerazumijevanja u sferi jezičke politike, pa čak i tendencije koje su se direktno suprotstavljale našim šire prihvaćenim društvenim težnjama. Te slabosti naročito su se ogledale u sljedećem:

Kad se radi o jezičkim rubrikama u štampi, ni u jednom glasilu nije se istrajalo u tome da se održi stalna rubrika te vrste na način kako se to u drugim našim sociokulturnim sredinama ipak uspijevalo. Takve stalne rubrike čitaoca bi kontinuirano držale u nekoj vrsti "jezičke budnosti" i "jezičke motiviranosti", što je, u stvari, neophodan uslov za efikasno, plansko djelovanje u širenju jezičke kulture. U programu radija i televizije do sada, kao ni u jezičkim rubrikama, nije uspostavljena aktivnija saradnja sa slušaocima ili gledaocima, što bi u oblasti jezika bilo ne samo neophodno već i ostvarljivo i uopšte efikasno i svrsishodno i što bi sadržaje emisija posvećenih jezičkim pitanjima obogatilo, učinilo raznovrsnijim i aktuelnijim. Zapravo, velike mogućnosti radija i televizije kao univerzalnih medija u ovoj oblasti tek bi trebalo da budu iskorištene.

Popularnonaučna literatura iz oblasti jezika kod nas je, praktično, u povojima; u BiH na prste možemo prebrojati naslove priručnika i savjetnika koji se bave aktuelnom jezičkom problematikom.*) Medjutim, takvo stanje nam se u svakodnevnoj jezičkoj praksi sveti i, u stvari, odlaže u nedogled, pa i nagomilava, mnoga neriješena ili neadekvatno riješena normativna pitanja, što se posebno odnosi na neke pravopisne uzuse.

Kad se radi o akcijama širenja pismenosti, danas nas iznenadjuje podatak da mi još uvijek imamo nemali procenat bukvalno nepismenog stanovništva. Rađ na opismenjavanju kao da je kod nas već odavno izgubio svoju aktuelnost, ali u posljednje vrijeme izneseni procenti nepismenog stanovništva zatiču nas nespremne i upućuju nas na ponovno vraćanje analfabetskim tečajevima. No, to je poseban problem, koji se samo posredno tiče predmeta naše analize. Što se, pak, tiče procesa "opismenjavanja pismenih", tj. podizanja nivoa pravopisne, gramatičke i, naročito, stilske pismenosti i jezičke kulture, tu leži i jedan od naših najkrupnijih kulturnih problema uopšte

*) Uprkos tome, neki ponudjeni rukopisi toga žanra godinama stoje u ladicama izdavačkih kuća.

Zapravo, dosadašnje društveno organizovanije akcije u tom smislu nisu praktično ni postojale, a saradnja medju institucijama u cilju poboljšavanja pismenosti u širem smislu pokazala je niz slabosti.

U osnovi svega leži ono što je i naš najveći problem: naša nedovoljno izgrađena svijest o jezičkoj kulturi kao elementu čovjekove kulture uopšte. A na izgrađivanju takve svijesti valjalo bi raditi, i kontinuiranije i organizovanije, i puno odgovornije nego što je to do sada radjeno.

Organizovanje javnih predavačkih aktivnosti u oblasti jezika karakterišu nekontinuiranost, tematska fragmentarnost, nedovoljna ili nikakva povezanost medju institucijama, neaktuelnost tematike, neuspostavljanje čvršće veza sa kulturnom javnošću i njenim stvarnim interesovanjima i sl.

3. Stanje i problemi naučnoistraživačkog rada i drugih naučnih i stručnih aktivnosti u lingvistici BiH

Pojačani društveni interes za efikasno funkcionisanje standardnog jezika, u posljednjih petnaestak godina, očitovao se i u intenziviranju naučnoistraživačkog rada i drugih aktivnosti u lingvistici BiH. Uz već postojeće naučne i nastavno-naučne institucije, u ovom vremenu osnovana je još jedna, Institut za jezik, kako bi se ostvarile pretpostavke za organizovano i sistematsko izučavanje savremenog srpsko-hrvatskog jezika, ali i brže došlo do činjenica neophodnih za progresivno i perspektivno planiranje u jezičkoj politici naše republike. Isto tako, podržane su postojeće i dat je podsticaj za nove lingvističke publikacije, jezičke rubrike i tribine, naučne skupove i ostale aktivnosti koje su vodile pravilnijem pristupu i boljem shvatanju jezičke problematike. Rezultati ovakvog odnosa društva prema jeziku vidni su u svim oblastima lingvističkih aktivnosti. Uradjeno je više nego što

su i najveći optimisti mogli očekivati,^{*)} ali s tim rezultatima raslo je i saznanje da još veoma mnogo toga stoji pred lingvistima i društvom što treba ili mora da se uradi da bi se u ovoj naučnoj disciplini sustigle naše razvijenije sociokulturne sredine i, gdje se to postigne, držao korak sa njima.

Zaostajanje lingvističke nauke u našoj republici za lingvistikom u razvijenijim republikama hrvatskosrpskog jezika još uvijek je veliko u svim segmentima: institucionalnoj razvijenosti, kadrovskom potencijalu i njegovoj stručnoj profiliranosti, razgranatosti naučnog interesovanja. Mada za zaostajanje postoje i objektivni razlozi (istorijski) i mada bi bilo nerealno očekivati da se ono u dogledno vrijeme u potpunosti eliminira, mora se reći da je posljednjih tri-četiri godine ova oblast bila društveno zapostavljena, a nepovoljna materijalna situacija naučnoistraživačkih institucija bila uzrok da se to zaostajanje održalo na starom nivou, ako se nije i povećalo, i u onim područjima gdje su postojale pretpostavke da se druge sredine dostignu, pa u ponečemu i prestignu.

a) Programi (njihova usmjerenost, sadržaj i realizacija)

Naučnoistraživački rad u našoj republici u osnovi je usmjeren ka osvjetljivanju jezičke strukture i supstance u dijalekatskoj bazi, predstandardnim idiomima i standardnom jeziku, funkcionisanju standardnog jezika unutar srpskohrvatskog jezičkog područja, te njega i drugih jugoslovenskih jezika u SFRJ^{**)}.

Bosanskohercegovački narodni govori ispituju se kompleksno, prije svega, za potrebe dijalektološke nauke, ali i za potrebe norme u standardnom jeziku, jer je poznato da je

*) Za nešto više od deset godina u Institutu je dovršeno više velikih naučnoistraživačkih projekata: 1. Pravopisna problematika u BiH u svjetlu kolebanja i stabilizacije ortografske norme na sh. jezičkom području; 2. Jezik štampe u BiH do 1918; 3. Muslimanska imena orijentalnog porijekla u BiH; 4. Školska terminologija; 5. Jezik Petra Kočića (na osnovu kompjuterske obrade podataka) i dr.

***) U Institutu CK SKBiH za proučavanje nacionalnih odnosa realizira se projekat "Upotreba jezika i ostvarivanje nacionalne ravnopravnosti u SFRJ".

naš standardni jezik u odnosu na druge evropske čvršće vezan za svoju dijalekatsku podlogu.

Ispitivanje predstandardnog idioma započeto je na korpusu dvaju funkcionalnih stilova - jeziku pisaca i jeziku štampe do XX vijeka, s ciljem da se omogući praćenje kontinuiteta u razvoju standardnojezičke norme od tog vremena do danas.

Savremena standardnojezička problematika danas je u centru naučnoistraživačkog rada. Ispituje se struktura jezika bosanskohercegovačkih pisaca XX vijeka, na korpusu od oko 27.000 stranaca štampanog teksta, u funkciji utvrđivanja karakteristika standardnojezičkog izraza u BiH, čemu treba da posluži i rad na sintetskoj monografiji o bosanskohercegovačkim narodnim govorima, što je, oboje, prva faza makroprojekta društvenog cilja istraživanja XIII/3, utvrđenog na nivou SIZ-a nauke BiH i ANUBiH.

Riječ je o programu naučnoistraživačkog rada koji je impozantan i ambiciozan, ne samo u okvirima bosanskohercegovačke lingvistike nego i serbokroatistike uopšte. Iako je, za sada, markiran bosanskohercegovačkim potrebama i prostorom, njegov značaj prevazilazi ove okvire i inkorporira se u serbokroatistiku u cjelini. Zbog svog obima i sintetskog karaktera on treba da predstavlja kvalitativan pomak naprijed u odnosu na sve ono što je iz ove oblasti u serbokroatistici urađeno do danas u bilo kojoj našoj republici, te se rezultati sa zanimanjem očekuju i izvan BiH.

Paralelno sa ispitivanjem strukture standardnog jezika proučava se i sociolingvistička komponenta funkcionisanja njegove norme, odnosno mjesta jezičkih specifičnosti standardnojezičkih izraza pojedinih sociokulturnih sredina u toj normi, te mjesta standardnog hrvatskosrpskog jezika u kontekstu jezika jugoslovenske zajednice.

b) Organizacija rada i institucionalna povezanost

Organizaciju rada u lingvistici BiH karakteriše usitnjenost i nedovoljna povezanost istraživačkih institucija. U Institutu za jezik i književnost integrisane su dvije različite naučne oblasti, a istraživački rad u lingvistici lociran je u četiri institucije: Institutu za jezik, Komisiji za lingvistička ispitivanja ANUBiH, Odsjeku za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta i Institutu za proučavanje nacionalnih odnosa.

Problemi koji iz ovakve situacije proizlaze javljaju se na dva nivoa: a) na nivou planiranja istraživačkih projekata i b) na nivou realizacije postavljenih zadataka.

Prvi krug problema deaktueliziran je u velikoj mjeri dvjema činjenicama - prva je da su programi Komisije za lingvistička istraživanja ANUBiH zasnovani prije dvadesetak godina u saradnji naših akademija nauka i da su i danas obaveza koja proističe iz međjuakademijske i međjunarodne saradnje, druga je da se sadašnji veći lingvistički zadaci utvrđuju u okviru SIŽ-a nauke kao društveni ciljevi istraživanja, a da institucije samo nude projekte u toj funkciji. No, i kada nije bilo ovakvog planiranja, preklapanja programa nije bilo, jer su se istraživačke institucije samoupravnim sporazumima dogovarale i usklađivale programe.

Drugi krug problema, realizacija zadataka koji prevazilaze mogućnosti vlastitog kadra u kući, rješavan je angažovanjem spoljnih saradnika. Ovaj oblik saradnje posebno je razvijen u Institutu za jezik i istican kao kvalitet Instituta - otvorenost prema svim istraživačkim potencijalima u lingvistici koji su voljni da se uključe u programe zasnovane u njemu, ali je prisutan i danas u praksi svih naših istraživačkih punktova. Prava institucionalna saradnja ostvarena je samo na projektu društvenog cilja XIII/3, i to samo između Instituta i Filozofskog fakulteta. Svaka od ove dvije institucije ušla je u posao kao nosilac dijela jedinstvenog

posla, na taj način da svoj dio posla, u načelu, realizuje angažiranjem svojih potencijala, a odnose sa drugom institucijom reguliše samoupravnim sporazumom, odnosno ugovorom. To je korak dalje od rada na dijalektološkom projektu u Institutu, koji je zajednički projekat Instituta i ANUBiH, ali su svi poslovi locirani u Institutu i saradnici ANUBiH na tom poslu imaju status spoljnih saradnika Instituta.

c) Stepen razvijenosti pojedinih lingvističkih disciplina i oblasti

Činjenica da organiziran naučnoistraživački rad, pa ni lingvistička nauka, u našoj sredini nemaju dug staž i bogatu tradiciju sama sobom govori o razvijenosti pojedinih lingvističkih disciplina, ili mogućnostima da se razvijaju, ali i opravdava postojeće stanje.

Najrazvijenijom disciplinom mogla bi se smatrati savremena serbokroatistika. Paralelno s njom je dijalektologija s onomastikom, a slijede ih istorija jezika i uporedna gramatika. U novije vrijeme začete su i sociolingvistika, leksikografija i leksikologija. Po problematici koja je posljednjih godina aktuelizirana, neophodno će biti razvijati discipline koje neposredno elaboriraju problematiku značajnu za normu standardnog jezika i njegovo efikasno funkcioniranje kao jezika četiriju nacija.

d) Kadrovski razvoj

Izuzetno nepovoljna kadrovska situacija u posljednjih desetak godina permanentno je i kvantitativno i kvalitativno poboljšavana,^{*)} ali ni danas nije u skladu sa potrebama koje

*) U tri naučnoistraživačka punkta sa statusom radnika na neodređeno vrijeme rade kao istraživači 18 naučnih i stručnih saradnika (u Institutu 14, Komisiji ANUBiH 2 i Institutu za nacionalne odnose 2). Pored njih, u projekte je sa 30%, odnosno 40% norme uključeno 12 saradnika fakulteta. Saradnici u naučnoistraživačkim institucijama su u zvanjima: naučnog savjetnika (2), višeg naučnog saradnika (2), naučnog saradnika (1), asistenta istraživača (7), asistenta pripravnika (4), stručnog savjetnika (1) i stručnog saradnika (1), a saradnici sa fakulteta u zvanjima: redovnog profesora (4), vanrednog profesora (1), docenta (3), asistenta (4). Na Odsjeku za južnoslavenski jezik Filozofskog fakulteta u Sarajevu radi 14 saradnika: 1 redovni profesor, 3 vanredna profesora, 2 docenta, 1 lektor za makedonski jezik, 1 lektor za slovenački jezik i 6 asistenata, od kojih je samo jedan magistrirao, dok ostali spremaju magistarske ispite i radove.

proističu iz zasnovanih programa, a pogotovu nije u skladu sa potrebom da se BiH, odnosno njeni lingvisti ravnopravno i uspješno uključuju u rješavanje i najsloženijih pitanja teorije i prakse našeg jezika sa lingvistima iz ostalih naših republika. Razvoj kadra, istina, najteži je zadatak i traži, uz dosta vremena, materijalnu podlogu i jasna programska opredjeljenja. Čini se da je u našoj praksi nedostajalo i jednog i drugog. Najveći dio lingvističkog kadra razvijao se stihijno, prema ličnom afinitetu i najčešće putem sticanja stručnih stepena - magisterija i doktorata. Ima li se u vidu da permanentnog postdiplomskog studija serbokroatistike ni danas nema u BiH, kao i da se povremeni studiji održavaju zahvaljujući entuzijazmu nekolicine profesora više nego podršci društvene zajednice, shvatiće se dio slabosti stručnog razvoja putem permanentnog obrazovanja, a to je u najvećem broju slučajeva i jedini vid stručnog razvoja. Drugi, poželjniji, ali mnogo skuplji za zajednicu i neostvariv za pojedinca vid stručnog usavršavanja - boravak u razvijenim slavističkim centrima izvan zemlje, skoro da se i ne upražnjava. Naučnoistraživačke institucije, kao i nastavno-naučne, nemaju mogućnosti da "oslobode" saradnika radnih obaveza, a da mu omoguće dio ličnog dohotka i pošalju kao lektora u inostranstvo, a da i ne govorimo da materijalno nemaju prostor za recipročnu razmjenu stručnjaka sa drugim centrima u programu studijskih boravaka. Ovaj vid usavršavanja bio bi neophodan i za osposobljavanje stručnjaka za transfer znanja, a da se i ne govori za osposobljavanje za kritički odnos prema dostignućima u drugim sredinama i pomjeranje granica dostignuća u vlastitoj.

e) Materijalno-tehnička opremljenost i finansiranje

Materijalno-tehnička opremljenost institucija koje se bave istraživačkim radom nije zadovoljavajuća. Poslovi se još uvijek rade na najekstenzivniji način - ručnim ispisivanjem kartica. Institut za jezik, na primjer, nema čak ni aparate za

kopiranje, a kamoli kompjutersku opremu i sl. Odsjek za južnoslovenske jezike ne posjeduje fonetski laboratorij i druga tehnička pomagala. Ove institucije su suočene i s problemom nabavke naše i strane literature.

Osnovni uzrok ovakvog stanja je neadekvatno finansiranje naučnoistraživačkog rada, ili njegovog najvećeg dijela, koji se u slobodnoj razmjeni rada odvija preko SIZ-a nauke. Metodologija SIZ-a nauke BiH, naime, ne uvažava dovoljno specifičnosti ovih institucija, kojima su zadaci i zakonom propisani, kao i činjenicu da su mogućnosti slobodne razmjene rada svedene na ovaj SIZ, što nije slučaj sa većinom drugih naučnoistraživačkih institucija.

f) Naučne i stručne publikacije

U Republici postoji jedini lingvistički časopis opšteg profila - Književni jezik. Zajednički ga pripremaju Odsjek za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta u Sarajevu i Institut za jezik. Izdaje ga Institut za jezik uz minimalnu podršku SIZ-a nauke BiH koji praktično priznaje samo dio štamparskih troškova. Prije nekoliko godina SIZ za kulturu obustavio je dotacije ovom časopisu. Književni jezik okuplja lingviste ne samo iz BiH nego i iz drugih naših sredina i iz inostranstva, uz simboličnu autorsku naknadu (sredstva za pripremu časopisa i za autorski honorar najniža su u zemlji). Osim ovog časopisa, u Institutu povremeno (svake dvije godine u prosjeku) izlaze Radovi Instituta i Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik. Prelaskom Instituta na finansiranje SIZ-a, koji za ovo izdvaja minimalna sredstva, sve su ove publikacije došle u pitanje. A neko poređenje sa drugim sociokulturnim sredinama u ovoj oblasti uopšte nije moguće. Naša sredina toliko zaostaje za drugima da je potreban veliki društveni, stručni i materijalni angažman da se posljedice toga zaostajanja barem malo ublaže.

III

Do 1986. godine nije bilo koordiniranog društveno-političkog djelovanja i saradnje organa i organizacija Saveza komunista u sferi jezičke politike na srpskohrvatskom govornom području i u Jugoslaviji. To je vodilo sve većoj neujednačenosti u pristupima jeziku i jezičkoj politici, razlikama u ustavnim formulacijama o službenoj upotrebi jezika u pojedinim socijalističkim republikama i autonomnim pokrajinama, potpunom odsustvu stručne saradnje u rješavanju otvorenih problema jezičke stabilizacije itd. Kongresna opredjeljenja i radni dogovori predstavnika centralnih komiteta SK Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske i Srbije i pokrajinskih komiteta SK Kosova i Vojvodine (1986. i 1987.) otvaraju perspektive u rješavanju aktuelnih jezičkih pitanja i daju podsticaj za progresivno angažovanje naučne misli i svjesne društvene akcije u oblasti jezika i jezičke politike.

U skladu s težnjama progresivnih snaga našeg društva sve više jača svijest o potrebi njegovanja jezičkog zajedništva novoga tipa, bez majorizacija i podvajanja, što nameće potrebu stalne borbe protiv unitarističkih zahtjeva, s jedne, i separatističkih izdvajanja, s druge strane, kao prevaziđenih oblika svijesti preostalih iz klasnog društva.

Ti oblici svijesti, međutim, u posljednje se vrijeme ispoljavaju sve češće i sve agresivnije. Evidentna su nastojanja u nekim sredinama na hrvatskosrpskom govornom području da se nacionalno-separatističke ideje instrumentaliziraju te da se time dovede do praktičnog razdvajanja standardnog jezika Crnogoraca, Hrvata, Muslimana i Srba na "srpski" i "hrvatski", što je u nekim stranim slavističkim centrima (u Australiji, Švedskoj i dr.) već ostvareno.

Još je 1971. godine, u dokumentu društveno-političkih organizacija BiH, konstatovano da takve težnje vode negiranju pojedinih naših nacija, Muslimana i Crnogoraca, koji, tobože, nemaju svoga standardnog jezika pa se moraju opredjeljivati za "srpski" ili "hrvatski", vode daljem rastanku bosanskohercegovačkog kulturnog zajedništva, nacionalnoj

polarizaciji u području obrazovanja i, u krajnjoj liniji, dezintegraciji i negiranju SR Bosne i Hercegovine.

Polazeći od ovih činjenica, neophodno je s punom ozbiljnošću sagledati i ocijeniti najnovije pojave u vezi s jezičkom politikom i jezičkom standardizacijom na srpskohrvatskom govornom području. Činjenica da se jezička standardizacija vrši samo u jednoj sredini (u Hrvatskoj),^{*)} i to na reduciranom korpusu i samo za potrebe te sredine, bez obaziranja na cjelinu standardnog jezika i probleme koje takav pristup izaziva u drugim sredinama na istojezičnom području, zatim potpuno odsustvo zajedničkog rada u domenu standardizacije, sporost u realizaciji zagrebačkih dogovora iz aprila 1986. godine, oštre polemike o osnovnim pitanjima daljeg usmjeravanja srpskohrvatskog standardnog jezika u pravcu izgradjivanja jednonacionalnog, odnosno jednorepubličkog ili, pak, zajedničkog instrumenta kulture i civilizacije više jednojezičkih naroda (Srba, Hrvata, Muslimana, Crnogoraca i dr.) - sve to izaziva nedoumice, uznemirenje i emocionalne reakcije s različitim predznacima, što se, naravno, odražava i na remećenje medjunacionalnih odnosa.

Na kontroverzne ocjene naišao je u javnosti i Anić-Silićev Pravopisni priručnik hrvatskog ili srpskog jezika izdat u Zagrebu prošle godine. Iz mnogih razloga, a posebno stoga što normira pravopis varijante, a ne pravopis jezika u cjelini - taj priručnik ne može imati normativnu snagu, iako kao predradnja može biti prilog za utvrđivanje stručnih osnova normiranja u ovoj oblasti. Stoga je potrebno hitno organizovati zajednički rad na osavremenjivanju i usavršavanju zajedničke pravopisne norme, uz poštovanje specifičnosti koje u tom području realno postoje. Negativne posljedice separatnog stručnog i normativističkog rada mogu se prevladati jedino zajedničkim

^{*)} Gotovo jednovremeno pojavili su se Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku Stjepana Babića, Sintaksa hrvatskog književnog jezika Radoslava Katičića, Riječnik hrvatskog književnog jezika Julija Benešića i drugi priručnici. To je dovelo u sumnju deskriptivni karakter tih djela, ma da bi ona, inače, kao opisna bila poželjna, uz niz takvih djela u drugim sredinama.

radom i okupljanjem stručnjaka s cijelog govornog područja. U tom smislu i danas je aktuelan sljedeći stav iz dokumenta društveno-političkih organizacija u BiH (1971): "Posebno se mora voditi računa o činjenici da je srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski jezik - bez obzira na razlike pa i varijante koje u njemu postoje (što, uostalom, nije samo naš specifikum), jezik Srba, Hrvata, Muslimana i Crnogoraca u sve četiri republike i da se pitanja koja se tiču našeg književnog jezika u cjelini ne mogu i ne smiju rješavati jednostrano, bez dogovora, bez demokratskog razmatranja svih problema u atmosferi međusobnog poštivanja i razumijevanja. U tom smislu Bosna i Hercegovina uvijek je ostavljala otvorena vrata za razgovore koji bi vodili rješavanju problema što su u vezi s upotrebom književnog jezika dosad postojali ili su stvoreni u posljednje vrijeme".

Otvoreni problemi jezika i jezičke politike na hrvatskosrpskom govornom području jasno su naznačeni u Zaključcima Radnog dogovora 4 centralna i 2 pokrajinska komiteta (aprila 1986. u Zagrebu). Ti zaključci predstavljaju sigurnu osnovu i putokaz za rješavanje nagomilanih problema u domenu jezika i jezičke politike, pa nema razloga da se s njihovom realizacijom odugovlači. Svako odugovlačenje može samo umnožiti probleme, koji ionako nisu mali. Treba, dakle, sa riječi preći na djelo, sa zaključaka na njihovu praktičnu realizaciju konkretnim naučnim i društvenim akcijama.

Da bi se postigao ovaj cilj treba uložiti svjestan napor da se prevaziđu stara metodološka polazišta o brizi o jeziku, koja su nastala još u doba buđenja nacionalne svijesti, i da se izgradi savremena metodološka osnova marksističke orijentacije, s pogledom okrenutim ne unazad, već naprijed, uz uzimanje u obzir svih iskustava prošlosti, a ona treba da počiva na naučnoj istini i da bude u skladu s cjelokupnim interesima našeg samoupravnog socijalističkog društva, da odgovara potrebama vremena u kojem živimo.

U realizaciji zaključaka dosadašnjih dogovora između predstavnika centralnih komiteta republika i dva po-

krajinska komiteta potrebno je, u duhu dokumenata kongresa i 8. sjednice CK SKJ, iznaći praktične forme organizovanog koordiniranja konkretnih oblika zajedničkog angažovanja u kontinuiranoj aktivnosti bez zastoja, s postupnošću u pripremanju aktivnosti, na prvom mjestu u izradi temeljnih standardoloških djela, uz odgovarajuće modalitete naučne kooperacije, moguće podjele poslova, zajedničkih izdanja itd.—jednom riječju—sараdnja u svemu onom što se može i treba zajednički raditi. Pri tome je potrebno posebno naglasiti da svaki problem treba temeljito elaborirati s punom naučnom i društvenom odgovornošću, odbacujući svaku improvizaciju i brzopletost, u stalnom nastojanju da se unaprijedi naša jezička misao i društvena svijest o njoj.

IV

Na osnovu svega što je rečeno, može se konstatovati sljedeće:

1. Jezik i jezička politika su izuzetno složeno i osjetljivo područje društvene prakse, tijesno povezano s razvojem nacionalnih kultura i uskladjivanjem međunacionalnih odnosa, te stoga moraju biti stalni predmet interesovanja i idejno-političkog djelovanja Saveza komunista.

2. Usvajanjem principa i zaključaka književnojezičke politike u BiH (1971. godine) u osnovi su uspješno riješeni suštinski problemi funkcionisanja standardnog jezika u složenoj višenacionalnoj zajednici kakva je Bosna i Hercegovina i, u isto vrijeme, dati značajan doprinos jezičkom zajedništvu Srba, Hrvata, Muslimana, Crnogoraca i drugih na širim prostorima SH/HS govornog područja.

3. Nastojanjem cijele društvene zajednice, a posebno angažovanjem Saveza komunista, progresivno orijentisanih naučnih radnika i društveno organizovanih snaga u okviru SSRN, u dosadašnjem periodu postignuti su značajni rezultati u provodjenju književnojezičke politike u BiH.

4. I pored postignutih rezultata u provodjenju književnojezičke politike, ima i zaostajanja u realizaciji pojedinih zaključaka, određenih nejasnoća i nedoumica u tumačenju usvojenih principa i zaključaka, pa i nekoordiniranosti i odsustva trajnijeg intenziteta u vođenju akcija u ovoj oblasti.

Stoga je neophodno:

a) raditi na daljem razvijanju teoretskih osnova književnojezičke politike, uz razjašnjavanje nekih dilema u vezi s upotrebom dvočlanog naziva jezika, primjenom terminoloških višestrukosti u nastavi i funkcionisanjem principa slobodnog izbora jezičkih izražajnih sredstava, i njegovanja kolektivnog standardnojezičkog izraza u Bosni i Hercegovini itd ;

b) zalagati se za dosljedno provodjenje u život usvojenih zaključaka, posebno onih gdje ima još dosta prostora za njihovu potpunu realizaciju (obezbjeđivanje pune ravnopravnosti pisama i slično);

c) intenzivirati rad na podizanju nivoa lingvističkog obrazovanja i širenju jezičke kulture: ponovnim pokretanjem jezičkih rubrika u štampi, emitovanjem obrazovnih emisija na radiju i televiziji, izdavanjem popularnonaučne literature, predavačkim aktivnostima itd.;

d) dati odlučniju podršku programima naučnoistraživačkog rada i drugih naučnih i stručnih aktivnosti u području lingvistike BiH, obezbjeđivanju bolje i funkcionalnije organizacije rada, materijalno-tehničke i kadrovske baze i drugih pretpostavki za razvoj lingvistike u Republici, uz insistiranje na bržem i efikasnijem izvršavanju naučnoistraživačkih i stručnih zadataka u toj oblasti;

e) sistematičnije nego do sada pratiti realizaciju književnojezičke politike i u tom cilju raditi na osposobljavanju postojećih stručnih i naučnih institucija u Republici. Takođe, treba stvoriti uslove da se Institut za jezik osposobi za sociolingvistička, odnosno primijenjenolingvistička istraživanja,

te da koordinira aktivnosti u ovoj oblasti.

5. Zaključci Radnog dogovora (1986) naznačili su osnovne probleme u vezi s jezikom i jezičkom politikom na srpskohrvatskom, hrvatskosrpskom, hrvatskom ili srpskom govornom području i utvrdili pravce daljih zajedničkih aktivnosti na otklanjanju tih problema, posebno u domenu jezičke standardizacije i izgradnji jezičke kulture naša četiri jednojezička naroda. U ovom trenutku najaktuelnija je potreba da se, na liniji ostvarivanja kongresnih odluka i stavova utvrdjenih na sjednicama CK SKJ i njegovih organa u postkongresnom periodu, energično i bez odlaganja pristupi realizaciji programa aktivnosti naznačenih u tom dokumentu, jer će se samo energičnom akcijom, i na naučnom i na društveno-političkom planu, suzbiti negativne politizacije i pokušaji razdvajanja jezika, kao i druge akcije retrogradnih snaga u ovoj oblasti, kojima je cilj remećenje skladnih međjunacionalnih odnosa u našoj zemlji i destabilizacija jugoslovenske zajednice.

4. Ustavne odredbe o jeziku u BiH (1946 – 1974)

USTAV NR BOSNE I HERCEGOVINE 1946

Član 14

Nacionalne manjine u Narodnoj Republici Bosni i Hercegovini uživaju pravo i zaštitu svog kulturnog razvitka i slobodne upotrebe svog jezika.

Član 114

Postupak pred sudovima vodi se na srpskom ili hrvatskom jeziku. Građani koji ne znaju ovaj jezik mogu se služiti svojim jezikom. Tim građanima se obezbjeđuje pravo da se upoznaju sa cjelokupnim materijalom i da preko prevodioca prate rad suda.

USTAV SR BOSNE I HERCEGOVINE 1963.

Član 54

Pripadnicima naroda Jugoslavije kao i pripadnicima pojedinih narodnosti - nacionalnih manjina koji žive na teritoriji Republike opbezbjeđuje se, pod uslovima određenim republičkim zakonom, pravo na nastavu na njihovom jeziku.

Član 59

Narodnosti - nacionalne manjine koje žive na teritoriji Republike uživaju pravo i zaštitu svog kulturnog razvitka i slobodu upotrebe svog jezika.

Član 216

Republički zakoni, drugi republički propisi i opšti akti objavljuju se u republičkom službenom listu na srpskohrvatskom jeziku.

Član 221

Postupak pred sudovima i drugim državnim organima kao i pred organizacijama koje vrše javna ovlašćenja vodi se i njihov rad obavlja na srpskohrvatskom jeziku. Neznanje srpskohrvatskog jezika ne može biti smetnja za odbranu i ostvarivanje prava i opravdanih interesa građana i organizacija. Svakome je zajamčeno pravo da u postupku pred sudom ili drugim državnim organima i organizacijama koje u vršenju javnog ovlaštenja rješavaju o pravima i obavezama građana, upotrebljava svoj jezik i da se u tom postupku upoznaje na svom jeziku s činjenicama.

USTAV SR BOSNE I HERCEGOVINE 1974.

Član 4

U Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini u službenoj upotrebi je srpskohrvatski odnosno hrvatskosrpski jezik ijekavskog izgovora. Oba pisma (ćirilica i latinica) su ravnopravna.

Član 181

Ravnopravni su jezici naroda i narodnosti i njihova pisma na teritoriji Republike. Pripadnici naroda i narodnosti imaju pravo na nastavu na svom jeziku, u skladu sa zakonom.

Zakonom i statutom društveno-političke zajednice i samoupravnim aktima organizacija udruženog rada i drugih samoupravnih organizacija i zajednica obezbjeđuje se ostvarivanje ravnopravnosti jezika i pisama narodnosti u službenoj upotrebi na područjima na kojima žive pojedine narodnosti i utvrđuje se način i uslovi primjene ove ravnopravnosti.

Pripadnici narodnosti imaju, u skladu sa ovim ustavom i zakonom, pravo na upotrebu svog jezika i pisma u ostvarivanju svojih prava i dužnosti, kao i u postupku pred državnim organima i organizacijama koje vrše javna ovlašćenja.

Zajamčuje se svakoj narodnosti da, radi ostvarivanja prava na izražavanje svoje narodnosti i kulture, slobodno upotrebljava svoj jezik i pismo, razvija svoju kulturu i da radi toga osniva organizacije i uživa druga ustavom utvrđena prava.

Član 224

Neznanje jezika na kome se vodi postupak ne smije biti smetnja za odbranu i ostvarivanje prava i opravdanih interesa građana i organizacija.

Svakome je zajamčeno pravo da u postupku pred sudom ili drugim državnim organima, organizacijama udruženog rada i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama koje u vršenju javnih ovlašćenja rješavaju o pravima i obavezama građana, upotrebljava svoj jezik i da se u tom postupku upozna sa činjenicama.

Član 260

Ako se organizuju jedinice teritorijalne odbrane od pripadnika narodnosti, u komandovanju i obuci upotrebljavaće se jezik te narodnosti.

Savremeni period (1990 – 1997)

1. Dokumenti Republike BiH

SLUŽBENI LIST **СЛУЖБЕНИ ЛИСТ**
 REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE РЕПУБЛИКЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Godina II - Broj 5	Nedjelja, 14. mart/ožujak 1993. SARAJEVO	Za svaki broj posebno se utvrđuje cijena Žiro-račun 10100-603-1396
--------------------	---	--

119

Na osnovu člana 5. Uredbe sa zakonskom snagom o provođenju Odluke Republičkog referenduma ("Službeni list RBiH", broj 2/93) i člana 49. Poslovnika Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine ("Službeni list SRBiH", broj 37/91 i RBiH broj 5/92), Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj 24. februara 1993. godine, donijelo je

ODLUKU
O UTVRĐIVANJU PREČIŠĆENOG TEKSTA USTAVA
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

I

Utvrđuje se Prečišćeni tekst Ustava Republike Bosne i Hercegovine.

II

Prečišćeni tekst Ustava Republike Bosne i Hercegovine je sastavni dio ove odluke.

III

Prečišćeni tekst Ustava Republike Bosne i Hercegovine objavit u "Službenom listu RBiH".

Broj 02-111-91
 24. februara 1993. godine
 Sarajevo

Predsjednik
 Predsjedništva RBiH,
 Alija Izetbegović, s. r.

USTAV
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
 (Prečišćeni tekst)

Dio prvi

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA

Član 1.

Republika Bosna i Hercegovina je suverena i nezavisna država ravnopravnih građana, naroda Bosne i Hercegovine - Muslimana, Srba, Hrvata i pripadnika drugih naroda koji u njoj žive.

Član 2.

Gradani, narodi Bosne i Hercegovine - Srbi, Hrvati, Muslimani i pripadnici drugih naroda koji u njoj žive ostvaruju svoja suverena prava u Republici Bosni i Hercegovini.

Član 3.

U Republici Bosni i Hercegovini zajamčena je ravnopravnost naroda Bosne i Hercegovine i pripadnika drugih naroda koji u njoj žive.

Narodima Bosne i Hercegovine - Hrvatima, Muslimanima, Srbima i pripadnicima drugih naroda koji u njoj žive obezbjeđuju se uslovi za afirmaciju nacionalnih vrijednosti i za slobodno ispoljavanje nacionalnih osobenosti u skladu sa potrebama zajedničkog života.

U skupštinama društveno-političkih zajednica, organima koje one biraju, Predsjedništvu Republike Bosne i Hercegovine i drugim državnim organima obezbjeđuje se srazmjerna zastupljenost naroda Bosne i Hercegovine i pripadnika drugih naroda koji u njoj žive.

Član 4.

U Republici Bosni i Hercegovini u službenoj upotrebi je srpskohrvatski odnosno hrvatskosrpski jezik ijekavskog izgovora.

Oba pisma - latinica i cirilica su ravnopravna.

Član 5.

Teritorija Republike Bosne i Hercegovine je jedinstvena i nedjeljiva.

Granice Republike mogu se mijenjati odlukom Skupštine Republike Bosne i Hercegovine samo u skladu sa voljom građana cijele Republike, izraženom njihovim prethodnim izjašnjavanjem putem referenduma, ako se za mijenjanje izjasne najmanje dvije trećine ukupnog broja birača.

Član 6.

Za građane Republike Bosne i Hercegovine postoji državljanstvo Republike Bosne i Hercegovine.

Član 7.

Grb Republike Bosne i Hercegovine je štastog oblika, plave boje, podijeljen na dva polja dijagonalnom gredom bijele boje sa po tri ljiljana zlatnožute boje u svakom polju.

Član 8.

Zastava Republike Bosne i Hercegovine je pravougaonog oblika sa grbom Republike Bosne i Hercegovine u sredini na bijeloj podlozi. Odnos širine i dužine zastave je jedan prema dva.

Član 9.

Glavni grad Republike Bosne i Hercegovine je Sarajevo.

Pismo Predsjedništva
BiH

Za ravnopravnost Bosanskog jeziku

Zahtijevamo izmjenu člana 4. Ustava BiH, koji bi trebao da glasi: »U RBiH u službenoj upotrebi je bosanski, hrvatski i srpski jezik ijekavskog izgovora«, kaže se u pismu 105 muslimanskih intelektualaca Predsjedništva BiH

Polazeći od Ustavom zajamčene ravnopravnosti jezika naroda i narodnosti, koristeći prirodno pravo na slobodnu upotrebu i imenovanje svoga jezika, zahtijevamo ostvarenje prava da bosanski jezik imenujemo kao svoj jezik u onoj mjeri u kojoj

na primjenu bosanskoga jezika kao autohtonoga jezičkog izraza Bosanskih Muslimana. Stoga zahtijevamo izmjenu člana 4. Ustava BiH, koji glasi: »U SRBiH u službenoj upotrebi je srpskohrvatski odnosno hrvatskosrpski jezik ijekavskog izgovora

Pravo na imenovanje našega jezika kao bosanskog, u tome potvrđuje i posljednji popis stanovništva RBiH (u maju 1991), na se najveći dio njenih stanovništvo za bosanski jezik (37,51 u Sarajevu 42 odsto).

skim okolnostima, uvijek su svoj jezik imenovali bosanskim (odavno

ranijega perioda. Termin bosanski jezik upotrebljavali su i drugi, kako silanci, tako i mnogi ljudi koji su se smatrali Bošnjacima (Bosancima), bez obzira na to u kome smislu se to podrazumijevalo, u kojoj mjeri i do kada. Bosanskim jezikom i danas imenuju svoj jezik Bosanski Muslimani u Sandžaku, Crnoj Gori, Kosovu, Albaniji, Makedoniji, Turskoj i drugdje.

Gubitkom narodnoga historijskog imena i nacionalnih političkih prava formiranjem Kraljevine SHS 1918. godine, Bosanski Muslimani su izgubili i pravo na imenovanje svoga jezika u obrazovanju i javnom životu. Tako je sve do danas. Kako Bosanski Muslimani o tome niko nije pitao, sadašnje termine srpskohrvatski/hrvatskosrpski smatramo nametnutim i diskriminatornim, ne samo zato što je njihovom upotrebom Bosanskim Muslimanima oduzeto prirodno pravo svakoga naroda da svoj jezik imenuje po svojoj volji već i time što su bitna jezička svojstva bosanskoga jezika proglašena neknjiževnim u Pravopisu Matice srpske i Matice hrvatske, a na osnovu Novosadskoga dogovora, u kome niko od Bosanskih Muslimana nije ni sudjelovao. Ovim stavom mi ne negiramo prava drugih, jer smatramo prirodni da svaki narod u Bosni i Hercegovini jezik imenuje prema vlastitoj nazivu, ili, pak, u skladu sa tradicijom, te da ga normira i javno upotrebljava.

U smislu izloženoga, zahtijevamo da se dosljedno ostvaruje pravo

Potpisnici

Dr. t. lović, književnik; dr. Senahid Ibrahimović; dr. Hanka Vajzović; prof. dr. Muhsin Rizvić; prof. dr. Muhamed Nezirović; dr. Munib Maglajlić; dr. Dženana Buturović; prof. dr. Lamija Hadžiosmanović; akademik prof. dr. Avdo Sućeska; prof. dr. Mustafa Imamović; prof. dr. Enes Duraković; prof. dr. Redžep Jahović; dr. Enes Pelidija; dr. Fehim Nametak; dr. Emina Memija; prof. dr. Esad Duraković; dr. Halid Čaušević; prof. dr. Atif Purivatra; dr. Ismet Kasumović; prof. dr. Omer Nakičević; dr. Fuad Saltaga; akademik prof. dr. Arif Tanović; prof. dr. Enver Imamović; prof. dr. Bećir Džaka; prof. dr. Ismet Dautbašić; prof. dr. Nijaz Duraković; Bakir Tanović, filmski reditelj; dr. Enes Kujundžić; Abdulah Sidran, književnik; prof. dr. Jusuf Žiga; prof. dr. Hajrudin Numić; dr. Behija Zlatari; prof. dr. Hasan Bakalović; Fehim Spaho; Ajša Zahirović, književnik; dr. Faruk Jašarević; Hatidža Demirović, dipl. komparativista; prof. dr. Šahzija Dreca; prof. dr. Šefkija Dreca; Avdo Hebib, dipl. psiholog; Isma Smajić, dipl. komparativista; Sedika Omerbegović; Envera Selimović, novinar; mr. Hakija Zoranica; mr. Nermana Bičakčić; mr. Lejla Gazić; mr. Fazileta Hafizović; dr. Hasan Tahmaz; mr. Muhidin Pelešić; Rase-ma Pelidija, prosv. radnik; mr. Fatima Pelešić; Maida Nametak,

prof. dr. Mustafa Duraković; prof. dr. Selma Balčić; prof. dr. Enver Imamović; prof. dr. Muhamed Nezirović; dr. Mustafa Imamović; prof. dr. Enes Duraković; prof. dr. Redžep Jahović; dr. Enes Pelidija; dr. Fehim Nametak; dr. Emina Memija; prof. dr. Esad Duraković; dr. Halid Čaušević; prof. dr. Atif Purivatra; dr. Ismet Kasumović; prof. dr. Omer Nakičević; dr. Fuad Saltaga; akademik prof. dr. Arif Tanović; prof. dr. Enver Imamović; prof. dr. Bećir Džaka; prof. dr. Ismet Dautbašić; prof. dr. Nijaz Duraković; Bakir Tanović, filmski reditelj; dr. Enes Kujundžić; Abdulah Sidran, književnik; prof. dr. Jusuf Žiga; prof. dr. Hajrudin Numić; dr. Behija Zlatari; prof. dr. Hasan Bakalović; Fehim Spaho; Ajša Zahirović, književnik; dr. Faruk Jašarević; Hatidža Demirović, dipl. komparativista; prof. dr. Šahzija Dreca; prof. dr. Šefkija Dreca; Avdo Hebib, dipl. psiholog; Isma Smajić, dipl. komparativista; Sedika Omerbegović; Envera Selimović, novinar; mr. Hakija Zoranica; mr. Nermana Bičakčić; mr. Lejla Gazić; mr. Fazileta Hafizović; dr. Hasan Tahmaz; mr. Muhidin Pelešić; Rase-ma Pelidija, prosv. radnik; mr. Fatima Pelešić; Maida Nametak,

Okabtkvoji
13. XII 1992

SLUŽBENI LIST REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ РЕПУБЛИКЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Godina II - Broj 18

Srijeda, 1. septembar/rujan 1993.
SARAJEVOZa svaki list posebno se
utvrđuje cijena
Žiro-račun 100-603-1396

396

Na osnovu Amandmana LI tačka 5. stav 3. na Ustav Republike Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, na prijedlog Vlade Republike Bosne i Hercegovine, donosi

UREDBU SA ZAKONSKOM SNAGOM O NAZIVU JEZIKA U SLUŽBENOJ UPOTREBI U REPUBLICI BOSNI I HERCEGOVINI ZA VRIJEME RATNOG STANJA

Član 1.

U Republici Bosni i Hercegovini u službenoj upotrebi je standardni književni jezik ijekavskog izgovora njenih konstitutivnih naroda koji se u nastavku jednini od tri naziva: bosanski, srpski, hrvatski.

Oba pisma, latinica i cirilica, ravnopravna su.

Član 2.

Ova uredba stupa na snagu danom objavljivanja u "Službenom listu RBiH".

PR broj 1544/93
29. avgusta 1993. godine
Sarajevo

Predsjednik
Predsjedništva RBiH,
Alija Izetbegović, s. r.

397

Ustav Republike Bosne i Hercegovine, čl. 2. Za svaki list posebno se utvrđuje cijena. "Službeni list SRBH", broj 18/90 i "Službeni list RBiH", br. 14/91 i 11/93, Vlada Republike Bosne i Hercegovine, donosi

UREDBU

POSLOVIMA I ZADACIMA ZA STICANJE ČINOVA I OZNAKAMA ČINOVA U POLICIJI ZA VRIJEME RATNOG STANJA ILI U SLUČAJU NEPOSREDNE RATNE OPASNOSTI

1- OPŠTA ODREDBA

Član 1.

Ovom uredbom propisuju se činovi, uslovi za sticanje činova i oznake činova za pripadnike policije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Ministarstvo) u vrijeme ratnog stanja ili u slučaju neposredne ratne opasnosti za radnike Ministarstva na određenim

poslovima i zadacima, kao i posebna oznaka pripadnika policije.

II - ČINOVI I USLOVI ZA STICANJE ČINOVA

Član 2.

Pripadnici policije imaju oznaku činova, a radnici na određenim dužnostima oznaku dužnosti.

Član 3.

Činovi u policiji su: vodnik, narednik, nadnarednik, glavni narednik, zastavnik, nadzastavnik, potporučnik, poručnik, kapetan, major, potpukovnik i pukovnik.

Član 4.

Činovi se stiču prema poslovima i zadacima na koji se pripadnik policije raspoređi.

Poslovi i zadaci na kojima se mogu stići činovi za pripadnike policije su:

- 1) policajac - čin vodnika,
- 2) policajac specijalac - čin narednika,
- 3) voda sektora - čin nadnarednika,
- 4) komandir tima za obezbjeđenje i komandir odjeljenja policijske stanice - čin glavnog narednika,

5) pomoćnik komandira policijske stanice u stanici javne bezbjednosti (u daljem tekstu: stanica) III kategorije i šef simoniranja u stanici u stanici - čin zastavnika,

6) načelnik komandira policijske stanice u stanici III kategorije, pomoćnik komandira jedinice za obezbjeđenje, pomoćnik komandira policijske stanice u stanici II kategorije, komandir tima borbene jedinice i komandir voda policije - čin nadzastavnika,

7) komandir policijske stanice u stanici III kategorije, zamjenik komandira policijske stanice u stanici II kategorije, pomoćnik komandira policijske stanice u stanici I kategorije, zamjenik komandira jedinice za obezbjeđenje i komandir borbene jedinice - čin potporučnika,

8) zamjenik komandira specijalne jedinice, zamjenik načelnika stanice III kategorije, komandir policijske stanice u stanici II kategorije, zamjenik komandira policijske stanice u stanici I kategorije, komandir jedinice za obezbjeđenje, zamjenik komandira čete i operativni dežurni u centru službi bezbjednosti (u daljem tekstu: centar) - čin poručnika,

9) pomoćnik komandira odreda policije na posebne namjene, komandir specijalne jedinice, pomoćnik načelnika stabi i

Republika Bosna i Hercegovina
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPŌRTA
PEDAGOŠKI ZAVOD

NASTAVNI PLANovi I PROGRAMI

- OSNOVNA ŠKOLA ●
- OSNOVNA MUZIČKA ŠKOLA ●
- OSNOVNA BALETSKA ŠKOLA ●

Školska 1994./95. godina

7. PLAN ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA OSNOVNE ŠKOLE

I REDOVNA NASTAVA	RAZREDI							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
1. Bosanski jezik i književnost	6	6	6	5	5	4	4	4
2. Strani jezik	-	-	-	2	3	3	2	2
3. Matematika	5	5	5	5	4	4	4	4
4. Poznavanje prirode i društva	2	2	3	-	-	-	-	-
5. Muzička kultura	1	1	1	2	2	1	1	1
6. Likovna kultura	2	2	2	2	2	1	1	1
7. Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	2	2	2	2	2	2	2
8. Poznavanje prirode	-	-	-	2	-	-	-	-
9. Poznavanje društva	-	-	-	1	-	-	-	-
10. Biologija	-	-	-	-	2	2	2	2
11. Historija-Povijest	-	-	-	-	1	2	2	2
12. Geografija	-	-	-	-	1	2	2	2
13. Fizika	-	-	-	-	-	1	2	2
14. Hemija-Kemija	-	-	-	-	-	-	2	2
UKUPNA REDOVNA NASTAVA	18	18	19	21	22	22	24	24
II KURSNA NASTAVA								
15. Domaćinstvo				36	36			
16. Informatika						36	36	
17. Tehnički odgoj						36	36	34
18. Osnove civilne odbrane								34
III OSTALE ODGOJNO-OBRAZOVNE AKTIVNOSTI								
1. Rad u odjeljenjskoj zajednici	36	36	36	36	36	36	36	34
2. Slobodne aktivnosti, društvena i kulturna djelatnost do	72	72	72	72	72	72	72	68
3. Dodatna nastava do						72	72	68
4. Dopunska nastava do	72	72	72	72	72	72	72	68
5. Fakultativna nastava do	108	108	108	108	108	108	108	102

OBJAŠNJENJE PLANA ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA OSNOVNE ŠKOLE

U planu odgojno-obrazovnog rada osnovne škole polazi se od toga da se sedmično opterećenje učenika kreće od 25 nastavnih časova redovne nastave, da nastavna godina traje 38 sedmica - 190 radnih dana, a programski sadržaji se realiziraju u 36 nastavnih sedmica, odnosno 180 nastavnih dana. Za učenike VIII razreda školska godina je za dvije sedmice kraća.

Razlika radnih i nastavnih sedmica koristi se za realizaciju posebnih programa obilježavanja državnih i vjerskih praznika i za kulturnu i javnu djelatnost škole.

U osnovnoj školi, nastava se izvodi na bosanskom jeziku. Za pripadnike narodnosti, nastava se izvodi na jezicima tih narodnosti.

U osnovnoj školi, u pravilu učenik bira i izučava jedan od stranih jezika i to: engleski, francuski, njemački, ruski, arapski, španski, turski i italijanski.

Nastavne aktivnosti u redovnoj nastavi se, po pravilu, izvode u petodnevnoj radnoj nedjelji, a ostale aktivnosti mogu se izvoditi i radnim subotama, te u toku zimskog i ljetnjeg raspusta, što će zavisi od uslova i konkretnog programa rada škola.

Dodatna nastava može biti u funkciji ostvarivanja i pomaganja razvoja darovitih učenika i u cilju bržeg završavanja osnovnog obrazovanja i odgoja.

BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Cilj je nastave *bosanskog jezika* i književnosti da učenici usvoje elemente pismenosti i osnovne strukturne i izražajne vrijednosti književnog jezika kao specifičnog informativnog i komunikativnog sredstva, te da učenike upozna sa značajnim književnoumjetničkim djelima nastalim na našem jeziku i sa najznačajnijim djelima svjetske književnosti.

Opći *zadaci* ove nastave jesu:

- da upozna učenike sa gramatičkim zakonitostima, strukturnim osobinama i stilističkim vrijednostima bosanskog jezika kao standarda, te i da učenici savladaju ortografske i ortoepske norme da bi mogli da se korektno služe standardnom formom svoga književnog jezika;
- da upozna učenike sa osnovnim karakteristikama književne umjetnosti i osposobi ih za čitanje, razumijevanje, doživljavanje i tumačenje književnoumjetničkih djela, te da kod učenika razvija interes prema knjizi kao izvoru saznanja i ljepote;
- da interpretacijom sadržaja pojedinih područja utiče na formiranje i usvajanje temeljnih književnoteorijskih pojmova i univerzalno važećeg sistema vrijednosti;
- da osposobi učenike da služe reproduktivnim i stvaralačkim oblicima izražavanja u usmenoj i pisanoj formi;
- da u učenicima razvija *svijest* o pripadnosti Bosni i Hercegovini i ponos što pripadaju narodu koji je istrajavao i istrajava u odbrani prava na postojanje i prava na stvaranje;
- da razvija poštovanje prema kulturnoj baštini svih naroda, duh međuljudske ravnopravnosti i tolerancije;
- da podstiče i razvija stvaralačku maštu, stvaralačko mišljenje i jezičko-književno stvaralaštvo učenika.

BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST
I RAZRED
(6 časova sedmično - 216 časova godišnje)

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA	Časova
1. Početno čitanje i pisanje	91
1.1. Priprema	
1.2. Usvajanje štamparskih slova i čitanja	
1.3. Usvajanje pisanih slova (pisanje)	
2. Književnost	73
2.1. Interpretacija književnog teksta	38
2.2. Čitanje	25
2.3. Uvođenje u čitanje lektire	10
3. Jezik	19
3.1. Gramatika	8
3.2. Ortoepija	3
3.3. Ortografija	8
4. Kultura izražavanja	33
4.1. Prepričavanje	8
4.2. Pričanje	15
4.3. Vježbe usavršavanja pisanja i urednosti rukopisa	10

ZADACI NASTAVE BOSANSKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI U I i II razredu

1. Usvajanje *elementarne pismenosti* (čitanja i pisanja):
 - a) usvajanje štampanih slova, čitanje riječi i rečenice, čitanje teksta, razumijevanje pročitanog (tehnika i logika čitanja),
 - b) usvajanje pisanih slova (pravilno oblikovanje grafičke strukture slova, ujednačenost slov po veličini, kosini, razmak između slova, povezivanje slova u strukturi riječi, ujednačen razmak između riječi i između redova), razumijevanje napisanog,
 - c) usavršavanje tehnike i logike čitanja, njegovanje izražajnog čitanja, usavršavanje tehnik pisanja,
 - d) korigovanje ili otklanjanje lakših smetnji u čitanju i pisanju (vježbe vizuelne i akustičke diferencijacije).
2. Uvođenje učenika u osnove usmenog i pismenog izražavanja, oslobađanje i razvijanje njihovih perceptivnih, misaonih i izražajnih mogućnosti.
3. Osposobljavanje učenika za doživljavanje i razumijevanje književno-umjetničkih tekstova koji su u doživljajnom i spoznajnom pogledu prilagođeni ovom uzrastu i usvajanje osnovni književno-teorijskih pojmova.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

1. POČETNO ČITANJE I PISANJE (91 čas)

1.1. Priprema

Osposobljavanje učenika za slobodno izražavanje potpunim rečenicama (razvijanje perceptivnih, misaonih i izražajnih sposobnosti). Slušanje uzornog govora i čitanja. Razvijanje sposobnosti orijentacije u vremenu i prostoru i formiranju pojmova: lijevo - desno, naprijed - u sredini - nazad, gore - dolje, iznad - ispod. Razlikovanje osnovnih boja i njihovo imenovanje. Vizuelno i akustičko diferenciranje sadržaja: šta vidimo, a šta čujemo (vidim i izgovaram, čujem izgovaram). Poređenja tipa: veliko - malo, sitno - krupno, puno - prazno, cijelo - dio, isti (jednako) - različito, dugo - kratko, pravo - krivo, prije - sada - poslije.

Predmet - slika - riječ (riječ kao cjelovit vizuelni i auditivni utisak).

Analitičko - sintetičke vježbe: *rečenica, riječ, slog, glas* (slovo) (razlikovanje bez definisanja).

Republika Bosna i Hercegovina
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA
PEDAGOŠKI ZAVOD

NASTAVNI PLANovi I PROGRAMI

- **OPĆA GIMNAZIJA ●**
- **UČITELJSKA ŠKOLA ●**
- **SREDNJE UMJETNIČKE ŠKOLE ●**

Školska 1994./95. godina

NASTAVNI PLAN OPĆE GIMNAZIJE

I JEZIČKO PODRUČJE	I	II	III	IV	Ukupno	%
1. Bosanski jezik i književnost	4	4	4	4	16	
2. Prvi strani jezik	3	3	3	3	12	
3. Drugi strani jezik	2	2	2	2	8	
4. Latinski jezik	2	2	-	-	4	
	11	11	9	9	40	32,5
II PRIRODNO-MATEMATIČKO PODRUČJE						
5. Matematika	4	4	4	4	16	
6. Fizika	2	2	3	2	9	
7. Hemija	2	2	2	2	8	
8. Biologija	2	2	2	2	8	
9. Informatika	1	1	1	-	3	
	11	11	12	10	44	32,8
III DRUŠTVENO PODRUČJE						
10. Historija-povijest	2	2	2	2	8	
11. Geografija-zemljopis	2	2	2	2	8	
12. Filozofija s logikom	-	-	2	2	4	
13. Psihologija	-	-	1	-	1	
14. Sociologija	-	-	-	2	2	
15. Vojna obuka	-	2	2	-	4	
	4	6	9	8	27	21,9
IV KULTURA, TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ						
16. Likovna kultura	2	-	-	-	2	
17. Muzička kultura	-	2	-	-	2	
18. Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	2	2	2	8	
	4	4	2	2	12	9,8
UKUPNO:	30	32	32	29	123	100
V DRUGI OBLICI OPĆEJNE ODGOVNE DJELATNOSTI						
1. Fakultativna nastava	2	2	2	2		
2. Kursna nastava	prema posebnom planu					
3. Slobodne aktivnosti (vanastavne)	2	2	2	2		
4. Odgojni rad sa odjeljenskom zajednicom	1	1	1	1		
5. Rad sa roditeljima	prema posebnom planu					
6. Javna i kulturna djelatnost	prema godišnjem programu škole					

Republika Bosna i Hercegovina
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA
PEDAGOŠKI ZAVOD

NASTAVNI PLANovi I PROGRAMI

- **PRIRODNO-MATEMATIČKA GIMNAZIJA ●**
- **MATEMATIČKO-INFORMATIČKA GIMNAZIJA ●**
- **UČITELJSKA ŠKOLA ●**

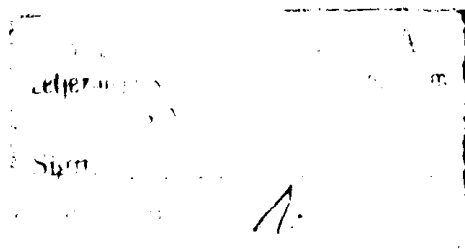
2

Školska 1995./96. godina

NASTAVNI PLAN PRIRODNO-MATEMATIČKE GIMNAZIJE

R/B	Nastavni predmet	Sedmični fond časova po razredima				Ukupno %	
		I	II	III	IV		
I JEZIČKO PODRUČJE							
1.	Bosanski, srpski, hrvatski jezik i književnost	3	3	3	3	12	
2.	Prvi strani jezik	3	3	2	2	10	
3.	Drugi strani jezik	2	2	2	2	8	
4.	Latinski jezik	2	2	-	-	4	
		10	10	7	7	34	28
II PRIRODNO-MATEMATIČKO PODRUČJE							
5.	Matematika	4	4	5	5	18	
6.	Fizika	3	3	3	3	12	
7.	Hemija	2	2	3	3	10	
8.	Biologija	2	2	3	3	10	
9.	Informatika	1	1	1	1	4	
		12	12	15	15	54	45
III DRUŠTVENO PODRUČJE							
10.	Historija-povijest	2	2	-	-	4	
11.	Geografija-zemljopis	2	2	2	-	6	
12.	Filozofija sa logikom	-	-	2	2	4	
13.	Psihologija	-	-	-	1	1	
14.	Sociologija	-	-	2	-	2	
15.	Vojna obuka	-	2	2	-	4	
		4	6	8	3	21	17,3
IV KULTURA, TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ							
16.	Likovna kultura	2	-	-	-	2	
17.	Muzička kultura	-	2	-	-	2	
18.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	2	2	2	8	
		4	4	2	2	12	9,7
UKUPNO:		30	32	32	27	121	100
V DRUGI OBLICI ODGOJNO-OBRAZOVNE DJELATNOSTI							
1.	Fakultativna nastava	2	2	2	2		
2.	Kursna nastava prema posebnom planu						
3.	Slobodne aktivnosti /vanastavne/	2	2	2	2		
4.	Odgojni rad sa odjeljenskom zajednicom	1	1	1	1		
5.	Rad sa roditeljima prema posebnom planu						
6.	Javna i kulturna djela tnost prema godišnjem planu škole						

Republika Bosna i Hercegovina
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA
PEDAGOŠKI ZAVOD

NASTAVNI PLANovi I PROGRAMI

● **SREDNJE STRUČNE ŠKOLE** ●

2

Školska 1995./96. godina

Republika Bosna i Hercegovina
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA
PEDAGOŠKI ZAVOD

NASTAVNI PLANovi I PROGRAMI

- **PRIRODNO-MATEMATIČKA GIMNAZIJA ●**
- **MATEMATIČKO-INFORMATIČKA GIMNAZIJA ●**
- **UČITELJSKA ŠKOLA ●**

2

Školska 1995./96. godina

NASTAVNI PLAN

- za kvalificiranog radnika elektrotehničke struke -

Zanimanje: ELEKTROINSTALATER

NASTAVNI PREDMET	Sedmični fond časova			UKUPNO %	
	I	II	III		
A. OPĆEOBRAZOVNI PREDMETI					
1. Bosanski, srpski, hrvatski jezik i književnost	2	2	2		
2. Strani jezik	2	2	2		
3. Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	2	2		
4. Historija	2	-	-		
5. Informatika	2	-	-		
6. Vojna obuka	-	2	2		
7. Ekonomika i organizacija poslovanja	-	2	-		
8. Matematika	2	2	2		
9. Fizika	2	-	-		
10. Hemija	2	-	-		
UKUPNO A:	16	12	10	38	42,2
B. STRUČNI PREDMETI					
1. Osnove elektrotehnike	4	2	-		
2. Elektronika	-	3	-		
3. Električna mjerenja	-	2	-		
4. Električne mašine	-	2	3		
5. Električni uređaji	-	-	3		
6. Električne instalacije i osvjetljenje	-	3	4		
7. Tehničko crtanje	2	-	-		
8. Praktična nastava	6	6	12		
UKUPNO B:	12	18	22	52	57,8
Ukupno A + B:	28	30	32	90	100

Republika Bosna i Hercegovina
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA
PEDAGOŠKI ZAVOD

NASTAVNI PLANovi I PROGRAMI

● **SREDNJE TEHNIČKE I SRODNE ŠKOLE** ●

2/1

1995./1996.

NASTAVNI PLAN

STRUČNO ZVANJE: MAŠINSKI TEHNIČAR ENERGETIKE

STRUKA: MAŠINSKA

R/br. NASTAVNI PREDMETI	Sedmično časova				UKUPNO %	
	I	II	III	IV		
A. OPĆE OBRAZOVANJE						
1.	Bosanski srpski i hrvatski jezik i književnost	2	2	2	2	8
2.	Strani jezik	2	2	2	2	8
3.	Istorija	2	2	-	-	4
4.	Vojna obuka	-	2	2	-	4
5.	Sociologija	-	-	-	2	2
6.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	2	2	2	8
7.	Matematika	4	4	3	3	14
8.	Fizika	3	3	-	-	6
9.	Hemija	2	-	-	-	2
10.	Informatika	2	2	-	-	4
UKUPNO A:		19	19	11	11	60 50
B. STRUČNO OBRAZOVANJE						
11.	Tehničko crtanje sa nacrtom geometrijom	2	2	-	-	4
12.	Tehnička mehanika	2	2	2	-	6
13.	Mašinski materijali	2	-	-	-	2
14.	Tehnologija obrade	2	2	-	-	4
15.	Mašinski elementi	-	3	2	-	5
16.	Elektrotehnika	-	-	2	-	2
17.	Termodinamika	-	-	3	-	3
18.	Hidraulika i pneumatika	-	-	2	-	2
19.	Organizacija proizvodnje	-	-	2	-	2
20.	Mjerenje u energetici	-	-	2	-	2
21.	Toplotni aparati	-	-	-	2	2
22.	Motori SUS i motorna vozila	-	-	2	-	2
23.	Grijanje i klimatizacija	-	-	-	4	4
24.	Tehnika hlađenja	-	-	-	2	2
25.	Termoenergetska postrojenja	-	-	-	2	2
26.	Pneumatska i gasna postrojenja	-	-	-	2	2
27.	Upravljanje i automatska regulacija	-	-	-	3	3
28.	Hidroenergetska postrojenja	-	-	-	3	3
29.	Praktična nastava	3	2	2	-	7
UKUPNO B:		11	11	19	19	60 50
UKUPNO A+B:		30	30	30	30	120 100

NASTAVNI PLAN

STRUČNO ZVANJE: MAŠINSKI TEHNIČAR ZA PRECIZNU MEHANIKU I OPTIKU

STRUKA: MAŠINSKA

R/br.	NASTAVNI PREDMETI	Sedmično časova				UKUPNO %		
		I	II	III	IV			
A. OPĆE OBRAZOVANJE								
1.	Bosanski srpski i hrvatski jezik i književnost	2	2	2	2	8		
2.	Strani jezik	2	2	2	2	8		
3.	Istorija	2	2	-	-	4		
4.	Vojna obuka	-	2	2	-	4		
5.	Sociologija	-	-	-	2	2		
6.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	2	2	2	8		
7.	Matematika	4	4	3	3	14		
8.	Fizika	3	3	-	-	6		
9.	Hemija	2	-	-	-	2		
10.	Informatika	2	2	-	-	4		
50	UKUPNO A:	19	19	11	11	60	50	
B. STRUČNO OBRAZOVANJE								
11.	Tehničko crtanje s nacrtom geometrijom	2	2	-	-	4		
12.	Tehnička mehanika	2	2	2	-	6		
13.	Mašinski materijali	2	-	-	-	2		
14.	Tehnologija obrade	2	2	-	-	4		
15.	Mašinski elementi	-	3	2	-	5		
16.	Elektrotehnika	-	-	2	-	2		
17.	Hidraulika i pneumatika	-	-	2	-	2		
18.	Optika	-	-	3	4	7		
19.	Tehnologija optike	-	-	3	-	3		
20.	Energetika	-	-	3	-	3		
21.	Organizacija proizvodnje	-	-	2	-	2		
22.	Osnovi konstruisanja	-	-	-	2	2		
23.	Konstrukcija alata	-	-	-	3	3		
24.	Tehnološki postupci	-	-	-	2	2		
25.	Mjerenje i kontrola	-	-	-	2	2		
26.	Automatizacija proizvodnje	-	-	-	2	2		
27.	Termička obrada s ispitivanjem materijala	-	-	-	2	2		
3	28.	Praktična nastava	3	2	-	2	7	
3	UKUPNO B:	11	11	19	19	60	50	
7	UKUPNO A+B:	30	30	30	30	120	100	
60	60							
20	100							

OBJAŠNJENJE PLANA ZA BOSANSKI, SRPSKI, HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Srednje tehničke škole koje imaju sedmični fond časova bosanskog, srpskog, hrvatskog jezika i književnosti po 3 časa u I i II razredu (a po 2 časa u III i IV), i to Rudarsko-geološka, Geodetska, Drvoprerađivačka, Tekstilna, Šumarska; zatim one tehničke škole koje imaju po 3 časa u I, II i III razredu (2 časa u IV) - Ekonomska i Grafička, koristeće i stari i novi nastavni plan i program.

U nastavnom planu i programu za srednje tehničke i srodne škole (školska 1994/95 god.) programski sadržaji ovog nastavnog predmeta realiziraju se sa 2 časa sedmično u I, II, III i IV razredu. U Nastavnom planu i programu za srednje tehničke i srodne škole (školska 1995/96. god.) programski sadržaji navedenog predmeta su prošireni i realiziraju se sa 3 časa sedmično u I, II, III i IV razredu. Tako će navedene tehničke škole, da bi ostvarile plan i programske sadržaje bosanskog, srpskog, hrvatskog jezika i književnosti, upotrebljavati oba nastavna plana i programa.

Izuzetak je U gostiteljo-turistička škola, jer je sedmični fond časova ovog nastavnog predmeta 3 časa u svim razredima, I, II, III i IV, te će se služiti samo novim nastavnim planom i programom.

BOSANSKI, SRPSKI, HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

CILJEVI I ZADACI

Ciljevi: Neposredni cilj nastave jeste oviđavanje jezičkom strukturom i s tim u vezi izgrađivanje svijesti o ulozi jezika u kulturnom razvoju naroda, razvijanje sposobnosti za održavanje, saznavanje, stvaranje jezičkih vjjeđnosti i osposobljavanje učenika da se pouzdano koriste jezičkom literaturom u daljnjem obrazovanju.

Zadaci:

Proučavanje bosanskog, srpskog, hrvatskog jezika kao sistema na svim razinama strukture, fonetske, morfološke, leksičke, sintaksičke i stilističke kao sredstvo sporazumijevanja:

- Tumačenje jezičkih pojava u naslijeđenim i novostvorenim djelima;
- Odgoj u duhu jezičke tolerancije;
- Usvajanje lingvističkih znanja;
- Razvoj sposobnosti praktične primjene teorijskih znanja o jezičkim pojmovima

CILJEVI I ZADACI NASTAVE KNJIŽEVNOSTI

Ciljevi:

- Sticanje znanja o književnosti u svijetu i kod nas
- Razumijevanje književnosti kao umjetnosti
- Upoznavanje s najznačajnijim djelima svjetske književnosti (pregledom južnoslavenskih književnosti i bosanskohercegovačke književnosti /književnosti naroda Bosne i Hercegovine/)
- Upoznavanje s razvojnim tokovima i razvojnim epohama i periodima u historiji književnosti.
- Razumijevanje književnosti kao oblika nacionalne kulture i kao vida nacionalnog samopotvrđivanja.

1. Nastavni predmet: BOSANSKI, SRPSKI, HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

I RAZRED

(3 časa sedmično - 108 časova godišnje)

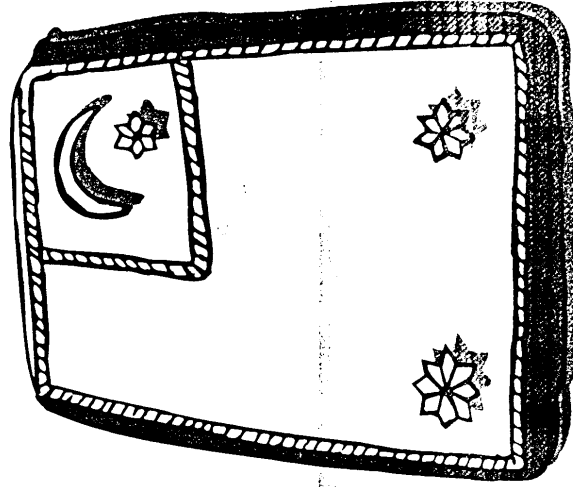
PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

1. JEZIK	(22 časa)
1.1 Priroda i funkcija jezika	(7 časova)
1.1.1 Jezik kao sredstvo sporazumijevanja	(1 čas)
1.1.2 Jezik kao sistem znakova	(2 časa)
1.1.3 Vidovi ispoljavanja jezika	(1 čas)
1.1.4 Nivoi jezičke analize i njihove jedinice	(3 časa)
1.2 Bosanski jezik - njegova struktura	(15 časova)
1.2.1 Fonološki sistem standardnog jezika	(5 časova)
1.2.2 Distribucija fonema	(4 časa)
1.2.3 Grafija standardnog jezika	(2 časa)
1.2.4 Prozodijski sistem standardnog jezika	(2 časa)
1.2.5 Fonološka i prozodijska sredstva u stilističkoj upotrebi	(2 časa)
2. JEZIK U UPOTREBI	(17 časova)
2.1 Tipovi vezanog teksta	(1 čas)
2.2 Opisivanje kao tip vezanog teksta	(3 časa)
2.3 Dijalog	(4 časa)
2.4 Monolog	(1 čas)
2.5 Interpretativno čitanje	(1 čas)
2.6 Impresija	(1 čas)
2.7 Bilješka	(1 čas)
2.8 Provjeravanje pismenosti učenika	(8 časova)
KNJIŽEVNOST I LEKTIRA	(69 časova)
1. TEORIJA KNJIŽEVNOSTI	
1.1 Pristup književnom djelu (književnost kao umjetnost. Struktura književnoumjetničkog teksta)	(25 časova)
2. HISTORIJA KNJIŽEVNOSTI I TEORIJA KNJIŽEVNIH RODOVA	
2.1 Antička književnost	
2.1.1 Helenska književnost	
2.1.2 Rimski književnost	(6 časova)
2.2 Evropska književnost srednjeg vijeka	(1 čas)
2.3 Stare istočnjačke književnosti	(3 časa)
2.4 Svete knjige	(2 časa)
2.5 Južnoslavenske književnosti (Počeci slavenske pismenosti...)	(1 čas)
2.6 Bosanskohercegovačka književnost	(9 časova)
2.6.1 Srednjovjekovna književnost Bosne i Hercegovine	(2 časa)

HANKA VAJZOVIĆ - MENSURA ČATOVIĆ

BOSANSKI JEZIK

8. RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

*Republika Bosna i Hercegovina
Ministarstvo obrazovanja, nauke i kulture*

*Prof. dr. Enes Duraković
Prof. dr. Enes Karić*

*Abdulah Jabučar
Gavrilo Grahovac
Prof. Mehmed Alšamija, cPhD*

*Ismail Palić
Mevlida Pekmez*

Doc. dr. Marina Katnić Bakaršić

Dr. Edin Muminović

rafičko
B Concept, Sarajevo

ičko
B Concept, Fuad Musić
Mladinska knjiga, Ljubljana, 1994.

la
trani: *Molto sa stečka*

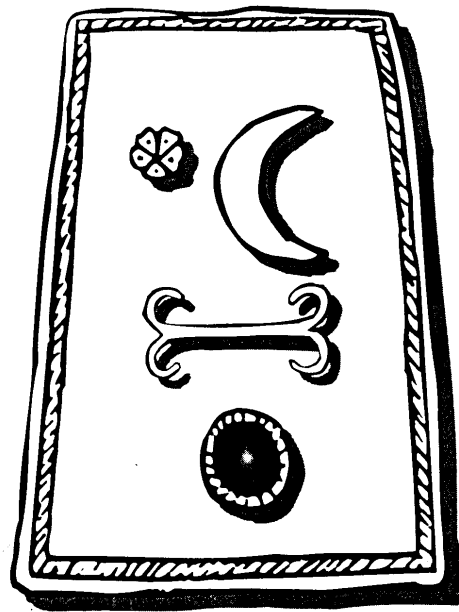
opracija i publikaciji
univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine - Sarajevo
, Hanka
, Mensura
Bosanski jezik 8. razred osnovne škole / Hanka
mensura Čatović. - I. izdanje. - Sarajevo : Ministarstvo
, nauke, kulture i sporta, 1994. (Ljubljana :
snjega, 1994.) - 100 str. ; 24 cm.

o obrazovanja, nauke i kulture Vlade Republike Bosne i Hercegovine,
broj UP-I-03-610-2857/94, odobrilo je ovaj udžbenik za upotrebu u
94./95. godini. Udžbenik je besplatan zahvaljujući donacijama Vlade
Bosne i Hercegovine. *Arhivski štampari: Hanka, Sarajevo*

HANKA VAJZOVIĆ - HUSEIN ZVRKO

GRAMATIKA BOSANSKOG JEZIKA

I. - IV. RAZRED GIMNAZIJE

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE I KULTURE

SARAJEVO, 1994. godine

UPOTREBA JEZIKA

I bosanski i srpski i hrvatski

Saopćenje Ministarstva za obrazovanje, kulturu, nauku i sport RBiH

Povodom primjedbi građana da se učenicima hrvatske i srpske nacionalnosti u školskoj dokumentaciji ne unosi naziv za jezik «hrvatski», odnosno «srpski» nego samo «bosanski jezik», Ministarstvo obrazovanja, kulture, nauke i sporta RBiH izdalo je i prosljedilo saopćenje okruzima Bihac, Goražde, Travnik, Mostar, Sarajevo i Zenica kao i Tuzlansko—podrinjskom kantonu, zatim svim osnovnim i srednjim školama, Univerzitetu Sarajevo, Tuzla, Mostar i svim prosvjetnim inspekcijama, u kojemu se kaže:

— Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta obratilo se više pojedinaca ističući da se u praksi ne primjenjuje u potpunosti Uredba sa zakonskom snagom o nazivu jezika u službenoj upotrebi u Republici Bosni i Hercegovini koja je objavljena u «Službenom listu RBiH» broj 18/93.

Naime, primjeube su da se za učenike hrvatske nacionalnosti ili učenike srpske nacionalnosti u školskoj dokumentaciji ne unosi naziv za jezik «srpski», odnosno «hrvatski» nego samo «bosanski jezik».

Da se ovakvi i slični slučajevi ne bi ponovo dešavali, dostavljamo vam uputstvo o primjeni Uredbe sa

zakonskom snagom o nazivu jezika u službenoj upotrebi u Republici Bosni i Hercegovini sa kojim obavezno treba da se upoznaju sve škole.

U uputstvu je utvrđeno sljedeće: U Uredbi sa zakonskom snagom o nazivu jezika u službenoj upotrebi u Republici Bosni i Hercegovini je propisano:

«U Republici Bosni i Hercegovini u službenoj upotrebi je standardni književni jezik ijekavskog izgovora njenih konstitutivnih naroda koji se imenuje jednim od tri naziva: bosanski, srpski, hrvatski.

Oba pisma latinica i ćirilica ravnopravni su.»

Na osnovu ovakvog određenja naziva jezika u službenoj upotrebi u Republici Bosni i Hercegovini, potrebno je da se škole pridržavaju sljedećeg:

1. Umjesto dosadašnjeg naziva «srpskohrvatski, hrvatskosrpski jezik i književnost», odnosno «Maternji jezik i književnost» u školskim dokumentima (odjeljenska knjiga i matična knjiga, đačka knjižica i svjedodžba i drugo) upisuje se onaj naziv jezika za koji se učenik odnosno njegov roditelj izjasni, to jest ili «bosanski» ili «srpski» ili «hrvatski jezik i književnost».

U rubrikama, u školskoj dokumentaciji, koje se odnose na više učenika, upisuju se sva tri naziva jezika.

2. Nastavnici/profesori koji predaju ovaj predmet koriste naziv jezika u usmenoj komunikaciji u razredu ovako na primjer, obračavajući se učenicima: «Danas ćemo obradivati nastavnu jedinku iz našeg jezika koji se naziva bosanski, srpski, hrvatski jezik».

3. Kod izvođenja nastave iz ovog predmeta i dalje će se koristiti iskustvo jezičke tolerancije koja u punoj mjeri uvažava osobenosti standardnog književno—jezičkog izraza naroda Bosne i Hercegovine na osnovu stavova Mostarskog savjetovanja o jeziku iz 1967. godine.

4. Škole su dužne da prilikom unošenja podataka u školsku dokumentaciju za učenike na početku školske godine, konsultuju učenike, odnosno njihove roditelje koji naziv jezika će se upisivati u školskoj dokumentaciji za konkretnog učenika.

Molimo da sa sadržajem ovog pisma upoznate sve škole i fakultete.

(„Ostrogocine“ Sarajevo, 7.10.1995.)
+K. 7.

2. Dokumenti Republike Srpske

УСТАВНО ПРАВО

УСТАВ¹ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

ПРЕАМБУЛА

Устава замењена је Амандманом XXVI и Амандманом LIV, који гласе:

“Полазећи од природног, неотуђивог и непреносивог права српског народа на самоопредељење на основу кога, као и сваки слободан и суверен народ, самостално одлучује о свом политичком и државном статусу и обезбеђује свој економски, социјални и културни развој,

поштујући вековну борбу српског народа за слободу и државну самосталност,

изражавајући одлучност српског народа да створи своју демократску државу засновану на социјалној правди, владавини права, поштовању људског достојанства, слободе и једнакости,

у жељи да обезбеди опште благостање и привредни развој путем заштите приватне својине и унапређења тржишне привреде,

уважавајући природно и демократско право, вољу и одлучност српског народа из Републике Српске да своју државу свестрано и тесно повезује са другим државама српског народа,

имајући у виду спремност српског народа да се залаже за мир и пријатељске односе међу народима и државама,

Народна скупштина Републике Српске, доноси:

¹ Устав је усвојила Народна скупштина Републике Српске 28.2.1992. На основу закључка Народне скупштине Републике Српске, од 14. септембра 1992. године и члана 61. став 1. алинеја 9. Пословника Народне скупштине Републике Српске (“Службени гласник Републике Српске”, број 3/92), Законодавно-правна комисија Народне скупштине, на седници одржаној 17. децембра 1992. године, утврдила је Пречишћени текст Устава Републике Српске (“Службени гласник Републике Српске”, бр. 3/92, 6/92, 8/92, 15/92 и 19/92.) У овом издању у Пречишћени текст интегрисани су Амандмани XXVI-XLIII, Амандмани XLIV-LI, Амандман LII, Амандман LIII и Амандмани LIV-LXV, чиме се у многоме ублажавају недостаци амандманске технике и тешкоће у практичној примени амандмана.

др Рајко Кузмановић

УСТАВ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

I. ОСНОВНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 1.

Члан 1. замењен је Амандманом XLIV, који гласи:

"Република Српска је држава српског народа и свих њених грађана."

Члан 2.

Став 1. члана 2. замењен је Амандманом XLV, који гласи:

"Територија Републике је јединствена, недељива и неотуђива."

Став 2. члана 2. замењен је Амандманом LV, који гласи:

"Споразум о промени границе између Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине може се изнети на потврду путем референдума у Републици."

Члан 3.

Члан 3. замењен је тачком 1. Амандмана LV, која гласи:

"Републици припадају све државне функције и надлежности осим оних које су Уставом Босне и Херцеговине изричито пренесене на њене институције."

Члан 4.

Члан 4. замењен је тачком 2. Амандмана LV, која гласи:

"Република може, сходно Уставу Босне и Херцеговине, да успоставља специјалне паралелне односе са Савезном Републиком Југославијом и њеним републикама чланицама."

Члан 5.

Уставно уређење Републике темељи се на:

УСТАВНО ПРАВО

- гарантовању и заштити људских слобода и права у складу са међународним стандардима;
- обезбеђивању националних равноправности;
- социјалној правди;
- тржишној привреди;
- вишестраначком систему;
- парламентарној демократији и подели власти;
- слободним изборима;
- локалној самоуправи;
- заштити права етничких група и других мањина.

Члан 6.

Став 1. члана 6. замењен је Амандманом XLVII, који гласи:

“Грађани Републике имају држављанство Републике Српске.”

Члан 6. допуњен је Амандманом XXX, који гласи:

“Грађанин Републике не може бити лишен држављанства, прогнан или екстрадиран.”

Члан 7.

У Републици је у службеној употреби српски језик ијекавског и екавског изговора и ћирилично писмо, а латинично писмо на начин одређен законом.

На подручјима где живе друге језичке групе у службеној употреби су и њихови језици и писма, на начин одређен законом.

Члан 8.

Република има заставу, грб и химну.

Изглед заставе и грба и текст химне уређују се уставним законом.

Члан 9.

Главни град Републике је Сарајево.

II. ЉУДСКА ПРАВА И СЛОБОДЕ

Члан 10.

Грађани Републике су равноправни у слободама, правима и дужностима, једнаки су пред законом и уживају исту правну заштиту без обзира на расу, пол, језик, националну припадност, вероисповест, социјално порекло, рођење, образовање, имовно стање, политичко и друго уверење, друштвени положај или друго лично својство.

Страна 654 - Број 15

СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Понедељак, 8. јула 1996.

Члан 39.

Овај закон ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Српске“.

Број: 02-809/96
25. јуна 1996. године

Председник
Народне скупштине,
Мр Момчило Крајчић, с.р.

591

На основу Амандмана XI, тачка 2. на Устав Републике Српске, доп о с и м

УКАЗ

О ПРОГЛАШЕЊУ ЗАКОНА О СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ ЈЕЗИКА И ПИСМА

Проглашавам Закон о службеној употреби језика и писма, који је усвојила Народна скупштина Републике Српске на седници одржаној 25. јуна 1996. године.

Број: 01-979/96
29. јуна 1996. године

Председник
Републике,
Др Радован Караџић, с.р.

ЗАКОН

О СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ ЈЕЗИКА И ПИСМА

Члан 1.

Службеном употребом језика и писма, у смислу овог закона, сматра се употреба језика и писма у:

1. предшколским установама, основним, средњим и вишим школама, на факултетима и академијама уметности,
2. школским убавеницима, другим наставним средствима и школским обрасцима,
3. средствима јавног обавештавања,
4. државним органима,
5. установама, предузећима и другим организацијама,
6. службеним евиденцијама и преписима,
7. исписиван у службених назива, јавних натписа и јавних ознака.

Члан 2.

Васпитачи и наставници у предшколским установама и основним школама, по правилу, изводе васпитно-образовни рад, односно наставу, сканским књижевним изговором.

Наставници и ученици у средњим школама, као и наставници и студенти у вишим школама, на факултетима и академијама уметности могу користити оба књижевна изговора српског језика.

Члан 3.

У настави српског језика у другом, трећем и четвртном разреду основне школе обавезно се, уз ћирилично, учи и, један дан у седмици, употребљава латинично писмо.

Члан 4.

Предузећа, установе и друга правна, као и физичка лица, која обављају издавачку делатност, могу употребљавати, оба књижевна изговора, али обавезно, ћирилично писмо.

Изворни текстови штампају се без промена у изговору и језичком изразу.

Члан 5.

Предузећа, установе и друга правна, као и физичка лица која обављају делатност јавног обавештавања и јавна гласила штампају новине, часописе, ревије и друге периодичне публикације, односно, емитују радио и телевизијски програм сканским књижевним изговором.

Ауторски текстови, интервјуи и други изворни текстови и програми штампају се, односно емитују, изговором из претходног става, уколико аутор не захтева другачије.

Верске заједнице и национална културно-просветна друштва, која негују језичку традицију народа и национал-

них мањина у Републици Српској, могу употребљавати оба књижевна изговора и оба писма.

Члан 6.

Државни органи, сканским изговором и ћириличним писмом, допосе и објављују законе, друге прописе и опште акте, допосе решења, издају јавне исправе и службене акте, израђују анализе, извештаје и друге информативне материјале, издају гласила, билтене и друге публикације.

Члан 7.

Путни правци на магистралним, регионалним и локалним путевима, називи насељених места и други географски називи и натписи у појасу поред пута исписују се ћириличним писмом.

Називи улица и тргова у насељу исписују се ћириличним писмом.

Члан 8.

Називи фирми и други службени називи, јавни натписи и јавне ознаке исписују се ћириличним писмом.

Страна представништва, уз натпис на ћирилично, могу имати натпис и на писму своје земље.

Члан 9.

Српски језик ијекавског изговора изван употребе утврђене овим законом може се користити без ограничења.

Члан 10.

Надзор над спровођењем одредаба овог закона врше, у оквиру свог делокруга, министарства надлежна за надзор над законитошћу рада одговарајућих установа, предузећа и других правних, као и физичких лица.

Стручни надзор над спровођењем одредаба овог закона врши Министарство образовања, науке и културе.

Члан 11.

Новчаном казном од 2.000 до 10.000 динара казниће се за прекршај предузеће, установа и друго правно лице, ако поступа супротно одредбама чл. 3., 4., 5. и 8. овог закона.

За прекршај из претходног става казниће се новчаном казном од 200 до 1.000 динара и одговорно лице у предузећу, установи и другом правном лицу.

За прекршај из става 1. овог члана казниће се физичко лице новчаном казном од 400 до 1.200 динара.

Члан 12.

Новчаном казном од 400 до 1.200 динара казниће се за прекршај одговорно лице у државном органу, ако поступа супротно одредбама чл. 6. и 7. овог закона.

Члан 13.

Непримењивање одредаба овог закона може бити разлог за покретање поступка разрешења, пре истека мандата, одговорног лица у предузећу, установи и другом правном лицу, као и у државном органу.

Члан 14.

Називи насељених места, улица, тргова, фирми и други јавни називи, ознаке и натписи ускладиће се са овим законом, најкасније до краја јула 1996. године.

Члан 15.

Ступањем на снагу овог закона престаје да важи Закон о службеној употреби језика и писма („Службени гласник српског народа у БиХ“, број 5/92).

Члан 16.

Овај закон ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Српске“.

Број: 02-810/96
25. јуна 1996. године

Председник
Народне скупштине,
Мр Момчило Крајчић, с.р.

592

На основу Амандмана XI, тачка 2. на Устав Републике Српске, доп о с и м

РЕПУБЛИКА СРПСКА

МИНИСТАРСТВО ИНФОРМАЦИЈА

Сарајево, тел: 071/783-462, 783-501, тел/факс:071/783-566

Број: 01-79/97
Датум: 19. фебруар 1997.

СВИМ СРЕДСТВИМА ЈАВНОГ ИНФОРМИСАЊА
н/р главног и одговорног уредника

Поштоване колеге,

Познато је да је Закон о Службеној употреби језика и писма ступио на снагу у јулу 1996. године, а с њим и обавеза да сва средства јавног информисања јавност обавештавају на српском језику, екавским књижевним изговором.

Надам се, уколико се до сада нисте придржавали текста Закона који вам достављамо, да ћете убудуће то чинити.

Молим вас да Закон примењујете доследно како бих, на обострано задовољство, избјегла обавезу да наложим примену предвиђених санкција.

С поштовањем,

МИНИСТАР
Светлана Шилеговић
Светлана Шилеговић

СРПСКА СТРАНКА КРАЈИНЕ И ПОСАВИНЕ

По наређењу министра за информисање српски народ западно од Брчког треба да се одрекне језика својих предака и да ијекавштину Петра Кочића и Бранка Ђопића коначно препустимо Хрватима и Муслиманима.

Прво су нас присилили да им уступимо Републику Српску Крајину и тзв. Високу Крајину, а сада се захтјева да им уступимо и језик и тако легализујемо окупацију најзападнијих српских крајева.

ЧЛАНОВИЗ ЗАКОНА О СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ ЈЕЗИКА И ПИСМА

Члан 11.

Повчаном казном од 2.000 до 10.000 динара казниће се за прекршај предузеће, установа и друго правно лице ако поступа супротно одредбама чл. 3., 4., 5. и 8. овог закона.

За прекршај из претходног става казниће се повчаном казном од 200 до 1000 динара и друго правно лице у предузећу, установи и другом правном лицу.

За прекршај из става 1. овог члана казниће се физичко лице повчаном казном од 400 до 1200 динара.

Члан 12.

Повчаном казном од 400 до 1200 динара казниће се за прекршај одговорно лице у државном органу, ако поступа супротно одредбама члана 6. и 7. овог закона.

Члан 13.

Не применљивање одредаба овог закона може бити разлог за покретање поступка разрешења, пре истека мандата, одговорног лица у предузећу, установи и другом правном лицу, као и у државном органу.

Службени гласник
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Страна 684-број 15,
Од 8. јула 1996.

РЕПУБЛИКА СРПСКА МИНИСТАРСТВО ИНФОРМАЦИЈА

Сарајево, тел: 071/783-462, 783-501, тел/факс: 071/783-566

Број: 01-79/97
Датум: 19. фебруар 1997.

СВИМ СРЕДСТВИМА ЈАВНОГ ИНФОРМИСАЊА
н/р главног и одговорног уредника

Поштоване колеге,

Познато је да је Закон о Службеној употреби језика и писма ступио на снагу у јулу 1996. године, а с њим и обавеза да сва средства јавног информисања јавност обавештавају на српском језику, екавским књижевним изговором.

Надам се, уколико се до сада нисте придржавали текста Закона који вам достављамо, да ћете убудуће то чинити.

Молим вас да Закон примењујете доследно како бих, на обострано задовољство, избјегла обавезу да наложим примену предвиђених санкција.

С поштовањем,

МИНИСТАР
Српске Крајине и Посавине
Светлана Шикљеговић

3. Dokumenti Federacije BiH

SLUŽBENE NOVINE FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Godina I - Broj 1	Četvrtak, 21. juli/srpanj 1994. SARAJEVO	Izdanje na bosanskom jeziku hrvatskom jeziku
-------------------	---	--

I. USPOSTAVLJANJE FEDERACIJE

Član 1.

(1) Bošnjaci i Hrvati kao konstitutivni narodi, zajedno sa ostalima, i građani Republike Bosne i Hercegovine, ostvarujući svoja suverena prava, preoblikuju i unutrašnju strukturu teritorija sa većinskim bošnjačkim i hrvatskim stanovništvom u Republici Bosni i Hercegovini u Federaciju Bosne i Hercegovine koja se sastoji od federalnih jedinica sa jednakim pravima i odgovornostima.

(2) Odluke o ustavnom statusu teritorije Republike Bosne i Hercegovine sa većinskim srpskim stanovništvom bit će donesene u toku pregovora o miru na Međunarodnoj konferenciji o bivšoj Jugoslaviji.

Član 2.

Federacija Bosne i Hercegovine sastoji se od federalnih jedinica (kantona). Metodi i postupci za fizičko određivanje granica između kantona utvrdit će se federalnim propisima. Kantoni će imati nazive određene isključivo prema gradovima koji su sjedišta odgovarajućih kantonalnih vlasti ili prema regionalnim geografskim karakteristikama.

Član 3.

Službeno ime Federacije je: Federacija Bosne i Hercegovine.

Član 4.

Glavni grad Federacije je Sarajevo.

Član 5.

(1) Federacija ima grb, zastavu, himnu i pečat, kao i druge simbole o kojima odlučuje Parlament Federacije u skladu sa paragrafom (2) ovog člana.

(2) Za prihvatanje simbola potrebna je većina glasova u svakom domu Parlamenta Federacije, uključujući većinu glasova bošnjačkih delegata i većinu glasova hrvatskih delegata u Domu naroda.

Član 6.

(1) Službeni jezici Federacije su bosanski jezik i hrvatski jezik. Službeno pismo je latinica.

(2) Ostali jezici se mogu koristiti kao sredstva komunikacije i nastave.

(3) Dodatni jezici mogu se održati kao službeni većinom glasova svakog doma Parlamenta Federacije, uključujući većinu glasova bošnjačkih delegata i većinu glasova hrvatskih delegata u Domu naroda.

Na osnovu člana IX, 1, (1) i (3) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine Ustavotvorna skupština Federacije Bosne i Hercegovine, na sjednici Ustavotvorne skupštine održanoj 30. marta 1994. godine, donosi

ODLUKU O PROGLAŠENJU USTAVA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Proglasaava se Ustav Federacije Bosne i Hercegovine kojeg je usvojila Ustavotvorna skupština Federacije Bosne i Hercegovine na sjednici Ustavotvorne skupštine održanoj 30. marta 1994. godine.

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine stupa na snagu u ponoć 30. marta 1994. godine.

US broj 1/94
30. marta 1994. godine
Sarajevo

Predsjedavajući
Ustavotvornom skupštinom
Federacije BiH,
Marijani Ljubić, s. r.

USTAV FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Uvjereni da demokratske institucije temeljene na poštovanju ljudskih prava i sloboda najbolje stvaraju sklad između sebe i svojih zajednica,
odbijajući nasilje rata,
želeći promovirati mir,
želeći podržati individualne slobode i razvoj slobodnog tržišta,

vođeni principima Povelje Ujedinjenih naroda, Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Izjavom i principima Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji usvojenim na sjednici u Londonu, kao i odlukama Savjeta sigurnosti Ujedinjenih naroda koje se odnose na bivšu Jugoslaviju,

zasnovano na suverenitetu i teritorijalnoj cjelovitosti Republike Bosne i Hercegovine,

narodi i građani Bosne i Hercegovine, odlučni da osiguraju punu nacionalnu ravnopravnost, demokratske odnose i najviše standarde ljudskih prava i sloboda, ovim osnivaju Federaciju Bosne i Hercegovine

4. Dokumenti zajedničkih organa Bosne i Hercegovine

AKADEMIJA SCENSKIH UMJETNOSTI
 CENTAR KULINA BANJA-11

71101 SARAJEVO

SLUŽBENI GLASNIK СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК

BOSNE I HERCEGOVINE БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Godina I - Broj 2
 Година I - Број 2

Četvrtak, 18. septembra 1997. godine
 Четвртак, 18. rujna 1997. godine
 Четвртак, 18. септембра 1997. године
 S A R A J E V O - С А Р А Ј Е В О

bosanski jezik
 hrvatski jezik
 српски језик
 engleski jezik

2

HUMAN RIGHTS OMBUDSPERSON
 FOR BOSNIA AND HERZEGOVINA

OMBUDSMAN ZA LJUDSKA PRAVA
 ZA BOSNU I HERCEGOVINU

PRAVILA PROCEDURE (engleski tekst original) PREAMBULA

Ombudsman,

uzimajući u obzir:

- Opći okvirni mirovni sporazum za Bosnu i Hercegovinu (u daljem tekstu "Sporazum");
- Aneks 4 Sporazuma, koji se tiče Ustava Bosne i Hercegovine, posebno član II;
- Aneks 6 Sporazuma o ljudskim pravima (u daljem tekstu "Aneks 6" ili "Aneks") između Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske (u daljem tekstu "Strane")

određuje sljedeća Pravila:

Poglavlje I

Ured ombudsmana

Pravilo 1

1. Ured ombudsmana imaće sjedište u Sarajevu.
2. Ombudsman će imati najmanje još jedan ured na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine i jedan na teritoriji Republike Srpske.
3. Ako ombudsman bude smatrao potrebnim, mogu se otvoriti drugi uredi.

Pravilo 2

1. Ombudsman i svi zaposleni u Uredu ombudsmana držat će u tajnosti sve dobijene povjerljive informacije, osim ako iste ne zatraži Dom za ljudska prava (u daljem tekstu "Dom").
2. Ombudsman i svi zaposleni u Uredu ombudsmana odnosit će se prema svim dokumentima i dosjeima u skladu sa važećim pravilima.

Pravilo 3

Radni jezik ombudsmana bit će engleski jezik i zvanični jezici u Bosni i Hercegovini. Autentična verzija odluka, izvještaja i ostalih službenih dokumenata ombudsmana bit će na engleskom jeziku.

Poglavlje II

Nadležnosti ombudsmana

Pravilo 4

Ombudsman će pomagati Strane u poštivanju njihovih obaveza preuzetih Aneksom 6.

Pravilo 5

1. Ombudsman će istraživati:
 - (a) svaku povredu ljudskih prava zagarantovanih Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kao i njenim protokolima, ili
 - (b) svaku diskriminaciju po bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja, jezik, vjera, političko ili drugo uvjerenje, na-

III. Apstrakt I Rezime

STANDARD LANGUAGE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA IN STANDARD LANGUAGE POLICY

a. Abstract of the work

From the beginning of the language standardization, that is, acceptance of the phonetic spelling of Vuk Karadzic in the mid-19th century to the present day, when, de facto and de jure, three different language standards function here: Bosniac (Muslim), Croatian and Serbian, the language in Bosnia and Herzegovina has been a subject of continuing political disagreement and conflicting. Collected documents of the language policy (in the span of over a hundred and twenty years) show to what degree, political and governmental factors, domestic and foreign, participated in regulating the standard-language issue, beginning with appellation itself to the specific norm regulation, trying to disentangle complicated Bosnian ethnic knot in that way as well. The analyzed material (proclamations and declarations of political, cultural, and other organizations, as well as corresponding constitutional and statutory provisions on the use of language) has shown that the standard language in Bosnia and Herzegovina was treated differently in particular historical periods Bosnian-Herzegovinian society was passing through. In the period of Turkish rule (till 1878) there was not any serious political and governmental interest in that issue in general. The efforts to use the language as an instrument of forming united Bosnian nation was characteristic of the time of Austro-Hungarian rule (1878 -1918), the idea was abandoned later on . In the time of the first Yugoslavia (1918-1941), a uniform solution was imposed in B-H as well as in the entire Serbo-Croatian language area. During the time of Independent State of Croatia (1941-1945) the official language in Bosnia and Herzegovina was Croatian. In the second Yugoslavia (1945-1991), two phases can be observed: the first phase of standard language unity of Serbs, Croats, Moslems and Montenegrins (till 1965), and the second one of gradual, but stormy national separation in language. From 1991 to the present day the process of national separation in standard language has been mostly finished. A detailed analysis of all the mentioned phases, with special reference to the present state, has been given in the introductory study together with a collection of documents that make up the result of the work on this research.

b. Detailed Summary

- 1) The proposed and accepted research program encompassed the following:
- Surveying of the corresponding literature and archives
 - Collecting and classifying of documents on language policy in Bosnia and Herzegovina , within the period of approximately 150 years, as follows:
 1. Turkish period
 2. Austro-Hungarian period (1878-1941)
 3. Period between the two World Wars - the Kingdom of Yugoslavia (1918-1941)

2

4. World War II period, when Bosnia and Herzegovina was an integral part of the Independent State of Croatia / NDH / (1941-1945)

5. Post-war period of the socialist Yugoslavia (1945-1990)

6. Present time, the war and post-war period (1990-1997)

Documents of state and educational authorities, by which the use of language in various fields of social life in Bosnia and Herzegovina was regulated (administration, school system, communications, culture and mass media), were collected, classified and studied. Collection of already published documents on language policy in Bosnia and Herzegovina (1967-1977), and other relevant sources in the archives in Sarajevo were surveyed too. The archives in Zagreb (for the period of NDH) and in Belgrade (for the period between the two World Wars) were also surveyed.

A collection of original language policy documents from the Turkish period to the present, together with an introductory study, commentaries and explanations with standard scientific instruments as well, are the result of the work on the project.

This research program has been completely carried out. The first thing studied was the relevant literature, together with marked historical sources referred to by certain authors. After that, the archival research was done, and documents of language policy essential for the subject of the research were found, copied, and classified by periods, except for the Turkish period, for which corresponding documents were not found, because the language issue was not treated within the national relations, so the society and state did not have the need to regulate that matter politically and legally. More documents than it had been supposed there would be was found for other periods. Thus, there were found all of the documents from the Austro-Hungarian period that had been referred to by authors of historical studies (T. Kraljacic, M.Papic, Dz.Juzbasic, and others), and had been unpublished so far, but only pointed out in footnotes or partly quoted . Now they have appeared in their integral and authentic form. Along with documents of language policy in B-H from 1967 to 1977, that had been published in separate collections (till 1974), or as supplements in certain publications, important documents were found in documentation of former political organizations (the Communist League of Yugoslavia and Socialist Alliance of Workers of B-H), in which standard-language situation of the period had been analyzed in the light of national relations.

Thus collected and classified within a span of almost one hundred and fifty years, the documents of language policy make possible to consider the development of standard language in Bosnia and Herzegovina as a multicultural and multinational community, whose relations have been reflected in the use of standard language and its appellation. Sociolinguistic aspects of standard-language situation in Bosnia and Herzegovina were analyzed on this basis, in six different historical periods (the Turkish period, Austro-Hungarian period, period between the two World Wars, NDH period, the period of the second Yugoslavia, and in the end, the present state from 1990 to the present).

From all that has been said it can be concluded that the project tasks were done completely, and that the research yielded even more than it had been expected.

2) The most important achievement of the work on this project is the collection of documents of language policy in Bosnia and Herzegovina. It was the result of detailed consultation of the corresponding literature and collection of small number of such, so far published documents, and the most of all of the work in archives and records of former political organizations and former authorities. Those documents, collected in one place and chronologically classified by the time of origin and historical periods, that is,

sociopolitical phases of the Bosnian-Herzegovinian society from the middle of the 19th century to the present day, enable objective view of sociolinguistic aspects of language planing and the use of standard language in

B-H, in the long historical perspective; that , by itself, contributes to discovering of socio-historical roots of the present state.

Insight in the collected documents mostly has confirmed the former analyses of the authors that studied the period of the Austro-Hungarian rule in B-H (Papic, Kraljacic, Juzbasic and others). Even at that time (beginning with 1878), the occupation-authorities were confronted with existence of sharpened ethnic contrasts on the ground, so, among else, they tried to solve them with directing the language policy in keeping with the set goals of general pacification. The new authorities did not manage the situation so well at that, and vacillation and sudden reversals in the official language policy can be noticed in the forty years of Austro-Hungarian rule.

At the very beginning (1879) the authorities decided for introduction of the Croatian language, but that idea was abandoned very soon, after only few months, because it did not suit the ethnic structure of Bosnia and Herzegovina at the time, in which the relative majority of the population were Serbs, while the Croats were in marked minority. Since the ethnic mixture of the population did not allow the preference of the Serbian language (especially considering the known policy of Austria-Hungary towards Serbia), another solution was approached. After that, especially during the rule of Benjamin Kallay (1882-1903), a relatively long period of effort to form a separate Bosnian nation, (by proclaiming the Bosnian language and amalgamating three different ethnic and religious elements) ensued. Since that attempt failed too, first of all because of the opposition of already nationally aware Serbs and Croats, and because it became clear that ethnic engineering in those terms could not succeed the policy of the regime changed again, and the appellation 'Serbo-Croatian language' was introduced and autonomous cultural and educational activities of the three national entities in B-H were allowed. During the World War I, attitude toward Bosnian Serbs changed and tightened up in that regard too, and so a ban was placed on the use of Cyrillic alphabet . That situation lasted till the breakdown of the Austro-Hungarian Monarchy (1918). Thereupon, the Principal Board of the B-H National Council of Serbs, Croats and Slovenians, among first laws, enacted the law on official language and alphabet , by which the appellation 'Serbian or Croatian language' was established and proclaimed same rights for Cyrillic and Latin alphabet in domestic and foreign communication. There was no independent language policy in B-H between the two World Wars and during the Independent State of Croatia (1941-1945), which has also been confirmed by absence of documents of local provenance. Not till after the World War II, when Bosnia and Herzegovina developed as a federal unit within the socialist Yugoslavia, an independent language policy that suited specific characteristics of this socio-cultural environment was pursued along with the collective one. The collected documents show that the idea of standard-language unity of Serbs, Croats, Bosniacs (Moslems) and Montenegrins maintained longest right here in Bosnia and Herzegovina. In the time from the beginning of Serbo-Croatian language secession (1965) to 1990, a large number of legal acts and political proclamations and declarations of expert and scientific associations was adopted here, in an effort to find such solution that would satisfy the needs of all nations and their cultures. With this aim in view (even back in 1971), four fundamental principles of language policy in Bosnia and Herzegovina were formulated: 1) Acceptance of Serbo-Croatian language as a common instrument of culture and civilization of the four monolingual nations: Serbs, Croats, Moslems (now Bosniacs) and Montenegrins; 2) Nurturing authentic language features that are common to all its

nations in B-H, and are an element of its cohesion; 3) Openness towards positive language influences from other environments of Serbo-Croatian language area; 4) Full freedom of individual choice of language means of expression within common standard language as a whole. In that way the standard language in B-H functioned in balance of common and particular for twenty-five years (from 1965 to 1990), what in its own way contributed to the stabilization of national relations in this region. Same rights for the Cyrillic and Latin alphabet were guaranteed by political decisions and legal acts; dual appellation of language was accepted: Serbo-Croatian, or Croato-Serbian, and it was obligatory to use optional terms in schools, so students learned all specific and scientific terms that were used in particular regions of the entire language area. In that way a spirit of language tolerance was being developed and an easier approach to cultural values of other nations and other socio-cultural environments was made easier. Within overall national division that culminated in 1990, as well as within Serbo-Croatian secession in language, the Serbian language was introduced into official use in the area controlled by the army of newly founded Republika Srpska, and in the area controlled by Croatian forces - Croatian. After that (1992), an imposing group of Muslim (Bosniac) intellectuals and cultural workers came forward with a public demand for forming the Bosnian standard language as an instrument of culture and civilization of Moslems (Bosniacs) in Bosnia and Herzegovina, Sanjak and elsewhere in the world where members of this nation lived. That was how the situation that was later confirmed by the highest legal acts in B-H was created. The constitution of Republika Srpska established the official use of the Serbian language and Cyrillic alphabet, and the constitution of the Federation of B-H established same rights for the Bosnian and Croatian language with Latin alphabet, with other solutions excluded at both sides. In 1997, the process of political, cultural, and language separation of the three nations in B-H resulted in an aspiration for segregation of schools and demand for separate national curricula. Though those aspirations met some opposition (mostly Bosniac), separation in that area is almost completed, and its roots are, among the rest, in establishment of separate language standards, as well as in forcing value criteria that are mutually exclusive in the group of so-called national subjects (language, literature, history, etc.). In that way, the documents collected within this project can help to recognize the circumstances and relations of cause and effect of current events in the area of culture in Bosnia-Herzegovina. And that is where the topicality of the collected material and its interpretation lies.

3) During the work on the project "Standard Language in Bosnia and Herzegovina in Language Policy Documents" the usual sociolinguistic methods were applied and combined with historiographic and sociological methods. Special attention was given to archival research.

4) The results of this research have double value: a) Scientific: for Southslavonic sociolinguistics and sociolinguistics in general; and b) Social: as a possible orientation in determining practical policy in this region.

a) In sociolinguistic terms, the use of standard language in B-H with parallel existence of three separate (national) language standards, or norms in relatively homogeneous region in terms of dialect, is a case sui generis on global scale. It shows to what degree the social factors and symbolic function of the language can overpower its communicative function and real social needs. The national separation of standard language in B-H is a consequence, and in the same time, one of the factors of general national separation with consequences that are evident in all areas of social life , and

5

thus in the area of education as well. These facts will complete the sociolinguistic picture of the South Slav region, and the collected documents will inspire and make possible further micro and macro research in this field.

b) Since the overall social relations, especially national ones are reflected in the field of language, the results of this project could serve as an objective indicator of the existing state and its genesis, and thereby also for orientation in determining practical political moves with consideration of actual possibilities and limitations. Of course that concerns realpolitik, that starts from life and is the art of possible in given circumstances.

5) There was no particular difficulties during the research and if there were any those were of technical nature. An unfavorable circumstance was that the notice about acceptance of the project came considerably late, and therefore the work on the project was extended till December 1, 1997. A copy of the contract was not received at all.

6) The research of the standard language in B-H in the light of the documents of language policy was conceived as a partial research of the same issue in the wider Serbo-Croatian language area, but the results could be also be used for the needs of the B-H environment, and therefore they could even be published as a supplement or material for a broader theme, in case there is any interest in it in Bosnia and Herzegovina or with the international community.

7) The research will be developing in the direction pointed out, and the standard-language situation in B-H will continue to be determined by general social trends, as well as the situation itself, that is, the language policy will influence those trends.